

การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์
พื้นที่เกษตรในชุมชนเมือง
กรณีศึกษา : พื้นที่ปลูกทุเรียน จังหวัดนนทบุรี

CITIZEN PARTICIPATION IN CONSERVATION OF AGRICULTURAL
LAND IN URBAN AREAS
:A CASE STUDY OF DURIAN ORCHARD AREA,
NONTHABURI PROVINCE.

สันติพงษ์ สมารี
SANTIPONG SAMATHI

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมือง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม

บัณฑิตวิทยาลัย

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

พ.ศ. 2550

สำนักหอสมุดกลาง พระจอมเกล้าลาดกระบัง

การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์
พื้นที่เกษตรในชุมชนเมือง
กรณีศึกษา : พื้นที่ปลูกทุเรียน จังหวัดนนทบุรี

CITIZEN PARTICIPATION IN CONSERVATION OF AGRICULTURAL
LAND IN URBAN AREAS
:A CASE STUDY OF DURIAN ORCHARD AREA,
NONTHABURI PROVINCE.

สันติพงษ์ สมathi

SANTIPONG SAMATHI

เลขหมู่.....
เลขทะเบียน..... 74542
วัน,เดือน,ปี..... - 3 ต.ค. 2550

.b.....
.i.....

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม
บัณฑิตวิทยาลัย
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
พ.ศ. 2550

**CITIZEN PARTICIPATION IN CONSERVATION OF AGRICULTURAL
LAND IN URBAN AREAS
:A CASE STUDY OF DURIAN ORCHARD AREA,
NONTHABURI PROVINCE.**

SANTIPONG SAMATHI

**A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULLFILLMENT
OF THE REQUIREMENT FOR THE DEGREE
MASTER OF URBAN AND REGIONAL PLANNING URBAN AND
ENVIRONMENT PLANNING
SCHOOL OF GRADUATE STUDUES
KING MONGKUT'S INSTITUTE TECHNOLOGY LADKRABANG**

2007

COPYRIGHT 2007

SCHOOL OF GRADUATE STUDUES

KING MONGKUT'S INSTITUTE TECHNOLOGY LADKRABANG

บัณฑิตวิทยาลัย
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
ใบรับรองวิทยานิพนธ์

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรในชุมชนเมือง
กรณีศึกษา : พื้นที่ปลูกทุเรียน จังหวัดนนทบุรี
Citizen Participation in Conservation of Agricultural Land in Urban Areas :
A Case Study of Durian Orchard Area, Nonthaburi Province

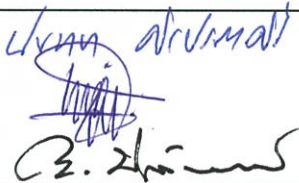
ชื่อนักศึกษา นายสันติพงษ์ สมานี

รหัสประจำตัว 45062012

ปริญญา การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต

สาขาวิชา การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผศ.ดร.นิติชาญ ปลื้มอารมย์

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์		ลายมือชื่อ
ดร.นันทนา	ศิริประภาศิริ	
ผศ.เลิศวิทย์	รังสิริรักษ์	
ผศ.ดร.นิติชาญ	ปลื้มอารมย์	

วัน/เดือน/ปี ที่สอบ 9 เมษายน 2550 เวลา 13.00 น. เป็นต้นไป

สถานที่สอบ ณ ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว
(รศ.ดร.จารุวัตร เจริญสุข)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....๑๓.....เดือน.....พฤษภาคม.....พ.ศ. ๒๕๕๐.....

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรในชุมชนเมือง กรณีศึกษา : พื้นที่ปลูกทุเรียนจังหวัดนนทบุรี
นักศึกษา	นายสันติพงษ์ สมาริ
รหัสประจำตัว	45062012
ปริญญา	การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม
พ.ศ.	2550
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	รศ.ดร.นิติชาญ ปลื้มอารมย์

บทคัดย่อ

จังหวัดนนทบุรีตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันนั้นเป็นที่ทราบกันดีแล้วว่าเป็นพื้นที่สวนทุเรียนพันธุ์ดีที่สุดในประเทศไทย และได้กลายเป็นสัญลักษณ์ที่มีชื่อเสียงของจังหวัดนนทบุรี แต่การขยายตัวของเมืองเข้าสู่พื้นที่ปลูกทุเรียนนนทบุรี อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่าง ๆ ตามมามากมายเช่น ความอุดมสมบูรณ์ทางการเกษตรกรรมที่มีค่ายิ่งของประเทศมีจำนวนลดลง ปัญหาการขาดแคลนพื้นที่สีเขียวของคนเมือง การมีพื้นที่สีเขียวและพื้นที่ปลูกทุเรียนนนทบุรี จะอำนวยความสะดวกทางนิเวศวิทยา คุณภาพสิ่งแวดล้อม และคุณค่าทางเศรษฐกิจ สังคม

ดังนั้นการศึกษาเพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนาพื้นที่ปลูกทุเรียนนนทบุรี โดยการมีส่วนร่วมกันดำเนินการเพื่อประโยชน์เกิดขึ้นกับชุมชนโดยรวมทั้งชาวสวนทุเรียนและชุมชนรอบด้าน “การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเชิงอนุรักษ์พื้นที่เกษตรชุมชนเมืองเพื่อความยั่งยืน” นี้มีวัตถุประสงค์หลัก คือ เพื่อให้ทราบ ลักษณะ ข้อจำกัดของการเข้ามามีส่วนร่วม ตลอดจนความมีศักยภาพของกลุ่มอนุรักษ์ทุเรียน ซึ่งอาศัยวิธีการสำรวจ สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ และออกแบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผลการศึกษาลักษณะการมีส่วนร่วม พบว่า การเป็นสมาชิกชมรมของเจ้าของสวนทุเรียนมีค่อนข้างสูง ส่วนการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ฝึกอบรมของชมรมในด้านต่าง ๆ อยู่ในระดับสูงกว่าลักษณะอื่น สำหรับการมีส่วนร่วมกันออกค่าใช้จ่ายมีค่อนข้างต่ำ เจ้าของสวนทุเรียนเองต้องรวมกลุ่มกันเป็นเป็นสิ่งแรกเพื่อช่วยเหลือกันเอง เช่น จัดตั้งสหกรณ์สวนทุเรียน กองทุนสวนทุเรียน เป็นต้น

ผลการศึกษาขั้นตอนการมีส่วนร่วม พบว่า ระดับขั้นของการมีส่วนร่วมนั้นจะเกิดขึ้นจากการสร้างโอกาสให้แก่ประชาชนโดยภาครัฐ การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่จังหวัดนนทบุรียังถูกควบคุมโดยรัฐ โดยโครงการต่าง ๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะเป็นผู้ดำเนินการทุกขั้นตอนแล้วให้

ประชาชนปฏิบัติ และการได้รับข่าวสารข้อมูลจากภาครัฐฝ่ายเดียว สิ่งเหล่านี้เกิดจากรัฐยังไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนตัดสินใจเอง

ผลการศึกษาศักยภาพของกลุ่ม พบว่า อุปสรรคในการเข้าร่วมกิจกรรมของประชาชนมีข้อจำกัดด้านอายุ เวลา เศรษฐกิจ เป็นต้น โดยส่วนใหญ่มีความสนใจในการเป็นสมาชิกกลุ่ม การเข้ารับการศึกษาอบรม สนใจติดตามข่าวสาร และอุทิศแรงงานในการทำกิจกรรมเพื่อส่วนร่วม

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ คือ สนับสนุนให้เกิดการปฏิบัติในการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง และควรให้มีการเข้าร่วมอย่างทั่วถึงทั้งผู้ที่อยู่ในทะเบียนเกษตรกร และผู้ที่ไม่ได้ลงทะเบียน มีการเข้าร่วมตัดสินใจกับภาครัฐโดยตัวแทนภาคประชาชนหรือผู้แทนมีอำนาจตัดสินใจในโครงการต่าง ๆ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่อง ให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย และชุมชน เพื่อให้ประชาชนเกิดความเข้าใจที่ดีและถูกต้อง อีกทั้งส่งเสริมให้ชุมชนรอบ ๆ สวนทุเรียนช่วยกันดูแลสภาพแวดล้อม เพื่อเป็นภาพลักษณ์ที่ดีแก่ชุมชน

Thesis Title	Citizen Participation in Conservation of Agricultural Land In Urban Areas : A Case Study Of Durian Orchard Area, Nonthaburi Province.
Student	Santipong Samathi
Student ID	45062012
Degree	Master of Urban and Regional Planning
Program	Urban and Environmental Planning
Year	2007
Thesis Advisor	Assoc. Prof. Dr. Nitichan Pleumarom

ABSTRACT

Nonthaburi Province has long been known for its durian orchards, considered to be the best durian-producers of Thailand. Recent expansion of urban settlement into traditional durian-growing areas in Nonthaburi raised a number of potential adverse impacts associated with land use changes. Fertile land is continually being diverted from agriculture to real estate development. Green space, a valuable public asset serving area residents, is becoming more scarce. Amidst these changes in the land use pattern, the preservation of Nonthaburi's durian orchards is a key to maintaining environmental quality, ecological integrity, as well as important social and economic services for residents of the surrounding areas.

This current study, "Citizen Participation in Conservation of Agricultural Land In Urban Areas : A Case Study Of Durian Orchard Area, Nonthaburi Province." focuses on the ways in which Nonthaburi's durian growing areas can be developed in a manner compatible with the preservation of valuable green space through direct citizen participation in the decision-making processes. The main objectives of the study are to present the types and the limitation of each type of participation by the stakeholders, as well as to examine the potential of local durian orchard preservation group. Data for the study comes from surveys, observations, interviews, and questionnaires.

Participation level of durian orchard owners are at a moderately high level, particularly in the area of attending activities and training sessions. In the category of financial contributions, participation rate is low. Community members are interested in setting up durian orchard funds

and durian growers cooperatives to facilitate financial transactions in the community and help to fund activities.

The mechanism of citizen participation still depends on the government sector's decision to allow the local stakeholders to participate in specific issues. The government is still the entity that initiates projects that require community participation. Communications between government departments and local residents are limited to conveying government policy and plans to the people. Local communities still have little or no voice in decision-making.

Community participation is hindered by age, time availabilities, and financial factors. Most local residents are interested in signing on to community groups, attending training sessions, and obtaining information, news, and policies from government entities, as well as some degree of volunteerism.

The study recommends encouraging local durian growers, both registered and unregistered, to actively participate in more community activities, expanding communications between government entities and local residents to foster better and more mutual understanding, and allowing residents to participate in the decision-making processes, especially in the area of development planning and environmental management projects.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้อย่างดี ด้วยคำแนะนำ และคำปรึกษาจาก
รศ.ดร.นิติชาญ ปลื้มอารมย์, ดร.นันทนา ศิริประภาศิริ และ ผศ.เลิศวิทย์ รังสิรักษ์ ข้าพเจ้ารู้สึก
ทราบซึ่งในความอนุเคราะห์จากท่านอาจารย์ทั้งสามท่าน และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอกราบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ทุก ๆ ท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้
กับข้าพเจ้า

ขอขอบคุณหน่วยงานราชการ อาทิต สำนักงานเกษตรจังหวัดนนทบุรี ชมรมอนุรักษ์ทุเรียน
จังหวัดนนทบุรี กรมโยธาธิการและผังเมือง สำนักงานสถิติจังหวัดนนทบุรี ที่เอื้อเฟื้อข้อมูลใน
ครั้งนี้

สันติพงษ์ สมานิต

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	I
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	III
กิตติกรรมประกาศ.....	V
สารบัญ.....	VI
สารบัญตาราง.....	VIII
สารบัญภาพ.....	XII
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์การศึกษา.....	2
1.3 ขอบเขตการศึกษา.....	2
1.4 ขั้นตอนในการศึกษา.....	3
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	3
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม.....	4
2.1 สภาพการใช้ที่ดินในพื้นที่ชานเมือง.....	4
2.2 ปัจจัยก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในพื้นที่ชานเมือง.....	11
2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการวางแผนการใช้ที่ดิน.....	14
2.4 แนวความคิดเกี่ยวกับพื้นที่สีเขียว.....	19
2.5 ทฤษฎีและแนวความคิดด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	21
2.6 สรุปแนวคิดและขอบเขตการศึกษา.....	30
2.7 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	31
2.8 กรอบแนวความคิด.....	34

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	35
3.1 การเลือกพื้นที่ศึกษา.....	35
3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	35
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	36
3.4 กรอบการวิจัย.....	37
3.5 ลักษณะตัวแปร ตัวชี้วัด และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	38
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	45
บทที่ 4 สภาพพื้นที่ศึกษา.....	46
4.1 สภาพทางภูมิศาสตร์.....	47
4.2 การปกครองและประชากร.....	53
4.3 สภาพสังคม.....	55
4.4 สภาพทางเศรษฐกิจ.....	56
4.5 การคมนาคมและการขนส่ง.....	56
4.6 การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน.....	59
4.7 สภาพแวดล้อม.....	62
4.8 สำมะโนการเกษตรจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2546.....	65
4.9 ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ และคุณค่าความสำคัญของการทำสวนทุเรียน.....	68
บทที่ 5 ผลการศึกษา.....	74
5.1 คุณลักษณะทางด้านประชากร เศรษฐกิจและสังคม.....	74
5.2 คุณลักษณะทางด้านพื้นที่ปลูกทุเรียน.....	84
5.3 ข้อมูลทางการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรม.....	87

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5.4 ความเข้าใจเกี่ยวกับผลกระทบการขยายตัวของสังคมเมือง และการลดลงของพื้นที่สีเขียว.....	91
5.5 การวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์.....	97
5.6 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีผลกับการมีส่วนร่วม ของเกษตรกรในการอนุรักษ์พื้นที่เกษตร.....	103
5.7 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม.....	119
บทที่ 6 สรุปผลการศึกษา.....	121
6.1 สรุปผลการวิเคราะห์.....	121
6.2 ข้อเสนอแนะ.....	126
บรรณานุกรม.....	129
ภาคผนวก.....	131
ประวัติผู้เขียน.....	141

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 แสดงตัวแปรทางด้านลักษณะทางสังคมเศรษฐกิจ และวัฒนธรรมตารางที่.....	38
3.2 แสดงตัวแปรทางด้านกายภาพของพื้นที่สวนทุเรียน.....	40
3.3 แสดงตัวแปรเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมชานเมือง.....	41
3.4 ความรู้ความเข้าใจที่มีต่อผลกระทบด้านการขยายตัวของสังคมเมือง และการลดลงของพื้นที่สีเขียว.....	42
3.5 แสดงตัวแปรข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม.....	44
4.1 จำนวนประชากรจำแนกตามเพศ เป็นรายอำเภอและความหนาแน่น ของประชากรต่อตารางกิโลเมตร.....	53
4.2 จำนวนประชากรจากการทะเบียน จำแนกตามเพศ เป็นรายอำเภอ และเขตการปกครอง พ.ศ. 2548.....	54
4.3 จำนวนเขตการปกครอง และบ้าน จำแนกเป็นรายอำเภอ พ.ศ. 2547.....	55
4.4 แสดงคุณภาพแหล่งน้ำ.....	63
4.5 แสดงคุณภาพอากาศ.....	65
4.6 แสดงจำนวนผู้ถือครองและเนื้อที่ถือครองทำการเกษตร รายอำเภอ พ.ศ. 2546.....	66
4.7 แสดงเนื้อที่ถือครองทำการเกษตรจำแนกตามการใช้ประโยชน์ที่ดิน และลักษณะการถือครองที่ดิน พ.ศ.2546.....	67
4.8 ผู้ถือครองทำการเกษตร จำแนกตามเพศและหมวดอายุ พ.ศ.2549.....	68
4.9 แสดงราคาขายทุเรียนสวนนนท์แต่ละพันธุ์.....	72
4.10 แสดงกิจกรรมในสวนทุเรียนตลอดทั้งปี.....	73
5.1 แสดงค่าร้อยละของการกระจายในตัวแปร อายุ ศาสนา ระดับการศึกษา สถานภาพ สมาชิกในครัวเรือน ของผู้ตอบชายและหญิง.....	75
5.2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอายุ การศึกษากับอาชีพหลัก.....	76
5.3 แสดงจำนวนอาชีพ และการจำหน่ายผลผลิต.....	78
5.4 แสดงระยะเวลาการตั้งถิ่นฐาน สาเหตุการย้ายถิ่นและความต้องการ ย้ายถิ่นในอนาคต.....	79

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
5.5 แสดงพื้นที่ถือครอง และสภาพดินทุเรียนที่ปลูก.....	81
5.6 แสดงรายได้ ค่าใช้จ่ายในการผลิต และแหล่งเงินทุน.....	82
5.7 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอาชีพกับรายได้ครัวเรือน.....	83
5.8 ด้านกายภาพพื้นที่และลักษณะการทำสวนทุเรียน.....	85
5.9 แสดงจำนวนแรงงานและประเภทแรงงานในการทำสวนทุเรียน.....	87
5.10 แสดงการสร้างแรงจูงใจให้กับพื้นที่เกษตรกร.....	88
5.11 แสดงการสกัดกันแรงรุกของพื้นที่เมือง.....	89
5.12 แสดงมาตรการจูงใจในการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมชนเมือง.....	90
5.13 แสดงพื้นที่ปลูกทุเรียนนนทบุรีถูกเปลี่ยนแปลง รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน.....	92
5.14 แสดงปัจจัยสำคัญที่ทำให้พื้นที่สีเขียวลดลง.....	93
5.15 แสดงผลกระทบจากการลดลงของพื้นที่สีเขียวด้านเศรษฐกิจ.....	94
5.16 แสดงผลกระทบจากการลดลงของพื้นที่สีเขียวด้านสภาพแวดล้อม.....	95
5.17 แสดงผลกระทบจากการลดลงของพื้นที่สีเขียว ที่มีต่อคนในชุมชนด้านสังคม.....	96
5.18 แสดงความพึงพอใจและแนวทางแก้ไขต่อการ ขยายตัวของสังคมเมืองในชุมชน.....	97
5.19 แสดงลักษณะของการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ผู้ปลูกทุเรียนจังหวัดนนทบุรี.....	99
5.20 แสดงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ผู้ปลูกทุเรียนจังหวัดนนทบุรี.....	101
5.21 แสดงการรับรู้ข่าวสาร แหล่งข่าวสาร ความดีในการรับรู้ข่าวสาร.....	102
5.22 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับลักษณะการมีส่วนร่วม.....	104
5.23 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างระยะเวลาที่อยู่อาศัยกับลักษณะการมีส่วนร่วม.....	105

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
5.24 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพรอกับลักษณะการมีส่วนร่วม.....	106
5.25 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นสมาชิกกลุ่มกับลักษณะการมีส่วนร่วม.....	108
5.26 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพทางสังคมกับลักษณะการมีส่วนร่วม.....	109
5.27 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการได้รับการฝึกอบรมกับลักษณะการมีส่วนร่วม.....	110
5.28 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการได้รับข่าวสารกับลักษณะการมีส่วนร่วม.....	111
5.29 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับขั้นตอนการมีส่วนร่วม.....	112
5.30 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพหลักกับขั้นตอนการมีส่วนร่วม.....	113
5.31 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างรายได้จากการทำสวนทุเรียน กับขั้นตอนการมีส่วนร่วม.....	114
5.32 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นสมาชิกกลุ่มกับขั้นตอนการมีส่วนร่วม.....	115
5.33 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพทางสังคมกับขั้นตอนการมีส่วนร่วม.....	116
5.34 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการได้รับการฝึกอบรมกับขั้นตอนการมีส่วนร่วม.....	117
5.35 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการได้รับข่าวสารกับขั้นตอนการมีส่วนร่วม.....	118
5.36 แสดงข้อเสนอแนะเพิ่มเติม.....	119
6.1 แสดงผลสรุปปัจจัยการเกิดศักยภาพการมีส่วนร่วม.....	125

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 แสดงกรอบแนวความคิด.....	34
3.1 แสดงกรอบการวิจัย.....	37
4.1 แสดงแผนที่จังหวัดนนทบุรีโดยสังเขป.....	48
4.2 แสดงที่ตั้งคลองสายสำคัญในจังหวัดนนทบุรี.....	50
4.3 แสดงที่ตั้งถนนจังหวัดนนทบุรี.....	58
4.4 แสดงพื้นที่ปลูกทุเรียนจังหวัดนนทบุรีโดยสังเขป.....	61

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เป็นที่ทราบกันดีว่าในอดีต พื้นที่ลุ่มคลองของจังหวัดนนทบุรี เป็นพื้นที่ชุมชนชนบทที่มีวัฒนธรรมดั้งเดิม มีระบบเครือญาติ ฟังพาทรัพยากรธรรมชาติ และประกอบอาชีพการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ มีสวนผลไม้ต่างๆ โดยเฉพาะมีสวนทุเรียนพันธุ์ดีที่สุดในประเทศไทย การผลิตทุเรียนนนทบุรีไม่ใช่เป็นเพียงแค่อาชีพแต่ยังเป็นตัวแทนของ วิถีชีวิตเกษตรกร เป็นประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตชนบท และวัฒนธรรม แสดงถึงความรักในพื้นที่ดิน เป็นตัวแทนความทรงจำในวัยเยาว์และภูมิปัญญาที่ร่ำเรียนจากบรรพบุรุษที่มีความเข้าใจในสภาพแวดล้อมและภูมิอากาศท้องถิ่นเป็นอย่างดี ปัจจุบันทุเรียนมีราคาต่อผลแพงที่สุด และทุเรียนได้กลายเป็นสัญลักษณ์ที่มีชื่อเสียงของจังหวัดนนทบุรี

แต่ปัจจุบัน จังหวัดนนทบุรีได้กลายเป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท พื้นที่ปลูกทุเรียนลดลงเนื่องจากสาเหตุหลายอย่างประกอบกัน อาทิเช่น ปัญหากล้วยธรรมชาติ เกิดอุทกภัยหลายครั้ง เกิดภาวะฝนแล้งทำให้น้ำเค็มจากลำคลองไหลเข้าสวน ประการสำคัญมีการขยายตัวของชุมชนเมืองทำให้พื้นที่เกษตรลดลงกลายเป็นหมู่บ้านจัดสรรและชุมชนที่พักอาศัย เกษตรกรไม่ใส่ใจบำรุงรักษาสวนทุเรียนให้มีคุณภาพ ไม่มีการรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหา ต่างคนต่างทำ ซึ่งมีใช้นิสัยของชุมชนชนบทที่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สิ่งเหล่านี้ทำให้ลักษณะเฉพาะสังคมเกษตรกรรมของจังหวัดนนทบุรีที่มีคุณค่าต้องสูญหายไป

จำเป็นอย่างยิ่งที่ปัญหาในพื้นที่ปลูกทุเรียนนนทบุรีควรที่จะได้รับการพิจารณาแก้ไข เพื่อไม่ให้ถูกลูกกลมมากยิ่งขึ้น จึงทำให้เกิดโครงการอนุรักษ์พันธุ์ทุเรียนให้คงอยู่ในจังหวัดนนทบุรี โดยมีเกษตรกรเข้าร่วม เนื่องจากเป็นหัวใจสำคัญของการมีส่วนร่วมนั่นคือ การระดมความคิด ซึ่งคือการกระจายอำนาจอย่างหนึ่ง มีความเสมอภาคกัน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูและอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ รวมทั้งปลูกจิตสำนึกของเกษตรกรให้เห็นถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของทุเรียนนนท์ ให้ดำรงความเป็นเอกลักษณ์ของทุเรียนจังหวัดนนทบุรีสืบไป

แนวทางการอนุรักษ์พื้นที่ปลูกทุเรียนนนทบุรีนั้น จึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่จะช่วยทำให้เกษตรกรและชุมชนเกษตรกรรมเกิดความเข้มแข็ง กล้าคิดกล้าทำในสิ่งที่เป็นสิทธิของพลเมือง ไม่ต้องคอยให้เป็นหน้าที่ของรัฐเข้าไปช่วยเหลือในทุกเรื่อง ดังนั้นในการศึกษาการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรในการฟื้นฟูและอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์นี้ ก็เพื่อที่จะวิเคราะห์ถึงโอกาสในการเข้า

มามีส่วนร่วมและอำนาจในการตัดสินใจของเจ้าของสวนทุเรียน ทั้งนี้เพื่อหาข้อปรับปรุงและส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของเกษตรกรให้มีศักยภาพมากยิ่งขึ้นและสามารถทำงานร่วมกับภาครัฐบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 วัตถุประสงค์การศึกษา

1. ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม โดยพิจารณาถึงลักษณะส่วนบุคคลและวิธีการเข้ามามีส่วนร่วมของเกษตรกรเพื่อวิเคราะห์ถึงข้อจำกัดของการเข้ามามีส่วนร่วม
2. ศึกษาลักษณะการเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อวิเคราะห์หาศักยภาพของกลุ่มอนุรักษ์ทุเรียนในการจัดการพื้นที่ปลูกทุเรียน ด้านสภาพแวดล้อมกายภาพ ด้านสังคมและเศรษฐกิจ
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการมีส่วนร่วมของเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนในการอนุรักษ์พื้นที่สวนทุเรียนจังหวัดนนทบุรี

1.3 ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. ขอบเขตของพื้นที่ศึกษา ซึ่งได้แก่พื้นที่ในจังหวัดนนทบุรีที่มีการปลูกทุเรียนนนทบุรี โดยมุ่งศึกษาจากชาวบ้านที่ปลูกทุเรียนเป็นอาชีพ
2. ขอบเขตของเนื้อหาในการศึกษา โดยทำการศึกษาเกี่ยวกับ
 - ศึกษาทางด้านสภาพทั่วไป และลักษณะของพื้นที่ศึกษา
 - ศึกษาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน
 - ศึกษาทางด้านแนวความคิดและความคิดเห็น ศักยภาพในการมีส่วนร่วมของประชาชน ตลอดจนความต้องการของชุมชน

1.4 ขั้นตอนในการศึกษา

1. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเอกสาร ข่าวสาร ผลงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้อง
2. สร้างกรอบแนวคิด กำหนดตัวแปรในการศึกษาและระดับการวัด
3. กำหนดเกณฑ์ในการเลือกพื้นที่ศึกษา ประชากรเป้าหมายและการสุ่มตัวอย่าง
4. ออกแบบและสร้างแบบสอบถาม
5. ดำรวจข้อมูลในภาคสนาม
6. เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจภาคสนามและแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง
7. วิเคราะห์ข้อมูล
8. สรุปผลพร้อมทั้งข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา
9. จัดทำเป็นเอกสารรูปเล่มวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงลักษณะทางกายภาพ สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ในพื้นที่ปลูกทุเรียน
2. สามารถใช้เสนอเป็นแนวทางเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนาพื้นที่เกษตรชุมชนเมืองอีกทั้งช่วยลดปัญหาความขัดแย้งและอุปสรรคในด้านการพัฒนาสภาพแวดล้อมชุมชนเมือง

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรในชุมชนเมืองในครั้งนี้ ต้องการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมเดิมเป็นพื้นที่เมืองที่มีผลกระทบต่อชุมชน ตลอดจนแนวโน้มของการพัฒนาดังนั้นในบทนี้จะได้นำแนวความคิดที่เกี่ยวกับการพัฒนาเมือง แนวความคิดเกี่ยวกับพื้นที่เกษตรกรรม ชานเมือง แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมชานเมือง และ ทฤษฎีและแนวความคิดด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยจะมุ่งการวิเคราะห์ในส่วนที่สัมพันธ์กับพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งอยู่ในกรอบของประเด็นหลัก คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนชาวสวนทุเรียนจังหวัดนนทบุรีที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน แนวโน้มการพัฒนาในพื้นที่ เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาและวิเคราะห์

2.1 สภาพการใช้ที่ดินในพื้นที่ชานเมือง

2.1.1 ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเมือง

ในช่วงเวลาที่ผ่านมามีการดำเนินงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ได้รับการส่งเสริมอย่างมาก เริ่มตั้งแต่ได้ริเริ่มจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติในปี พ.ศ.2504 เป็นต้นมาได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแง่ต่างๆ ในประเทศเป็นอย่างมาก ทั้งในด้านความเจริญและปัญหาแนวทางและทฤษฎีต่าง ๆ จึงถูกหยิบยกขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาและนำไปสู่จุดมุ่งหมาย แต่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเป็นปัญหาที่ทวีความซับซ้อน เนื่องมาจากกลไกการพัฒนาที่เห็นได้อย่างชัดเจนทางกายภาพ คือ การขยายตัวของเมือง ซึ่งเป็นธรรมชาติของเมืองที่ต้องมีการเติบโต แต่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ไม่เพียงนำความเจริญเข้ามาเท่านั้นหากได้นำปัญหาตามมาหลายอย่างดังนั้นเพื่อให้กระบวนการ การพัฒนาเป็นไปในทางที่สนองประโยชน์ต่อชุมชนและชีวิตของคนได้อย่างสูงสุดการศึกษาแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมืองจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งประการหนึ่ง

2.1.2 ขอบเขตและความหมายของการพัฒนาเมือง

คำว่า “การพัฒนาเมือง” สามารถอธิบายความหมายหรือคำจำกัดความได้เป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรก คือ การพัฒนา (Development) เป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงสภาพต่าง ๆ ของสังคมในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นไปตามความประสงค์ของสังคมหนึ่ง ๆ ส่วนสังคมใดจะเน้นเรื่องการเปลี่ยนแปลงมากน้อยแค่ไหน และจะเปลี่ยนแปลงพื้นที่ส่วนใดมากน้อยก่อนหลัง ย่อมเป็นเรื่องของแต่ละสังคมนั้น ๆ จะพิจารณาและดำเนินการ

จากนิยามของ “การพัฒนา” ที่กล่าวมา สรุปได้เป็น 2 ประเด็นคือ การพัฒนาเมืองเป็นเรื่องของการกระทำและผลของการกระทำเรื่องของการกระทำ ผู้กระทำตั้งแต่ระดับบุคคลไปจนถึงระดับกลุ่มคน ในระดับขององค์กรจะเป็นระดับชุมชนหรือระดับชาติก็ตาม จะต้องมีความสามารถในการทำกิจการต่าง ๆ ส่วนผลของการกระทำหรือผลของการเปลี่ยนแปลงนั้น สมควรจะต้องมีความยุติธรรม ความเสมอภาค เสรีภาพ และการเคารพในระเบียบข้อบังคับ กฎเกณฑ์ และกฎหมายของสังคม เพื่อให้ทุกคนได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเท่าเทียมกัน และผลของการพัฒนายังควรจะต้องเป็นความเจริญเติบโตหรือการเพิ่มผลผลิตเพื่อให้สังคมมีความมั่นคงและมั่นคง (อนันต์ เกตุวงศ์, 2532)

ส่วนที่สอง คือ เมืองโดยทั่วไปได้รับการนิยามจากหลายวิธี และจากคนหลายกลุ่ม เช่นในแง่ นักวางแผนกายภาพ และนักภูมิศาสตร์จะอาศัยลักษณะของภูมิทัศน์เมือง Cityscape หรือ Urban Landscape เป็นตัวกำหนดความเป็น “เมือง” ซึ่งพิจารณาจากความหนาแน่นประชากร ความหนาแน่นของอาคาร และความหนาแน่นของการจราจร สัดส่วนของพื้นที่ก่อสร้างและทางเท้ากับพื้นดิน ในเมืองมีปัญหาระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่มอย่างเข้มข้น นอกจากนี้ ขนบธรรมเนียมประเพณีเงื่อนไขทางธรรมชาติ ทิศทางการพัฒนาและการเติบโตของเมืองมาตรการกฎหมายฯลฯ ล้วนเป็นสิ่งที่ต้องนำมาพิจารณาเกี่ยวกับเมืองทั้งสิ้น

อลิซัย พันธเสน (2539) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เมือง หมายถึง ชุมชนที่มีความก้าวหน้าทางวัตถุมากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เป็นโครงสร้างกายภาพและสังคมขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ถนนและการสื่อสารคมนาคมอื่น ๆ มีบริการไฟฟ้า และน้ำสะอาด ตลอดจนบริการทางการศึกษาและสาธารณสุขและมีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นกว่าชนบท

จากนิยามของคำว่าพัฒนาเมืองและเมืองที่ผ่านมา สามารถสรุปความหมายของ “การพัฒนาเมือง” ในการศึกษาครั้งนี้โดยสังเขปได้ว่า

การพัฒนาเมือง หมายถึง ความต้องการทำให้เมืองดีขึ้น โดยพัฒนานั้นควรจะประกอบไปด้วย การเจริญเติบโต การเปลี่ยนแปลงระบบ และการเปลี่ยนแปลงโดยมีแผน

2.1.3 ขอบเขตและความหมายของชานเมือง

จากการศึกษาเกี่ยวกับพื้นที่ชานเมืองในช่วงที่ผ่านมา นักวิชาการได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับพื้นที่ชานเมืองไว้อย่างหลากหลายระหว่างลักษณะของเมือง และชนบทซึ่งมีทั้งความคล้ายคลึงกันและลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันในรายละเอียด รวมทั้งคำจำกัดความในการศึกษานี้ จึงได้สรุปแนวความคิดที่เกี่ยวกับพื้นที่ชานเมืองไว้โดยสังเขปดังนี้

1. URBAN FRINGE CONCEPT

พื้นที่ชานเมืองเป็นพื้นที่บริเวณรอบนอกของเมือง ที่ได้ขยายตัวออกไปจากเมือง ได้มีผู้ให้คำจำกัดความไว้อย่างหลากหลาย เช่น Rural-Urban Fringe, Urban Sprawl, Suburban, Rurbanization, Urban Shadow แม้ว่าคำเหล่านี้จะมีความคล้ายคลึงกัน แต่ก็มีความหมายที่เฉพาะด้วย

- SUBURB พื้นที่กลุ่มนี้จะมีลักษณะเฉพาะที่เหมือนกันอย่างชัดเจนในด้านสังคม วัฒนธรรม และรูปแบบการอยู่อาศัย พื้นที่ลักษณะนี้จะไม่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากพื้นที่เมือง

ฉัตรชัย พงศ์ประยูร (2527) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับ Suburb ว่าหมายถึง บริเวณส่วนที่อยู่ในขอบเขตรอบนอกของเมือง มีการติดต่อเกี่ยวข้องในชีวิตประจำวันกับเมืองใหญ่ในทุกด้าน เช่น สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ลักษณะแหล่งชุมชนอาจสืบเนื่องมาจากความเจริญในใจกลางเมืองทำให้ประชาชนและกิจกรรมล้นแผ่ออกมาถึงบริเวณดังกล่าวหรืออาจเว้นว่างแล้วก้าวกระโดดมาสู่ชานเมืองเลยก็ได้

Kurtz and Eicher (1958) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับ SUBURB ว่าที่ตั้งของ SUBURB จะอยู่ภายใต้ข้อกำหนดทางกฎหมายของเมืองเกี่ยวกับรูปแบบการใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยที่มีใช้เกษตรกรรมอย่างเข้มข้น ผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่ทำงานในเมือง พื้นที่นี้อาจจะรวมอยู่หรือแยกจากเมืองก็ได้ ขึ้นอยู่กับประเภทของ SUBURB ที่ทำการวิเคราะห์ และมีการจัดบริการสาธารณะไว้อย่างพอเพียง แม้ว่าจะเป็น SUBURB ที่แยกจากเมือง

Kammeier (1984) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับ SUBURB ว่าเป็นพื้นที่ที่มีการเติบโตโดยปราศจากการควบคุมมากกว่าพื้นที่ชนบทข้างเคียง เนื่องจากมีประชากรย้ายถิ่นเข้ามาอยู่อาศัยมาก และผลลัพธ์จากการเติบโตอย่างรวดเร็วระเบียบของเมือง ที่มีรูปแบบการพัฒนาตามแนวยาวของเส้นทางเชื่อมต่อการคมนาคม บริเวณที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรม หรือพื้นที่ที่มีประชากรย้ายถิ่นเข้ามายึดครองที่ดินโดยไม่ได้รับอนุญาตบริเวณรอบนอกของเมือง

ลักษณะของ Urban Fringe

- 1) Wehrwein (1942) ได้กล่าวว่า Rural-Urban Fringe เป็น “Institutional Desert” เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ปราศจากการควบคุมการก่อสร้างสิ่งที่ไม่น่าพึงพอใจและเป็นอันตราย เช่น โรงฆ่าสัตว์ ที่เก็บเศษเหล็ก คลังเก็บน้ำมัน โรงงานกำจัดของเสีย และป่าช้า เป็นพื้นที่ที่มีการใช้ที่ดินแบบผสมผสาน ซึ่งตั้งอยู่ถัดจากส่วนอื่น ๆ ของเมืองและต้องใช้บริการสาธารณะต่าง ๆ จากเมือง
- 2) กระบวนการที่เกิดขึ้นในเขตรอบต่อของเมืองนี้ เกิดจากการขยายตัวอย่างรวดเร็วของเมืองใหญ่ ที่อาจเกิดจากกลไกทางการคมนาคม ระบบสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา ทำให้เกิดพื้นที่ที่เกิดการปรับเปลี่ยนระหว่างวิถีชีวิตแบบชนบทและเมืองที่เรียกว่า Rural-urban Fringe ซึ่งกระบวนการเกิด Fringe นั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงจาก Rural มาเป็น urban ดังที่ Balk พบว่า Fringe คือ พื้นที่ที่เป็น “Rurbanization” ขอบของ Fringe (Fringe Belt) เป็นพื้นที่ที่ไม่หยุดนิ่ง (dynamic Area) เป็นพื้นที่รองรับการกระจายนวัตกรรมจากเมืองอย่างต่อเนื่อง และมีการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการเจริญเติบโตของเมือง
- 3) Urban Fringe เป็นพื้นที่ที่มีปัญหาทางสิ่งแวดล้อมดังที่ได้กล่าวมาแล้ว และบริเวณที่มีการใช้ที่ดินผสมผสานกันทั้งแบบเมืองและชนบท นอกจากนี้จำนวนประชากร และการใช้ที่ดินยังมีความยืดหยุ่นสูง เปลี่ยนแปลงได้ง่าย
- 4) การเข้าถึง คือ สิ่งสำคัญในการพัฒนา Fringe การที่ Urban Fringe เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญ ไม่ใช่เพราะลักษณะต้นทุนของพื้นที่ ทั้งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ ชนิดของดินหรือน้ำ แต่เป็นเพราะเป็นพื้นที่ที่มีการเข้าถึงได้สูง มีระบบคมนาคมที่ทันสมัย Balk ได้วิเคราะห์ถึงความสำคัญของการเข้าถึงว่า การเข้าถึงเป็นปัจจัยเดียวในการพัฒนา Fringe ซึ่ง ได้ระบุว่าพื้นที่นั้นเป็น “Rurbanization”(Balk อ้างใน เมธินทร์ อังคทะวานิช.2544)

2.1.4 DESAKOTA REGION CONCEPT

กระบวนการเป็นเมืองที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ในพื้นที่เมืองหลวงส่วนใหญ่ในเอเชีย จะเกิดจากการจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น และจากการที่เมืองได้ขยายตัวออกไปจากศูนย์กลาง การพัฒนาที่เกิดขึ้นใน Fringe Area จะมีผลมาจากการกระจายตัวของอุตสาหกรรมจากศูนย์กลางเมืองการขยายตัวอย่างรวดเร็วจากขอบของเมืองใหญ่นี้ เป็นการพัฒนาในรูปแบบใหม่ในลักษณะการผสมผสานระหว่างเมืองและชนบท (Rural-Urban Mixture) ซึ่งจะประกอบด้วย โรงงานอุตสาหกรรม ที่พักอาศัย และกิจกรรมทางธุรกิจ ลักษณะการขยายตัวจะเป็นภาคมหานครที่ขยายออกไป (Extened Metropolitan Regions) รูปแบบการพัฒนาจะแตกต่างจากแนวความคิดเกี่ยวกับเมืองและชนบทแบบเดิม การกระจายตัวของอุตสาหกรรมเข้าไปในพื้นที่รอบ ๆ ศูนย์กลางเมืองมีสาเหตุหลายประการ เช่น แรงงานถูก ที่ดินหาได้ง่าย มีระบบโครงข่ายถนนที่สะดวก ทำให้การเคลื่อนย้ายประชากรเป็นไปอย่างรวดเร็ว (ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล,2539)

T.G., McGee (1989) ได้ให้คำจำกัดความพื้นที่ข้างต้นว่า “DESAKOTA REGION” หรือ MEGA-URBAN REGION Desakota เป็นภาษาอินโดนีเซีย Kota หมายถึง เมือง (Town) และ Desa หมายถึงหมู่บ้าน (Village) Desakota จึงหมายถึงพื้นที่ที่มีกิจกรรมผสมผสานกันทั้งเกษตรกรรมและที่ไม่ใช่เกษตรกรรม โดยส่วนใหญ่จะขยายตัวออกมาตามเส้นทางคมนาคมสายหลัก จากศูนย์กลางเมือง เป็นพื้นที่ที่มีการพัฒนาระบบเศรษฐกิจ และสังคมแบบใกล้ชิดกับเมืองใหญ่ ลักษณะเช่นนี้จะเกิดขึ้นในประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ในเอเชีย

- ประเภทของ DESAKOTA REGION

ในเอเชียพบว่าชนิดของ Desakota มีหลากหลายประเภท ซึ่ง T.G., McGee (1987) เสนอแนะว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวที่เกิดขึ้นในเอเชีย ในพื้นที่ที่มีประวัติว่ามีวิวัฒนาการมาจากพื้นที่ปลูกข้าวและมีประชากรหนาแน่น มีอยู่ 3 รูปแบบ ดังนี้

1. เกิดในประเทศที่มีการลดลงของการตั้งถิ่นฐานในชนบท การใช้ที่ดินทางการเกษตร และประชากรในภาคเกษตร ในขณะที่ประชากรเคลื่อนย้ายเข้าสู่เมือง การใช้ที่ดินทางการเกษตรอาจจะยังคงสำคัญอยู่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นนโยบายปกป้องที่ดินและการเกษตรของรัฐบาล รูปแบบนี้เกี่ยวข้องกับการเพิ่มขึ้นทั้งหมดของรายได้ และผลิตภาพในชนบทที่ต่ำกว่าเมืองมาก เกาหลีใต้และญี่ปุ่นเป็นตัวอย่างของ Desakota Type I หรือ konjuka (มาจากภาษาญี่ปุ่น หมายถึง ภูมิ-ทัศน์ที่มีส่วนประกอบของที่นาผืนเล็ก ที่อยู่อาศัย และ อุตสาหกรรม) พื้นที่ดังกล่าวมีลักษณะเป็นชนบทที่มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจนอกภาคเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่

2. เกิดขึ้นในพื้นที่บางแห่งซึ่งในระยะเวลาที่แตกต่างกันมีการเพิ่มขึ้นของผลิตภาพในภาคเกษตรและอุตสาหกรรม และการโยกย้ายกิจกรรมในภาคเกษตรไปเป็นกิจกรรมนอกภาคเกษตร โดยกิจกรรมเหล่านั้นมารวมกันอยู่ที่เมืองศูนย์กลางและพื้นที่ใกล้เคียง การเปลี่ยนแปลงนี้สัมพันธ์กับรายได้ของครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น โครงข่ายการคมนาคมที่ปรับปรุงแล้ว และโครงสร้างพื้นฐานที่ดีขึ้น ตัวอย่างของ Desakota Type II ได้แก่ Nanjing-Shanghai-Hangzhou ในประเทศจีน ภาคกลางของประเทศไทย และ Taipei-Kaosiung Corridor ในไต้หวัน Calcutta Region ในอินเดีย และ Jabotabek ในเกาะชวา ประเทศอินโดนีเซีย พื้นที่เหล่านี้มีการเติบโตทางเศรษฐกิจเร็วมาก

3. เกิดขึ้นในพื้นที่ที่มีความหนาแน่นสูงแต่มีการเติบโตทางเศรษฐกิจช้า พื้นที่ดังกล่าวมักอยู่ใกล้เมืองศูนย์กลางอันดับรอง มีการเติบโตทางเศรษฐกิจช้า และมีการเพิ่มอย่างต่อเนื่องของแรงงานส่วนเกิน มีผลิตภาพในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตรต่ำ และไม่สามารถทำให้เพิ่มขึ้นได้ ตัวอย่างเช่น Jogilarta ในอินเดียตอนใต้ บังกลาเทศ และ Sichuan Basin ในตอนใต้ของประเทศจีน พื้นที่เหล่านี้เป็น Desakota Type III มีลักษณะการเพิ่มขึ้นอย่างช้า ๆ ของรายได้และกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ถูกบังคับหรือ Involuntary Economic Activities

- เงื่อนไขในการเกิด DESAKOTA REGION

จากความแตกต่างอย่างมากมาในรูปแบบของ Desakota Region ประเภทต่างๆ ของ McGee ซึ่งให้เห็นว่าเงื่อนไขและกระบวนการที่ทำให้เกิด Desakota Region นี้สนับสนุนให้เกิดการปรับเปลี่ยนกิจกรรม จากกิจกรรมชนบทไปสู่กิจกรรมเมือง คือ

1. ภาคเหล่านี้มีความหนาแน่นของประชากรสูง ทำการเกษตรที่แบ่งแปลงเพาะปลูกย่อย ๆ ขนาดเล็ก มีการทำนาดำ (นาปี) จากการเพิ่มความหนาแน่นของประชากร ทำให้เกิดผลตามมาในเรื่องของขนาดที่ดินที่เล็กลง และอุปสงค์ต่อแรงงานตามฤดูกาลที่ไม่สม่ำเสมอ ในช่วงเวลานอกฤดูเพาะปลูก ประชากรจำนวนมากเหล่านี้ต้องหางานนอกภาคเกษตรทำ เนื่องจากที่นามีขนาดเล็กเกินกว่าที่จะทำให้เกิดรายได้พอเลี้ยงครอบครัวตลอดปี

2. ความเชื่อมโยงกับเมืองเหล่านี้ มีความสำคัญต่อพื้นที่ชนบทโดยรอบ ทั้งทางวัฒนธรรมและทางเศรษฐกิจ

3. ภาคเหล่านี้มักจะมีโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งอาจจะเป็นคลองหรือถนนที่ได้รับการพัฒนาอย่างดี ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของสินค้าและผู้คนได้มาก

4. การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพ เช่น ถนนในชนบท การจัดให้มีไฟฟ้าใช้ ได้กระตุ้นให้เกิดการปรับเปลี่ยนเร็วขึ้น การใช้เครื่องจักรกลมากขึ้น ทำให้มีแรงงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงงานสตรีเหลือพอที่จะไปทำงานในภาคอุตสาหกรรม การเปลี่ยนแปลงทางสถาบัน โดยเฉพาะการปฏิรูปที่ดินและการใช้พันธุ์ข้าวที่ให้ผลผลิตสูง ก็เป็นสิ่งสำคัญในกระบวนการนี้

5. การพัฒนาทางเทคโนโลยีของการขนส่งระดับกลาง เช่น รถบรรทุก รถเมล์ และรถจักรยานยนต์สองจังหวะ เอื้อให้เกิดการเคลื่อนที่ของคนและสิ่งของเพิ่มขึ้น

- ลักษณะของ DESAKOTA REGION

Desakota มีลักษณะสำคัญ 6 ประการ ได้แก่

1. มีประชากรจำนวนมากที่ทำการปลูกข้าวในลักษณะเป็นเจ้าของที่ดินรายเล็ก และติดต่อถึงกัน โดยการคมนาคมที่เข้าถึงได้

2. ใน Desakota Region มีการเพิ่มของกิจกรรมนอกภาคเกษตร ในพื้นที่ที่เคยทำการเกษตรมาก่อนเป็นส่วนใหญ่ กิจกรรมนอกภาคเกษตรเหล่านี้มีหลากหลาย รวมถึงการค้าขาย การขนส่งและอุตสาหกรรม การเพิ่มขึ้นของกิจกรรมนอกภาคเกษตรนี้มีลักษณะเป็นการผสมกันของกิจกรรมโดยสมาชิกในครัวเรือนเดียวกัน เช่น สมาชิกคนหนึ่งอาจจะเดินทางไปทำงานเป็นเสมียนในเมือง ตอนเช้าแล้วกลับมาบ้านในชนบทตอนเย็นคนที่สองทำนา คนที่สามทำอุตสาหกรรม และคนที่สี่ได้ทำการค้าขายปลีกใน Desakota Region การผสมผสานนี้ ทำให้เกิดสถานการณ์ที่ทำให้ความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ มีความสำคัญพอ ๆ กับการที่เมืองใหญ่ดึงดูดพื้นที่โดยรอบ ให้อยู่ภายใต้อิทธิพลของเมืองใหญ่เหมือนกัน

3. Desakota Region มักจะมีความคล่องตัว และการเคลื่อนไหวของประชากรเต็มที่มีการที่มีการขนส่งที่ค่อนข้างสูง เช่น รถจักรยานยนต์สองจังหวะ รถเมล์ และรถบรรทุก เอื้อให้มีการเคลื่อนที่ที่ค่อนข้างเร็วในระยะทางไกล ๆ กว่าที่เคยเป็นมาแต่ก่อน ดังนั้นภาคเหล่านี้ไม่เพียงแต่มีการเดินทางไปกลับสู่เมืองที่ใหญ่กว่า แต่ยังมีรถเคลื่อนไหวของบุคคลและสิ่งของอย่างหนาแน่น ภายในภาคหรือพื้นที่ของ Desakota Region ด้วย

4. มีการผสมปนเปของการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร อุตสาหกรรมพื้นบ้าน นิคมอุตสาหกรรม การพัฒนาในเขตชานเมือง และการใช้ที่ดินประเภทอื่น ๆ ไปพร้อม ๆ กัน การผสมปนเปดังกล่าวมีทั้งผลบวกและผลลบ ผลผลิตทางการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งพืชผลที่ใช้ในอุตสาหกรรมมีตลาดรองรับทันที แต่ของเสียจากอุตสาหกรรมก็ทำให้พื้นที่การเกษตรเสียหายและเกิดมลพิษได้ โดยรวมแล้วภาคเหล่านี้ มีการใช้ประโยชน์ที่ดินมากกว่าภาคมหานครที่ขยายออกไป ในส่วนที่ขยายออกไปของมหานคร หรือ Desakota Zone ในเอเชีย ความกดดันทางด้านประชากร ได้สร้างให้เกิดอุปสงค์อย่างมากต่อที่ว่างที่มีอยู่

5. มีการเพิ่มขึ้นของการมีส่วนร่วมของแรงงานนอกภาคเกษตรที่เป็นสตรี สวนหนึ่งเนื่องมาจากมีอุปสงค์ต่อแรงงานสตรีในภาคอุตสาหกรรม บริการทำงานบ้าน และกิจกรรมอื่น ๆ และยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับอย่างมากกับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตทางเกษตรในพื้นที่ Desakota Region โดยทั่ว ๆ ไป การผลิตทางการเกษตรแสดงให้เห็นการเปลี่ยนจากการปลูกพืชชนิดเดียว ไปสู่ความหลากหลาย เช่น มีการทำปศุสัตว์ สวนครัว และสวนผลไม้ เพื่อการบริโภคภายในประเทศและส่งออกต่างประเทศ

6. ในพื้นที่นี้ไม่มีเมืองหรือชนบทที่เห็นได้ชัด จากการมองของเจ้าหน้าที่รัฐ กฎข้อบังคับที่ใช้กับเมือง อาจจะนำมาใช้ไม่ได้กับพื้นที่ชนบทเหล่านี้ และเป็นการยากที่รัฐจะบังคับใช้กฎหมายเหล่านี้ ถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจของภาคอย่างรวดเร็วเกิดขึ้นก็ตาม

2.2 ปัจจัยก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในพื้นที่ชานเมือง

2.2.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาพื้นที่ชานเมือง

การเติบโตของเมืองที่มีลักษณะเป็นศูนย์กลางธุรกิจการค้าเพียงแห่งเดียว ดังเช่น กรุงเทพมหานคร นี้จะมีที่อยู่อาศัยภายนอกเขตเมือง โดยเฉพาะย่านชานเมือง ทั้งนี้เนื่องจากประชากรเมืองเขตชั้นใน ต้องการหนีความแออัดคับคั่ง และปัญหาสภาพแวดล้อมในเขตเมือง ออกสู่พื้นที่ชานเมือง ที่มีสภาพแวดล้อมที่ดีกว่าและมีพื้นที่ที่อยู่อาศัยเป็นบริเวณกว้าง เหมาะสำหรับเป็นพื้นที่อยู่อาศัยและที่พักผ่อนหย่อนใจ ประกอบกับราคาที่ดินที่ไม่สูงนัก เมื่อเทียบกับราคาที่ดินในเขตเมืองชั้นใน (กรกช บุญรุ่ง, 2540)

นอกจากนี้ ปัจจัยที่มีผลต่อ การพัฒนาแบบกระจายกระจายในพื้นที่ชานเมืองด้วยการขยายตัวของพื้นที่เมือง และการพัฒนาพื้นที่ชนบทโดยรอบให้เป็นพื้นที่เมือง พิจารณาเป็นสองลักษณะของแรงกระทำ ที่มีผลต่อพื้นที่ชานเมืองหรืออีกนัยหนึ่ง คือ พื้นที่เกษตรกรรมที่เป็นพื้นที่สีเขียวในอดีต ปัจจัยทั้งสองลักษณะ ได้แก่

1.) ปัจจัยแรงบุก (Invasion Force) เป็นปัจจัยที่ผลักดันการพัฒนาในพื้นที่ชานเมือง ให้เป็นพื้นที่เมือง ทั้งนี้อาศัย

- การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) ทั้งทางด้านสาธารณูปโภค ได้แก่ ถนน เมื่อพื้นที่นั้น ๆ มีการสร้างถนนจะเกิดการพัฒนาด้านคมนาคม และถนนเป็นปัจจัยชี้้นำการพัฒนาที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว หากพื้นที่นั้นพร้อมไปด้วยความสะดวกทางด้านไฟฟ้า น้ำประปา บริเวณดังกล่าวจัดเป็นความเจริญของพื้นที่เมือง นอกจากนี้ บริการทางด้านสาธารณูปการ เป็นปัจจัยเสริมให้เกิดการพัฒนา

- นักพัฒนา (Developers) เป็นผู้ลงทุนที่จะกว้านซื้อที่ดิน ที่มีโครงการสร้างถนนผ่านพื้นที่นั้น ๆ อีกทั้งยังเก็บกักพื้นที่เพื่อเก็งกำไร ลักษณะของนักพัฒนาอยู่ในธุรกิจภาคเอกชน ได้แก่ ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ จัดสรรที่ดิน ฯลฯ

- มาตรการควบคุมพื้นที่ของรัฐบาล มาตรการที่กล่าวบางมาตรการ มีลักษณะไม่ชัดเจน เปิดโอกาสให้กับนักพัฒนาที่ฉวยโอกาสใช้ช่องว่างทางกฎหมายพัฒนาพื้นที่ ให้มีลักษณะตามที่นักพัฒนาต้องการ โดยปราศจากการควบคุมดูแลจากภาครัฐ ที่จะต้องเป็นไปอย่างถูกต้องและเหมาะสม

ทั้งนี้แรงบุกมีผลอย่างมาก เมื่อจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น ความหนาแน่นประชากรมีสูงในเขตพื้นที่เมือง ดังนั้นความต้องการพื้นที่ (Spatial Demand) โดยเฉพาะพื้นที่ชานเมือง เป็นพื้นที่ที่ถูกต้องการสูง เพื่อนำมาจัดสร้างที่อยู่อาศัย จากข้อจำกัดของพื้นที่ในเขตเมืองที่มีจำนวนจำกัดและมีราคาที่สูงมาก จึงเกิดความต้องการพื้นที่ชานเมือง ที่มีราคาต่ำกว่าและมีพื้นที่อีกเป็นจำนวนมากพอที่จะพัฒนาได้ พื้นที่เกษตรกรรมชานเมืองจึงลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว

2. ปัจจัยแรงต้าน (Resistant Force) เป็นปัจจัยที่ด้านการพัฒนาที่ไม่เป็นระเบียบ เพื่อไม่ให้พื้นที่เกษตรกรรมลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะพื้นที่ที่พัฒนาในลักษณะที่กระจัดกระจาย สิ้นเปลืองงบประมาณในการจัดหาสาธารณูปโภค สาธารณูปการให้แก่พื้นที่ แรงต้านจึงเป็นปัจจัยที่จะควบคุมการพัฒนาให้เป็นไปอย่างเป็นลำดับ ขั้นตอน ทั้งนี้แรงต้านต้องอาศัย

1) เจ้าหน้าที่จากรัฐบาล เป็นเจ้าหน้าที่ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการควบคุมดูแลพื้นที่ ตามพระราชบัญญัติการผังเมือง และจะต้องรักษาระเบียบแบบแผนนโยบายตลอดจนมาตรการอย่างเคร่งครัด เพื่อจัดระบบการใช้ที่ดินให้มีประสิทธิภาพและเหมาะสม ให้เป็นไปตามผังเมืองรวม

2) นักวางแผน (Planners) เป็นผู้ศึกษาข้อมูลด้านผังเมืองอย่างละเอียด รวมทั้งศึกษา งานวิจัยโครงการพัฒนาต่าง ๆ เพื่อนำมาประกอบการวางแผน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทางด้านผังเมือง รวมทั้งการเสนอแนะวิธีและมาตรการเพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

3) ประชาชนและเกษตรกรผู้เป็นเจ้าของพื้นที่ จะเป็นผู้ที่ต่อต้านการพัฒนาที่ก่อให้เกิดผลเสียต่อส่วนรวมและท้องถิ่น

ปัจจัยแรงต้านที่นำมาใช้ต้องอาศัยเรื่องมีอันนั้นคือ กฎหมาย พระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่ จะควบคุมดูแลให้เป็นไปตามผังเมือง และจากแผนภูมิที่แสดงการพัฒนาของการกลายเป็นเมือง ก่อให้เกิดการพัฒนาในลักษณะที่กระจัดกระจายของพื้นที่เมือง ส่งผลกระทบทางด้านบวกและทางด้านลบต่อวิถีชีวิตของชุมชนต่าง ๆ อย่างมากมาย ซึ่งจะได้กล่าวถึงรายละเอียดต่อไป

โดยสรุปแล้ว พื้นที่ชานเมืองเป็นบริเวณที่อยู่รอบนอกของเมืองที่มีปัจจัยก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในพื้นที่ชานเมือง

1. ที่ตั้งของเขตชานเมืองจะเป็นเขตติดต่อระหว่างเมืองกับชนบท เป็นเขตที่สามารถเปลี่ยนมาเป็นภาวะแบบเมืองได้ง่าย เพราะภาวะเดิมของชนบทจะเป็นพื้นที่เกษตรกรรม

2. ราคาที่ดิน ที่เพิ่มสูงขึ้นเนื่องจากยังคงมีพื้นที่ว่าง มีสิ่งก่อสร้างน้อย ทำให้โอกาสพัฒนาเป็นเมืองมีง่ายกว่าที่จะไปแทรกตัวใน ส่วนกลางของเมือง จึงดึงดูดให้นักพัฒนาที่ดินซื้อเก็บไว้เพื่อการเก็งกำไร การพัฒนาที่เกิดขึ้นจึงเป็นการพัฒนาในลักษณะที่เน้นผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจมากกว่า ผลประโยชน์จากการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม

3. เป็นพื้นที่ที่ยัง ไม่มีข้อกฎหมาย หรือข้อกำหนดใดสามารถนำมาใช้ควบคุมได้ชัดเจน

4. การคมนาคมที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาของภาครัฐ โดยเฉพาะถนนทำให้การเข้าถึงพื้นที่ชานเมืองมีความสะดวกคล่องตัว การเดินทางเข้าและออกจากพื้นที่จึงเป็นไปอย่างรวดเร็ว

5. การปรับปรุงและขยายโครงข่ายของระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ เพื่อสนองตอบต่อความต้องการของประชาชน ทำให้มีความสะดวกในการเข้าถึงบริการต่าง ๆ ที่เหมาะสมต่อการตั้งถิ่นฐานในรูปแบบต่าง ๆ

นอกจากนี้เขตชานเมือง ยังมีความแตกต่างกับบริเวณอื่นในแง่ที่ว่า มีพื้นที่ให้เลือกมากกว่าในเขตอื่น ๆ ของเมือง ทั้งยังมีความเหมาะสมทางสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น สภาพภูมิอากาศ ความสะอาดบริสุทธิ์ของสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ดังนั้นเขตชานเมืองจึงมีความหมายเน้นถึงลักษณะกายภาพของพื้นที่ ซึ่งมีลักษณะโดยทั่วไปเป็นกิ่งเมืองกิ่งชนบท โดยเฉพาะเขตชานเมืองในเอเชียที่มีการแข่งขันในการใช้ที่ดิน เพื่อกิจกรรมแบบเมืองและชนบทอย่างเข้มข้น ทำให้เกิดความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชากรในพื้นที่ (Suwattana Thadaniti, 1996)

2.2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม

2.2.2.1 การใช้ที่ดินเพื่อทำการเกษตร

การใช้ที่ดินเป็นกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงบนที่ดินนั้น ๆ โดยมนุษย์เป็นผู้กำหนดลักษณะของการใช้ที่ดินว่าเป็นไปในรูปแบบใด เช่น การทำการเกษตร การก่อสร้างอาคารบ้านเรือนและสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ตลอดจนก่อสร้างสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น การใช้ที่ดินที่ถูกต้องและเหมาะสม นอกจากจะช่วยให้ประชากรที่อยู่บนที่ดินนั้นมีสภาพทางเศรษฐกิจมั่นคงดีแล้ว ยังทำให้เกิดสิ่งแวดล้อมที่ดีอีกด้วย การตัดสินใจในการใช้ที่ดินมักจะเป็นส่วนหนึ่งของวิวัฒนาการสังคมมนุษย์ในสมัยก่อน การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินมีสาเหตุจากวิวัฒนาการที่ละน้อย และเป็นผลทำให้เกิดการตัดสินใจแตกต่างกันในการใช้ที่ดินของแต่ละคน ปัจจุบันโลกมีประชากรมากขึ้น มีความซับซ้อนมากขึ้น การใช้ที่ดินมักจะเกิดจากกระบวนการวางแผนการใช้ที่ดิน (Process of landuse Planning) (จันทน์ เลิศจินดาทรัพย์, 2535)

2.2.2.2 ปัจจัยที่มีผลต่อรูปแบบการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร

สากล สติวิทยานันท์ (2532) ได้สรุปปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร ไว้ดังนี้ คือ

1. ปัจจัยทางกายภาพ ที่สำคัญได้แก่ ดิน ดินแต่ละชนิดมีความเหมาะสมในการใช้ที่ดินไม่คงที่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจัดการที่ดินและข้อจำกัด เนื่องจากลักษณะของดิน ความอุดมสมบูรณ์ของดิน และสภาพพื้นที่ พื้นที่ต่างกันเหมาะสมสำหรับการใช้ที่ดินเพื่อการเพาะปลูกแตกต่างกัน สภาพภูมิอากาศโดยเฉพาะฝนและการกระจายฝน เพราะปริมาณน้ำฝนและระยะเวลาในการตกของฝน เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร
2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม การเพิ่มจำนวนประชากรทำให้การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรเพิ่มขึ้น นอกจากนี้การเพิ่มประชากรยังทำให้พื้นที่เกษตรถูกนำไปใช้ในการขยายตัวของเมือง อุตสาหกรรมและอื่น ๆ เพิ่มขึ้นด้วย

3. ปัจจัยการทำฟาร์ม การทำฟาร์มเป็นลักษณะการเกษตรกรรมน้ำฝน และมีลักษณะการขยายเนื้อที่เพื่อการเพาะปลูกมากกว่าการเกษตรแบบเข้มข้น (Intensive Farming) อีกด้วย จากเหตุผลทั้งสองประการนี้ ทำให้การใช้ที่ดินเพื่อการเพาะปลูกไม่แน่นอน และผลผลิตที่ได้ไม่แน่นอนไปด้วย

4. ปัจจัยด้านการตลาดและราคาสินค้าเกษตร ในอดีตที่ผ่านมาการใช้ที่ดินถูกปล่อยให้ เป็นไปอย่างไม่มีแบบแผน ที่ดินถูกใช้ไปตามความต้องการของประชากร ซึ่งมีแรงจูงใจในการใช้ที่ดินปลูกพืช โดยมีราคาของผลผลิตและตลาดเป็นเครื่องกำหนด การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรจึงเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการวางแผนการใช้ที่ดิน

2.3.1 แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นแนวคิดใหม่สุด หลังจากที่แนวคิดอื่น ๆ ได้สร้างปัญหาและนำไปสู่ความไม่ยั่งยืนของสังคมและสิ่งแวดล้อม แนวทางใหม่นี้เห็นว่า กระบวนการพัฒนาควรประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การกำหนดวิสัยทัศน์ของการพัฒนา การสร้างความร่วมมือและการทำแผนปฏิบัติการ เพื่อให้สามารถนำวิสัยทัศน์ที่กำหนดไปสู่การปฏิบัติ

แนวคิดนี้ถูกกำหนดขึ้นในการประชุมสิ่งแวดล้อมโลก (Earth Summit) ซึ่งที่ประชุมได้ร่วมกันทำแผนปฏิบัติการเพื่อศตวรรษที่ 21 เรียกว่า (Agenda 21) สำคัญคือ “คน” ต้องเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาที่ยั่งยืนและคนต้องมีชีวิตที่แข็งแรง มีประสิทธิภาพ และดำรงอยู่อย่างกลมกลืนกับธรรมชาติ (แต่ละรัฐตามกฎหมายระหว่างประเทศ) มีสิทธิที่จะใช้ทรัพยากรของตนเอง เพื่อสนองนโยบายการพัฒนาและสิ่งแวดล้อม และรัฐต้องรับผิดชอบที่จะควบคุมมิให้กิจกรรมต่างๆ ไปทำลายสิ่งแวดล้อมของรัฐข้างเคียง หรือบริเวณที่อยู่นอกขอบเขตของกฎหมายระดับชาติ นอกจากนี้ยังได้กำหนดคำจำกัดความของการพัฒนาใหม่ว่า “การพัฒนาจะต้องสนองความต้องการ ด้านการพัฒนาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม” เพื่อคนรุ่นปัจจุบันและลูกหลานในอนาคต การพิทักษ์สิ่งแวดล้อม ต้องเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการพัฒนา และไม่สามารถแยกพิจารณาอย่างโดดเดี่ยวหรือแยกส่วน” (ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ เจริญเมือง, 2541)

2.3.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และการพัฒนา

การอนุรักษ์และการพัฒนาเมือง ควรมุ่งหมายที่จะประสานกัน คือ การใช้ทรัพยากรของชาติอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เพื่อบรรลุถึงการครองชีพที่มีคุณภาพสูงสุดเท่าที่จะเป็นไปได้ของประชาชน ในทางปฏิบัติแล้วแนวความคิดทั้งสองมักมีความขัดแย้งกัน เนื่องจากการพัฒนามุ่งเน้นให้ประชาชนมีความกินดีอยู่ดีทางวัตถุ ขณะที่การอนุรักษ์หรือการสงวนไว้ซึ่งทรัพยากร ได้เน้นที่จะให้ชีวิตมนุษย์มีคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี ความขัดแย้งดังกล่าวอาจหลีกเลี่ยงได้ ถ้าทั้งสองฝ่ายมีความเข้าใจ

ถึงเหตุผลของแต่ละฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระหว่างการกำหนดแผนเพื่อพัฒนาพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง และมีการเลือกเปิดให้หลายทาง ผู้พัฒนาจะต้องมีความเข้าใจพอ ควรนึกถึงคุณค่าของคุณภาพสิ่งแวดล้อม และความสำคัญของการอนุรักษ์เพื่อการรักษา

เกษม สนิทวงศ์ (2528) ได้ให้ความหมายของการอนุรักษ์และพัฒนาไว้ว่า

การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงชีวนิเวศ (Biosphere) และการใช้ทรัพยากรมนุษย์ การเงิน ทรัพยากรที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์และปรับปรุงคุณภาพชีวิตมนุษย์

การอนุรักษ์ คือ การจัดการของมนุษย์ในการใช้ชีวนิเวศ (Biosphere) เพื่อที่จะให้ได้ประโยชน์ที่ดีที่สุด และยั่งยืนแก่ชนรุ่นปัจจุบัน ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการรักษาศักยภาพที่จะดำรงความต้องการและความจำเป็นของชนรุ่นต่อไปในอนาคต ดังนั้นการอนุรักษ์ คือ การสร้างสรรค์ การรวบรวม การสงวน การรักษาไว้ การใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืน การทดแทน และการส่งเสริมสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ทั้งนี้การอนุรักษ์เกี่ยวข้องกับทั้งทรัพยากรที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต

การพัฒนาและอนุรักษ์มีจุดมุ่งหมายสำคัญคือ เพื่อมนุษยชาติ โดยการพัฒนามีจุดมุ่งหมายสำคัญ เพื่อวัตถุประสงค์ของมนุษย์ในการใช้ชีวนิเวศ ส่วนการอนุรักษ์ เพื่อให้แน่ใจได้ว่าสามารถใช้ชีวนิเวศต่อไปได้ดีและยาวนาน การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเป็นผลสำเร็จได้ต่อเมื่อรวมเอาการอนุรักษ์ทั้งหมดไว้ในการพัฒนา

จังหวัดนนทบุรีเป็นพื้นที่ที่จำเป็นจะต้องมีการประสานกันระหว่างการอนุรักษ์และพัฒนาให้เหมาะสม เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านสภาพแวดล้อมและศักยภาพในการพัฒนา การผสมผสานที่พอเหมาะ จะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่จังหวัดนนทบุรีและพื้นที่ใกล้เคียงในอนาคต

2.3.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมชานเมือง

2.3.3.1 แนวทางในการรักษาพื้นที่เกษตรกรรมของเมือง

จากหัวข้อข้างต้นจะเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในบริเวณชานเมือง โดยเฉพาะบริเวณเขตต่อชนบท ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรมจะมีการเปลี่ยนแปลงจากภาวะเดิม คือ จากชนบทสู่ความเป็นเมืองอย่างรวดเร็ว ซึ่งประเด็นปัญหาของการพัฒนาพื้นที่ในบริเวณนี้ก็คือ การแข่งขันในความต้องการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และการอยู่อาศัย ซึ่งถ้าพิจารณาผลที่ได้ในทางเศรษฐกิจแล้ว การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมคงจะหมดไปในที่สุด หากเมื่อพิจารณาประโยชน์ของพื้นที่เกษตรกรรม ในแง่ของคุณค่าต่อวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อมแล้ว ประโยชน์ดังกล่าวไม่สามารถวัดมูลค่าเป็นจำนวนเงินได้ เพราะหมายถึงคุณค่าสูงสุดที่มีต่อชุมชนทั้งหมด ไม่ได้หมายถึงเพียงคุณค่าต่อชุมชนในพื้นที่เท่านั้น ดังนั้นการพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมชานเมือง จึงต้องการแนวคิดที่สามารถสร้างความสมดุลระหว่างเมืองกับชนบท

1.) การสร้างแรงจูงใจให้แก่พื้นที่เกษตรกรรม

ภาสมา สุทธิพงษ์ เสนอให้มีการสนับสนุนและแนะนำให้เกษตรกรผู้เป็นเจ้าของที่ดินเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเพาะปลูกให้มีรายได้สูงขึ้น หรือปรับปรุงการเพาะปลูกให้มีประสิทธิภาพสูงกว่าเดิม เพื่อเป็นช่องทางเพิ่มรายได้ ในขณะที่เดียวกันก็เสนอให้ใช้มาตรการลดภาษีบำรุงท้องที่ให้แก่เจ้าของที่ดินที่ให้เกษตรกรรายอื่นเช่า พร้อมกับสนับสนุนให้เกิดการเช่าระยะยาว เนื่องจากเจ้าของที่ดินมีแนวโน้มที่จะยกเลิกสัญญาเช่าได้ หากต้องการนำที่ดินไปพัฒนาเป็นพื้นที่เมือง กอปรกับราคาที่ดินที่สูงขึ้น อันเนื่องมาจากการกว้านซื้อนำไปจัดสรรเป็นที่อยู่อาศัยหรือการเก็งกำไรก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดความต้องการขายที่ดินมากขึ้นเพราะสามารถให้ผลตอบแทนสูงกว่าการให้เช่าทำการเกษตรมาก (ภาสมา อ่างใน เมรินทร์ อังคทะวานิช. 2544.)

รังสรรค์ นันทกาวงศ์ ก็ได้เสนอแนะแนวทางที่ใกล้เคียงกัน คือ เสนอให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเพาะปลูกเพื่อให้เกษตรกรได้รับผลตอบแทนที่สูงขึ้น กล่าวคือ จากการศึกษาความสามารถในการต้านทานการบุกรุกของพื้นที่เกษตรกรรม 5 ประเภทคือ นาข้าว สวนผัก สวนผลไม้ สวนไม้ดอกไม้ประดับ และสวนกล้วยไม้ ได้พบว่านาข้าวมีแรงต้านทานรุกที่ต่ำสุด ต่างจากสวนกล้วยไม้ที่มีแรงต้านทานสูงสุด จึงได้เห็นควรให้เกษตรกรหันมาเพาะปลูกไม้ดอกไม้ประดับอย่างอื่นแทน เช่น กุหลาบ เบญจมาศ เนื่องจากเป็นที่ต้องการของตลาดทั้งในและนอกประเทศ ไม่ใช่หันไปปลูกแต่กล้วยไม้เพียงอย่างเดียว เพราะจะยิ่งทำให้ผลผลิตเกิดความต้องการของตลาด

นอกจากนี้ รังสรรค์ ยังพบว่าความพึงพอใจของเจ้าของที่ดินผู้ให้เช่าที่ยินดีจะให้เช่าเพื่อทำการเกษตรต่อไป ก็ถือเป็นแรงต้านทานชนิดหนึ่งซึ่งเรียกว่า “แรงต้านทานเทียม” เนื่องจากหากเพิ่มแรงจูงใจในการเก็บที่ดินไว้ด้วยการลดอัตราภาษีบำรุงท้องที่สำหรับพื้นที่ที่ให้เช่าเพื่อทำการเกษตรหรือยกเว้นภาษีในกรณีที่ให้เช่าระยะยาวแล้วก็อาจช่วยยืดเวลาการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินได้ แต่ทางที่ดี หากมีการสนับสนุนการลงทุนประเภทสวนเกษตรจัดสรรก็ช่วยให้แนวทางอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมในพื้นที่เช่ามีโอกาสเป็นไปได้สูงขึ้น

ดังนั้นการส่งเสริมให้เกษตรกรในพื้นที่ยึดการทำเกษตรเป็นอาชีพหลักเช่นปัจจุบันจึงมีความสำคัญต่อการรักษาแรงต้านเป็นอย่างยิ่ง วรรณญา แตรวิจิตร จึงเสนอแนะเพิ่มเติมให้รัฐบาลเข้ามามีส่วนร่วมช่วยในการส่งเสริมการปลูกพืชแบบผสมผสาน เพื่อลดความเสี่ยงในกิจกรรมเกษตรซึ่งจะช่วยเพิ่มปริมาณผลผลิตและรายได้แก่เกษตรกรด้วย รวมทั้งควรเข้ามาช่วยเหลือด้านการตลาดในเรื่องของการจัดหาแหล่งรองรับผลผลิต การประกันราคา ที่สำคัญคือ ควรให้ความเข้าใจแก่เกษตรกรในการพัฒนาการเกษตร ด้วยการสร้างทัศนคติที่ดีต่ออาชีพและการรักษาที่ดิน

2.) การสกัดกั้นแรงรุกของพื้นที่เมือง

การปรับปรุงสาธารณูปโภค-สาธารณูปการโดยเฉพาะระบบถนน คือปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการขยายตัวของเมืองมากที่สุด การสกัดกั้นแรงรุกด้วยการจำกัดการพัฒนาแบบถนน หรือปรับปรุงเท่าที่จำเป็นจึงเป็นการจำกัดการขยายตัวของเมืองในขั้นแรก แต่ในลำดับต่อมา การกำหนดมาตรฐานของการจัดสรรที่ดินทั้งในรูปของที่ดินจัดสรรและบ้านจัดสรรก็เป็นสิ่งจำเป็นเช่นกัน ตัวอย่างเช่น การกำหนดให้อัตราส่วนของพื้นที่โล่งกับพื้นที่อาคารเพิ่มขึ้น การกำหนดขนาดแปลงที่ดิน การกำหนดมาตรฐานการบำบัดน้ำเสีย ก็ช่วยลดผลกระทบที่มีต่อพื้นที่เกษตรกรรมได้ นอกจากนี้ยังเป็นการรักษาคุณภาพของที่อยู่อาศัย ที่มีผลให้ต้นทุนของผู้ประกอบการสูงขึ้นอันเป็นช่องทางหนึ่งที่ช่วยชะลอการลงทุนในทางอ้อมด้วย

รัฐบาลจึงควรมีแนวทางการพัฒนาเมืองที่ชัดเจน โดยเฉพาะเมื่อมีโครงการพัฒนาพื้นที่ขนาดใหญ่ หรือโครงการขยายระบบคมนาคมขนส่ง ก็ควรทำควบคู่กันไปกับการวางแผนและผังกายภาพในระดับท้องถิ่น

3.) การกำหนดมาตรการสำหรับการปฏิบัติงาน

มาตรการที่สามารถนำมาประกอบใช้ในการรักษาพื้นที่เกษตรกรรมแยกเป็นด้าน หลัก ๆ ได้ 5 ด้านด้วยกัน คือ ด้านภาษี ด้านการคลัง ด้านการตลาด ด้านการบริหาร และด้านผังเมือง

- มาตรการด้านภาษี รัฐควรปรับปรุงโครงสร้างหรือฐานภาษีให้สอดคล้องกับสภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยกำหนดอัตราภาษีในระดับสูงสำหรับการใช้ที่ดินแบบเมืองในบริเวณที่ต้องการรักษาไว้ให้เป็นเกษตรกรรมตัวอย่างเช่น ภาษีโรงเรือนและที่ดิน ภาษีจากการขายที่ดิน ภาษีสิทธิการก่อสร้าง ภาษีการโอนกรรมสิทธิ์ ภาษีบำรุงท้องที่ และค่าธรรมเนียมขออนุญาตปลูกสร้างอาคาร ในขณะที่เดียวกันก็ควรกำหนดอัตราภาษีในระดับต่ำ หรือลดยกเว้นภาษีบางประเภทเพื่อลดต้นทุนแก่เกษตรกร เช่น ยกเว้นภาษีโรงเรือนและที่ดินที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ลดภาษีการนำเข้าเทคโนโลยีการเกษตรจากต่างประเทศ และลดค่าธรรมเนียมการส่งออกสินค้าเกษตรกรรม นอกจากนี้ยังควรปรับปรุงอัตราภาษีบำรุงท้องที่ และภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาแก่เจ้าของที่ดิน เพื่อเป็นแรงจูงใจให้เช่าที่ดินเพื่อทำการเกษตรต่อไป

- มาตรการด้านการคลัง รัฐควรจัดหาแหล่งเงินทุนสำหรับการเกษตรให้เพียงพอแก่ความต้องการ และปรับหลักการกู้ยืมให้มีความยืดหยุ่น เพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรสามารถลงทุนเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเพาะปลูกได้ โดยอาจกำหนดอัตราดอกเบี้ยให้สูงสำหรับการลงทุนที่ไม่สอดคล้องหรือมีโอกาสก่อผลกระทบต่อภาคเกษตรกรรม ในบริเวณที่ต้องการรักษาสภาพการใช้ประโยชน์ไว้

- มาตรการด้านการตลาด รัฐควรมีมาตรการช่วยเหลือเกษตรกรด้านการตลาดทั้งทางตรงและทางอ้อมเพื่อเสริมรายได้และช่วยลดต้นทุนให้แก่เกษตรกรในขณะเดียวกัน เช่น ควบคุมคุณภาพและราคาจำหน่ายผลผลิตเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่เกษตรกร เป็นต้น

- มาตรการด้านการบริการ รัฐและหน่วยงานท้องถิ่นอื่น ๆ ควรมีบทบาทในการจัดสรรโครงสร้างพื้นฐานให้สอดคล้องกับการใช้ที่ดินแต่ละประเภท โดยเฉพาะบริเวณที่ต้องการรักษาให้เป็นพื้นที่เกษตรกรรมนั้นอาจจะต้องสร้างข้อกำหนดไม่ให้เมืองสามารถขยายตัวเข้ามาได้ เช่น กำหนดระยะปลอดอาคารบริเวณริมถนน กำหนดอัตราส่วนของพื้นที่อาคารต่อที่ดิน (FAR) อัตราส่วนของพื้นที่อาคารคลุมดิน (GAC) อัตราส่วนพื้นที่เว้นว่าง (OSR) และระยะถอยร่นของอาคาร (Set Back Requirement) เป็นต้นนอกจากนี้ยังควรจัดสรรงบประมาณ และบุคลากรประจำเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรให้เพียงพอด้วย

- มาตรการด้านผังเมือง รัฐและหน่วยงานท้องถิ่นควรศึกษาความเหมาะสมของพื้นที่แต่ละบริเวณให้เรียบร้อยก่อนการวางผัง เพื่อให้สอดคล้องกับการใช้ที่ดินแบบเมืองและการจัดสาธารณูปโภค-สาธารณูปการ พร้อมกันนั้นควรกำหนดเป้าหมายการใช้ที่ดินเพื่อการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมให้ชัดเจน และปฏิบัติตามข้อกำหนดของผังเมืองรวมอย่างเคร่งครัด

การหาแนวทางป้องกันการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรมชานเมืองนั้น เริ่มมีมานานแล้ว อังกฤษเป็นประเทศแรกที่ริเริ่มหลักการของ “ริ้วสีเขียว” (Green Belt) มาเป็นตัวกำหนดขอบเขตของเมืองในประเทศไทย ก็ได้นำหลักการของพื้นที่ริ้วสีเขียวมาใช้ในการจำกัดการขยายตัวของเมือง และอนุรักษ์พื้นที่เกษตร ซึ่งในทางปฏิบัติไม่สามารถควบคุมได้ทั้งหมด เพื่อผลประโยชน์แล้วจึงมีผู้ที่ใช้ประโยชน์จากช่องโหว่ของข้อกำหนดต่าง ๆ อยู่เสมอ

อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีบางประเทศที่ก้าวสู่ความเป็นอุตสาหกรรมไปแล้ว แต่ก็ไม่ได้ทอดทิ้งภาคเกษตรกรรม ซึ่งเป็นฐานสำคัญในการดำรงอยู่ของประชากร ดังเช่น ดวงจันทร์ อาภาวิชรุตม์ เจริญเมือง และคณะ (2541) ได้กล่าวถึงการพัฒนาเกษตรกรรมในประเทศญี่ปุ่นไว้ดังนี้

“ได้มีการเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานเกษตรกรรมเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานอุตสาหกรรมและการค้าอย่างเป็นขั้นตอน ทั้งนี้ นอกจากความจำเป็นในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้สามารถเอาชนะธรรมชาติได้แล้ว ญี่ปุ่นมีความจำเป็นต้องสร้างประสิทธิภาพในการผลิต เนื่องจากประเทศมีทรัพยากรจำกัด แต่มีประชากรที่ต้องการใช้ทรัพยากรเป็นจำนวนมาก”

จึงทำให้ชาวนาญี่ปุ่นได้รับการช่วยเหลือ (Subsidize) จากรัฐบาลญี่ปุ่นมาโดยตลอด นอกจากนั้น ญี่ปุ่นยังกีดกันสินค้าการเกษตรจากต่างประเทศ โดยเฉพาะข้าว ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ชาวนาญี่ปุ่น สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ดีพอสมควรในสังคม โดยที่ไม่ต้องเปลี่ยนอาชีพเป็นอย่างอื่นแต่อย่างใด

ดังนั้นการพัฒนาเศรษฐกิจที่อยู่บนฐานของข้อจำกัดทางทรัพยากรในด้านต่าง ๆ จึงต้องได้รับการบริหารและจัดการให้เหมาะสมกับความต้องการของประชาชนกลุ่มเก่า (เกษตรกร) และกลุ่มใหม่ (กลุ่มอาชีพนอกภาคเกษตร)

2.4 แนวความคิดเกี่ยวกับพื้นที่สีเขียว

Ratchiffe (1975 : 60) กล่าวว่าแนวความคิดเกี่ยวกับพื้นที่สีเขียว เป็นทฤษฎีการวางแผนเพื่อจำกัดการเติบโตของเมืองของอังกฤษ โดยมีจุดประสงค์ในการจำกัดการเจริญเติบโตของเมืองคือ

1. ป้องกันการสูญเสียเอกลักษณ์ของเมือง
2. เพื่อให้การใช้ที่ดินและสาธารณูปโภคของเมืองเป็นไปได้อย่างถูกหลักเศรษฐศาสตร์
3. ป้องกันการพัฒนาตามแนวยาว (Ribbon Development)
4. เพื่อให้บริการสาธารณะต่างๆ อยู่ภายในขอบเขตที่ทุกคนจะใช้บริการได้
5. เพื่อป้องกันสภาวะทางอากาศ
6. เพื่อรักษาสภาพแวดล้อม
7. ป้องกันการลดลงของพื้นที่เกษตรกรรม

พื้นที่สีเขียวเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายไว้ว่า ความต้องการแรกเริ่มคือ เพื่ออนุรักษ์พื้นที่เกษตรและสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ต่อมาได้ใช้เพื่อวัตถุประสงค์ในการจำกัดหรือขีดวงให้แก่เมือง และยอมให้การเติบโตในอนาคตเกิดนอกเขตสีเขียว ในสหรัฐอเมริกาใช้คำนี้ในความหมายที่เข้มงวดน้อยกว่า คือหมายถึง พื้นที่สีเขียวทุกชนิดที่ล้อมรอบชุมชนของชนกลุ่มน้อย บางครั้งใช้เป็นกันชนแบ่งแยกระหว่างคนผิวขาวกับคนผิวดำ

วัตถุประสงค์ของแผนที่ออกตาม พ.ร.บ. ผังเมือง และชนบทของอังกฤษ ในปี ค.ศ.1947 คือ

1. เพื่อควบคุมการเติบโตของพื้นที่ที่ใช้ปลูกสร้างอาคาร
2. ป้องกันการขยายตัวของเมืองสองเมืองหรือมากกว่ามารวมกัน
3. เพื่อรักษาเอกลักษณ์ของเมืองสำคัญๆ เช่น ออกฟอร์ด ยอร์ก

ต้นกำเนิดของพื้นที่สีเขียว มาจากทฤษฎีของกรีกที่มีต่อขนาดเมืองในฝัน (Ideal City Size) และมีวิวัฒนาการมาเรื่อยๆ ที่มีชื่อเสียงมากคือระหว่างปี 1920 ถึง 1930 คณะกรรมการวางแผนภาคสำหรับมหานครลอนดอน (Greater London Regional Planning Committee) ได้เสนอทางเลือก 2 ทาง คือ

1. ควรมีสิ่งกีดขวางที่ยืดหยุ่นได้ ซึ่งจะยับยั้งการเจริญเติบโตเป็นพื้นที่พิเศษ ซึ่งได้มีการอนุรักษ์ไว้

2. ให้มีการเก็บที่ว่าง ซึ่งเป็นที่ถาวรแน่นอน ซึ่งเป็นที่ห้ามไม่ให้มีการพัฒนาเลย

ภายหลังสงครามได้มีการพัฒนาเมืองใหม่จำนวนมาก ซึ่งมีความสนใจในเรื่องการขยายตัวของเมืองในอนาคตมากยิ่งขึ้น ได้เกิดปัญหาเรื่องราคาที่ดินในเมืองเพิ่มขึ้น และเนื่องจากการมุ่งพัฒนาในศูนย์กลางเดิมของเมืองที่มีอยู่ ทำให้เพิ่มปัญหาด้านการจราจรมากขึ้น เนื้อที่จำนวนมากได้ถูกกำหนดหรือเสนอแนะให้เป็นพื้นที่สีเขียว ก็เพื่อที่จะป้องกันไม่ให้ที่ดินถูกทำลายหรือทอดทิ้งไป นอกจากนี้ยังทำให้เกิดธรรมชาติที่สวยงาม มีคุณค่าด้านภูมิทัศน์ (Landscape) เป็นปอดสีเขียวของเมือง เพื่อใช้ในการหายใจและแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศเป็นพิษด้วย¹

คุณลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งที่ชัดเจนของเมืองใหม่ (New Town) ก็คือพื้นที่รีวิเวียและที่ว่าง ทั้งสองอย่างเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการทำให้เกิดสิ่งแวดล้อมที่น่าพึงพอใจ รีวิเวียเป็นสิ่งที่ยกเมืองใหม่จากเมืองที่อยู่รอบๆ อย่างชัดเจน และทำให้ที่ดินในแบบต่างๆ ภายในเมืองเองได้อย่างชัดเจน พื้นที่ว่างทำให้เกิดแหล่งนันทนาการ ในทางกายภาพรีวิเวียและที่ว่างเป็นเอกลักษณ์ของเมืองใหม่

รีวิเวียเป็นแนวยาวของที่ดินเปิด (Open Land) ตามขอบของเมืองใหม่ ประโยชน์ในข้อแรกก็คือ เป็นขอบเขตระหว่างเมืองใหม่และส่วนที่เหลือของเมือง ในด้านนี้รีวิเวียจะจำกัดเสียงรบกวนและมลภาวะของทางหลวงสายสำคัญๆ ซึ่งตัดผ่านเมืองใหญ่ๆ ที่ใช้พื้นที่เป็นที่อยู่อาศัย อีกประการหนึ่งช่วยเสริมสร้างบรรยากาศของชนบทสำหรับคนขับรถ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเป็นบรรยากาศซึ่งได้หมดไปแล้วอย่างสิ้นเชิงในเมืองใหญ่ เนื่องจากความต้องการพื้นที่สำคัญการก่อสร้างเพิ่มขึ้น นอกจากนี้แล้วพื้นที่สีเขียวจะช่วยเปลี่ยนแปลงความเชื่อของผู้อยู่อาศัยในเมืองให้กลับมาสนใจสภาวะแวดล้อมของพวกเขาอย่างแท้จริง (Ratchiffe อ้างใน เมธินทร์ อังคทะวานิช. 2544)

2.5 ทฤษฎีและแนวความคิดด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน

ปัจจุบันแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา (People Participation for Development) ได้รับการยอมรับและใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในงานพัฒนา กระบวนการของการมีส่วนร่วม นั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการริเริ่มหรือการวางแผน โดยรัฐ แต่ความสำเร็จนั้นอยู่ที่ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างเป็นอิสระ เน้นการทำงานในรูปกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจน พลังกลุ่มจะเป็นปัจจัยสำคัญทำให้งานต่างๆ บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย

2.5.1 การให้นิยามและความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชน มีคำในภาษาอังกฤษหลายคำที่ใช้สื่อความหมายทำนองเดียวกัน ได้แก่ People's participation, Citizen Involvement, Popular participation, Grass-roots Participation เป็นต้น และได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายที่แตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

ยูวัฒน์ วุฒิเมธี ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การให้ประชาชนคิดริเริ่มในกิจกรรมต่างๆ อันมีผลกระทบต่อตัวประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นแนวคิดทางยุทธศาสตร์ของหลักการพัฒนาชุมชนที่จะนำประชาชนให้บังเกิดความศรัทธาในตัวเอง เชื่อมั่นในการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาต่างๆ ในชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่ความสามารถและประสิทธิภาพในการปกครองตนเองตามระบอบประชาธิปไตยของประชาชน (ยูวัฒน์ อ้างใน ภูริศา ยศหมึก.2545)

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคนิ กล่าวว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันและอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคล ผู้มีส่วนได้เสียในทุกขั้นตอนของโครงการหรืองานพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในอำนาจการตัดสินใจและหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมจะเป็นเครื่องประกันว่าสิ่งที่ผู้มีส่วนได้เสียต้องการมากที่สุดนั้น จักได้รับการตอบสนอง และทำให้มีความเป็นไปได้มากขึ้น สิ่งที่ทำไปนั้นจะตรงกับความต้องการแท้จริง และมั่นใจมากขึ้นว่า ผู้เข้าร่วมทุกคนจะได้รับประโยชน์เสมอกัน และผู้มีส่วนร่วมจะต้องมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการนั้นด้วย วันรักษ์ ยังได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า ความรู้สึกเป็นเจ้าของนี่เองที่ทำให้การมีส่วนร่วมแตกต่างจากการร่วมมือ และการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา อันได้แก่ การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การเลือกวิธีและวางแผนในการแก้ปัญหา การดำเนินงานตามแผน และการติดตามประเมินผล จึงจะถือได้ว่าประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (วันรักษ์ อ้างใน ภูริศา ยศหมึก.2545)

อาจกล่าวได้ว่า การให้โอกาสประชาชนเป็นฝ่ายตัดสินใจกำหนดความต้องการของตนเอง เป็นการเสริมพลังอำนาจให้ประชาชนระดมความสามารถในการจัดการทรัพยากร การตัดสินใจและควบคุมกิจกรรมต่างๆ มากกว่าที่จะเป็นฝ่ายตั้งรับ

โชคดี อมรรรัตน์ ได้อธิบายว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนเป็นผู้ทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ในกระบวนการพัฒนา ซึ่งก่อให้เกิดผล 2 ด้าน คือ

1. ประชาชนสามารถแสดงบทบาทที่สร้างสรรค์ได้
2. ผลของประชาชนที่ได้ทำไป จะสะท้อนกลับสู่ประชาชนเหล่านั้น

จากความหมายของการมีส่วนร่วมดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมมีความหมายใน 2 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุด โครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหาการวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดจากโครงการ โดยโครงการพัฒนาดังกล่าว จะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

2. การมีส่วนร่วมในนัยทางการเมือง แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

- 2.1 การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชน หรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากรของชุมชน อันจะก่อให้เกิดกระบวนการและ โครงสร้างที่ประชาชนในท้องถิ่น สามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตนเองและได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา

- 2.2 การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลักโดยการกระจายอำนาจในการวางแผนจากส่วนกลางมาเป็นส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ท้องถิ่นมีลักษณะเป็นเอกเทศให้มีอำนาจทางการเมือง การบริหาร มีอำนาจต่อรองในการจัดสรรทรัพยากรอยู่ในมาตรฐานเดียวกัน โดยประชาชนสามารถตรวจสอบได้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นการคืนอำนาจ (Empowerment) ในการพัฒนาให้แก่ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเอง ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงการพัฒนาที่เท่าเทียมกันของชายหญิง (Gender) ในการดำเนินงานพัฒนาด้วย

การมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้น เมื่อประชาชนเรียนรู้ถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งเกิดจากการแลกเปลี่ยนกันระหว่างผู้เข้าร่วมด้วยกัน หรือการได้รับความช่วยเหลือจากผู้เข้าร่วมคนอื่นๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะต้องสอดคล้องกับทั้งชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนด้วย ซึ่งจะเกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาได้ โดยยึดแนวทางปฏิบัติดังนี้

ประการที่ 1 ต้องถือว่าประชาชนเป็นตัวหลักในการแก้ปัญหา องค์กรภายนอกเป็นเพียงตัว

กระตุ้นและสนับสนุนเท่านั้น

ประการที่ 2 กิจกรรมพัฒนาต้องเริ่มจากพื้นฐานของชุมชน กล่าวคือ วิถีชีวิตที่ดำรงอยู่ในชุมชนทั้งในอดีตและปัจจุบัน การยึดเยียดกิจกรรมพัฒนาซึ่งกำหนดตามกรอบความคิดของคณาภายนอก นอกจากจะไม่นำไปสู่การมีส่วนร่วมที่แท้จริงแล้ว ยังเป็นการทำลายศักยภาพการแก้ไขปัญหาของชุมชน สร้างลักษณะขาดความมั่นใจในตัวเอง

ประการที่ 3 ต่อปัญหาบางลักษณะ ระดับการรับรู้ของชุมชนอาจมีข้อจำกัดทำให้ไม่ชัดเจนต่อปัญหาหรือแก้ไขปัญหาไม่ถูกจุด การมีส่วนร่วมจึงครอบคลุมถึงการกระจายและการสื่อสารข้อมูลข่าวสาร เพื่อการพัฒนาการรับรู้ เพิ่มขีดความสามารถของประชาชนในการแก้ไขปัญหา (โชคดี อมรรรัตน์ : 2537)

จากความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนตามทรรศนะของนักวิชาการต่างๆ ดังกล่าวมาข้างต้นนี้ จะเห็นว่า ได้มีนักวิชาการให้ความหมายแตกต่างกันออกไป สำหรับในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะให้ความหมาย ซึ่งถือได้ว่าเป็นแนวทางในการทำวิจัยครั้งนี้ คือ

การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่เปิด โอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ในลักษณะของการเข้าร่วมการจัดการตั้งแต่ การเข้าร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมติดตามประเมินผลในรูปของชุมชนที่ได้รับผลประโยชน์หรือผลกระทบโดยตรงจากการพัฒนา

2.5.2 ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน

ในเรื่องความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนนี้ ได้มีนักวิชาการต่างๆ ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมดังต่อไปนี้

ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์ กล่าวว่า ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน เมื่อมองในแง่ของการบริหารงานพัฒนาจะพบว่า.

1. จะช่วยทำให้ประชาชนยอมรับ โครงการมากขึ้น เนื่องจากเป็น โครงการที่ตรงกับปัญหาและความต้องการของประชาชน
2. ประชาชนจะมีความรู้สึกผูกพัน รู้สึกเป็นเจ้าของ โครงการมากขึ้น เนื่องจากเป็นโครงการที่ตรงกับปัญหาและความต้องการของประชาชน
3. การดำเนินโครงการจะราบรื่นได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากขึ้น
4. โครงการจะให้ประโยชน์แก่ประชาชนมากขึ้น และมีการระดมทรัพยากรเพื่อการพัฒนามากขึ้น
5. จะช่วยพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนมากขึ้น (ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์ :

2521)

2.5.3 แบบจำลองระดับขั้นของการมีส่วนร่วม

Sherry Arnstein ได้สร้างแบบจำลองระดับขั้นของการมีส่วนร่วมในประเทศกำลังพัฒนา มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะประเมินระดับของการมีส่วนร่วมของชุมชน พิจารณาโดยรัฐ กลุ่มองค์กรเอกชน (NGO) และชุมชน โดยแบ่งระดับขั้นของการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. ขั้นพื้นฐาน วัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมเป็นเพียงการให้ความรู้ประชาชนเท่านั้น
2. ขั้นกลาง ประชาชนจะมีส่วนร่วมมากขึ้นไปอีก ในเรื่องของการให้ข้อมูลและคำปรึกษาแต่ประชาชนก็ยังไม่มีความสนใจและดำเนินการ
3. ขั้นสุดท้าย ประชาชนจะมีความสนใจและดำเนินการเอง

ต่อมา Choguill ได้นำเอาหลักแนวคิดของ Sherry Arnstein มาปรับเปลี่ยนแบบจำลองระดับขั้นของการมีส่วนร่วมให้เหมาะสมกับประเทศด้อยพัฒนา ซึ่งมีแนวคิดว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ได้มีความหมายเพียงความเป็นไปในการตัดสินใจของประชาชน ในเรื่องการเมืองที่มีผลกระทบต่อพวกเขาเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Mutual-Help) ในขั้นเริ่มแรกและอาจจะตามมาซึ่งความช่วยเหลือจากภายนอกตามความจำเป็นขั้นพื้นฐานต่างๆ โดยจัดเป็น 8 ระดับ ดังนี้

1. การที่ชุมชนมีอำนาจส่วนใหญ่ในการวางแผนและตัดสินใจ
2. การร่วมมือกับภาครัฐบาลในการตัดสินใจ โดยผ่านโครงสร้างตามนโยบาย
3. การให้ชุมชนตัดสินใจในบางส่วนจากโครงการหรือแผนของรัฐที่มีอยู่แล้ว
4. การแต่งตั้งให้ชุมชนเป็นกรรมการพัฒนาแต่ไม่มีโอกาสออกความคิดเห็น
5. การศึกษาโครงการที่มีแต่รูปเล่มแต่ไม่มีดำเนินการงานจริง
6. การให้ข่าวสารทางเดียวจากรัฐ
7. การเสนอแผนของรัฐโดยปฏิเสธทุกๆ ความคิดที่จะช่วยเหลือคนจน
8. การจัดการด้วยตัวเอง เนื่องจากภาครัฐไม่เข้ามาช่วยเหลือเลย (Choguill : 1969)

2.5.4 รูปแบบและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากการสำรวจแนวความคิดเกี่ยวกับรูปแบบ และขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชน จะเห็นว่า ทัศนคติของนักวิชาการต่างๆ มีทั้งคล้ายคลึงกันและแตกต่างกันดังต่อไปนี้

เจมส์ คีดี ปีนทอง ได้แยกการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน (เจมส์ คีดี ปีนทอง : 2526)

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาว่า เป็นการที่ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขและร่วมมีผลประโยชน์ ซึ่งกระทำได้ 4 ลักษณะ ดังนี้

1. เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดว่า อะไรคือความจำเป็นขั้นพื้นฐานของชุมชน
2. เป็นผู้ระดับทรัพยากรต่างๆ เพื่อสนองตอบต่อความจำเป็นพื้นฐาน
3. เป็นผู้ที่มีบทบาทในการปรับปรุงวิธีการกระจายสินค้าและบริการให้สมบูรณ์ขึ้น
4. เป็นผู้ได้รับความพึงพอใจ และเกิดแรงจูงใจในการที่จะสร้างกระบวนการในการ

พัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ลำดับขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในลักษณะต่างๆ ดังนี้

1. การร่วมประชุม
2. การแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
3. การตีความปัญหา
4. การออกเสียงสนับสนุน หรือ คัดค้านปัญหา
5. การออกเสียงเลือกตั้ง
6. การบริจาคเงิน
7. การบริจาควัตถุ
8. การช่วยเหลือด้านแรงงาน
9. การใช้ประโยชน์จากโครงการให้ถูกต้อง
10. การทำนุบำรุงดูแลโครงการให้ถูกต้อง
11. การทำงานร่วมกับผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Agbayani : 1974)

Cohen และ Uphoff ได้สร้างกรอบพื้นฐานเพื่อการอธิบายและวิเคราะห์การมีส่วนร่วม โดยแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ (Decision-Making) เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมาก เพราะเป็นการระบุถึงปัญหา ความต้องการของชุมชน ประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอน คือ

- 1.1 การริเริ่มตัดสินใจ
- 1.2 ดำเนินการตัดสินใจ
- 1.3 ตัดสินใจลงมือปฏิบัติการ
2. การมีส่วนร่วมปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบไปด้วย
 - 2.1 การสนับสนุนทางด้านทรัพยากรและข่าวสาร
 - 2.2 การเข้าร่วมในการบริหาร
 - 2.3 การประสานขอความร่วมมือ
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ไม่ว่าจะเป็
 - 3.1 ผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ
 - 3.2 ผลประโยชน์ทางด้านสังคม โดยการให้บริการที่ช่วยส่งเสริมให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
 - 3.3 ผลประโยชน์ส่วนบุคคล จะเป็นผลประโยชน์ด้านจิตใจ
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เป็นการควบคุมและตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป โดยรัฐควรเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมประเมินผลด้วย (Cohen และ Uphoff : 1980)

2.5.5 วิธีการหรือช่องทางเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน

วิธีการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนประกอบไปด้วย

1. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง (Direct Participation) โดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชน (Inclusive Organization)
2. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม (Indirect Participation) โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน (Representative Organization) เช่น กรรมการของกลุ่มหรือชุมชน
3. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการเปิดโอกาสให้ (Open Participation) โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน (Non-representative Organization) เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวนหรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อไหร่ก็ได้ทุกเวลาหรือกลุ่มประชาสังคม (นิรันดร์ จงวุฒิวาศย์ : 2527)

จากการศึกษางานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องพบว่า วิธีการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนนั้นมี 3 ลักษณะที่กล่าวโดยอาศัยการติดต่อสื่อสารในการเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งการติดต่อสื่อสารนั้นประกอบไปด้วยการให้ข้อมูลข่าวสารและการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากช่องทางการสื่อสารทั้ง 2 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. ช่องทางการสื่อสารมวลชน (Mass Media Channel) เป็นวิถีทางในการถ่ายทอดข่าวสารเกี่ยวกับสื่อมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ และสิ่งพิมพ์อื่นๆ

2. ช่องทางสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Channel) เป็นการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล เพื่อถ่ายทอดข่าวสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับข่าวสาร เช่น การให้ข้อมูลจากการศึกษาวิจัยถึงข้อดีและข้อเสีย การเข้าร่วมประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การฝึกอบรม เป็นต้น (เทย์มรตัน อินทรีย์ : 2542)

Mike Douglass and Malia Zoghin อ้างโดย ฐริศา ยศหมึก (2545) กล่าวถึง ในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนซึ่งเป็นวิธีการเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนหนึ่งนั้น ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นผ่านวิธีการต่างๆ ได้ดังนี้

1. การเข้าร่วมประชุมรับฟังมาตรการและวิธีแก้ไขปัญหา
2. รับทราบจากทางสื่อทางวิทยุ โทรทัศน์และหนังสือพิมพ์
3. ตอบแบบสอบถาม
4. ให้สัมภาษณ์
5. การเข้าร่วมการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ

อาจกล่าวได้ว่า ช่องทางในการติดต่อสื่อสารประกอบด้วย การให้ข่าวสารและการรับข่าวสาร ซึ่งมีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องเผยแพร่ให้เกิดความเข้าใจอย่างกว้างขวางในทุกระดับเพื่อให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้องและเหมาะสม ขึ้นอยู่กับกระบวนการติดต่อสื่อสาร ขึ้นอยู่กับปัจจัยลักษณะส่วนตัว และช่องทางการสื่อสารด้วย อันได้แก่

1. ปัจจัยที่เกี่ยวกับลักษณะส่วนตัว ได้แก่ อายุของแต่ละบุคคล สถานะทางสังคม ฐานะทางเศรษฐกิจ ระดับการศึกษา ซึ่งรวมถึงรายได้ ขนาดที่ดิน การถือครองที่ดิน และความสามารถเฉพาะอย่าง

2. ช่องทางการสื่อสารความรู้และกระบวนการติดต่อสื่อสาร ประกอบด้วย ผู้ส่งสาร หรือแหล่งกำเนิดสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร ในเรื่องช่องทางการสื่อสารซึ่งเป็นวิธีการที่ผู้ส่งสารไปยังผู้รับแยกได้ 2 ลักษณะคือ

- ช่องทางสื่อสารมวลชน (Mass Media Channel) เป็นวิถีทางในการถ่ายทอดข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับสื่อสารมวลชน เช่น ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ และสิ่งตีพิมพ์อื่น ๆ อาทิ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร เป็นต้น

- ช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Channel) เป็นการติดต่อระหว่างบุคคลเพื่อถ่ายทอดข่าวสาร ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ในรูปแบบของการให้และรับข่าวสาร ความรู้ เช่น การบอกเล่า การให้การศึกษา การฝึกอบรมและเข้าร่วมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เป็นต้น

2.5.6 เครื่องชี้วัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

ในเรื่องเครื่องชี้วัดระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนนี้ เป็นแนวคิดที่ชี้ให้เห็นถึง มาตรฐานระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนว่ามีลักษณะอย่างไร ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากทฤษฎีของนักวิชาการ ดังต่อไปนี้

Kasperson และ Breitbank ได้เสนอมาตรวัดระดับการมีส่วนร่วมดังนี้

1. พิจารณาจากความถี่ของการกระทำ ซึ่งแสดงออกโดยการร่วมกระทำที่บ่อยครั้ง และมีระยะเวลาของการกระทำที่ยาวนาน
2. พิจารณาจากคุณภาพของการเข้าร่วม โดยพิจารณาจากผลและผลกระทบของการกระทำ เช่น ความรับผิดชอบ การตัดสินใจ การเปิดกว้างยอมรับความสามารถและความคิดเห็นของผู้อื่น (Kasperson และ Breitbank : 1974)

Chapin ได้เสนอเครื่องชี้วัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยได้กำหนดระดับความสำคัญของการมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกในองค์การของชุมชนไว้ดังนี้

1. มีความสนใจและเข้าร่วมประชุม ได้แก่ การให้ความสนใจ ติดตามข่าวสารต่างๆ ของส่วนรวมและการเข้าร่วมประชุมเสนอแนะต่างๆ ในที่ประชุมกิจกรรมของส่วนรวม
2. ให้ความสนับสนุนและช่วยเหลือ เช่น การอุทิศเงิน เวลา ให้แก่ส่วนรวม
3. เข้าเป็นสมาชิกหรือกรรมการ ได้แก่ การอุทิศแรงงานในการทำกิจกรรมของส่วนรวม โดยการสมัครเป็นสมาชิก หรือ เป็นกรรมการของชุมชน

ซึ่งทั้งหมดนี้ สามารถดูจากลักษณะต่างๆ ที่แสดงออก คือ การเป็นสมาชิกกลุ่มการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ การบริจาคทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ การเสียสละเวลา แรงกาย การเป็นสมาชิกของคณะกรรมการ หรือเป็นผู้ดำเนินการในกิจกรรมนั้นๆ โดยตรง (Chapin : 1977)

2.5.7 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

John และ Norman ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมว่า ประกอบไปด้วย

1. ปัจจัยด้านกายภาพ ประกอบด้วย

- 1.1 ปัจจัยด้านกายภาพ ลักษณะภูมิประเทศ การตั้งถิ่นฐาน การคมนาคม
- 1.2 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สถานะทางเศรษฐกิจ รายได้
- 1.3 ปัจจัยด้านการเมือง บรรยากาศทางการเมือง อุดมการณ์ อุดมคติทางการเมืองของประชาชน
- 1.4 ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม วิธีการดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ทศนคติ ความเชื่อ ค่านิยมที่แตกต่างกันแต่ละพื้นที่
- 1.5 ปัจจัยทางประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์กำเนิดของชุมชน
- 1.6 ปัจจัยด้านบุคคล คนเมือง คนชนบท กลุ่มอาชีพ ระดับความรู้ การมีบทบาทในสถานะต่างๆ ของสังคม

2. ปัจจัยด้านลักษณะโครงการ ประกอบด้วย

- 2.1 ความยากง่ายของเทคโนโลยีที่ใช้ในงาน
- 2.2 ทรัพยากรที่ใช้ความยากง่ายในการหา
- 2.3 ลักษณะของผลประโยชน์ที่ได้รับ
- 2.4 ความเชื่อมโยงของโครงการกับโครงการอื่นๆ
- 2.5 ความยืดหยุ่นของโครงการ
- 2.6 การเข้าถึงการบริหารโครงการ (John และ Norman อ้างใน ฉลอง : 2541)

Beal พบว่า ปัจจัยที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วม คือ ความรู้และความเข้าใจในหลักการของงานที่จะเข้าไปมีส่วนร่วม (Beal : 1956)

Goodenough กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้นเมื่อพวกเขาเรียนรู้ถึงประโยชน์ที่เขาได้รับจากการเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งเกิดจากการแลกเปลี่ยนกันระหว่างผู้เข้าร่วมด้วยกันหรือการได้รับความช่วยเหลือจากผู้เข้าร่วมคนอื่นๆ ด้วย (Goodenough : 1966)

นอกจากนี้ Cohen และ Uphoff ยังได้เสนอเพิ่มเติมอีกว่า มีบุคคล 4 ฝ่ายที่มีส่วนสำคัญในการมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมชนบท ประกอบด้วย ประชาชนในท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ และบุคคลภายนอก สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น มีปัจจัยหลายอย่างที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับมีส่วนร่วม ได้แก่

1. อายุ และเพศ
2. สถานภาพในครอบครัว
3. ระดับการศึกษา
4. สถานภาพทางสังคม
5. อาชีพ
6. รายได้และทรัพย์สิน
7. ระยะเวลาในท้องถิ่นและระยะเวลาที่อยู่ในโครงการ
8. พื้นที่ดินถือครอง และสถานภาพการทำงาน (Cohen และ Uphoff : 1977)

2.6 สรุปแนวคิดและขอบเขตการศึกษา

จากการทบทวนทฤษฎีและแนวความคิดการมีส่วนร่วมสามารถนำแนวคิดและขอบเขตการศึกษา มาสรุปตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม โดยพิจารณาไปถึงวิธีการและระดับการมีส่วนร่วมเพื่อวิเคราะห์ถึงโอกาสและข้อจำกัดของการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน

สรุปจากแนวความคิดของ John และ Norman ช้างตัน สามารถสรุปปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรในการพัฒนาพื้นที่ชุมชน ได้ดังนี้

- ปัจจัยด้านลักษณะส่วนบุคคล ในด้านเพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ระยะเวลาที่อยู่อาศัย สมาชิกในครัวเรือน และกรรมสิทธิ์ในที่ทำกิน นั้น โดยแต่ละบุคคลจะมีลักษณะ ที่แตกต่างกันไป อาจจะมีความคิดเห็นที่ตรงกันซึ่งจัดว่าเป็นความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ นอกจากจะสามารถอธิบายถึงลักษณะของประชากรในพื้นที่ศึกษาได้แล้ว นอกจากนี้ยังสามารถอธิบายถึงความสามารถในการเข้ามามีส่วนร่วม ลักษณะการเลือกรับข้อมูลข่าวสาร และการตัดสินใจในนโยบายที่เกี่ยวข้องกับชุมชนอีกด้วย

- วิธีการเข้ามามีส่วนร่วม

วิธีการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนนั้น สามารถศึกษาได้จากกรกระทำต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. การเข้าร่วมประชุม รับฟังมาตรการและวิธีแก้ไขปัญหา
2. รับทราบจากทางสื่อทางวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์
3. ตอบแบบสอบถาม
4. ให้สัมภาษณ์
5. การเข้าร่วมการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ

โคสามารถอธิบายได้ถึงโอกาสที่จะเข้ามามีส่วนร่วมว่า ช่องทางใดที่จะเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมได้มากและช่องทางใดจำกัดการมีส่วนร่วม เพราะเหตุใด

2. รูปแบบของการมีส่วนร่วม

จากแนวความคิดเรื่องรูปแบบของการมีส่วนร่วมตามทฤษฎีของนักวิชาการต่างๆ ดังกล่าวมาข้างต้นนั้น ผู้วิจัยจะใช้แนวความคิดของ Cohen และ Uphoff เป็นแนวทางในการวิจัยครั้งนี้ กล่าวคือ การมีส่วนร่วมประกอบไปด้วย 4 รูปแบบ ซึ่งได้แก่

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

และในส่วนของระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถวัดได้จาก การพิจารณาความถี่ของการกระทำ ซึ่งแสดงออกโดยการร่วมกระทำที่บ่อยครั้ง มีระยะเวลาของการกระทำที่ยาวนาน และการพิจารณาจากคุณภาพของการเข้าร่วม โดยพิจารณาจากผลและผลกระทบของการกระทำ เช่น ความรับผิดชอบ การตัดสินใจ การเปิดกว้างยอมรับความสามารถและความคิดเห็นของผู้อื่น โดยพิจารณาจาก

1. ความสนใจและเข้าร่วมประชุม ได้แก่ การให้ความสนใจ ติดตามข่าวสารต่างๆ ของส่วนรวม และการเข้าร่วมประชุมเสนอแนะต่างๆ ในที่ประชุมกิจกรรมของส่วนรวม
2. ให้ความสนับสนุนและช่วยเหลือ เช่น การอุทิศเงิน เวลา ให้แก่ส่วนรวม
3. เข้าเป็นสมาชิกหรือกรรมการ ได้แก่ การอุทิศแรงงานในการทำกิจกรรมของส่วนรวม โดยการสมัครเป็นสมาชิกหรือเป็นกรรมการของชุมชน

2.7 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อนุภรณ์ สุวรรณทิศกร กล่าวว่า อายุ เพศ การศึกษา ขนาดครอบครัว อาชีพ รายได้และความยาวนานในการอาศัยอยู่ในชุมชน มีความสัมพันธ์กับระดับของการมีส่วนร่วม โดยสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของประชาชนซึ่งได้แก่ ความรู้ รายได้เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมทางสังคมของชุมชน จากปัจจัยและเงื่อนไขที่กล่าวมา แสดงให้เห็นว่าสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมซึ่งได้แก่ ความรู้ รายได้เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมทางสังคมของชุมชน (อนุภรณ์ สุวรรณทิศกร อังโน สวภัทร ปุยพันธ์ : 2543)

กรมการพัฒนาชุมชน ได้สรุปในรายงานการวิจัยโครงการสารภี ตำบลขัวมุง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า บุคคลเข้าร่วมเป็นสมาชิกในโครงการมีลักษณะน่าสนใจบางประการ กล่าวคือ

1. ประชาชนตัวอย่างกลุ่มที่มีอายุสูง อยู่ในช่วง 40 – 49 ปี มีแนวโน้มเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการมากกว่ากลุ่มที่มีอายุน้อย ซึ่งอาจเป็นเพราะค่านิยมอาวุโสของสังคมไทย ทำให้ผู้มีอายุสูงเป็นผู้ที่ตัดสินใจสมัครเข้าเป็นสมาชิกและผู้มีอายุน้อยกว่าจะเป็นผู้ตามเท่านั้น

2. สมาชิกกลุ่มที่เป็นชายเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการมากกว่าสมาชิกกลุ่มที่เป็นหญิง เนื่องจากสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทยที่ยอมรับนับถือเพศชายเป็นผู้นำทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจมากกว่าหญิง

3. ผู้มีการศึกษาสูง เข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาค่ำ

4. สมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่สมรสแล้วและเป็นหัวหน้าครอบครัว เพราะลักษณะทางสังคมหัวหน้าครัวเรือนจะเป็นผู้นำของครอบครัว จึงเป็นผู้ที่ตัดสินใจสมัครเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเพื่อผลประโยชน์บางอย่าง

5. บุคคลที่ฐานะเศรษฐกิจดี มีรายได้ครอบครัวต่อปีสูง และมีที่ดินถือครองทำกินมาก มีส่วนร่วมมากกว่าผู้ที่มีฐานะเศรษฐกิจด้อยกว่า

6. บุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วม ในโครงการส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในหมู่บ้านเป็นเวลานานกว่า 20 ปี เนื่องจากกลุ่มบุคคลที่สมัครเข้าเป็นสมาชิกส่วนใหญ่มีอายุสูง ย่อมประกอบอาชีพมานานกว่าผู้ที่มีอายุน้อย

สำหรับปัจจัยจูงใจที่ทำให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกลุ่มพบว่า

1. ความคาดหวังรายได้ที่เพิ่มขึ้น เป็นปัจจัยที่สำคัญมากที่สุด เนื่องจากสมาชิกกลุ่มจะมีงานอาชีพเพิ่มขึ้น ผลผลิตเพิ่มขึ้น เพราะได้รับความรู้เพิ่มขึ้นจากเจ้าหน้าที่ มีการปรับปรุงการเกษตรและการคมนาคมดีขึ้น

2. การมีเกียรติ เพราะค่านิยมของสังคมไทยยังนิยมยกย่องข้าราชการ การเป็นสมาชิกกลุ่มถือได้ว่าเข้ามามีส่วนร่วมใกล้ชิดข้าราชการและเป็นสิ่งที่มีเกียรติ แต่พบว่าเกียรติเป็นปัจจัยจูงใจที่น้อยกว่ารายได้

3. อิทธิพลจูงใจจากเพื่อนบ้าน สมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่อยู่ภายใต้อิทธิพลของเพื่อนบ้าน เมื่อเพื่อนบ้านเข้ามามีส่วนร่วม ตนเองก็ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการด้วย (กรมการพัฒนาชุมชน : 2519)

Singh n.d. อ้างถึงใน Kanchanachitra ได้สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางสังคมไว้ว่ามีปัจจัยถึง 32 ตัว ที่มีส่วนกำหนดระดับของการมีส่วนร่วมทางสังคม ปัจจัยดังกล่าวประกอบด้วย อายุ เพศ สุขภาพ ระยะเวลาการอยู่ในชุมชน ระยะห่างของการตั้งบ้านเรือน ขนาดของครอบครัว มาตรฐานทางสังคมของประชาชน ระดับการศึกษา ระดับของความเป็นอยู่ การครอบครองที่ดิน ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เชื้อชาติและสัญชาติ พื้นเพของครอบครัว ลำดับชั้นทางสังคม ปัจจัยส่วนบุคคล การปรับตัวทางสังคม ความเชื่อทางศาสนา ความสนใจ ความฉลาดเฉลียว การอบรมทางพฤติกรรม ความพึงพอใจ

การแสดงตัวประสบการณ์ หลักยึดถือประจำใจ การเป็นผู้นำ และการตระหนักถึงความสำคัญของกิจกรรม (Singh n.d. อ้างถึงใน Kanchanachitra : 1976)

จอ่าน วุฒิกรรมรักษา ศึกษาเรื่อง ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีต่อ การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสร้างงานในชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณี โครงการที่ได้รับรางวัลดีเด่นของตำบลคู่งพยอม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี พบว่า

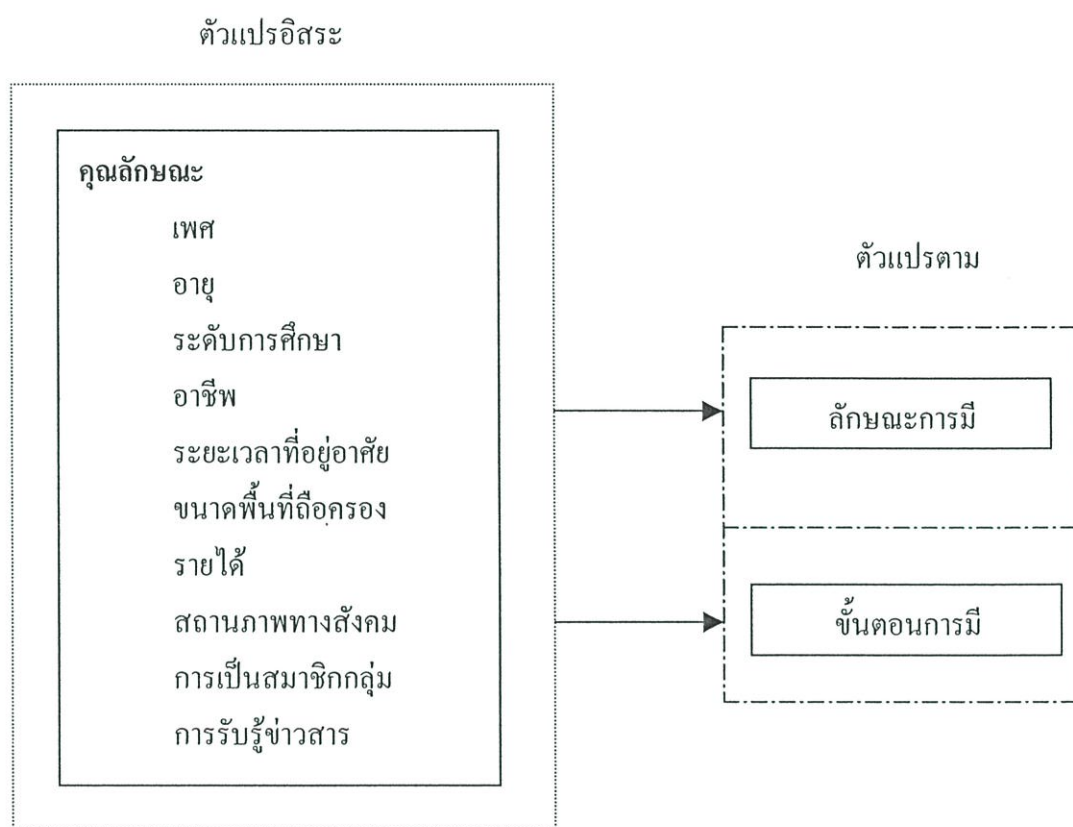
1. ผู้ที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจดี เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการแตกต่างกันกับผู้ที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจที่ด้อยกว่า ทั้งในลักษณะและปริมาณของการเข้ามามีส่วนร่วม กล่าวคือ ผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจในระดับดีกว่ามีลักษณะการเข้าร่วมในการกำหนดความต้องการ การวางแผน การตัดสินใจเลือกโครงการ การดำเนินการ การติดตามผล ไม่แตกต่างจากผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจในระดับด้อยกว่า แต่มีปริมาณการเข้ามามีส่วนร่วมแตกต่างกัน

2. ผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมที่ดีกว่า เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการแตกต่างกันกับผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมที่ด้อยกว่า ทั้งในลักษณะและปริมาณของการเข้ามามีส่วนร่วม กล่าวคือ ผู้นำท้องถิ่นที่มีลักษณะและปริมาณการเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดความต้องการ การวางแผนการตัดสินใจเลือกโครงการ การดำเนินการ และการติดตามผล มากกว่าประชาชนธรรมดา

3. ผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่าจะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำโครงการมากกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า ประชาชนทุกระดับการศึกษาส่วนใหญ่จะสละแรงงาน รองลงมาได้แก่ การบริจาคเงิน การบริจาควัสดุสิ่งของ (จอ่าน วุฒิกรรมรักษา : 2526)

จากการศึกษาผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้ว ผู้วิจัยพบว่า อายุ เพศ การศึกษา อาชีพ รายได้ และความยาวนานในการอาศัยอยู่ในชุมชน มีความสัมพันธ์กับระดับของการมีส่วนร่วม โดยความรู้และรายได้เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนสำคัญในการมีส่วนร่วมทางสังคมของชุมชน ซึ่งสามารถวัดได้จากความสนใจและติดตามข่าวสารต่างๆ ของส่วนรวม การเข้าร่วมประชุมข้อเสนอแนะต่างๆ ในที่ประชุม กิจกรรมของส่วนรวมและการอุทิศเงิน เวลา ให้แก่ส่วนรวม

2.8 กรอบแนวความคิด

ภาพที่ 2.1 แสดงกรอบแนวความคิด

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ควบคู่กับการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการพื้นที่การเกษตรกรรม ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการที่ใช้ในการวิจัยซึ่งประกอบด้วย การเลือกพื้นที่ศึกษา ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

3.1 การเลือกพื้นที่ศึกษา

การวิจัยในครั้งนี้ได้เลือกพื้นที่ศึกษาภายในจังหวัดนนทบุรี ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอปากเกร็ด อำเภอบางใหญ่ อำเภอบางกรวย อำเภอบางบัวทอง เป็นกรณีศึกษา เนื่องจากสภาพปัจจุบัน พื้นที่ปลูกทุเรียนในจังหวัดนนทบุรีลดลงมาก จากสาเหตุหลายอย่างประกอบกัน อาทิ ภัยธรรมชาติ เกิดอุทกภัย และประการสำคัญมีการขยายตัวของชุมชนเมือง ทำให้พื้นที่การเกษตรลดลงกลายเป็นหมู่บ้านจัดสรรและชุมชนที่อยู่อาศัย

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรเป้าหมายในการศึกษาวิจัยครั้งนี้คือ ประชากรที่เป็นเจ้าของสวนทุเรียนในพื้นที่กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนของจังหวัดนนทบุรี ซึ่งมีบทบาทสำคัญในครอบครัว และมีความพร้อมในการตอบแบบสอบถาม มีความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตของสมาชิกในครอบครัว และมีทัศนคติ ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการจัดการพื้นที่ปลูกทุเรียน สามารถแสดงความคิดเห็นตลอดจนให้ข้อคิดเห็นได้อย่างเต็มที่

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษานี้ได้เก็บรวบรวมข้อมูล 2 ส่วน คือ ข้อมูลทุติยภูมิ และข้อมูลปฐมภูมิ

1) ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลโดยทั่วไปทางเศรษฐกิจและสังคมระดับกว้างในพื้นที่ศึกษา อาทิเช่น ข้อมูลด้านประชากร ทรัพยากรที่ดิน ทรัพยากรน้ำ การใช้ที่ดิน พลวัตทางเศรษฐกิจ ซึ่งสามารถค้นคว้าได้จาก เอกสาร สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ของหน่วยงานต่าง ๆ นอกจากนี้ยังอาศัยข้อมูลที่รวบรวมจากผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากแผนที่

2) ข้อมูลปฐมภูมิ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1) เป็นข้อมูลที่สำรวจจากชุมชนเกษตร

2) เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ อาจเป็นผู้อาวุโสหรือผู้นำชุมชน (ประเด็นการสัมภาษณ์ คือ ทักษะและความต้องการของคนในชุมชนต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน วิถีทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน เป็นต้น)

3) เป็นข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม (Questionnaire) มีรูปแบบทั้ง 2 รูปแบบคือ แบบสอบถามปลายปิด (Closed Form) แบบสอบถามปลายเปิด (Opened Form) ซึ่งแบบสอบถามทั้งสองแบบนี้มีทั้งหมด 5 ส่วน ด้วยกันคือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 ข้อมูลทางด้านกายภาพของพื้นที่และลักษณะการทำสวนทุเรียน

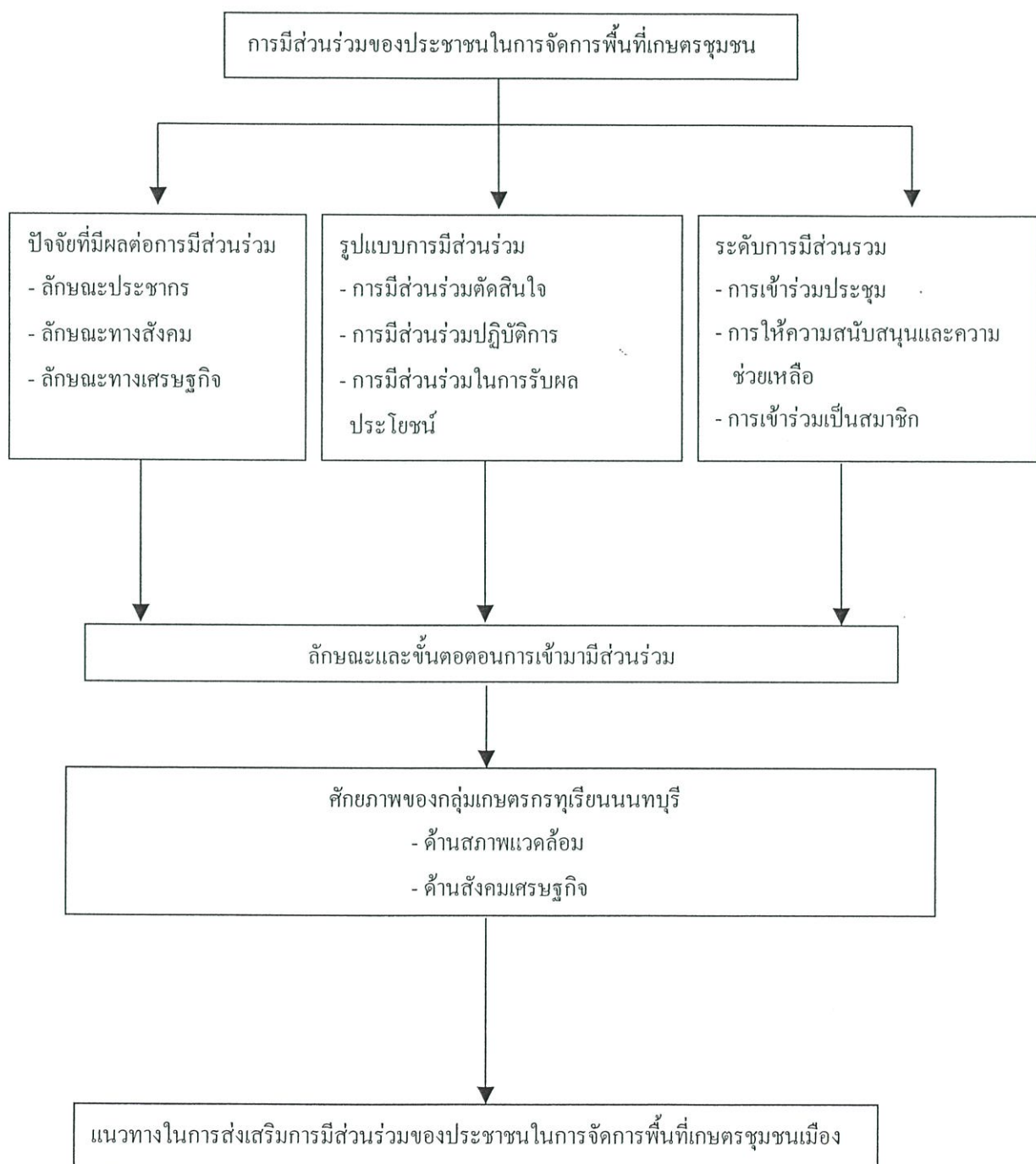
ส่วนที่ 3 ข้อมูลทางการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรม

ส่วนที่ 4 ความรู้ความเข้าใจ ที่เกิดผลกระทบด้านการขยายตัวของสังคมเมือง และการลดลงของพื้นที่สีเขียว

ส่วนที่ 5 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์สวนทุเรียนนันทบุรี

3.4 กรอบการวิจัย

ทฤษฎีและแนวความคิดที่นำมาเชื่อมโยงกันของการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกร

ภาพที่ 3.1 แสดงกรอบการวิจัย

3.5 ลักษณะตัวแปร ตัวชี้วัด และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

จากการทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง สามารถกำหนดตัวแปรและตัวชี้วัดเพื่อใช้ในการศึกษาและใช้ในการสร้างเครื่องมือสามารถสรุปได้เป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 3.1 แสดงตัวแปรทางด้านลักษณะทางสังคมเศรษฐกิจและวัฒนธรรม

ประเภทตัวแปร	ค่าตัวแปร	มาตราวัด	เครื่องมือ	
ตัวแปรที่มีผลต่อการรับรู้และทัศนใจ	เพศ	- ชาย - หญิง	Nominal	แบบสอบถาม
	อายุ	จำนวนปี	Ratio	แบบสอบถาม
	การศึกษา	- ไม่ได้รับการศึกษา - ประถมศึกษา - มัธยมศึกษา - อนุปริญญา - ปริญญาตรี - สูงกว่าปริญญาตรี	Ordinal	แบบสอบถาม
	อาชีพ (อาชีพหลัก, อาชีพรอง)	- ทำสวนผลไม้ - ค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว - รับราชการ / พนักงานรัฐวิสาหกิจ - พนักงานบริษัท - ไม่ได้ทำงาน	Nominal	แบบสอบถาม
	การตั้งถิ่นฐาน	- ภูมิลำเนาเดิม - ย้ายเข้ามา	Nominal	แบบสอบถาม
	สาเหตุการย้ายถิ่น	- ติดตามครอบครัว / แต่งงาน - เพื่อนบ้าน /ญาติชักชวน - เพื่อหาที่ทำกินใหม่	Nominal	แบบสอบถาม
	ความต้องการย้ายถิ่นในอนาคต	- ไม่ต้องการย้าย - ไม่แน่ใจ - ย้ายแน่นอน	Ordinal	แบบสอบถาม สัมภาษณ์

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

ประเภทตัวแปร	ค่าตัวแปร	มาตราวัด	เครื่องมือ	
ลักษณะเศรษฐกิจ	รายได้ (เฉลี่ยต่อปี)	จำนวนรายได้	Ratio	แบบสอบถาม
	ค่าใช้จ่ายในการผลิต	- เงินกู้ - สะสม	Nominal	แบบสอบถาม
	แหล่งเงินกู้	- ชกส. - สหกรณ์หมู่บ้าน - ธนาคารพาณิชย์ - พ่อค้า - ญาติ - เพื่อนบ้าน	Nominal	แบบสอบถาม
	การจำหน่ายผลผลิต	- นำไปขายด้วยตนเอง - มีพ่อค้ามารับ - นำไปส่งพ่อค้าในเมือง	Nominal	แบบสอบถาม
	เนื้อที่ถือครอง	จำนวนไร่	Ratio	แบบสอบถาม
	ลักษณะการถือครอง	ระบุลักษณะการถือครอง	Nominal	แบบสอบถาม สัมภาษณ์
	กรรมสิทธิ์ในที่ดิน	ระบุกรรมสิทธิ์ในที่ดิน	Nominal	แบบสอบถาม สัมภาษณ์
	การใช้ประโยชน์ในที่ดิน	ระบุการใช้ประโยชน์	Nominal	แบบสอบถาม สัมภาษณ์
	ปัญหาการใช้ที่ดิน	ระบุปัญหาการใช้ที่ดิน	Nominal	แบบสอบถาม สัมภาษณ์
ลักษณะทางสังคม	การเป็นสมาชิกกลุ่ม	- เป็น - ไม่เป็น	Nominal	แบบสอบถาม
	การรับรู้ข่าวสาร	- ได้รับ - ไม่ได้รับ	Nominal	แบบสอบถาม
	ความถี่ในการรับข่าวสาร	- เป็นประจำ(3ครั้ง/เดือน) - เป็นบางครั้ง(1-2ครั้ง/เดือน) - นาน ๆ ครั้ง(หลาย ๆ เดือนครั้ง) - ไม่เคยได้รับเลย	Ordinal	แบบสอบถาม

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

ประเภทตัวแปร		ค่าตัวแปร	มาตราวัด	เครื่องมือ
ลักษณะทางสังคม	การร่วมเข้ารับ ฝึกอบรม / ดูงาน	- เคย - ไม่เคย	Nominal	แบบสอบถาม
	ช่องทางการรับรู้ ข่าวสาร	- หอกระจายข่าว - วิทยุ - โทรทัศน์ - หนังสือพิมพ์ - กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน - ญาติ/เพื่อนบ้าน - เจ้าหน้าที่ของรัฐ	Nominal	แบบสอบถาม

ตารางที่ 3.2 แสดงตัวแปรทางด้านกายภาพของพื้นที่สวนทุเรียน

ประเภทตัวแปร		ค่าตัวแปร	มาตราวัด	เครื่องมือ
ลักษณะทางกายภาพ	สภาพแวดล้อม	ลักษณะเฉพาะพื้นที่		สำรวจ เอกสาร
	แหล่งน้ำในการ อุปโภค/บริโภค	- น้ำฝน - บ่อน้ำดิน - น้ำบาดาล - น้ำประปาหมู่บ้าน - น้ำจากแม่น้ำลำคลอง	Nominal	แบบสอบถาม
	ความคิดเห็นเกี่ยว กับปัญหาในพื้นที่	ระบุ	Nominal	แบบสอบถาม สังเกต สัมภาษณ์
	สภาพแวดล้อมที่ ต้องการปรับปรุง	ระบุ	Nominal	แบบสอบถาม สังเกต สัมภาษณ์

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

ประเภทตัวแปร		ค่าตัวแปร	มาตราวัด	เครื่องมือ
ศักยภาพของพื้นที่	จำนวนผลผลิต / พื้นที่	ระบุ	Nominal	แบบสอบถาม สังเกต สัมภาษณ์
	ความอุดมสมบูรณ์ของดิน	ระบุ	Nominal	แบบสอบถาม สังเกต สัมภาษณ์
	ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำ	ระบุ	Nominal	แบบสอบถาม สังเกต สัมภาษณ์

ตารางที่ 3.3 แสดงตัวแปรเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมชนานเมือง

ประเภทตัวแปร		ค่าตัวแปร	มาตราวัด	เครื่องมือ
การรักษาพื้นที่เกษตรกรรมของเมือง	การสร้างแรงจูงใจให้แก่พื้นที่เกษตรกรรม เปลี่ยนแปลงรูปแบบการเพาะปลูกให้มีรายได้สูงขึ้น ปรับปรุงการเพาะปลูก มาตรการลดภาษีบำรุงท้องที่ สนับสนุนการลงทุน ส่งเสริมการตลาด ให้ความรู้การพัฒนาการเกษตร	ค่าอันดับ	Ordinal	แบบสอบถาม
	การสกัดกั้นแรงรุกของพื้นที่เมือง จำกัดการพัฒนาระบบถนน กำหนดมาตรฐานการจัดสรรที่ดิน	ค่าอันดับ	Ordinal	แบบสอบถาม
	การกำหนดมาตรการสำหรับการปฏิบัติงาน มาตรการด้านภาษี มาตรการด้านการคลัง มาตรการด้านการตลาด มาตรการด้านการบริการ มาตรการด้านผังเมือง	ค่าอันดับ	Ordinal	แบบสอบถาม

ตารางที่ 3.4 ความรู้ความเข้าใจ ที่มีต่อผลกระทบด้านการขยายตัวของสังคมเมือง และการลดลงของพื้นที่สีเขียว

ประเภทตัวแปร	ค่าตัวแปร	มาตราวัด	เครื่องมือ
การใช้ประโยชน์ที่ดิน	การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน -หมู่บ้านจัดสรร / อาคารพาณิชย์ -ด้านการบริการ เช่น โรงแรม ห้างสรรพสินค้า อาคารสำนักงานต่าง ๆ -โรงงานอุตสาหกรรม -โรงพยาบาล / สถานศึกษา -เส้นทางคมนาคมต่าง ๆ	ค่าอันดับ	Ordinal แบบสอบถาม สังเกต
	ปัจจัยที่ทำให้พื้นที่สีเขียวลดลง -ราคาที่ดินสูงขึ้น -การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร -การคมนาคม -การขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรม -ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่เพาะปลูก ลดลง -รายได้ไม่คุ้มกับการลงทุน -ขาดการวางแผนการใช้ที่ดิน	ค่าอันดับ	Ordinal แบบสอบถาม สังเกต
ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ	-อาชีพ/การงาน -รายได้	ระบุ	Nominal สังเกต สัมภาษณ์
ผลกระทบด้านสังคม	-การอพยพ ย้ายถิ่น -ด้านคุณภาพชีวิต -ด้านจราจร	ระบุ	Nominal สังเกต สัมภาษณ์
ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม	-มลพิษทางน้ำ -มลพิษทางเสียง -มลพิษทางอากาศ -ขยะมูลฝอย -มลพิษทางด้านมลทัศน์ -กลิ่นเหม็น	ค่าอันดับ	Ordinal สังเกต สัมภาษณ์

ตารางที่ 3.4 (ต่อ)

ประเภทตัวแปร		ค่าตัวแปร	มาตราวัด	เครื่องมือ
ผลกระทบจากการขยายตัวของสังคมเมือง และการลดลงของพื้นที่สีเขียว	ความพึงพอใจจากการขยายตัวของสังคมเมือง	- ไม่มีความคิดเห็น - พึงพอใจ - ไม่พึงพอใจ	Nominal	แบบสอบถาม
	ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบจากการขยายตัวของสังคมเมืองในพื้นที่	ระบุ	Nominal	แบบสอบถาม สังเกต สัมภาษณ์
	ความคิดเห็นของท่านต่อคนในชุมชนที่จะช่วยอนุรักษ์พื้นที่สีเขียวหรือพื้นที่สวนทุเรียน	ระบุ	Nominal	แบบสอบถาม สังเกต สัมภาษณ์

ตารางที่ 3.5 แสดงตัวแปรข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ประเภทตัวแปร		ค่าตัวแปร	มาตราวัด	เครื่องมือ
ลักษณะการมีส่วนร่วม	- ร่วมประชุมและรับทราบปัญหา - ร่วมฝึกอบรมหรือสัมมนา - ร่วมออกค่าใช้จ่าย - ร่วมเป็นผู้นำ/กรรมการ	- เคย - ไม่เคย	Nominal	แบบสอบถาม
ขั้นตอนการเข้ามามีส่วนร่วม	- ร่วมกำหนดนโยบาย - ร่วมวิเคราะห์ปัญหา/สาเหตุ - ร่วมออกความคิดเห็น - ร่วมจัดทำแผน - ร่วมปฏิบัติตามแผน - ร่วมติดตาม ประเมินผล	- เคย - ไม่เคย	Nominal	แบบสอบถาม

ตารางที่ 3.5 (ต่อ)

ประเภทตัวแปร	ค่าตัวแปร	มาตราวัด	เครื่องมือ
วิธีการเข้ามามีส่วนร่วม	<ul style="list-style-type: none"> - เคย - ไม่เคย 	Nominal	แบบสอบถาม
ระดับการมีส่วนร่วม	<ul style="list-style-type: none"> - ร่วมประชุม/รับฟังมาตรการและแก้ไขปัญหา - ร่วมแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะ - ร่วมเผยแพร่ข่าวสาร - ประสานงานติดต่อเจ้าหน้าที่ - รับทราบจากทาสื่อวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ 	<ul style="list-style-type: none"> - เคย - ไม่เคย 	Nominal แบบสอบถาม
การมีส่วนร่วมปฏิบัติตามแผน	<ul style="list-style-type: none"> - ร่วมจัดตั้งชมรมอนุรักษ์ทุเรียน - ร่วมปรับปรุงพันธุ์ทุเรียน - ร่วมพัฒนาปรับปรุงสวน - ร่วมเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ 	<ul style="list-style-type: none"> - เคย - ไม่เคย 	Nominal แบบสอบถาม

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากแบบสอบถามมาตรวจความสมบูรณ์เรียบร้อย แล้วจึงดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS (Statistical Package for Social Science) เพื่อประมวลค่าสถิติดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) เพื่อให้ทราบถึงลักษณะทั่วไปทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมของชุมชน ลักษณะการประกอบอาชีพ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์ทุเรียนนนท์ ครัวรู้ ความเข้าใจ และความคิดเห็นต่อพื้นที่เกษตรกรรม ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานอนุรักษ์พื้นที่ปลูกทุเรียน โดยใช้ค่าร้อยละ (Percentage) และค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ประกอบใช้ในการนำเสนอและอธิบายข้อมูลทั่วไป เพื่อคุณลักษณะการกระจายตัวของข้อมูล

2. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการอนุรักษ์พื้นที่สวนทุเรียน โดยใช้สถิติไคสแควร์ (Chi – Square) ใช้ในการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร 2 ตัว อาจเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า การทดสอบความเป็นอิสระ (Test of Independence) ระหว่างตัวแปร 2 ตัว โดยนำตัวแปรที่ต้องการศึกษามาสร้างเป็นตารางความสัมพันธ์ (Cross-tab Table) และทำการคำนวณค่าสถิติไคสแควร์ โดยกำหนดระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยใช้สมมติฐานทางสถิติคือ

H_0 : ตัวแปรทั้งสองเป็นอิสระต่อกัน ตัวแปรทั้งสองไม่มีความสัมพันธ์กัน

H_1 : ตัวแปรทั้งสองไม่เป็นอิสระต่อกัน ตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์กัน

เมื่อค่าความน่าจะเป็น (Significance) ของค่าไคสแควร์ที่คำนวณได้ มีค่าน้อยกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนด จะตัดสินใจ ปฏิเสธ H_0 และยอมรับ H_1 หมายความว่าตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์กันหรือไม่เป็นอิสระต่อกัน และนำข้อมูลที่ได้มาทำการตีความและสรุปผล

3. เสนอผลการศึกษาในรูปแบบของการบรรยายและแสดงตาราง ซึ่งทำการสรุปค่าทางสถิติที่ได้จากการทดสอบสมมติฐาน

4. นำผลที่ได้จากแบบสอบถามมาวิเคราะห์ทางสถิติประมวลผลกับข้อมูลที่สรุปมาทั้งหมดจากการสัมภาษณ์ สังเกตการณ์ และแบบสำรวจ เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาพื้นที่สวนทุเรียนแบบมีส่วนร่วม

บทที่ 4

สภาพพื้นที่ศึกษา

พื้นที่ที่ใช้ปลูกทุเรียนที่สำคัญของประเทศไทยและมีชื่อเสียงมานานอยู่ในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี โดยจังหวัดนนทบุรีตั้งอยู่ในภาคกลางเป็นจังหวัดหนึ่งใน 5 จังหวัดปริมณฑล คือ นนทบุรี สมุทรปราการ นครปฐม สมุทรสาครและปทุมธานี มีพื้นที่ประมาณ 622,303 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 388,939 ไร่ ตั้งอยู่บนเส้นรุ้งที่ 13 องศา 47 ลิปดา ถึงเส้นรุ้งที่ 14 องศา 04 ลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ 100 องศา 34 ลิปดา ถึงเส้นแวงที่ 100 องศา 15 ลิปดาตะวันออก

จังหวัดนนทบุรีตั้งอยู่ในที่ราบลุ่มดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำเจ้าพระยาใกล้กับทะเลที่มีน้ำท่วมถึงซึ่งมีทั้งน้ำจืดและน้ำเค็ม ทำให้พื้นที่นนทบุรีมีลักษณะดินเป็นดินตะกอนซึ่งเกิดจากการพัดพาของทั้งน้ำจืดและน้ำเค็มที่ทับถมกันเป็นเวลานาน เนื้อดินที่เป็นดินเหนียวเนื้อละเอียดจึงอุดมสมบูรณ์ไปด้วยแร่ธาตุตามธรรมชาติ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรที่มีอยู่ทำให้ชาวนนทบุรีมีอาชีพทำสวนผลไม้มาเป็นเวลายาวนานนับร้อยปี นนทบุรีจึงกลายเป็นเมืองแห่งผลไม้ที่มีชื่อเสียงเป็นอย่างมากในเรื่องรสชาติความอร่อย ในอดีตนับตั้งแต่มีการทำอาชีพชาวสวนนั้นคนในพื้นที่ของจังหวัดนนทบุรีก็มีการกล่าวขานถึงชื่อผลไม้และแหล่งปลูกของจังหวัดนนทบุรีที่สำคัญจนติดปากว่าทุเรียนบ้านหม้อ กระท้อนห่อบางกร่าง มะปรางท่าอิฐ ลิ้นจี่เกาะศาลากุน โดยเฉพาะทุเรียนซึ่งเป็นผลไม้ที่สร้างชื่อเสียงให้กับชาวนนทบุรีจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดนนทบุรี และได้รับการยกย่องจากผู้ที่นิยมบริโภคว่ามีรสชาติหวานมันอร่อยแม้ว่าจะมีการนำพันธุ์ไปปลูกในพื้นที่อื่น ๆ เช่น ระยอง ปราจีนบุรี แต่รสชาติความอร่อยก็ไม่เท่าเทียมกับที่ปลูกในจังหวัดนนทบุรี ด้วยผู้คนที่นิยมบริโภคทุเรียนนั้นจะถือว่าทุเรียนที่อร่อยจะต้องเป็นของสวนและมาจากสวนใน โดยสวนในที่กล่าวถึงนี้หมายถึงทุเรียนที่ปลูกในพื้นที่จังหวัดนนทบุรีหรือที่เรียกกันว่าทุเรียนเมืองนนท์ (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2542) ซึ่งในส่วนสภาพพื้นที่ศึกษานี้จะกล่าวถึงเรื่อง สภาพทางภูมิศาสตร์ การปกครองและประชากร สภาพสังคม สภาพทางเศรษฐกิจ การคมนาคมและการขนส่ง การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน สภาพแวดล้อม ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์และคุณค่าความสำคัญของการทำสวนทุเรียน

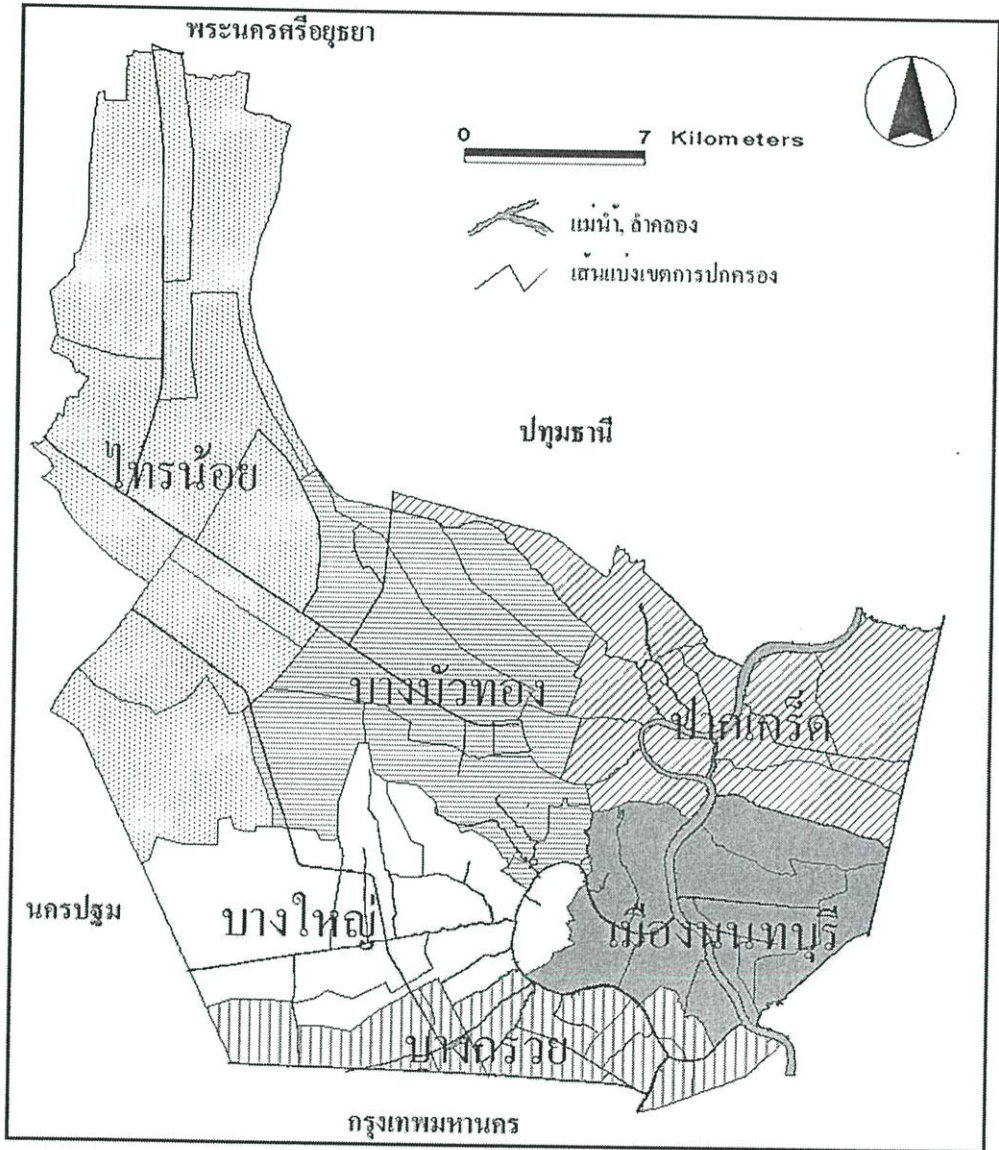
4.1 สภาพทางภูมิศาสตร์

ปัจจุบันจังหวัดนนทบุรีมีเนื้อที่ประมาณ 622,303 ตารางกิโลเมตร มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านและแบ่งพื้นที่ของจังหวัดออกเป็น 2 ส่วน มีอาณาเขต ทิศเหนือติดต่อกับ จังหวัดปทุมธานีและพระนครศรีอยุธยา ทิศใต้ติดต่อกับกรุงเทพมหานคร ทิศตะวันออกติดต่อกับกรุงเทพมหานครและปทุมธานี ทิศตะวันตกติดต่อกับนครปฐม (ภาพที่ 4.1)

สภาพพื้นที่โดยทั่วไปของจังหวัดนนทบุรีเป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง และมักประสบปัญหาน้ำท่วมถึงในฤดูน้ำหลาก และปัญหาน้ำท่วมขังตั้งแต่เดือนกันยายนจนถึงเดือนพฤศจิกายน ส่วนบริเวณที่ราบริมแม่น้ำเจ้าพระยาและคลองต่าง ๆ เช่น คลองอ้อมจะเป็นที่อยู่อาศัยของประชาชนอย่างหนาแน่น พื้นที่ที่ถัดจากที่อยู่อาศัยจะเป็นพื้นที่ทำสวน และทำนาตามลำดับ แต่ในปัจจุบันพื้นที่ทำสวน ทำนาบางส่วนนี้ได้กลายเป็นหมู่บ้านจัดสรรและโรงงานอุตสาหกรรม

สภาพทางภูมิศาสตร์ของนนทบุรีในปัจจุบันจะไม่แตกต่างจากเขตเมืองหลวงในด้านต่าง ๆ ที่เป็นการชี้วัดความเจริญเติบโตของเมือง ไม่ว่าจะเป็นด้านการคมนาคม สาธารณูปโภค การติดต่อสื่อสาร แต่พื้นที่ที่ทำการศึกษาก็ยังปรากฏสิ่งซึ่งชี้ให้เห็นถึงประสิทธิภาพในการทำสวนได้อยู่ เพราะจากสภาพภูมิศาสตร์บางส่วนของพื้นที่ยังเอื้อต่อการทำสวน เพราะมีคลองสำคัญต่าง ๆ ที่ตัดมาจากแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านเข้ามาในชุมชน จึงทำให้สามารถดึงน้ำจากคลองซอยเหล่านั้นมาใช้ประโยชน์ในการทำสวนได้

แผนที่จังหวัดนนทบุรี

ภาพที่ 4.1 แสดงแผนที่จังหวัดนนทบุรีโดยสังเขป
ที่มา : กรม โยธาธิการและผังเมือง, 2542

4.1.1 คลองสายสำคัญ

แม่น้ำลำคลองในจังหวัดนนทบุรีเป็นเส้นทางน้ำสำคัญเกี่ยวกับการไปมาค้าขาย มีการเดินเรือแพในแม่น้ำ แต่พบว่าบางตอนเป็นแม่น้ำที่ขุดขึ้นเป็นทางลัด เพราะเหตุจากเดิมแม่น้ำคดเคี้ยวไปตามเส้นทางที่พื้นดินมีสภาพอ่อนง่ายแก่การกัดเซาะของน้ำตามแรงดันตามธรรมชาติ ซึ่งเมื่อน้ำเดินสะดวก คลองลัดเหล่านั้นได้ขยายตัวกว้างกลายเป็นแม่น้ำในที่สุด แม่น้ำเจ้าพระยาเดิมนั้นคือลำแม่น้ำอ้อม ตรงหน้าเมืองนนท์เดิมนั้นไปออกคลองบางกรวย ส่วนแม่น้ำตั้งแต่คลองอ้อมตรงไปวัดเขมานั้นเป็นทางลัด ได้ถูกขุดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2169 ในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปราสาททองส่วนแม่น้ำตั้งแต่วัดชลอไปวัดชีเหล็กนั้นได้ขุดเมื่อ พ.ศ. 2081 ในแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ

คลองลัดเกร็ดนั้นขุดเมื่อ พ.ศ. 2229 แผ่นดินพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระปรากฏตามพระราชพงศาวดารว่าขุดกว้าง 6 วา ลึก 6 ศอก ยาว 29 เส้น พระชลบุรีผู้ว่าราชการเมืองชลเป็นแม่กองขุดอยู่ปีเศษจึงสำเร็จ

ลำคลองอ้อมหรือแม่น้ำอ้อม มีคลองสำคัญ ๆ ที่เป็นทางเชื่อมการไปมาค้าขายหลายคลอง แต่คลองเหล่านี้จะใช้ได้สะดวกเฉพาะฤดูหน้าน้ำ คลองที่นับว่าเป็นทางเชื่อมแม่น้ำลำคลองอื่น คือ คลองบางรักใหญ่ ปากคลองอยู่ที่ลำคลองอ้อม ลัดไปออกคลองบางบัวทอง (ภาพที่ 4.2)

คลองบางใหญ่ ปากคลองอยู่ที่ลำแม่น้ำได้วัดค้างคาว เป็นคลองตรงไปออกคลองนราภิรมย์และถ้าไม่ไปออกคลองนราภิรมย์ไปออกแม่น้ำสุพรรณที่วัดลานตากฟ้าก็ได้

คลองบางคูเวียง ปากคลองอยู่ที่ลำแม่น้ำอ้อมใกล้วัดยุคนทร์ คลองนี้ไปออกคลองมหาสวัสดิ์ได้ ไปออกคลองวัดไผ่ คลองบางกอกใหญ่ก็ได้

คลองบางราวนก ปากคลองอยู่ที่ลำแม่น้ำอ้อมได้ปากคลองบางคูเวียง คลองบางราวนกนี้ไปออกคลองวัดใหม่ หรือมาออกทางคลองชื่อขวางวัดไชยพุกภัยก็ได้

คลองบางสีทอง ปากคลองอยู่ตรงหน้าที่ว่าการอำเภอบางใหญ่ เป็นคลองลัดมาออกลำแม่น้ำใหญ่ตรงหน้าโรงเรียนราชวิทยาลัยบางขวาง

คลองบางกรวย ปากคลองอยู่ที่หน้าที่ว่าการอำเภอบางใหญ่ ตรงวัดชลอออกแม่น้ำใหญ่ตรงหน้าวัดเขมา (แม่น้ำเจ้าพระยาเดิม)

คลองบางแพรก บางตะนาวศรี บางขุนเทียน เป็นคลองปลายคันตามทุ่งนา สองฝั่งคลองเป็นสวน เป็นคลองที่น่าเที่ยวในเวลาฤดูน้ำ

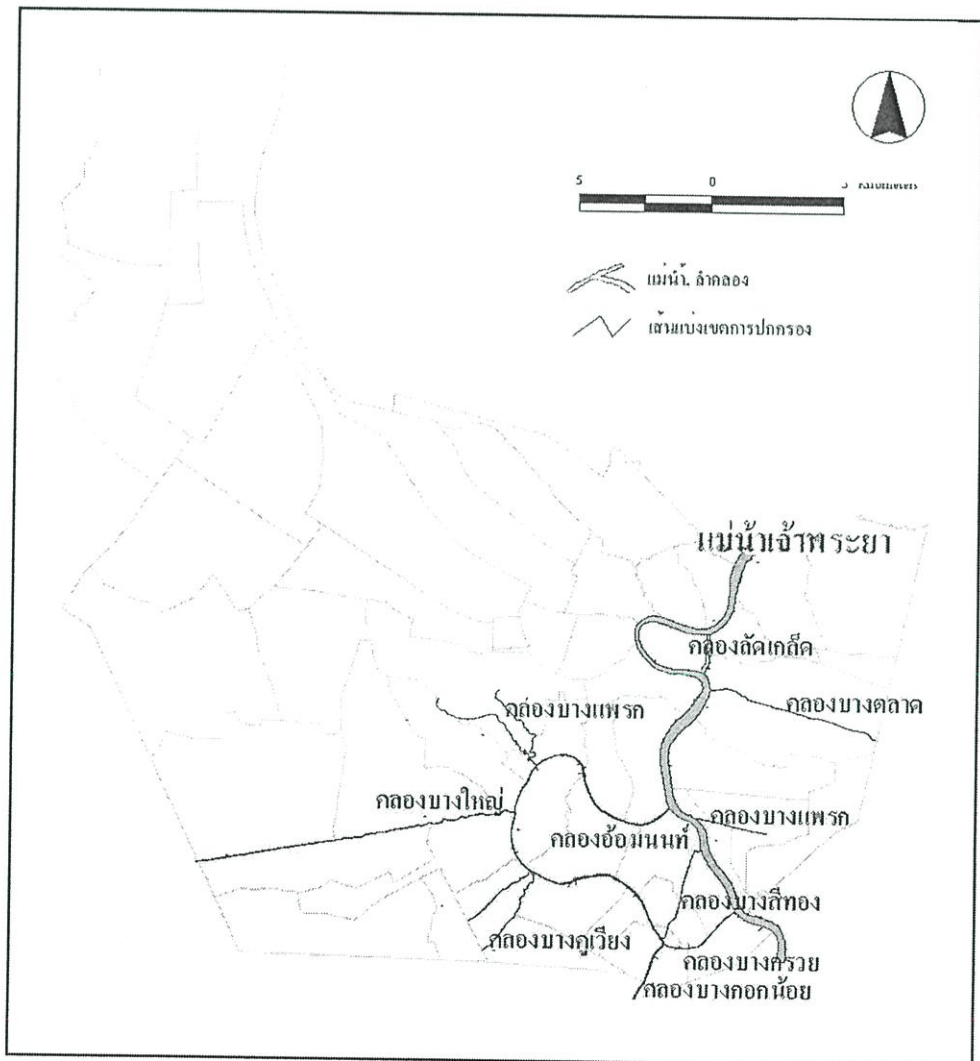
คลองบางตลาด ปากคลองอยู่ที่วัดเชิงท่า ฝั่งตะวันตกแม่น้ำเจ้าพระยา คลองนี้เมื่อยังไม่ทำประปาเป็นทางลัดไปออกคลองเปรมประชากรได้ แต่ปัจจุบันสุดแค่คลองผ่านประปา

คลองบางบัวทอง ปากคลองอยู่ที่เหนือโรงอิฐหลวงอ้อมเกร็ด อยู่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาตอนปากคลองทางคดเคี้ยวมาก ไปสุดที่บ้านละหาร ประจบคลองสำเร็จ

คลองพระยาราชาภิรมย์ ปากคลองอยู่เหนือวัดราษฎร์บรรหาร ฝั่งตะวันตกของลำคลอง บางบัวทองไปออกลำลาดสวย คลองบางภาษีที่วัดบางภาษี แม่น้ำสุพรรณเป็นทางชาวเมืองนนท์ ไปตัดพื้นที่เมืองสุพรรณจะใช้ทางนี้

คลองบางเขน ปากคลองอยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาที่บ้านตลาดแก้วคลองนี้ไป ออกคลองเปรมประชาตรงสถานีบางเขนก็ได้ ไปออกวังหินคลองลาดพร้าวไปออกคลองแสนแสบ ถัดที่ตรงคลองพลับพลาไปมีนบุรีก็ได้

แผนที่แม่น้ำ-ลำคลอง จังหวัดนนทบุรี

ภาพที่ 4.2 แสดงที่ตั้งคลองสายสำคัญในจังหวัดนนทบุรี
ที่มา : กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2542

4.1.2 สภาพอากาศ

สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไป มีอากาศไม่ร้อนจัด และไม่หนาวจัดเป็นแบบร้อนชื้นเช่นเดียวกับพื้นที่ในภาคกลางบางส่วน ฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนเมษายน ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ถึงเดือนกันยายน และฤดูหนาวตั้งแต่เดือนตุลาคม ถึงเดือนมกราคม ในปี พ.ศ. 2545 วัดปริมาณน้ำฝนได้ ประมาณ 1,200.9 มิลลิเมตร และเดือนที่มีฝนตกมากที่สุด คือเดือนตุลาคม ปริมาณน้ำฝน 233.7 มิลลิเมตร รองลงมาคือเดือน พฤษภาคม ปริมาณน้ำฝน 225.8 มิลลิเมตร และเดือน กันยายน ปริมาณน้ำฝน 211.2 มิลลิเมตร โดยมีจำนวนวันที่ฝนตกทั้งสิ้น 73 วัน

4.1.3 ชุดดิน

จังหวัดนนทบุรี มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม สามารถแบ่งประเภทของดินได้เป็น 7 กลุ่ม

4.1.3.1 ดินชุดบางกอก

อยู่ในพื้นที่ของอำเภอบางใหญ่ บางกรวย เมืองนนทบุรี และอำเภอปากเกร็ด ลักษณะดินพบที่เกิดจากวัตถุต้นกำเนิดดินพวกตะกอนผสมของตะกอนลำนํ้า และตะกอนน้ำทะเล แล้วพัฒนาในสภาพน้ำกร่อย พบบริเวณที่ราบลุ่มชายฝั่งทะเลหรือห่างจากทะเลไม่มากนัก เป็นดินลึก มีการระบายน้ำเร็ว เนื้อดินเป็นดินเหนียวจัด ดินบนสีดํา ส่วนดินล่างสีเทาหรือนํ้าตาลอ่อน มีจุดประสีเหลืองและนํ้าตาลตลอดชั้นดิน บางบริเวณอาจพบจุดประสีแดง หรือพบผลึกยิปซัมบ้าง ที่ความลึก 100-150 ซม. พบชั้นตะกอนสีเขียวมะกอกและมีเปลือกหอยปะปน pH ประมาณ 6.5-8.0 ดินมีความอุดมสมบูรณ์ปานกลางถึงสูง การใช้ประโยชน์ คือการทำนา

4.1.3.2 ดินชุดบางเขน

อยู่ในพื้นที่อำเภอไทรน้อย บางใหญ่ บางกรวย เมืองนนทบุรีและอำเภอปากเกร็ด ลักษณะดินพบที่เกิดจากวัตถุต้นกำเนิดดินพวกตะกอนผสมของตะกอนลำนํ้า และตะกอนน้ำทะเล แล้วพัฒนาในสภาพน้ำกร่อย พบบริเวณชายฝั่งทะเลหรือที่ราบลุ่มภาคกลาง ดินมีการระบายน้ำเร็ว เนื้อดินเป็นดินเหนียวจัด สีดินเป็นสีเทาหรือเทาแก่ตลอด มีจุดประสีนํ้าตาล เหลือง หรือแดงปะปน อาจพบผลึกยิปซัมบ้างเล็กน้อย และพบชั้นดินเหนียวสีเทาที่มีจุดประสีเหลืองของจาโรไซต์ ที่ความลึก 100-150 ซม. ทั้บอยู่บนชั้นดินเลนตะกอนน้ำทะเลสีเทาปนเขียว ปฏิกริยาดินเป็นกรดจัดมาก pH ประมาณ 4.5-5.0 มีความอุดมสมบูรณ์ปานกลาง การใช้ประโยชน์ คือทำนา ปัญหาที่พบคือ ดินเป็นกรดจัดมาก และมีศักยภาพก่อให้เกิดความเป็นกรดของดินเพิ่มขึ้นในดินล่าง

4.1.3.3 ดินชุดธนบุรี

อยู่ในพื้นที่อำเภอบางบัวทอง บางใหญ่ บางกรวย เมืองนนทบุรี และอำเภอปากเกร็ด ลักษณะดินพบว่าเป็นกลุ่มดินที่มีการกร่อน เนื้อดินเป็นดินเหนียว ดินบนมีลักษณะการทับถมเป็นชั้นๆ ของดิน และอินทรีย์วัตถุ ที่ได้จากการขุดลอกร่องน้ำ ดินล่างมีสีเทา บางแห่งมีเปลือกหอยปนอยู่ การใช้ประโยชน์ คือ ดัดแปลงพื้นที่เพื่อปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น

4.1.3.4 ดินชุดเสนา

อยู่ในพื้นที่อำเภอไทรน้อย และอำเภอปากเกร็ด ลักษณะดินพบที่เกิดจากตะกอนผสมของตะกอนลำน้ำ และตะกอนน้ำทะเลแล้วพัฒนาในสภาพน้ำกร่อย พบในบริเวณที่ราบลุ่ม ห่างจากทะเลไม่มากนัก โดยเฉพาะที่ราบลุ่มภาคกลาง เป็นดินลึก มีการระบายน้ำเลวหรือค่อนข้างเลว เนื้อดินเป็นดินเหนียวหรือดินเหนียวจัด ดินบนสีดําหรือเทาแก่ ดินล่างสีเทา มีจุดประสีน้ำตาล เหลืองหรือแดง ปะปนอยู่มากในช่วงดินล่างตอนบน พบจุดประสีเหลืองของจาโรไซต์ ที่ความลึก 100-150 ซม. ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ปฏิกริยาดินเป็นกรดจัดมากหรือเป็นกรดรุนแรงมาก pH 4.0-5.0 ปัญหาที่พบคือดินเป็นกรดจัดมาก มักขาดธาตุอาหารพืชพวกไนโตรเจน และฟอสฟอรัส และมักจะมีอะลูมิเนียมและเหล็กเป็นปริมาณมากจนเป็นพิษต่อพืช จัดเป็นดินเปรี้ยวจัด

4.1.3.5 ดินชุดองครักษ์

อยู่ในพื้นที่อำเภอไทรน้อย และอำเภอปากเกร็ด ลักษณะดินพบที่เกิดจากตะกอนผสมของตะกอนลำน้ำ และตะกอนน้ำทะเลแล้วพัฒนาในสภาพน้ำกร่อย พบในบริเวณที่ราบลุ่ม ห่างจากทะเลไม่มากนัก เป็นดินลึก มีการระบายน้ำเลวหรือค่อนข้างเลว เนื้อดินเป็นดินเหนียว สีดําหรือเทาแก่ ดินล่างสีเทา มีจุดประสีน้ำตาล เหลืองหรือแดงปะปนตลอดชั้นดิน พบจุดประสีเหลืองฟางข้าวของจาโรไซต์ในระดับตื้นกว่า 50 ซม. ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ปฏิกริยาดินเป็นกรดจัดมากหรือเป็นกรดรุนแรงมาก pH น้อยกว่า 4.5 การใช้ประโยชน์ คือใช้ทำนาปัญหาที่พบคือ เป็นกรดจัดมาก มักขาดธาตุอาหารพืชพวกไนโตรเจน และฟอสฟอรัสและมักจะมีอะลูมิเนียมและเหล็กเป็นปริมาณมากจนเป็นพิษต่อพืชจัดเป็นดินเปรี้ยวจัด

4.1.3.6 ดินชุดรังสิต

อยู่ในพื้นที่อำเภอบางบัวทอง (เหมือนชุดดินเสนา)

4.1.3.7 ดินชุดบางเลน

อยู่ในพื้นที่อำเภอบางบัวทอง ไทรน้อย และอำเภอบางใหญ่ (เหมือนชุดดินบาง-
กอก)

พื้นที่นนทบุรีมีลักษณะดินเป็นดินตะกอนซึ่งเกิดจากการพัดพามาของทั้งน้ำจืดและน้ำเค็มที่ทับถมกันเป็นเวลานาน เนื้อดินที่เป็นดินเหนียวเนื้อละเอียดจึงอุดมสมบูรณ์ไปด้วยแร่ธาตุตามธรรมชาติ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรที่มีอยู่ทำให้ชาวนนนทบุรีมีอาชีพทำสวนผลไม้ โดยเฉพาะทุเรียนที่เหมาะสมกับสภาพดินดังกล่าวทำให้มีเนื้อทุเรียนแน่น เนื้อหนา รสชาติดี

4.2 การปกครองและประชากร

จังหวัดนนทบุรีแบ่งการปกครองส่วนภูมิภาคออกเป็น 6 อำเภอ 52 ตำบล 298 หมู่บ้าน 10 เทศบาล 36 อบต. เขตการปกครองแบ่งออกเป็น อำเภอเมืองนนทบุรี อำเภอปากเกร็ด อำเภอบางกรวย อำเภอบางใหญ่ อำเภอบางบัวทองและอำเภอไทรน้อย

การปกครองส่วนท้องถิ่นประกอบด้วยองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล 10 แห่ง จากสถิติกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย เมื่อสิ้นเดือนธันวาคม 2548 จังหวัดนนทบุรี มีประชากรทั้งสิ้น 972,280 คน เป็นชาย 462,010 คน เป็นหญิง 510,270 คน จำนวนประชากรชายคิดเป็นร้อยละ 47.5 และประชากรหญิงคิดเป็นร้อยละ 52.5 ของประชากรทั้งหมด โดยแยกเป็นอำเภอดังนี้ (ดูตารางที่ 4.1)

ตารางที่ 4.1 จำนวนประชากรจำแนกตามเพศ เป็นรายอำเภอและความหนาแน่นของประชากรต่อตารางกิโลเมตร

อำเภอ	พื้นที่ (ตร.กม.)	จำนวนประชากร		รวม	ความหนาแน่นของ ประชากร/ตร.กม.
		ชาย	หญิง		
เมืองนนทบุรี	77.018	167,144	180,729	347,873	4,516
ปากเกร็ด	83.023	96,073	107,036	203,109	2,446
บางบัวทอง	116.439	93,159	105,493	198,652	1,706
บางกรวย	57.408	43,019	48,400	91,419	1,592
บางใหญ่	96.398	37,690	41,912	79,602	825
ไทรน้อย	186.017	24,925	26,700	51,625	277
รวม	622.303	462,010	510,270	972,280	

ที่มา: กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2548

จำนวนประชากรจากการทะเบียนจำแนกตามเพศเป็นรายอำเภอและเขตการปกครองปรากฏว่าจากสถิติ จังหวัดนนทบุรี มีประชากรในเขตเทศบาลรวม 595,546 คน นอกเขตเทศบาล 376,734 คน โดยจำแนกรายละเอียดแต่ละอำเภอ ดังนี้ (ดูตารางที่ 4.2)

ตารางที่ 4.2 จำนวนประชากรจากการทะเบียน จำแนกตามเพศ เป็นรายอำเภอ และเขตการปกครอง
พ.ศ. 2548

อำเภอ และเขตการปกครอง	รวม	ชาย	หญิง	จำนวนบ้าน
จังหวัดนนทบุรี	972,280	462,010	510,270	421,554
ในเขตเทศบาล	595,546	283,834	311,712	254,151
นอกเขตเทศบาล	376,734	178,176	198,558	167,403
อำเภอเมืองนนทบุรี	347,873	167,144	180,729	131,872
เทศบาลนครนนทบุรี	267,097	128,880	138,217	101,363
เทศบาลตำบลบางศรีเมือง	28,249	13,431	14,818	8,740
เทศบาลตำบลไทรมี้า	16,763	7,816	8,947	7,672
นอกเขตเทศบาล	35,764	17,017	18,747	14,097
อำเภอบางกรวย	91,419	43,019	48,400	36,962
เทศบาลเมืองบางกรวย	42,003	19,724	22,279	15,905
เทศบาลตำบลปลายบาง	22,180	10,484	11,696	9,841
นอกเขตเทศบาล	27,236	12,811	14,425	11,216
อำเภอบางใหญ่	79,602	37,690	41,912	36,449
เทศบาลตำบลบางม่วง	4,982	2,467	2,515	1,500
เทศบาลตำบลบางใหญ่	7,572	3,690	3,882	2,242
นอกเขตเทศบาล	67,048	31,533	35,515	32,707
อำเภอบางบัวทอง	198,652	93,159	105,493	95,389
เทศบาลเมืองบางบัวทอง	39,185	18,324	20,861	17,489
นอกเขตเทศบาล	159,467	74,835	84,632	77,900
อำเภอไทรน้อย	51,625	24,925	26,700	19,793
เทศบาลตำบลไทรน้อย	1,686	832	854	572
นอกเขตเทศบาล	49,939	24,093	25,846	19,221
อำเภอปากเกร็ด	203,109	96,073	107,036	101,089
เทศบาลนครปากเกร็ด	165,829	78,186	87,643	88,827
นอกเขตเทศบาล	37,280	17,887	19,393	12,262

ที่มา: กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2548

การปกครองส่วนท้องถิ่นประกอบด้วยองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล 10 แห่ง อำเภอ แบ่งออกเป็น 6 อำเภอ 52 ตำบล 301 หมู่บ้าน โดยจำแนกรายละเอียดแต่ละอำเภอ ดังนี้ (ดูตารางที่ 4.3)

ตารางที่ 4.3 จำนวนเขตการปกครอง และบ้าน จำแนกเป็นรายอำเภอ พ.ศ. 2547

อำเภอ	เขตการปกครอง						บ้าน
	เทศบาลนคร	เทศบาลเมือง	เทศบาลตำบล	องค์การบริหารส่วนตำบล	ตำบล	หมู่บ้าน	
เมืองนนทบุรี	1	-	2	3	10	26	128,727
ปากเกร็ด	1	-	-	7	12	51	97,673
บางบัวทอง	-	1	-	7	8	73	91,368
บางใหญ่	-	-	2	6	6	62	33,780
บางกรวย	-	1	1	6	9	26	33,604
ไทรน้อย	-	-	1	7	7	63	19,279
รวม	2	2	6	36	52	301	404,431

ที่มา : กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2547

4.3 สภาพสังคม

ชุมชน มีลักษณะกลมกลืนระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนชนบท ประชากรในอดีตที่ผ่านมา มีหลายเชื้อชาติได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในลักษณะที่แตกต่างกัน

4.3.1 ชาวไทยเจ้าของถิ่น

ชาวไทยเจ้าของถิ่น มีนิสัยรักสงบ รักความสามัคคียึดมั่นในพระพุทธศาสนา ตั้งบ้านเรือนอยู่ทางริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา นิยมทำสวนผลไม้

4.3.2 ชาวไทยเชื้อสายจีน

มีอยู่ทั่วทุกตำบล ส่วนใหญ่ชาวไทยเชื้อสายจีนได้ตั้งบ้านเรือนค้าขายอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาในท้องที่เมืองนนทบุรี

4.3.3 ชาวไทยมุสลิม ปัตตานี และไทรบุรี

ชาวไทยมุสลิม ปัตตานี และไทรบุรี เป็นผู้เคร่งครัดต่อหลักศาสนา นับเป็นชาวไทยอีกชุมชนหนึ่งของเมืองนนทบุรีซึ่งอาศัยอยู่อำเภอไทรน้อย ตำบลท่าอิฐ ตำบลบางตลาด ได้ก่อสร้างมัสยิด เพื่อประกอบศาสนกิจที่มั่นคงถาวรทุกชุมชน

เป็นอีกชนชาติหนึ่งที่ได้ตั้งถิ่นฐานอย่างมั่นคงในพื้นที่ของเมืองนนทบุรีตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงปัจจุบัน อาทิ เกาะเกร็ด

4.4 สภาพทางเศรษฐกิจ

จากสถิติ ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2547 จังหวัดนนทบุรีมีมูลค่ารวมผลิตภัณฑ์จังหวัด (GPP) ณ ราคาประจำปี 87,681 ล้านบาท มูลค่าผลิตภัณฑ์เฉลี่ยต่อหัว (Per capita GPP) 80,927 บาท สาขาการผลิตภาคเกษตร 2,730 ล้านบาท (ร้อยละ 3.11) ภาคนอกเกษตร 84,951 ล้านบาท (ร้อยละ 96.89) แสดงว่าปัจจุบันพื้นที่เกษตรลดลง การประกอบอาชีพ จำแนกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

1. การอุตสาหกรรม ได้แก่ โรงงานไม้อัด ไม้แปรรูป โรงงานทอผ้า ตัดเย็บเสื้อผ้า โรงงานสุรา โรงงานประกอบรถยนต์ เป็นต้น
2. การเกษตร มีการปลูกพืชผักผลไม้ ได้แก่ สวนทุเรียน มะพร้าว ตาล โคนด และ พืชผักนานาชนิด
3. การเลี้ยงสัตว์ ทุกตำบลนิยมเลี้ยงสัตว์ โดยเฉพาะตำบลท่าอิฐ ตำบลบางตลาด นิยมเลี้ยงวัว ส่วนตำบลคลองข่อย นิยมเลี้ยงเป็ด ไก่
4. การประมง มีเฉพาะเลี้ยงปลาตามร่องสวน ได้แก่ ปลานิล ปลาดุก ปลาช่อน ปลาช่อน ปลาสร้อย และส่วนหนึ่งใช้การทอดแหและจับสัตว์ตามริมคลองแยก คลองย่อยต่าง ๆ
5. การทำเครื่องปั้นดินเผา ตำบลเกาะเกร็ดเป็นแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาชาวมอญ ซึ่งปั้น โอง อ่าง กระจาด และหม้อน้ำลายวิจิตรที่สวยงาม เป็นตราสัญลักษณ์ของจังหวัดนนทบุรี นอกจากนี้ ยังมีอาชีพอื่น ๆ ได้แก่ ข้าราชการ รับจ้าง ค้าขาย และทั่วไป

4.5 การคมนาคมและการขนส่ง

จังหวัดนนทบุรีอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 15 กิโลเมตร (นนทบุรี-สนามหลวง) และมีอาณาเขตติดต่อกับกรุงเทพมหานครถึง 2 ด้านคือ ด้านทิศตะวันออก ติดกับ อำเภอบางเกร็ดและอำเภอบางบัวดิน และทิศใต้ ติดกับ อำเภอบางกรวย รวมทั้งเป็นหนึ่งในห้าของจังหวัดปริมณฑลที่มีระบบการคมนาคมขนส่งของจังหวัดค่อนข้างสมบูรณ์ และเป็นได้โดยสะดวกมีโครงข่ายการคมนาคมขนส่งหลายทาง ได้แก่

4.5.1 ทางน้ำ

เป็นเส้นทางคมนาคมขนส่งที่สำคัญมากทางหนึ่งในอดีต แต่ปัจจุบันลดความสำคัญลงบ้าง เนื่องจากความสะดวกและคล่องตัวในการคมนาคมขนส่งทางบกมีมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบันยังมีการขนส่งทางน้ำติดต่อกายในจังหวัด และระหว่างจังหวัดโดยใช้เส้นทางแม่น้ำเจ้าพระยาที่ไหลผ่านกลางจังหวัด และคลองต่างๆ เช่น คลองบางขุนศรี คลองพระพิมล คลองบางใหญ่ และคลองมหาสวัสดิ์

เส้นทางคมนาคมเหล่านี้เป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้อิทธิพลความเจริญของเมืองมีการขยายของสังคมเมืองออกสู่เขตพื้นที่ชานเมือง หรือเขตปริมณฑล ที่สามารถรองรับและตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของเมืองได้ เมื่อถนนตัดผ่านพื้นที่เกษตรจะเกิดแหล่งชุมชนบริเวณสองข้างถนน แสดงให้เห็นว่าการคมนาคมที่สะดวกสบายสามารถปรับเปลี่ยนสภาพพื้นที่โดยรอบได้ การขยายตัวของสังคมเมืองสามารถเห็นการพัฒนาพื้นที่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันว่ามีความสัมพันธ์กับเส้นทางคมนาคม จะเห็นได้จากสิ่งปลูกสร้าง อาคารบ้านเรือนต่างๆ ที่เพิ่มจำนวนขึ้น และขยายตัวตามเส้นทางคมนาคม อย่างไม่เป็นระเบียบและไม่มีทิศทางที่แน่นอน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในพื้นที่นั้น จากการใช้พื้นที่เกษตรกรรม กลับกลายมาเป็นการใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย การค้า และอุตสาหกรรม ส่งผลต่อการอพยพย้ายถิ่นของประชากรอีกด้วย

4.5.2 ทางบก

ปัจจุบันมีเส้นทางหลักอยู่หลายเส้นทางที่สามารถเชื่อมต่อกับจังหวัดนนทบุรี กับกรุงเทพมหานคร และจังหวัดอื่น ๆ ได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว โดยมีถนนสายสำคัญ 11 สาย คือ

- 1) ถนนพิบูลสงคราม ระหว่างเชิงสะพานพระรามหก – สีแยกโรงพยาบาลนครศรีพรสวรรค์
- 2) ถนนประชาราษฎร์สาย1 ระหว่างศาลากลางจังหวัด (หลังเดิม) - สีแยกโรงพยาบาลนครศรีพรสวรรค์
- 3) ถนนติวานนท์ ระหว่างสามแยกวัดลานนาบุญ - ทำน้ำปทุมธานี
- 4) ถนนงามวงศ์วาน ระหว่างสีแยกแคเลีย - สีแยกเกษตร
- 5) ถนนนนทบุรี1 ระหว่างศาลากลาง (หลังเดิม) - ถนนติวานนท์
- 6) ถนนแจ้งวัฒนะ ระหว่างสีแยกปากเกร็ด - สีแยกหลักสี่
- 7) ถนนบางกรวย - ไทรน้อย ระหว่างพระรามหก - อำเภไทรน้อย
- 8) ถนนบางบัวทอง - คลิ่งชัน ระหว่างแยกบางบัวทอง - คลิ่งชัน
- 9) ถนนบางบัวทอง - สุพรรณบุรี ระหว่างแยกบางบัวทอง - สุพรรณบุรี
- 10) ถนนกรุงเทพฯ - นนทบุรี ระหว่างสามแยกเตาปูน- สามแยกวัดลานนาบุญ

4.6 การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน

เป็นที่ทราบแล้วว่าจังหวัดนนทบุรีมีพื้นที่ติดต่อกับกรุงเทพมหานครและมีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านแบ่งจังหวัดนนทบุรีออกเป็น 2 ส่วน ปัจจัยดังกล่าวทำให้พื้นที่ที่ค่อนข้างติดกรุงเทพฯ จะมีสภาพเป็นชุมชนเมืองหรือสังคมเมืองมาก พื้นที่ถูกรุกรานไปเป็นพื้นที่เพื่ออยู่อาศัย โดยการเปลี่ยนแปลงเริ่มมีการขยายตัวมากขึ้น ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวเติบโตขึ้นเพื่อแทนที่พื้นที่เกษตรกรรม และพื้นที่สีเขียว ส่วนพื้นที่ห่างไกลออกไปจะมีสภาพความเป็นชนบทอยู่

พื้นที่เกษตรกรรม มีการลดลงของพื้นที่ทำนา อาจเนื่องมาจากปัจจัยหลายประการรวมกัน เช่น สภาพพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สภาพดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ลักษณะภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงไป ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล และเหตุผลทางด้านผลตอบแทนต่อไร่ค่อนข้างต่ำ ที่นาบางพื้นที่เริ่มถูกทิ้งให้รกร้างเปล่า เนื่องจากนักลงทุนบางรายกว้านซื้อที่ดินเก็บไว้เพื่อเก็งกำไรในอนาคต ส่งผลให้ราคาที่ดิน และกิจการอสังหาริมทรัพย์ประเภทบ้านจัดสรรต่าง ๆ ได้เจริญและขยายตัวมากขึ้น ส่งผลให้การเปลี่ยนแปลงพื้นที่นาลดลงปัจจุบันมีผู้ทำนายน้อยลงทุกขณะ รวมถึงพื้นที่สวนผลไม้ และพื้นที่สีเขียว ซึ่งพื้นที่ได้ถูกเปลี่ยนแปลงไปเป็นที่พักอาศัย ทั้งในรูปแบบของบ้านเดี่ยว หมู่บ้านจัดสรร และอาคารพาณิชย์ต่าง ๆ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนแห่งหนึ่งเช่นบริเวณถนนงามวงศ์วาน ในปัจจุบัน พื้นที่สองข้างของถนนจะเป็นลักษณะอาคารพาณิชย์เรียงตัวกันอย่างหนาแน่น และสวนผลไม้บางแห่งไม่มีการปลูกผลไม้จริงดังเช่นในอดีต บางแปลงปล่อยเป็นพื้นที่ที่รกร้างไม่ได้ดำเนินกิจการใด ๆ บางรายปลูกไม้ผลล้มลุก เช่น ก่อวย และปลูกผัก เพื่อเป็นรายได้เสริมภายในครัวเรือน ซึ่งส่งผล

พื้นที่ราชการ โรงเรียน และศาสนสถาน มีสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น ถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลง การใช้ประโยชน์ของพื้นที่ไม่มากนัก แต่ก็ผันแปรไปตามปริมาณของจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น เพื่อเป็นการให้บริการและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในพื้นที่ โดยพื้นที่ราชการ โรงเรียนและศาสนสถานส่วนใหญ่อยู่ทางด้านทิศตะวันออกของพื้นที่บริเวณอำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

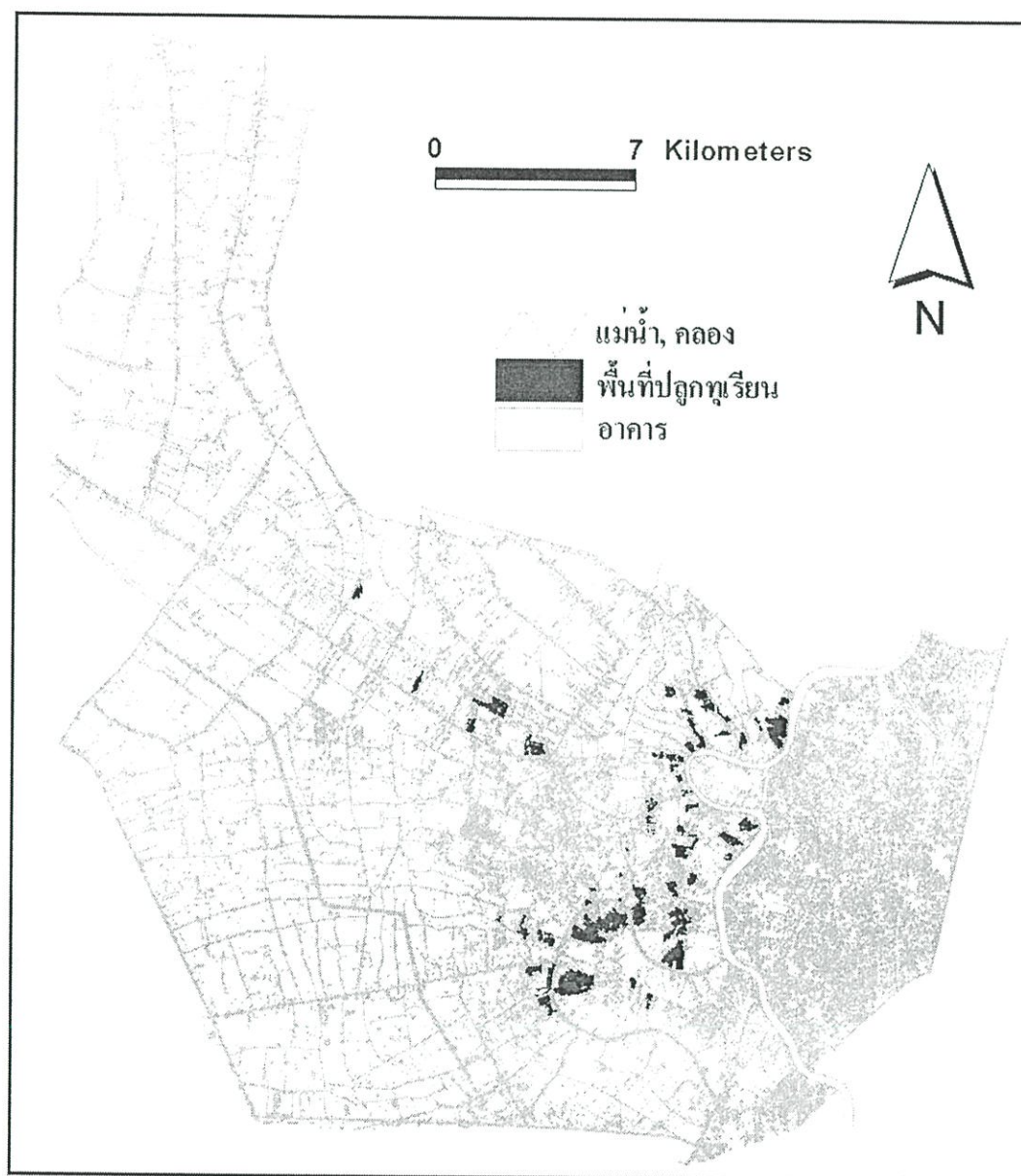
การใช้ประโยชน์ของพื้นที่โดยรอบบริเวณอำเภอเมืองนนทบุรีนั้น สามารถเห็นได้อย่างชัดเจนว่า การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินทางด้านทิศตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยานั้น พบว่าพื้นที่ส่วนใหญ่ถูกรอบคลุมหรือปกคลุมไปด้วยพื้นที่ที่อยู่อาศัยแทบทั้งสิ้น ทั้งนี้เนื่องมาจากการขยายตัวของสังคมเมือง

ประกอบกับการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ทั้งที่เกิดโดยธรรมชาติและ การอพยพย้ายถิ่นของประชาชนในต่างภูมิภาค และในด้านทิศตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา พบว่า พื้นที่ส่วนใหญ่ยังคงเป็นส่วนของพื้นที่สวนผลไม้หรือพื้นที่สวนบ้าน และพื้นที่สีเขียว แต่การกระจายตัวของพื้นที่ที่อยู่อาศัยเริ่มขยายตัวและคุกคามเข้ามายังพื้นที่ดังกล่าวมากขึ้น ตามบริเวณคลองต่าง ๆ อันเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับอาชีพเกษตรกรรม ในอนาคตคาดว่าจะการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม มีแนวโน้มที่จะถูกบุกรุกและคุกคามมากขึ้นในทุกขณะของปัจจุบัน

สำหรับการใช้ที่ดินทางฝั่งตะวันตกของพื้นที่อำเภอเมืองนนทบุรีนั้น ได้รับอิทธิพลจากการขยายตัวของสังคมเมืองค่อนข้างช้ากว่าอีกด้านหนึ่งของแม่น้ำเจ้าพระยา คือทางฝั่งตะวันออก เนื่องจากมีแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นตัวกั้นความเจริญไม่ให้เกิดการขยายตัวของสังคมเมืองรุกรานรวดเร็วเกินไป แต่ในปัจจุบันได้มีเส้นทางคมนาคมที่อำนวยความสะดวกมากขึ้น เช่น สะพานพระนั่งเกล้าฯ และถนนรัตนธิเบศร์ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การขยายตัวเริ่มรุกรานเข้ามาได้สะดวกมากยิ่งขึ้น

การขยายตัวเช่นนี้สืบเนื่องมาจากการก่อสร้างระบบถนนเชื่อมโยงกับพื้นที่เขตกรุงเทพฯ ได้หลายเส้นทาง และระบบขนส่งมวลชนที่ขยายการให้บริการเข้ามาในพื้นที่ ทำให้จังหวัดนนทบุรีกลายเป็นเขตที่มีการพัฒนาในโครงการที่อยู่อาศัย อาคารพาณิชย์เพิ่มมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นที่ตั้งที่มีหน่วยงานราชการที่เป็นส่วนกลางอยู่หลายแห่ง

แผนที่พื้นที่ปลูกทุเรียนและที่ตั้งอาคาร จังหวัดนนทบุรี

ภาพที่ 4.4 แสดงพื้นที่ปลูกทุเรียนจังหวัดนนทบุรีโดยสังเขป

ที่มา : กรมโยธาธิการและผังเมือง พ.ศ.2542

4.7 สภาพแวดล้อม

ตามที่ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดนนทบุรีมีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านและมีระบบคูคลองที่กระจายทั้งพื้นที่ คุณภาพน้ำที่เสื่อมโทรมจึงเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมทางด้านแหล่งน้ำที่น้ำเป็นห่วงอย่างยิ่งกว่าสิ่งแวดล้อมทางด้านอื่น ๆ

4.7.1 แหล่งน้ำ

จากรายงานสถานการณ์มลพิษสิ่งแวดล้อมปี พ.ศ. 2549 กล่าวถึงคุณภาพแม่น้ำเจ้าพระยาคลองที่ไหลผ่านจังหวัดนนทบุรี และสถานีตรวจวัดคุณภาพน้ำจุดต่าง ๆ โดยพิจารณาตามเกณฑ์ดัชนีคุณภาพน้ำทั่วไป พบว่าคุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์ เสื่อมโทรม และเสื่อมโทรมมาก แหล่งน้ำที่มีคุณภาพน้ำลดลงในที่นี้กล่าวถึงแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างตั้งแต่อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการถึงอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี มีสาเหตุมาจากการปนเปื้อนของแบคทีเรียกลุ่มโคลิฟอร์มทั้งหมด และกลุ่มฟิคอลโคลิฟอร์มความสกปรกในรูปสารอินทรีย์ แอมโมเนียที่เพิ่มขึ้น และออกซิเจนละลายลดลง

สถานการณ์คุณภาพแหล่งน้ำมีผลกระทบจากมลพิษทางน้ำก่อให้เกิดผลเสียหลายด้าน ในที่นี้กล่าวถึงเฉพาะด้านการเกษตรกรรม คือส่วนใหญ่ น้ำที่ใช้ในภาคการเกษตรกรรมได้มาจากน้ำในแม่น้ำ ถ้าคลอง หากน้ำเสียมีความเป็นกรดเป็นด่างสูง และมีปริมาณเกลืออินทรีย์สูง หรือมีสารพิษ จะส่งผลให้แหล่งน้ำนั้น ๆ ที่คุณสมบัติไม่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของพืชพันธุ์ที่ปลูก ดังเช่นที่เห็นในตารางที่ 4.5 ว่าสถานีตรวจวัดสะพานพระรามหกมีปัญหาที่พบคือค่าปริมาณออกซิเจนละลายน้ำ (DO) ที่มีค่าน้อยกว่ามาตรฐานประเภทที่ 4 ส่งผลให้คุณภาพน้ำจากการตรวจวัดนั้น น้ำต้องได้รับการปรับปรุงก่อนนำมาใช้ในการเกษตรกรรมหรือไม่ก็ไม่สามารถนำมาใช้ได้เลย (ดูตารางที่ 4.4)

ตารางที่ 4.4 แสดงคุณภาพแหล่งน้ำ

คุณภาพแหล่งน้ำ	ออกซิเจนละลาย (DO) mg/L	ความสกปรกในรูปสารอินทรีย์ (BOD) mg/L	แบคทีเรียกลุ่มโคลิฟอร์มทั้งหมด (TCB) MPN/100ml	แบคทีเรียกลุ่มฟีคอลโคลิฟอร์ม (FCB) MPN/100ml	แอมโมเนีย (NH ₃) mg/L	เกณฑ์คุณภาพน้ำ
แม่น้ำเจ้าพระยา	3.9	2.0	25,211	9,892	0.34	เสื่อมโทรม
คลองบางกรวย	1.9	3.8	56,667	16,667	0.27	เสื่อมโทรมมาก
คลองมหาสวัสดิ์	3.1	2.7	10,667	6,467	0.20	เสื่อมโทรม
สถานีตรวจวัดสะพานพระรามหก	1.8	3.4	28,333	3,833	0.37	เสื่อมโทรมมาก
สถานีตรวจวัดสะพานนนทบุรี	3.1	1.8	28,000	1,967	0.43	เสื่อมโทรม
มาตรฐานประเภทที่ 2	ไม่ต่ำกว่า 6.0	ไม่เกินกว่า 1.5	ไม่เกินกว่า 5,000	ไม่เกินกว่า 1,000	ไม่เกินกว่า 0.5	
มาตรฐานประเภทที่ 3	ไม่ต่ำกว่า 4.0	ไม่เกินกว่า 2.0	ไม่เกินกว่า 20,000	ไม่เกินกว่า 4,000	ไม่เกินกว่า 0.5	
มาตรฐานประเภทที่ 4	ไม่ต่ำกว่า 2.0	ไม่เกินกว่า 4.0	-	-	ไม่เกินกว่า 0.5	

ที่มา : กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2549

หมายเหตุ

แหล่งน้ำประเภทที่ 2 สามารถใช้ประโยชน์ในการอุปโภคบริโภคโดยผ่านการฆ่าเชื้อโรคตามปกติ และการปรับปรุงคุณภาพน้ำทั่วไปก่อน การอนุรักษ์สัตว์น้ำ การประมง การว่ายน้ำและกีฬาทางน้ำ

แหล่งน้ำประเภทที่ 3 สามารถใช้ประโยชน์ในการอุปโภคบริโภคโดยผ่านการฆ่าเชื้อโรคตามปกติ และการปรับปรุงคุณภาพน้ำทั่วไปก่อน และการเกษตร

แหล่งน้ำประเภทที่ 4 สามารถใช้ประโยชน์ในการอุปโภคบริโภคโดยผ่านการฆ่าเชื้อโรคตามปกติ และการปรับปรุงคุณภาพน้ำเป็นพิเศษก่อน และการอุตสาหกรรม

แหล่งกำเนิดมลพิษทางน้ำที่ถาวร และเกิดขึ้นเป็นประจำส่วนใหญ่เกิดจาก

- โรงงานอุตสาหกรรม ที่ปล่อยน้ำทิ้งลงสู่แหล่งน้ำโดยไม่ผ่านระบบบำบัดน้ำเสียส่วนกลางก่อน
 - ชุมชนใหญ่ แหล่งชุมชนนั้นประกอบด้วยอาคารบ้านเรือน ย่านธุรกิจการค้าได้ปล่อยน้ำทิ้ง น้ำเสีย น้ำใช้ จากการอุปโภคบริโภคลงสู่แม่น้ำลำคลอง และน้ำทิ้งจากแหล่งน้ำต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตประจำวันของชุมชน
 - การเกษตร ได้แก่การใช้ปุ๋ย ใช้น้ำปราบศัตรูพืชหรือยาฆ่าแมลง รวมทั้งสารอินทรีย์และจุลินทรีย์จากขบวนการทางการเกษตรไหลสู่แหล่งน้ำ ก่อให้เกิดคุณภาพน้ำเสียไป
- ในอนาคตคาดว่าปริมาณน้ำเสียที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม และอาคารต่าง ๆ มีแนวโน้มที่จะเพิ่มสูงขึ้นและน้ำประปาจะกลายเป็นน้ำทิ้ง รวมทั้งการทิ้งขยะมูลฝอยลงสู่แหล่งน้ำด้วยตลอดจนน้ำทิ้งจากอาคารบ้านเรือนและชุมชนที่เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้แม่น้ำเจ้าพระยาในเขตจังหวัดนนทบุรี มีคุณภาพน้ำที่เสื่อมโทรมลง

4.7.2 อากาศ

ทางด้านมลพิษทางอากาศนั้น จากข้อมูลของกรมควบคุมมลพิษ ได้สรุปถึงปริมาณการระบายสารมลพิษออกสู่บรรยากาศ ในช่วงเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2549 พบว่ามี ค่าที่วัดได้ไม่ได้เกินกว่ามาตรฐานที่กำหนดไว้ แต่ถึงอย่างไรก็ตามยังน่าเป็นห่วงเพราะจุดวัดมลพิษมีเพียงจุดเดียวทำให้ยังไม่อาจวัดปริมาณมลพิษได้อย่างทั่วถึง ซึ่งมลพิษทางอากาศก่อให้เกิดผลเสียต่อพืชหรือต้นทุเรียนได้ เช่น ซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ไฮโดรเจนฟลูออไรด์ คลอรีนไนโตรเจนไดออกไซด์ แอมโมเนีย นอกจากนี้พวกละอองของไอปรอท เอทิลีน เหล่านี้เป็นก๊าซพิษ โดยธรรมชาติมีอันตรายสูงต่อพืช เช่นทำให้สีเขียวของใบพืชถูกทำลายเป็นสีเหลืองใบพืชจะแห้งเหี่ยว เน่า มีสีน้ำตาล หรือเป็นรอยเหมือนถูกไฟลวก ทำให้ต้นพืชเสื่อมสภาพและตายในที่สุด(ดูตารางที่ 4.5)

ตารางที่ 4.5 แสดงคุณภาพอากาศ

สถานี	ค่ามาตรฐาน					
	SO ₂	NO ₂	CO	Ozone	PM-10	AQI
	300	170	30	100	120	100
นนทบุรี	3.2	22.5	1.0	17.7	36.6	58.0
คำอธิบาย	SO ₂ หน่วย : ส่วนในพันล้านส่วน (ppb, 1/1,000,000,000) NO ₂ หน่วย : ส่วนในพันล้านส่วน (ppb, 1/1,000,000,000) CO หน่วย : ส่วนในล้านส่วน (ppm, 1/1,000,000) Ozone หน่วย : ส่วนในพันล้านส่วน (ppb, 1/1,000,000,000) PM-10 หน่วย : ไมโครกรัมต่อลูกบาศก์เมตร (µg/m ³) สารมลพิษ คิดที่ ค่าเฉลี่ย 1 ชั่วโมง และ ฝุ่นขนาดเล็ก (PM-10) คิดที่ ค่าเฉลี่ย 24 ชั่วโมง PM-10: ฝุ่นขนาดเล็ก (Particulate Matter) ที่มีอนุภาคเล็กกว่า 10 ไมครอน (ข้อมูลดิบ) AQI : ดัชนีคุณภาพอากาศ (Air Quality Index)					

ที่มา : กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2545

4.8 ท่ามะโนการเกษตรจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2546

ประเทศไทยมีการจัดทำท่ามะโนการเกษตรมาแล้ว 4 ครั้ง ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2493 ครั้งที่สองเมื่อ พ.ศ. 2506 ครั้งที่สามเมื่อ พ.ศ. 2521 และครั้งที่สี่เมื่อ พ.ศ. 2536 ทั้งนี้เพื่อให้ข้อมูลสถิติเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตรในระดับพื้นที่ย่อย (ระดับหมู่บ้าน) เพื่อใช้ประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาด้านการเกษตรของท้องถิ่นและประเทศ และสามารถนำไปใช้ในการกำหนดนโยบาย ติดตาม และประเมินผลโครงการพัฒนาทางการเกษตรได้อย่างต่อเนื่อง และเพื่อให้สอดคล้องกับข้อเสนอแนะขององค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ที่แนะนำให้ทุกประเทศจัดทำท่ามะโนการเกษตรทุก 10 ปี สำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติสถิติ พ.ศ. 2508 ในการจัดทำโครงการท่ามะโนทุกด้าน จึงได้จัดทำท่ามะโนการเกษตรครั้งที่ 5 ขึ้นในปี 2546

4.8.1 จำนวนผู้ถือครองและเนื้อที่ถือครองทำการเกษตร รายอำเภอ

จากท่ามะโนการเกษตร พ.ศ. 2546 พบว่า จังหวัดนนทบุรี มีผู้ถือครองทำการเกษตรทั้งสิ้น 14,445 ราย ซึ่งในจำนวนนี้ร้อยละ 23.5 เป็นผู้ถือครองทำการเกษตรที่อยู่ในอำเภอไทรน้อย รองลงมาอยู่ในอำเภอบางใหญ่ สำหรับในอำเภอนนนทบุรี มีผู้ถือครองทำการเกษตรน้อยที่สุด

จังหวัดนนทบุรี มีเนื้อที่ถือครองทำการเกษตร 164,039 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 42.2 ของเนื้อที่ทั้งจังหวัดนนทบุรี (388,939 ไร่) อำเภอไทรน้อย มีเนื้อที่ถือครองทำการเกษตรมากที่สุด คือ

จังหวัดนนทบุรี มีเนื้อที่ถือครองทำการเกษตร 164,039 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 42.2 ของเนื้อที่ทั้งจังหวัดนนทบุรี (388,939 ไร่) อำเภอไทรน้อย มีเนื้อที่ถือครองทำการเกษตรมากที่สุด คือ 76,484 ไร่ หรือร้อยละ 46.9 รองลงมาคืออำเภอบางบัวทอง อำเภอบางใหญ่ และอำเภอปากเกร็ด คือร้อยละ 17.3 16.2 และ 9.5 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาเนื้อที่ถือครองโดยเฉลี่ย พบว่า ผู้ถือครองทำการเกษตรของจังหวัดนนทบุรี มีเนื้อที่ถือครองทำการเกษตรโดยเฉลี่ย 11.3 ไร่ โดยมีแนวโน้มลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับปี 2536 และ 2541 ซึ่งมีเนื้อที่ถือครองเฉลี่ย 13.0 และ 13.8 ไร่ ตามลำดับ ผู้ถือครองทำการเกษตรในอำเภอไทรน้อย มีเนื้อที่ถือครองเฉลี่ยสูงสุดคือ 22.7 ไร่ และผู้ถือครองทำการเกษตรในอำเภอเมืองนนทบุรี มีเนื้อที่ถือครองเฉลี่ยต่ำสุดคือ 3.5 ไร่ (ดูตารางที่ 4.6)

ตารางที่ 4.6 แสดงจำนวนผู้ถือครองและเนื้อที่ถือครองทำการเกษตร รายอำเภอ พ.ศ. 2546

อำเภอ	ผู้ถือครองทำการเกษตร		เนื้อที่ถือครองทำการเกษตร		เนื้อที่ถือครองโดยเฉลี่ย (ไร่)
	จำนวน	ร้อยละ	เนื้อที่ (ไร่)	ร้อยละ	
รวม	14,455	100.0	164,039	100.0	11.3
อำเภอเมืองนนทบุรี	1,620	11.2	5,641	3.4	3.5
อำเภอบางกรวย	2,377	16.4	10,988	6.7	4.6
อำเภอบางใหญ่	2,904	20.1	26,617	16.2	9.2
อำเภอบางบัวทอง	2,299	15.9	28,321	17.3	12.3
อำเภอไทรน้อย	3,392	23.5	76,848	46.9	22.7
อำเภอปากเกร็ด	1,863	12.9	15,624	9.5	8.4

ที่มา : สำนักงานสถิติจังหวัดนนทบุรี พ.ศ.2546

4.8.2. เนื้อที่ถือครองทำการเกษตร จำแนกตามการใช้ประโยชน์ที่ดิน และลักษณะการถือครองที่ดิน

จากเนื้อที่ถือครองทำการเกษตรทั้งจังหวัด (พ.ศ.2546) 164,039 ไร่ พบว่า เนื้อที่เกินครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 66.1) เป็นที่ปลูกข้าว รองลงมาเป็นที่ปลูกพืชยืนต้น และไม้ผล (ร้อยละ 18.7) และที่ปลูกพืชผัก สมุนไพร และไม้ดอกไม้ประดับ (ร้อยละ 10.6) และที่ปลูกพืชไร่ (ร้อยละ 0.2) ตามลำดับ และพบว่าเนื้อที่ถือครองที่ใช้ทำการเกษตรนั้น ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 57.6) เป็นเนื้อที่ของตนเอง (ดูตารางที่ 4.7)

ตารางที่ 4.7 แสดงเนื้อที่ถือครองทำการเกษตรจำแนกตามการใช้ประโยชน์ที่ดิน และลักษณะการถือครองที่ดิน พ.ศ.2546

รายการ	เนื้อที่ (ไร่)	ร้อยละ
เนื้อที่ถือครองทำการเกษตรทั้งสิ้น	164,039	100.0
จำแนกตามการใช้ประโยชน์ที่ดิน	164,039	100.0
ที่ปลูกข้าว	108,397	66.1
ที่ปลูกพืชยืนต้นและไม้ผล	30,759	18.7
ที่ปลูกพืชไร่	290	0.2
ที่ปลูกพืชผัก สมุนไพร และไม้ดอกไม้ประดับ	17,373	10.6
ที่ปลูกสวนป่า	13	0.0
ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์	189	0.1
คอกสัตว์	474	0.3
ที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในพื้นที่น้ำจืด	3,151	1.9
ที่อื่น ๆ	3,393	2.1
จำแนกตามลักษณะการถือครองที่ดิน	164,039	100.0
เนื้อที่ของตนเอง	94,439	57.6
เนื้อที่ไม่ใช่ของตนเอง	69,600	42.4

ที่มา : สำนักงานสถิติจังหวัดนนทบุรี พ.ศ.2546

4.8.3 ลักษณะทางด้านประชากรและการทำงาน

จากตารางที่ 4.8 แสดงให้เห็นว่าผู้ถือครองทำการเกษตรที่เป็นบุคคลธรรมดา เป็นชายมากกว่าหญิงคือ เป็นชายร้อยละ 63.0 และหญิงร้อยละ 37.0 เมื่อพิจารณาตามช่วงอายุพบว่า ผู้ถือครองส่วนใหญ่ (ร้อยละ 84.2) มีอายุ 35 ปีขึ้นไป โดยอยู่ในช่วงอายุ 35 – 64 ปี ร้อยละ 63.5 และเป็นผู้ถือครองที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไปถึงร้อยละ 20

ตารางที่ 4.8 ผู้ถือครองทำการเกษตร จำแนกตามเพศและหมวดอายุ พ.ศ.2549

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนผู้ถือครองทำการเกษตรทั้งสิ้น (ไม่รวมบริษัทฯ)	14,433	100.0
จำแนกตามเพศ	14,433	100.0
ชาย	9,095	63.0
หญิง	5,338	37.0
จำแนกตามอายุ	14,433	100.0
15 - 19 ปี	12	0.1
20 - 24 ปี	69	0.5
25 - 34 ปี	2,190	15.2
35 - 44 ปี	2,659	18.4
45 - 54 ปี	3,603	24.9
55 - 64 ปี	2,916	20.2
65 - 69 ปี	1,353	9.4
70 ปีขึ้นไป	1,631	11.3

ที่มา : สำนักงานสถิติจังหวัดนนทบุรี พ.ศ.2549

4.9 ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์และคุณค่าความสำคัญของการทำสวนทุเรียน

การปลูกทุเรียนในจังหวัดนนทบุรี มีมาแต่ดั้งเดิมจากคำบอกเล่าสืบต่อกันมาว่าประมาณปี พ.ศ. 2330 นายสาย ฉิมคล้าย ได้ถูกเกณฑ์ไปกับกองทัพของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ครั้งที่พระองค์เสด็จยกทัพไปตีเมืองตะนาวศรีและเมืองมะริด ขณะที่กองทัพเข้าล้อมเมืองทั้งสองไว้ กองทัพได้ขาดแคลนเสบียงอาหารแม่ทัพนายกองได้ให้ทหารออกลาดตระเวนหาเสบียงอาหารในแถบนั้นมากิน ซึ่งในป่าใกล้เมืองทั้งสองมีต้นทุเรียนขึ้นมากมาย ต้นสูงใหญ่ ทหารได้เก็บลูกทุเรียนที่หล่นลงมากินแทนอาหาร ซึ่งมีรสชาติอร่อย นายสายเป็นลูกชาวสวนเมืองนนท์เมื่อกินเนื้อทุเรียนแล้วก็เก็บใส่ย่ามไว้ ตั้งใจจะเอาทุเรียนมาปลูกที่สวนเมืองนนท์ เมื่อกองทัพยกกลับกรุงเทพฯและปล่อยทหารกลับบ้าน นายสาย ก็เอาเมล็ดทุเรียนที่เก็บมาแจกจ่ายเพื่อนบ้าน อีกส่วนหนึ่งก็เก็บเอามาปลูกที่สวนใกล้กับวัดสัก อำเภอบางกรวย ต้นทุเรียนได้ดินดีมีปุ๋ยธรรมชาติก็เจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ปลูกได้ไม่กี่ปีก็ผลิดอกออกผล ชาวสวนเพื่อนบ้านใกล้เคียงได้ชิมรสชาติของทุเรียนอร่อยติดอกติดใจ ก็โยกย้ายมาบอกกล่าวกันทั่วไป และมาขอตอกิ่งไปปลูกเป็นแบบยกร่อง โดยการขุดร่องแล้วนำดินขึ้นมาถมเป็นคัน มีการปลูกพืชแซมในสวนทุเรียน เป็นสวนเบญจพรรณ การปฏิบัติดูแลรักษาส่วนใหญ่เกษตรกรจะปล่อยตามธรรมชาติ การใช้ปุ๋ยเคมี สาร

ขายได้ราคาแพงและส่วนใหญ่พ่อค้าคนกลางหรือผู้บริโภคมักจะมาสั่งซื้อที่สวน จึงทำให้ไม่มีปัญหาด้านการตลาด

4.9.1 การปลูกทุเรียนในจังหวัดนนทบุรี

สมัยโบราณชาวสวนชอบปลูกทุเรียนด้วยเมล็ด และตอนกิ่ง โดยปลูกแบบยกร่องเพราะเป็นพื้นที่ลุ่มดินเหนียว และน้ำท่วมถึง ชาวสวนจึงต้องทำคันดินป้องกันน้ำท่วม เมื่อถึงฤดูน้ำเหนือหลากลงมา และขุดยกเป็นร่องกว้างประมาณ 3 วา ส่วนความยาวนั้นตามขนาดของที่ดินระยะปลูกระหว่างคันห่างกันประมาณ 3-6 วา ชาวสวนจะขุดดินกลางร่องสวนกว้าง 2x2 วา ลึก 1 วา เอาดินทั้งหมดไปถมบนคันสวน ทิ้งไว้ประมาณ 2-3 ปี ส่วนดินบนร่องนั้นชาวสวนจะปลูกไม้ล้มลุกกล้วย อ้อย และต้นทองหลาง ต้นหมากไว้ด้วย ประมาณ 2-3 ปี ต้นทองหลาง ต้นหมาก โดพอที่จะบังร่มให้กับต้นทุเรียนที่จะปลูกได้แล้ว ชาวสวนก็กวาดเศษใบไม้ ใบหญ้า ใส่กันหลุม และนำดินร่วน ดินขี้เเลน จากท้องร่องตากแห้ง ใส่ในหลุมจนเต็ม และให้สูงจากปากหลุมประมาณ 1 สอก อัดดินให้แน่นพอควร แล้วรดน้ำให้ชุ่ม ขุดหลุมตรงกลางโคก กว้าง 1 สอก ลึก 1 สอก เอาไม้เนื้อแข็งใหญ่ขนาดข้อเท้า ยาว 1 วา ปักลงกลางหลุมที่ขุดลึกต่ำกว่าปากหลุม 1 คืบเพื่อทำเป็นเสาเข็มกันดินยุบ หรือกันต้นทุเรียนทรุด ต้นทุเรียนที่จะปลูกนั้น ชาวสวนได้ชำไว้ในเชิง หรือ ปีบตั้งแต่ยกร่องสวน เลี้ยงจนโตจึงนำมาปลูก เพียง 3-5 ปี ก็ตัดผล ทุเรียนที่ปลูกใหม่ต้องรดน้ำเช้าเย็นทุกวัน จนถึงฤดูฝนจึงเว้นได้ ถึงปีที่ 2 และ 3 จึงหยุด และรดน้ำให้บ้าง 3-5 วันต่อครั้ง การปลูกทุเรียนแบบโบราณนี้เสียเวลาและแรงงานมาก แต่ทุเรียนขึ้นได้งอกงามดีแข็งแรงออกผลดก

ปัจจุบันการปลูกทุเรียน ก็ยังเป็นแบบยกร่อง ระยะปลูก 8x12 เมตร ขุดหลุมกว้าง 1x1 เมตร เอาดินขึ้นทำเป็นคันสวน มีการใส่ปุ๋ยเคมีรองกันหลุมและเอาดินผสมใบไม้หรือปุ๋ยคอกใส่หลุมอัดแน่นพอควร ยกโคกให้สูงจากปากหลุม ประมาณ 50 ซม. ขุดหลุมให้ลึกพอควร เอาดินลงปลูกผูกกับหลัก เพื่อกันดินล้ม รดน้ำให้ชุ่มเช้าเย็น เอาทางมะพร้าวมาปักบังแดดส่วนใหญ่ใช้กิ่งทาบปลูก ได้แก่ พันธุ์ก้านยาว หมอนทอง และกระดุมทอง สาเหตุที่นิยมปลูกก้านยาว เนื่องจากจังหวัดอื่นที่ปลูกรสชาติสู้ที่เมืองนนท์ไม่ได้ และขายได้ราคาแพงมาก

4.9.2 สภาพสวนทุเรียน

เรื่องขนาดพื้นที่สวนทุเรียนในแต่ละชนิดจะไม่เท่ากันว่าต้องมีความกว้าง ความยาวเท่าไร ขึ้นอยู่กับเจ้าของจะยกร่องสวนไว้กี่ร่อง ขนาดจึงแตกต่างกัน และแม้แต่พื้นที่สวนเท่ากันก็ไม่จำเป็นต้องมีต้นทุเรียนเท่ากัน ขึ้นอยู่กับเทคนิคการปลูกของแต่ละคนว่าจะให้ต้นทุเรียนแต่ละต้นปลูกห่างกันเท่าไร

การทำสวนนั้นจะต้องใช้น้ำเป็นปัจจัยหลักในการทำสวน ดังนั้นจะพบว่าถ้าสวนใดไม่ได้อยู่ติดแม่น้ำลำคลอง ชาวสวนก็จะต้องขุดร่องน้ำเพื่อชักน้ำเข้าไปในสวน และยังใช้ร่องน้ำนี้ในการลำเลียงผลผลิตออกจากสวน ร่องน้ำจะขุดให้ขนานไปกับสวนของตนเองยาวไปจรดกับเขตของสวนอีกเจ้าหนึ่ง และจะทำคั่นเป็นการแบ่งเขต พื้นที่สวนแต่ละแปลงนั้นจะมีการขุดร่องน้ำล้อมรอบเอาไว้และพื้นที่ภายในแปลงนั้นก็จะต้องมีการแบ่งเป็นร่องมีน้ำล้อมรอบแต่ละร่องอีกทีหนึ่ง ซึ่งชาวสวนจะเรียกร่องน้ำนี้ว่าท้องร่อง ในชนิดหนึ่งหรือแปลงหนึ่งของสวนนั้นจะประกอบด้วยถนนโดยรอบที่เรียกว่าคั่นนาหรือคั่นสวน ร่องสวน ท้องร่อง นอกจากนี้แล้วยังมีพื้นที่เหลือสำหรับการทำพิธีไหว้ ในพื้นที่ที่เป็นถนนซึ่งทำขึ้นมาเพื่อคั่นแต่ละชนิดสวนนั่นเอง

ภายในสวนทุเรียนแต่ละเจ้านั้นจะพบว่านอกจากต้นทุเรียนที่ปลูกเป็นผลผลิตหลักแล้วยังมีการปลูกพืชชนิดอื่นเพื่อเพิ่มปุ๋ยในดิน อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มรายได้ในระหว่างที่รอผลทุเรียน เรียกได้ว่าเป็นการพึ่งพาระหว่างกันกับพืช จึงพบว่ามีต้นไม้ชนิดอื่นอีก เช่น มีการปลูกต้นทองหลางไว้เพื่อบังแดด บังลมให้กับต้นทุเรียน มีการปลูกต้นมังคุด ต้นมะไฟ ต้นชมพู่ม่าเหมี่ยว ต้นมะปราง ต้นมะพร้าว ต้นกล้วย และหมากไว้ขาย นอกจากนี้ยังปลูกผักสวนครัวไว้คลุมดินเพื่อทานเองแล้วยังสามารถเก็บขายเป็นรายได้เสริมเลี้ยงครอบครัวไปก่อน เช่น มะเขือ พริก มะกรูด ตะไคร้ กะเพรา ข่า และขมิ้น เป็นต้นไว้ตามริมถนนและแควร่องของสวน โดยยึดหลักสืบทอดมาอย่างปลูกพริกเลี้ยงมะเขือ ปลูกมะเขือเลี้ยงกล้วย ปลูกกล้วยเลี้ยงทุเรียน หมายความว่าในขณะที่รอผลผลิตประเภทใดอยู่ก็จะปลูกพืชที่ให้ผลผลิตที่เร็วกว่าผสมผสานไปด้วย เพื่อเป็นรายได้ที่ต่อเนื่องไม่ขาดตอน

ปัจจุบันพื้นที่ปลูกทุเรียนในจังหวัดนนทบุรีลดลงมาก เนื่องจากสาเหตุหลายอย่างประกอบกัน อาทิเช่น ปัญหาร้ายธรรมชาติ เกิดอุทกภัยหลายครั้ง การเปลี่ยนเส้นทางเดินของน้ำ ภาวะน้ำท่วมใหญ่ ปีพ.ศ.2538-2539 และครั้งล่าสุดเมื่อปี 2545 ทุเรียนเสียหายประมาณ 90% ของพื้นที่ทั้งจังหวัด เกิดภาวะฝนแล้งทำให้น้ำเค็มจากแม่น้ำลำคลองไหลเข้าสวน ประการสำคัญมีการขยายตัวของชุมชนเมือง มีการก่อสร้างที่อยู่อาศัย หมู่บ้านต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมายหลายโครงการมีการตัดถนน ทำให้พื้นที่การเกษตรลดลงกลายเป็นหมู่บ้านจัดสรรและชุมชนที่อยู่อาศัย จำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น การพัฒนาท้องถิ่นของหน่วยราชการ ปัญหาน้ำเน่าเสียจากหมู่บ้านปล่อยลงสู่ลำคลอง ตลอดจนเกษตรกรไม่ใส่ใจบำรุงดูแลรักษาสวนทุเรียนให้มีคุณภาพ นอกจากนี้สภาพสวนยังเป็นสวนเก่า ต้นทุเรียนมีอายุมากประมาณ 30-50 ปี ซึ่งให้ผลผลิตน้อยลง และต้นทุเรียนได้ล้มตายลงจำนวนมาก จากปี 2545 พบว่าจังหวัดนนทบุรีมีพื้นที่ปลูกทุเรียนประมาณ 1,216 ไร่ ปลูกมากใน

เขตอำเภอเมืองนนทบุรี จำนวน 901 ไร่ อำเภอปากเกร็ด จำนวน 248 ไร่ อำเภอบางใหญ่ 57 ไร่ อำเภอบางกรวย จำนวน 5 ไร่ และอำเภอบางบัวทอง จำนวน 5 ไร่ เป็นทั้งนี้ เนื่องจากเกษตรกรปล่อยปลาละเลหลาย สภาพสวนทรุดโทรม ต้นทุเรียนลำต้นสูงใหญ่ มีกิ่งก้านและใบน้อย ยากแก่การบำรุงดูแลรักษา รวมทั้งปัญหาจากศัตรูพืช โรค แมลง ซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้ทวีความรุนแรงขึ้นตามลำดับ ทั้งหมดล้วนเป็นสาเหตุที่ทำให้พื้นที่ปลูกทุเรียนของจังหวัดนนทบุรีลดลงอย่างมาก จนน่าวิตกว่าทุเรียนนนท์ซึ่งเลื่องลือว่าเป็นทุเรียนเหนือชั้น รสชาติเป็นเลิศและเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดนนทบุรีจะยังคงมีอยู่หรือเป็นเพียงแค่ตำนานเล่าขานให้ลูกหลานได้รับรู้

4.9.3 ราคาทุเรียน

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปจากผู้ที่นิยมบริโภคผลไม้ทุเรียน และคนในพื้นที่ซึ่งเป็นผู้ผลิตเองว่า ราคาทุเรียนสวนจากสวนจังหวัดนนทบุรีจะมีราคาสูงกว่าราคาทุเรียนจากสถานที่อื่น ๆ เช่น ทุเรียนจากภาคตะวันออกจากจังหวัดต่าง ๆ เช่น จันทบุรี ระยอง ปราจีนบุรี หรือแม้แต่ทุเรียนจากทางภาคใต้ และวิธีการซื้อขายระหว่างผู้ขายซึ่งส่วนใหญ่เป็นเจ้าของสวนทุเรียนเองมาขายต่อผู้บริโภคจะมีการซื้อขายกันเป็นลูก ๆ ไม่มีการชั่งตราชั่งแบบเป็นกิโลกรัมขาย จะซื้อลูกไหนก็ตีราคาเป็นลูก ๆ โดยที่ไม่มีการตีราคาทุเรียนเป็นกิโลกรัมเหมือนกับทุเรียนจังหวัดอื่น ๆ

จากการศึกษาและสัมภาษณ์เจ้าของสวนและผู้มาซื้อทุเรียนสวนนนท์ (สัมภาษณ์เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2548) พบว่าค่านิยมของผู้บริโภคทุเรียนสวนนนทบุรีนั้นมีความนิยมที่ว่าถ้าจะซื้อทุเรียนกินนั้น ต้องซื้อของดีและรสชาติอร่อย หวานมันอย่างทุเรียนนนท์ ทุเรียนนนท์ที่รู้จักและนิยมนบริโภคมีเพียงพันธุ์ก้านยาว พันธุ์หมอนทอง พันธุ์ชะนี พันธุ์กระดุมเท่านั้น แม้ว่าทุเรียนนนท์จะมีหลายพันธุ์ก็ตาม แต่จะมีเพียงพันธุ์ดังกล่าวเท่านั้นที่สามารถขายได้ราคาทั้งนี้เป็นเพราะคนทั่วไปรู้จักชื่อ เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปเท่านั้น ส่วนพันธุ์อื่น ๆ ถึงแม้จะมีรูปร่างสวยงามและรสชาติอร่อย หวานมัน ใกล้เคียงกับพันธุ์หมอนทอง ก้านยาว ก็ตามแต่ไม่มีราคาหรือคุณค่าของตลาดทุเรียน ดังนั้นราคาทุเรียนที่กล่าวถึงนั้นเป็นที่ยอมรับกันในทางเศรษฐกิจเท่านั้น (ดูตารางที่ 4.9)

ตารางที่ 4.9 แสดงราคาขายทุเรียนสวนนนท์แต่ละพันธุ์

พันธุ์ทุเรียน	ราคาขาย (บาท/ลูก)		หมายเหตุ
	พ.ศ. 2548	พ.ศ. 2549	
ก้านยาว	550-1,500	550-2,500	ราคาตามขนาดและลักษณะ ผลที่ขายตรงจากชาวสวน
หมอนทอง	350-700	500-1,000	
ชะนี	250-350	300-450	
กบ	200-300	250-350	
กระดุม	20-30	30-40	

ที่มา : จากการสัมภาษณ์เดือนมีนาคม พ.ศ. 2549

ราคาทุเรียนในแต่ละปีนั้นแม้ว่าจะมีราคาสูงขึ้นกว่าทุเรียนจากแหล่งอื่น ๆ แต่เมื่อคำนวณจากต้นทุนที่ต้องทำตลอดทั้งปีนั้นเป็นราคาที่เหมาะสมกับต้นทุนแล้ว เพราะว่าต้นทุนการผลิตสูงรวมทั้งแรงงานที่ใช้ในทุก ๆ ขั้นตอนก็ต้องใช้ประสิทธิภาพในการทำสวน และสวนไหนจ้างแรงงานจะพบว่าราคาทุเรียนที่สูงก็ยังไม่คุ้มกับกำไรที่ได้ แต่ราคาทุเรียนเป็นกำลังใจให้กับเกษตรกรในการทำสวนทุเรียน อีกทั้งยังเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคอยู่เพราะเป็นทุเรียนที่มีคุณภาพดี และด้วยเหตุที่ผู้บริโภคต้องจองทุเรียนกันข้ามปี จึงเป็นเครื่องประกันได้ว่าในปีหน้าก็ยังขายทุเรียนสวนได้อยู่ ราคาที่สูงเป็นเครื่องกระตุ้นยีนคุณค่าของทุเรียนไปพร้อม ๆ กันว่าเป็นของดีจึงมีราคาสูง

4.9.4 วิธีชีวิตชาวสวนทุเรียน

ในการทำงานของชาวสวนทุเรียนจังหวัดนนทบุรีที่เรียกว่าเข้าสวนนั้น จะเข้าสวนเป็นประจำในทุกวันไม่มีวันหยุด ถ้าจะหยุดก็เป็นเพราะมีธุระ หรือไม่สบายเจ็บป่วย การทำสวนทุเรียนนั้น แม้ว่าทุเรียนจะไม่ได้ให้ผลผลิตตลอดทั้งปี คือให้ผลผลิตปีละ 1 ครั้งเท่านั้นในช่วงประมาณกลางเดือนเมษายน ถึงปลายเดือนมิถุนายน แต่ชาวสวนก็มีกิจกรรมทำในสวนได้ทุกวัน ตลอดทั้งปี (ดูตารางที่ 4.10)

ตารางที่ 4.10 แสดงกิจกรรมในสวนทุเรียนตลอดทั้งปี

เดือน	กิจกรรมในสวนทุเรียน
มกราคม	ทุเรียนออกดอก
กุมภาพันธ์	ปีดดอกทุเรียน (การทำให้เกสรทุเรียนผสมพันธุ์โดยใช้แรงชนกระต่ายคิปลายไม้ปีดที่ดอกทุเรียน) และทุเรียนเริ่มออกเป็นเม็ดคุ่ม ๆ
มีนาคม	ค้ำกิ่งทุเรียน
เมษายน	ป้องกันหนูเจาะกินผลทุเรียน ช่วงนี้ทุเรียนพันธุ์เบาออกก่อน เช่น กระจุม ลวง ส่วนพันธุ์หนัก เช่น ก้านยาว หมอนทอง เริ่มออกดอก
พฤษภาคม	ตัดทุเรียน ขายทุเรียน
มิถุนายน	ตัดทุเรียน ขายทุเรียน
กรกฎาคม	เตรียมขยายพันธุ์ไม้ทุเรียนไว้ซ่อมแซม
สิงหาคม	เตรียมขยายพันธุ์ไม้ทุเรียนไว้ซ่อมแซม
กันยายน	เตรียมขยายพันธุ์ไม้ทุเรียนไว้ซ่อมแซม
ตุลาคม	ช่วงปลายฝนตัดกิ่งพันธุ์ที่ตอนไว้แล้ว ช่วงนี้น้ำเหนืมาแล้วน้ำในแม่น้ำลำคลองเริ่มออกแดง เตรียมถางหญ้า ลอกที่ร่อง
พฤศจิกายน	เริ่มเข้าสู่ฤดูหนาว
ธันวาคม	ทุเรียนเริ่มออกดอก

ที่มา : จากการสัมภาษณ์เดือนมีนาคม พ.ศ. 2549

สำหรับกิจกรรมงานสวนรายวันนั้น มีรายละเอียดที่น่าสนใจคือ ช่วงเช้าตั้งแต่เวลา 05.00-07.30 น. ตื่นนอน ใส่น้ำรด กินข้าวเช้า แต่ถ้าเป็นช่วงที่ผลผลิตออกดอกหรือในช่วงที่น้ำท่วมจะตื่นเช้ากว่าเวลาปกติ ช่วงเวลา 07.30-12.00 น. ชาวสวนออกไปสวนโดยกิจกรรมในสวนมีการรดน้ำต้นไม้ที่ปลูก ตัดแต่งกิ่งต้นไม้ เก็บผลผลิตในสวนที่ขายได้ เช่น กล้วย หัวปลี ใบกล้วย พริก ฯ และดูแลความเรียบร้อยของสวนเปิดน้ำเข้าสวน ช่วงบ่ายเป็นต้นไปนั้นชาวสวนจะกลับบ้านมารับประทานอาหารกลางวัน ทำงานบ้าน และเตรียมทำกับข้าวมือเย็น ส่วนใหญ่จะเข้านอนประมาณ 20.30-21.00 น. เป็นอย่างนี้เกือบทุกวันยกเว้นช่วงที่มีงานประเพณีต่าง ๆ ก็จะเปลี่ยนแปลงกันไปตามโอกาสนั้น ๆ

บทที่ 5

ผลการศึกษา

การศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเชิงอนุรักษ์พื้นที่เกษตรชุมชนเมืองเพื่อความยั่งยืน ในพื้นที่ปลูกทุเรียน จังหวัดนนทบุรี โดยทำการสำรวจสำมะโนแบบสอบถามกับเกษตรกรจำนวน 369 ราย จากทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนจังหวัดนนทบุรี และ 14 ราย จากเกษตรกรที่ไม่ได้อยู่ในทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนจังหวัดนนทบุรี แต่เข้าร่วมการฝึกอบรมของชมรมอนุรักษ์ทุเรียนนนท์ สุดท้ายแล้วได้รับแบบสอบถามคืนมาจำนวน 181 ราย (คิดเป็นร้อยละ 47.25) การวิเคราะห์สามารถแบ่งออกเป็น 5 ส่วน คือ สภาพทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม สภาพด้านกายภาพของพื้นที่และลักษณะการทำสวนทุเรียน ข้อมูลทางด้านการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรม ความรู้ความเข้าใจของเกษตรกรในเรื่องการขยายตัวของสังคมเมือง และการลดลงของพื้นที่สีเขียวที่ส่งผลกระทบต่อด้านต่าง ๆ และสุดท้ายคือเรื่องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนทบุรี เพื่อนำมาวิเคราะห์หาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์พื้นที่เกษตร

5.1 คุณลักษณะทางด้านประชากร เศรษฐกิจและสังคม

สภาพทั่วไปของเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนในจังหวัดนนทบุรี สามารถวิเคราะห์ได้จากปัจจัยทางด้านลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา สมาชิกในครอบครัว อาชีพ การจำหน่ายผลผลิต ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ ขนาดพื้นที่ถือครอง รายได้ แหล่งที่มาของค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ ระยะเวลาที่อยู่อาศัย ปัจจัยดังกล่าวได้ผลตามลำดับดังนี้

5.1.1 ปัจจัยด้านลักษณะส่วนบุคคล

5.1.1.1 เพศ อายุ ศาสนา ระดับการศึกษา สถานภาพ สมาชิกในครัวเรือน

เจ้าของสวนทุเรียนที่ตอบแบบสอบถามนั้นพบว่ามีเพศชาย (ร้อยละ 53.6) มากกว่าเพศหญิง (ร้อยละ 46.4) เพียงเล็กน้อย อีกทั้งอายุเฉลี่ยทั้งสองเพศไม่ได้แตกต่างกันมากนัก มีอายุเฉลี่ยที่ 57.08 ปี (S.D.= 11.940) อายุสูงสุดคือ 82 ปี และต่ำสุด 18 ปี (ดูตารางที่ 5.1) ช่วงอายุของกลุ่มตัวอย่างที่พบมากที่สุดคืออยู่ในช่วงอายุ 61 ปีขึ้นไป ซึ่งพบว่า ในบรรดาผู้ที่มีช่วงอายุดังกล่าว ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาและยังประกอบอาชีพหลักด้วยการทำสวน มีเพียงส่วน

น้อยเท่านั้นที่ทำงานเป็นอาชีพจริง อีกทั้งจะเห็นได้ว่ากลุ่มอายุน้อยลงก็จะมีผู้ที่ทำงานน้อยลงตามลำดับ (ดูตารางที่ 5.2)

สถานภาพสมรสของผู้ตอบแบบสอบถามนั้นพบว่าผู้มีผู้ที่แต่งงานและอยู่ด้วยกันคิดเป็นร้อยละ 75.6 และสมาชิกในครัวเรือนของผู้ตอบแบบสอบถามมีจำนวนสูงสุด 10 คน ต่ำสุด 1 คน คิดเป็นเฉลี่ยจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 4.8 คน และเป็นที่น่าสังเกตว่าสมาชิกในครอบครัวที่เป็นครอบครัวขนาดเล็ก (1-4 คน) และครอบครัวใหญ่ (5 คน ขึ้นไป) มีจำนวนเกือบเท่า ๆ กัน

สำหรับเจ้าของสวนทุเรียนในพื้นที่ศึกษาเกือบทั้งหมดนั้นนับถือศาสนาพุทธ และมีผู้นับถือศาสนาอิสลามอยู่ประมาณร้อยละ 5

ส่วนระดับการศึกษาส่วนใหญ่ทั้งเพศชายและเพศหญิงได้รับการศึกษาระดับประถมศึกษา แต่เพศชายได้รับการศึกษาที่สูงกว่าเพศหญิง อีกทั้งยังประกอบอาชีพหลักด้วยการทำสวนเป็นส่วนใหญ่ สำหรับกลุ่มผู้มีการศึกษาสูงขึ้นนั้นในทางตรงกันข้ามกับพบว่าประกอบอาชีพหลักด้วยการทำสวนน้อยลง ซึ่งในที่นี้พบว่าผู้มีจบการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปนั้นมีเพียงร้อยละ 15.8

ตารางที่ 5.1 แสดงค่าร้อยละของการกระจายในตัวแปร อายุ ศาสนา ระดับการศึกษา สถานภาพสมาชิกในครัวเรือน ของผู้ตอบชายและหญิง

ตัวแปร	ชาย	หญิง	รวม ร้อยละ (%)
ช่วงอายุ	(n = 97)	(n = 84)	(n = 181)
ต่ำกว่า 40 ปี	6.2	7.1	6.6
41-50 ปี	25.8	23.8	24.9
51-60 ปี	17.5	34.5	25.4
61 ปี ขึ้นไป	50.5	34.5	43.1
ศาสนา	(n = 95)	(n = 78)	(n = 173)
พุทธ	96.8	93.6	95.4
อิสลาม	3.2	6.4	4.6
ระดับการศึกษา	(n = 97)	(n = 84)	(n = 181)
ประถม	45.4	60.7	52.5
มัธยมต้น-ปลาย	29.9	22.6	26.5
อนุปริญญา-ปริญญาตรี	22.7	16.7	19.9
สูงกว่าปริญญาตรี	2.1	0.0	1.1

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

ตัวแปร	ชาย	หญิง	รวม ร้อยละ (%)
สถานภาพการสมรส	(n = 96)	(n = 84)	(n = 180)
โสด	13.5	15.5	14.4
สมรสอยู่ร่วมกัน	82.3	67.9	75.6
สมรสแล้วแยกกันอยู่	0.0	1.2	0.6
หย่าร้าง / หม้าย	4.2	15.5	9.4
สมาชิกในครัวเรือน	(n = 89)	(n = 81)	(n = 170)
1-4 คน	51.7	51.9	51.8
5-8 คน	46.1	43.2	44.7
9 คนขึ้นไป	2.2	4.9	3.5

ที่มา : จากการตอบแบบสอบถาม เมษายน 2549

แสดงว่ากลุ่มที่อายุน้อยและได้รับการศึกษาได้เลิกทำสวนทุเรียนแล้ว ที่ยังคงทำสวนอยู่คือผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา อีกทั้งมีอายุมาก (ดูตารางที่ 5.2)

ตารางที่ 5.2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอายุ การศึกษากับอาชีพหลัก

กลุ่มอายุ % Row	อาชีพหลัก		รวม
	ทำสวน	ไม่ได้ทำสวน	
ต่ำกว่า 40 ปี	7	5	12
	58.3%	41.7%	6.6%
41-50 ปี	22	23	45
	48.9%	51.1%	24.9%
51-60 ปี	32	14	46
	69.6%	30.4%	25.4%
61 ปีขึ้นไป	64	14	78
	82.1%	17.9%	43.1%
รวม	125	56	181
	69.1%	30.9%	100.0%

ที่มา : จากการตอบแบบสอบถาม เมษายน 2549

ตารางที่ 5.2 (ต่อ)

การศึกษา % Row	อาชีพหลัก		รวม
	ทำสวน	ไม่ได้ทำสวน	
ประถม	80	15	95
	84.2%	15.8%	52.5%
มัธยมต้น - มัธยมปลาย	30	18	48
	62.5%	37.5%	26.5%
อนุปริญญา - ปริญญาตรี	15	21	36
	41.7%	58.3%	19.9%
สูงกว่าปริญญาตรี	0	2	2
	0.0%	100.0%	1.1%
รวม	125	56	181
	69.1%	30.9%	100.0%

ที่มา : จากการตอบแบบสอบถาม เมษายน 2549

5.1.1.2 อาชีพ และการจำหน่ายผลผลิต

ผู้มีอาชีพเป็นเกษตรกร โดยแท้นั้นเป็นจำนวนถึงครึ่งหนึ่งของผู้ตอบแบบสอบถาม คือทำสวนแบบผสมมีทั้งผลไม้ ผัก ไม้ดอกไม้ประดับ เพื่อการค้าด้วยนั้นได้ไปถูกรวมกับทุเรียนภายในสวนเดียวกัน ส่วนการทำสวนทุเรียนเพียงอย่างเดียวโดยไม่ได้ทำสวนอย่างอื่นเลยมีจำนวนที่น้อยมาก ซึ่งส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำกว่า 50,000 บาทต่อปี (ดูตารางที่ 5.6)

ผู้ตอบแบบสอบถามได้ประกอบอาชีพทำสวนทุเรียนเพื่อเป็นอาชีพหลักและอาชีพรองในสัดส่วนที่ไม่ต่างกันมากนัก การศึกษารั้วนี้พบว่ากลุ่มผู้ปลูกทุเรียนเป็นอาชีพรองมีสัดส่วนมากกว่าที่จะทำเป็นอาชีพหลักเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ซึ่งในบรรดาผู้ที่ปลูกทุเรียนเป็นอาชีพรองส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักทำสวนอื่นๆ ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรวมด้วยการทำสวนผลไม้ตนเอง รองลงมาประกอบอาชีพหลักด้วยการรับราชการ และรัฐวิสาหกิจ

ด้านผู้ที่ทำสวนทุเรียนเป็นอาชีพหลักพบว่าส่วนใหญ่มีอาชีพรองด้วยการทำสวนผลไม้อื่น ๆ ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นเกษตรกรชาวสวนผลไม้ตนเอง แต่เป็นที่น่าสังเกตว่ารองลงมาประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตร เช่น ธุรกิจส่วนตัว รับราชการ รัฐวิสาหกิจ มีจำนวนถึงกว่า 30 % ด้วยกัน นั้นอาจหมายถึงแนวทางการเป็นเจ้าของสวนทุเรียนในอนาคตไม่จำเป็นต้องประกอบอาชีพทำสวนเพียงอย่างเดียวก็ได้

เห็นได้ว่าเจ้าของสวนทุเรียนส่วนใหญ่เป็นเจ้าของสวนผลไม้แบบสวนผสมทั้งที่มีผลผลิตทุเรียนเป็นรายได้หลักและรอง มีอายุมากด้วยกันทั้งนั้น ตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไปไม่ว่าชายหรือหญิงและได้รับการศึกษาชั้นประถมเป็นส่วนใหญ่

การจำหน่ายผลผลิตที่ได้จากการประกอบอาชีพทำสวนทุเรียนนั้นพบว่าส่วนใหญ่
นำไปขายเอง รองลงมาคือมีพ่อค้าและลูกค้ามารับซื้อที่สวน สำหรับเก็บไว้รับประทานเองนั้นส่วน
ใหญ่ตอบแบบสอบถามว่ามีสาเหตุเกิดจากต้นทุเรียนติดลูกค่อนข้างน้อย (ดูตารางที่ 5.3)

ตารางที่ 5.3 แสดงจำนวนอาชีพ และการจำหน่ายผลผลิต

ปัจจัย	ร้อยละ (%)
อาชีพ	
ทำสวนทุเรียนเพียงอย่างเดียว	6.1
ทำสวนทุเรียนและทำสวนอื่นๆ (สวนผสม)	43.6
ทำสวนทุเรียนและอาชีพอื่น ๆ	50.3
การทำสวนทุเรียน	
เป็นอาชีพหลัก	48.6
เป็นอาชีพรอง	51.4
ในกลุ่มที่ทำสวนทุเรียนเป็นอาชีพหลัก	48.6
มีอาชีพรอง ค่าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	13.3
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	1.1
พนักงานบริษัท	0.6
ทำสวนอื่นๆ	23.2
ไม่ได้ทำงานอื่น	6.1
อื่นๆ	4.4
ในกลุ่มที่ทำสวนทุเรียนเป็นอาชีพรอง	51.4
มีอาชีพหลัก ค่าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	11.0
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	12.2
พนักงานบริษัท	4.4
ทำสวนอื่นๆ	20.4
อื่นๆ	3.3
การจำหน่ายผลผลิต	
นำไปขายเอง	33.9
มารับซื้อที่สวน	32.2
นำไปส่งให้พ่อค้า	6.9
เก็บไว้รับประทานเอง	27.0

ที่มา : จากการตอบแบบสอบถาม เมษายน 2549

5.1.1.3 ระยะเวลาการตั้งถิ่นฐาน สาเหตุการย้ายถิ่นและความต้องการย้ายถิ่นใน อนาคต

เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นผู้มีภูมิลำเนาอยู่ที่นี้ พบว่าเกือบ 90 % มีระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ 41 ปีขึ้นไป และกว่า 36 % อยู่นานเกิน 60 ปี ซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดนนทบุรีมาตั้งแต่อดีต เรียกได้ว่าเป็นคนนนทบุรีตั้งแต่กำเนิด

ส่วนผู้ที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาจังหวัดนนทบุรีนั้นสาเหตุมาจากย้ายตามครอบครัวและแต่งงานมากที่สุด ความคิดที่จะโยกย้ายไปอยู่นั้นนั้น ตอบว่าไม่คิดที่จะโยกย้ายถิ่นไปอยู่ที่อื่น สาเหตุที่ไม่คิดย้ายถิ่นฐานส่วนใหญ่ตอบเพราะว่าเกิดที่จังหวัดนนทบุรี รองลงมาคือมีสวนมีที่ดินอยู่ที่จังหวัดนนทบุรี และสภาพแวดล้อมจังหวัดนนทบุรีมีความอุดมสมบูรณ์ แสดงให้เห็นถึงความรักในพื้นที่ถิ่นที่ทำกินของตัวเอง (ตารางที่ 5.4)

ตารางที่ 5.4 แสดงระยะเวลาการตั้งถิ่นฐาน สาเหตุการย้ายถิ่นและความต้องการย้ายถิ่นใน
อนาคต

ปัจจัย	ร้อยละ (%)
ระยะเวลาการตั้งถิ่นฐาน	
ต่ำกว่า 20 ปี	2.2
21-40 ปี	10.5
41-60 ปี	50.8
61 ปีขึ้นไป	36.5
การตั้งถิ่นฐาน	
เป็นคนภูมิลำเนาเดิม	91.1
ย้ายมาจากที่อื่น	8.9
เพื่อย้ายตามครอบครัว/แต่งงาน	6.1
หาแหล่งที่อยู่อาศัยใหม่	1.7
อาชีพใหม่	0.6
อื่นๆ	0.6
ความต้องการย้ายถิ่นในอนาคต	
ไม่ต้องการย้าย	95.6
ไม่แน่ใจ	4.4

ที่มา : จากการตอบแบบสอบถาม เมษายน 2549

5.1.2 ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ

5.1.2.1 พื้นที่ถือครอง และสภาพต้นทุนที่ดินที่ปลูก

เดิมจังหวัดนครพนมมีพื้นที่ปลูกทุเรียนหลายพันไร่ แต่ปัจจุบันพื้นที่ปลูกลดลง จากการสำรวจของสำนักงานเกษตรจังหวัดนครพนม เมื่อปี พ.ศ. 2544 ปรากฏว่ามีพื้นที่ปลูกทุเรียนทั้งหมด 1,361.25 ไร่ และจากการตอบแบบสอบถามของผู้ที่มีพื้นที่ปลูกทุเรียน 181 รายเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2549 พบว่าพื้นที่ถือครองของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมี 837 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 61.48 ของพื้นที่ปลูกทุเรียนทั้งจังหวัดนครพนม จากตารางที่ 5.4 พบว่าที่ดินทั้งหมดมีเอกสารสิทธิ์เป็นโฉนด ผู้ทำสวนทุเรียนเกือบทั้งหมดมีการถือครองที่ดินเป็นของตนเองหรือของครอบครัว โดยมีผู้เช่าทำสวนทุเรียนเพียงร้อยละ 2.5 เท่านั้น ซึ่งผู้เช่าพื้นที่ทำสวนทุเรียนมีสวนขนาดเฉลี่ย 5 ไร่ ในขณะที่ผู้ที่มีกรรมสิทธิ์ถือครองมีพื้นที่ถือครองเฉลี่ยใกล้เคียงกันคือ 5.2 ไร่ (สูงสุด 30 ไร่ ต่ำสุด 1 ไร่) และยังพบว่าผู้ทำสวนทุเรียนนั้นมีพื้นที่ถือครองในการปลูกทุเรียนจำนวน 5 ไร่ เป็นสัดส่วนมากที่สุด จึงทำให้ทราบว่าแต่ละครัวเรือนนั้นจะมีพื้นที่สวนไม่แตกต่างกันมากนัก ก็จัดอยู่ในกลุ่มของประชากรโดยส่วนใหญ่ จะมีโคดเค้นเรื่องขนาดพื้นที่สวนอยู่เพียงบางรายเท่านั้น ดังนั้นจึงชี้ให้เห็นว่าการที่ผู้ทำสวนทุเรียนที่มีขนาดพื้นที่น้อยไม่เป็นอุปสรรคต่อการทำสวนทุเรียน

สวนทุเรียนในปัจจุบันนี้ มีทั้งต้นเก่าแก่ที่รอดพ้นจากน้ำท่วมที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2538 และต้นทุเรียนที่ปลูกใหม่ทดแทนต้นที่ตายไป (ตารางที่ 5.5)

ด้านสภาพต้นทุนที่ดินพบว่าที่ปลูกในสวนปัจจุบันนี้มีด้วยกัน 3 สภาพ สภาพที่พบมากที่สุดคือสวนที่ปลูกนานแล้ว (ต้นทุเรียนเก่า) ส่วนสวนที่มีสภาพต้นทุนที่ดินที่เริ่มปลูกใหม่ทั้งหมดมีสูงถึง ร้อยละ 42.0 เป็นตัวเลขค่อนข้างสูงเกือบครึ่งหนึ่งของผู้ทำสวนทุเรียนในปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่าผู้เริ่มปลูกใหม่มีความตั้งใจที่จะปลูกทุเรียนต่อไป อีกทั้งได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากภาครัฐ โดยเจ้าหน้าที่เกษตรจังหวัดได้มอบพันธุ์ทุเรียนมาให้ปลูกซึ่งเป็นแนวทางการดำเนินงานหนึ่งในโครงการอนุรักษ์ทุเรียน จึงตรงกับปัจจัยแรงต้าน (Resistant Force) ประเด็นหนึ่งที่ว่าต้องอาศัยเจ้าหน้าที่จากรัฐบาลเป็นผู้ควบคุมดูแลพื้นที่ตามพระราชบัญญัติการผังเมือง (Suwattana Thadaniti, 1996) หรือแนวนโยบายการพัฒนาต่าง ๆ แต่ในที่นี้ถึงแม้ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ทางการเกษตร ที่ให้การสนับสนุน แต่จะส่งผลให้ประชาชนและเกษตรกรผู้เป็นเจ้าของพื้นที่สวนทุเรียนเป็นผู้ที่ต่อต้านการพัฒนาโครงการต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดผลเสียต่อส่วนรวมและท้องถิ่นได้ต่อไปในอนาคต

ตารางที่ 5.5 แสดงพื้นที่ถือครอง และสภาพต้นทุนเรียนที่ปลูก

ปัจจัย	ร้อยละ (%)
พื้นที่สวนทุเรียน	
ไม่เกิน 2 ไร่	23.1
2 – 5 ไร่	46.3
5 ไร่ ขึ้นไป	30.6
การถือครองที่ดิน	
เป็นเจ้าของ	92.4
บิดา,มารดา	3.8
ญาติ,พี่น้อง	0.6
ถือครองร่วมกับญาติ	0.6
เช่า	2.5
กรรมสิทธิ์ที่ดิน	
โฉนด	100
สภาพสวนทุเรียนที่ปลูก	
ปลูกนานแล้ว	53.6
เริ่มปลูกใหม่	42.0
ปลูกนานแล้วและปลูกใหม่	4.4

ที่มา : จากการตอบแบบสอบถาม เมษายน 2549

5.1.2.2 รายได้ รายจ่ายในการผลิต และแหล่งเงินทุน

ผู้ตอบแบบสอบถามมีรายได้จากการทำสวนทุเรียนเฉลี่ยเท่ากับ 38,101 (S.D.= 40,742) บาทต่อปี สูงสุด 200,000 บาทต่อปี รายได้ต่ำสุด 1,500 บาทต่อปี และส่วนใหญ่มีรายได้ อยู่ในช่วง 10,001-50,000 บาทต่อปี รายได้จากการทำสวนอื่น ๆ ของผู้ตอบแบบสอบถามมีรายได้เฉลี่ยจากการทำสวนอื่น ๆ เท่ากับ 24,155 (S.D.= 41,228) บาทต่อปี รายได้สูงสุด 300,000 บาทต่อปี รายได้ต่ำสุด 500 บาทต่อปี ส่วนใหญ่มีรายได้ในช่วงต่ำกว่า 10,000 บาทต่อปี และเมื่อรวมรายได้จากการทำสวนทุเรียนเข้ากับรายได้จากพืชสวนประเภทอื่น ๆ เฉลี่ยอยู่ที่ 40,490 (S.D.= 50,936) บาทต่อปี

เมื่อเปรียบเทียบกับสถิติรายได้จากการจำแนกตามรายได้จากผลผลิตทางการเกษตรของจังหวัดนนทบุรีส่วนใหญ่มีรายได้ระหว่าง 20,001-50,000 บาท ถือว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่ทำสวนทุเรียนที่มีรายได้เฉลี่ยอยู่ที่ 40,490 (S.D.= 50,936) บาทต่อปี มีรายได้ในระดับใกล้เคียงกับเกษตรกรโดยรวมของจังหวัด

รายได้จากอาชีพอื่น ๆ ของผู้ตอบแบบสอบถามมีรายได้เฉลี่ยจากอาชีพอื่นเท่ากับ 92,704 (S.D.=113,653) บาทต่อปี รายได้สูงสุด 400,000 บาทต่อปี รายได้ต่ำสุด 2,000 บาทต่อปี และส่วนใหญ่มีรายได้อยู่ในช่วง ต่ำกว่า 50,000 บาทต่อปี (ตารางที่ 5.6)

เมื่อพิจารณาอาชีพโดยรวมแล้วนั้นอาจกล่าวได้ว่าผู้ที่ประกอบอาชีพอื่นๆ นอกภาคการเกษตรรวมกันกับการปลูกทุเรียนไปด้วยกันนั้นค่อนข้างมีรายได้ครัวเรือนต่อปีสูงกว่าผู้ที่ทำสวนเพียงอย่างเดียว

ตารางที่ 5.6 แสดงรายได้ ค่าใช้จ่ายในการผลิต และแหล่งเงินทุน

ปัจจัย	ร้อยละ (%)
รายได้สวนทุเรียน (บาทต่อปี)	
ต่ำกว่า10,000 บาท	28.8
10,001-50,000 บาท	52.5
50,001-100,000 บาท	11.9
100,001 บาท ขึ้นไป	6.8
รายได้สวนอื่น ๆ (บาทต่อปี)	
ต่ำกว่า10,000 บาท	52.7
10,001-50,000 บาท	40.9
50,001-100,000 บาท	3.2
100,001 บาท ขึ้นไป	3.2
รายได้แหล่งอื่น ๆ (บาทต่อปี)	
ต่ำกว่า10,000 บาท	27.9
10,001-50,000 บาท	29.5
50,001-100,000 บาท	14.8
100,001 บาท ขึ้นไป	27.9
รายได้ครัวเรือน (บาทต่อปี)	
ต่ำกว่า 50,000 บาท	56.9
50,001 บาท ขึ้นไป	43.1
ค่าใช้จ่ายในการผลิตทุเรียน	
เงินสะสมของตนเอง	84.7
กู้ยืม	15.3
แหล่งเงินทุนในการทำสวนทุเรียน (เลือกได้มากกว่า1 ข้อ)	
ธกส.	22.2
สหกรณ์	40.7
ญาติพี่น้อง	40.7
เพื่อนบ้าน	25.9
อื่น ๆ	11.1

ที่มา : จากการตอบแบบสอบถาม เมษายน พ.ศ. 2549

จากปัจจัยเรื่องรายได้ของครอบครัวเป็นที่น่าสังเกตว่ารายได้จากการทำสวนสามารถสร้างรายได้ขึ้นเพียงพอสำหรับการดำรงชีพที่มีค่าใช้จ่ายหลายด้าน อาทิเช่น ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าโทรศัพท์ ค่ากับข้าว ซึ่งเป็นรายจ่ายในชีวิตประจำวันและค่าใช้จ่ายนอกเหนือชีวิตประจำวันอีกมากมายได้เช่นไร เมื่อสอบถามกลุ่มตัวอย่างถึงเรื่องเงินออมในธนาคาร ซึ่งเงินออมเหล่านี้ได้มาจากการขายที่ดินของบรรพบุรุษในบางส่วนไป เช่นขายที่นาในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี และจากการขายผลผลิตทุเรียนได้เป็นเงินออมมาตลอดในแต่ละปี ค่าใช้จ่ายในการผลิตทุเรียนส่วนใหญ่จึงมาจากเงินสะสมของตนเอง สำหรับผู้ที่กู้ยืมเงินมาทำสวนทุเรียนมีน้อยมาก ส่วนใหญ่ได้มาจากสหกรณ์หรือญาติพี่น้อง (ดูตารางที่ 5.7) ฉะนั้นนอกจากผลผลิตทางการเกษตรที่ทำอยู่แล้วนั้นยังมีเงินดอกเบี้ยที่ได้จากการออมเงินในธนาคารอีกด้วย ซึ่งจะนำเงินออมมาใช้ในการดูแลกิจกรรมต่าง ๆ ภายในสวนในแต่ละปี

สำหรับเงินหมุนเวียนในแต่ละวันนั้นได้มาจากของสวนอื่นๆ เช่น พริกชี้ฟ้า กัญชงน้ำว่า หมากรูด และผลไม้ตามฤดูกาล ผลผลิตดังกล่าวสามารถขายได้ตลอดปี และสำหรับผู้ประกอบอาชีพอื่น ๆ นอกภาคการเกษตรก็ยังมีรายได้หมุนเวียนใช้จ่ายในชีวิตประจำวันเช่นกัน

ดังนั้นเกษตรกรต้องทำสวนทุเรียนจึงจะได้เงินที่ได้จากการทำสวนทุเรียนไว้เป็นเงินออมโดยฝากอย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นเงินทุนในแต่ละปี และใช้จ่ายด้วยเงินที่ได้มาจากส่วนอื่น ๆ จึงส่งผลให้ผู้ปลูกทุเรียนดำเนินกิจกรรมในการทำสวนทุเรียนอย่างต่อเนื่องซึ่งให้รายได้เพื่อเป็นเงินทุนและมีดอกเบี้ยที่นำมาใช้ทำสวนในปีต่อไป เป็นรายได้ที่ต่อเนื่องไม่ขาดตอน

ตารางที่ 5.7 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอาชีพกับรายได้ครัวเรือน

รายได้ครัวเรือน %Col	อาชีพ			รวม
	ทำสวนทุเรียน อย่างเดียว	ทำสวนทุเรียน รวมกับสวนอื่นๆ	ทำอาชีพอื่นร่วมกับ สวนทุเรียน	
ต่ำกว่า 50,000 บาทต่อปี	4 66.7%	40 67.8%	30 46.2%	74 56.9%
50,001 บาท ขึ้นไปต่อปี	2 33.3%	19 32.2%	35 53.8%	56 43.1%
รวม	6 4.6%	59 45.4%	65 50.0%	130 100.0%
	X = 54500.00 S.D. = 57179.542	X = 49576.27 S.D. = 62594.250	X = 106115.38 S.D. = 117504.115	X = 78073.08 S.D. = 97631.485

5.2 คุณลักษณะทางด้านพื้นที่ปลูกทุเรียน

ลักษณะทางด้านพื้นที่ปลูกทุเรียนของกลุ่มตัวอย่างสามารถวิเคราะห์ได้จากลักษณะทางกายภาพ สภาพแวดล้อม แหล่งน้ำในการอุปโภค/บริโภค ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาในพื้นที่ สภาพแวดล้อมที่ต้องการปรับปรุง ศักยภาพของพื้นที่ จำนวนผลผลิตทุเรียนต่อพื้นที่ ความอุดมสมบูรณ์ของดิน ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำ และแรงงานทำสวนทุเรียน แสดงรายละเอียดดังนี้

5.2.1 ด้านลักษณะเฉพาะของพื้นที่การทำสวนทุเรียน

ลักษณะพื้นที่ในจังหวัดนนทบุรีพบว่ามีการสร้างทางธรณีวิทยาเป็นที่ราบลุ่มดินคอนตามเหลี่ยมปากแม่น้ำเจ้าพระยา ไม่มีพื้นที่ที่เป็นภูเขาจึงไม่มีหินหรือหินปูน พื้นที่จึงเป็นทรายและดินเหนียว พื้นที่ลุ่มหรือราบลุ่มนั้นมีระดับความสูง 1 – 2 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล น้ำมักท่วมถึงในฤดูน้ำหลากซึ่งจะมีความสูงต่ำแตกต่างกันไปบ้างอยู่ที่ระหว่าง 1 – 5 เมตร ลักษณะดินในพื้นที่ลุ่มน้ำท่วมถึงนั้นจะมีโคลนตะกอนทับถม ทำให้ดินมีแร่ธาตุสูง แต่บางพื้นที่ที่เป็นที่ดอนดินมีสภาพเป็นกรดสูง

กลุ่มตัวอย่างให้รายละเอียดในแนวทางเดียวกันว่าการทำสวนทุเรียนเกือบทั้งหมดอาศัยน้ำจากแม่น้ำ ถ้าคลอง แต่พบว่าเกือบ 40 % ต้องพบกับปัญหาด้านน้ำเสีย เพราะฉะนั้นจึงเป็นปัญหาที่ชาวสวนทุเรียนต้องการแก้ไขมากที่สุด (ดูตารางที่ 5.8)

ลักษณะการทำสวนทุเรียนพบว่าได้ปลูกพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ ด้วย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นไม้ผลพืชที่ปลูกเช่น มังคุด มะไฟ ชมพู่มะม่วง ส้มโอ มะปราง กล้วย หนาก เป็นต้น มีการปลูกพืชผักสวนครัวบ้าง เช่น มะนาว มะกรูด พลู ถั่วฝักยาว ผักกาด เป็นต้น ซึ่งเจ้าของสวนทุเรียนทำสวนในแนวทางเดียวกัน มีการใช้จ่ายและเก็บออมที่สอดคล้องกับการหารายได้คือไม้ผลให้รายได้ตามฤดูกาลเก็บเป็นเงินออม ส่วนไม้ผลที่ออกตลอดเวลา เช่น กล้วย หนาก และพืชผักสวนครัวเป็นรายได้ประจำวันเอาไว้สำหรับใช้จ่ายทั่ว ๆ ไปในชีวิตประจำวัน

ตารางที่ 5.8 ด้านกายภาพพื้นที่และลักษณะการทำสวนทุเรียน

ปัจจัย	ร้อยละ (%)
แหล่งน้ำกินน้ำใช้ (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)	
ใช้น้ำประปา	60.8
ไม่ใช้น้ำประปา	39.2
แต่น้ำ-แม่น้ำลำคลอง	73.2
-น้ำฝน	56.3
-น้ำบาดาล	46.5
-บ่อน้ำตื้น	7.0
-อื่น ๆ	4.2
แหล่งน้ำทำสวนทุเรียน (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)	
น้ำจากแม่น้ำลำคลอง	95.6
น้ำฝน	29.8
บ่อน้ำตื้น	2.8
น้ำบาดาล	0.6
น้ำประปา	2.2
อื่น ๆ	0.6
ปัญหาในพื้นที่สวนทุเรียน (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)	
น้ำเสีย	39.5
น้ำท่วม	20.0
ดินเค็ม	17.1
อากาศ	8.5
แมลง	35.7
หนู,กระรอก	14.9
ความต้องการปรับปรุงสวนทุเรียน (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)	
น้ำเสีย	42.9
ดินเค็ม	34.3
น้ำท่วม	23.4
แมลง	17.1
อากาศ	10.5
หนู,กระรอก	2.7

ตารางที่ 5.8 (ต่อ)

ปัจจัย	ร้อยละ (%)
สวนทุเรียนปลูกพืชชนิดอื่น	
ไม่ได้ปลูก	3.3
ปลูก	96.7
ปลูกพืชประเภท-ไม้ผล	94.2
-ผัก/พืชสวนครัว	3.5
-ไม้ดอก	1.2
-อื่น ๆ	1.2

ที่มา : จากการตอบแบบสอบถาม เมษายน 2549

5.2.2 จำนวนแรงงานและประเภทแรงงานในการทำสวนทุเรียน

การทำงานของชาวสวนทุเรียน จะเข้าสวนเป็นประจำทุกวัน ไม่มีวันหยุด แม้ว่าทุเรียนจะไม่ได้ให้ผลผลิตตลอดทั้งปี คือให้ผลผลิตปีละ 1 ครั้งในช่วงประมาณกลางเดือนเมษายน ถึงปลายเดือนมิถุนายน แต่ชาวสวนก็มีกิจกรรมให้ทำในสวนได้ทุกวันตลอดทั้งปี ดังที่กล่าวไว้ในบทที่ 4 แล้วนั้น

จำนวนแรงงานที่ใช้ในการทำสวนทุเรียน พบมากที่สุดมีจำนวน 2 คนต่อไร่ รองลงมาใช้แรงงานแค่เพียงคนเดียวต่อการทำสวนทุเรียน 1 ไร่ โดยแรงงานที่ใช้ในการทำสวนทุเรียนสวนใหญ่ยังเป็นแรงงานระบบเครือข่ายที่ทำกันมาตั้งแต่ดั้งเดิมที่ได้จากคนในครอบครัว ญาติพี่น้อง คิดรวมเป็นร้อยละ 65.2 มีบางส่วนทำสวนเอง ไม่ได้ใช้แรงงานจากครอบครัวหรือญาติพี่น้องรวมกับการจ้างแรงงานด้วย ร้อยละ 19.9 ที่เหลือจ้างแรงงานทำสวนทั้งหมดซึ่งส่วนใหญ่ที่จ้างแรงงานพบว่าเป็นเกษตรกรทำสวน โดยไม่ได้ประกอบอาชีพอื่นอีกทั้งมีอายุมากตั้งแต่ 51 ปี ขึ้นไป (ดูตารางที่ 5.9)

ตารางที่ 5.9 แสดงจำนวนแรงงานและประเภทแรงงานในการทำสวนทุเรียน

แรงงาน	ร้อยละ (%)
จำนวนแรงงาน (คน / ไร่)	
1 คน	33.0
2 คน	43.6
3 คน	16.2
4 คน	4.5
5 คน	2.8
ประเภทแรงงาน (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)	
สามี / ภรรยา	50.8
ลูก / หลาน	34.3
ญาติ / พี่น้อง	21.0
ลูกจ้างประจำ	3.3
ลูกจ้างรายวัน	22.1
อื่น ๆ	12.7

ที่มา : จากการตอบแบบสอบถาม เมษายน 2549

5.3 ข้อมูลทางการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรม

ศึกษาจากความรู้ความเข้าใจของเกษตรกรที่มีต่อการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรชนเมือง ได้แก่ การรักษาพื้นที่เกษตรกรรมของเมือง การใช้ประโยชน์ที่ดิน ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ผลกระทบด้านสังคม ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ผลกระทบจากการขยายตัวของสังคมเมืองและการลดลงของพื้นที่สีเขียว

5.3.1 การสร้างแรงต้านให้กับพื้นที่เกษตรกรรม

จากการศึกษาที่ผ่านมารวมทั้งจากการสัมภาษณ์เบื้องต้น ได้มีการเสนอมาตรการที่ใช้เป็นการสร้างแรงต้านให้กับพื้นที่สวนทุเรียนหลายประการ อันได้แก่มาตรการส่งเสริมการปลูกพืชอย่างอื่นทดแทน หรือปรับปรุงการเพาะปลูกให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น เพื่อให้รายได้สูงขึ้น ลดภาษีบำรุงท้องที่ให้กับเจ้าของที่ดิน สนับสนุนการลงทุน ส่งเสริมการตลาด และการให้ความรู้การพัฒนากาเกษตร ผู้ศึกษาได้นำแนวทางเหล่านั้นไปสอบถามความคิดเห็นชาวสวนทุเรียนนนท์ได้ผลดังนี้

จากการให้เกษตรกรเลือกมาตรการสร้างแรงต้านให้กับพื้นที่เกษตรกรรม เรียงลำดับความต้องการจากมากไปหาน้อยนั้น พบว่า

การสร้างแรงด้านที่เกษตรกรผู้เป็นเจ้าของสวนทุเรียนส่วนใหญ่เลือกเป็นอันดับหนึ่งคือเรื่องให้ความรู้ในการพัฒนาการเกษตร อันดับสองคือการปรับปรุงการเพาะปลูกให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น อันดับสามคือการลดภาษีบำรุงท้องที่ให้กับเจ้าของที่ดิน

เมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ยอันดับพบว่า การเปลี่ยนไปปลูกพืชอย่างอื่นแทนเพื่อรายได้สูงขึ้นนั้นเป็นอันดับสุดท้าย แสดงว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงคิดที่จะทำสวนทุเรียนอยู่ เพียงแต่ต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ สำหรับการส่งเสริมการตลาดนั้นเจ้าของสวนทุเรียนให้ความสนใจในระดับหนึ่งซึ่งเป็นไปได้ว่าราคาทุเรียนนหน้ที่ค่อนข้างมีราคาสูงอยู่แล้ว และยังเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรยังคงปลูกทุเรียนต่อไป (ดูตารางที่ 5.10)

ตารางที่ 5.10 แสดงการสร้างแรงด้านให้กับพื้นที่เกษตรกรรม

ระดับ (% แถว)	การสร้างแรงด้านให้กับพื้นที่เกษตรกรรม							รวม	ค่าเฉลี่ยอันดับ ¹ (S.D.)
	อันดับ 1	อันดับ 2	อันดับ 3	อันดับ 4	อันดับ 5	อันดับ 6	ไม่ตอบ		
- ให้ความรู้พัฒนาการเกษตร	33.3	21.7	20.6	10.0	7.2	3.9	3.3	100.0	4.39 (1.639)
- ปรับปรุงการเพาะปลูกให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น	26.1	24.4	14.4	16.1	9.4	5.0	4.4	100.0	4.09 (1.731)
- สนับสนุนการลงทุน	11.7	23.3	16.1	22.8	12.2	6.1	7.8	100.0	3.50 (1.726)
- ลดภาษีบำรุงท้องที่ให้กับเจ้าของที่ดิน	11.7	10.0	4.4	9.4	23.3	32.2	8.9	100.0	2.45 (1.880)
- เปลี่ยนการปลูกพืชอย่างอื่นแทนเพื่อรายได้สูงขึ้น	10.0	7.2	10.0	7.8	20.6	36.1	8.3	100.0	2.37 (1.818)
- ส่งเสริมการตลาด	6.7	11.7	28.9	25.6	17.8	5.6	3.9	100.0	3.32 (1.420)

¹ = คิดค่าเฉลี่ยจากค่าคะแนนที่ให้อันดับที่ 1 = 6 คะแนน อันดับ 2 = 5 คะแนน ... อันดับ 6 = 1 คะแนน

ไม่เลือก = 0 คะแนน

ที่มา : จากการตอบแบบสอบถาม เมษายน 2549

การสร้างแรงดันให้กับพื้นที่เกษตรกรรมนั้นชาวสวนทุเรียนนันทส่วนใหญ่คิดว่าทำให้ความรู้ในการพัฒนาด้านเกษตรเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่เกษตรกรต้องการเป็นอันดับต้น ๆ เพื่อนำมาพัฒนาสวนทุเรียน อีกทั้งต้องการนำความรู้ไปแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่พบอยู่ เช่น ปัญหาเรื่องน้ำเสีย น้ำเน่า โรคและแมลง ฯ เพื่อปรับปรุงการเพาะปลูกให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นนั่นเอง

5.3.2 การสกัดกันแรงรุกของพื้นที่เมือง

จากการพิจารณาการกระจายร้อยละและค่าเฉลี่ยอันดับร่วมด้วยพบว่า ลักษณะการสกัดกันแรงรุกของพื้นที่เมืองนั้นอันดับแรกเกษตรกรต้องการใช้วิธีการให้มีระบบบำบัดน้ำเสียที่ได้มาตรฐาน รองลงมาคือการจำกัดการพัฒนาถนนหรือปรับปรุงเท่าที่จำเป็น สุดท้ายเป็นเรื่องการเพิ่มพื้นที่โล่งว่างมากขึ้นเมื่อสร้างอาคารหรือควบคุมความหนาแน่นไม่ให้สูงเกินไป

มีข้อสังเกตว่ามาตรการที่เกษตรกรต้องการนั้นสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยจากการตอบแบบสอบถามของเกษตรกรส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นว่า พื้นที่ข้างเคียงสวนทุเรียนของตนเองมีปัญหาเรื่องน้ำเสีย ซึ่งสวนทุเรียนที่ยังคงทำอยู่มีความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำในพื้นที่สวนอยู่ในระดับปานกลาง ดังที่กล่าวมาแล้ว แต่เกษตรกรยังคงนำน้ำมาทำสวนทุเรียนได้อยู่เมื่อน้ำมีสภาพเหมาะสมก็จะผันน้ำเข้าสวนตลอดเป็นการเปลี่ยนถ่ายน้ำเข้าสวนได้ทางหนึ่ง

สำหรับมาตรการทางผังเมืองมีข้อสังเกตว่าการสกัดกันแรงรุกโดยการเพิ่มพื้นที่โล่งว่างมากขึ้นเมื่อสร้างอาคารนั้น เป็นมาตรการที่เจ้าของสวนทุเรียนมีความคิดเห็นว่ามีผลต่อการแก้ปัญหาการทำสวนทุเรียนค่อนข้างต่ำกว่ามาตรการด้านอื่น หรือเกษตรกรอาจเห็นว่ามาตรการดังกล่าวที่ผ่านมาไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร (ดูตารางที่ 5.11)

ตารางที่ 5.11 แสดงการสกัดกันแรงรุกของพื้นที่เมือง

ระดับ (% แถว)	การสกัดกันแรงรุกของพื้นที่เมือง				รวม	ค่าเฉลี่ยอันดับ ¹ (S.D.)
	อันดับ 1	อันดับ 2	อันดับ 3	ไม่ตอบ		
มีระบบบำบัดน้ำเสียที่ได้มาตรฐาน	55.6	27.8	14.4	2.2	100.0	2.37 (0.811)
จำกัดการพัฒนาถนนหรือปรับปรุงเท่าที่จำเป็น	35.6	33.9	26.1	4.4	100.0	2.01 (0.894)
เพิ่มพื้นที่โล่งว่างมากขึ้นเมื่อสร้างอาคาร	7.8	32.8	50.6	8.9	100.0	1.39 (0.759)

\bar{x} = คิดค่าเฉลี่ยจากค่าคะแนนที่ให้อันดับที่ 1 = 3 คะแนน อันดับ 2 = 2 คะแนน อันดับ 3 = 1 คะแนน

ไม่เลือก = 0 คะแนน

ที่มา : จากการตอบแบบสอบถาม เมษายน 2549

5.3.3 การกำหนดมาตรการสำหรับการปฏิบัติงาน

แรงจูงใจในการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมชนเมืองได้แก่ มาตรการด้านภาษี มาตรการด้านการคลัง มาตรการด้านการตลาด ผลที่ได้แสดงไว้ดังนี้

เรื่องมาตรการทางด้านภาษีพบว่าการยกเว้นภาษีโรงเรือนและที่ดินที่เกี่ยวกับการเกษตรนั้น เกษตรกรส่วนใหญ่ได้เห็นว่ามาตรการดังกล่าวมีผลต่อแรงจูงใจในการทำสวนทุเรียนต่อไปได้จึงเลือกมากที่สุด รองลงมาคือการปรับปรุงภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาและภาษีบำรุงท้องที่แก่เจ้าของที่ดิน (ดูตารางที่ 5.10) เป็นที่สังเกตว่าตัวเลขร้อยละนั้นห่างกันมาก เป็นที่ชัดเจนว่าเรื่องยกเว้นภาษีโรงเรือนและที่ดินที่เกี่ยวกับการเกษตรเป็นมาตรการที่เห็นผลสูงกว่ามาตรการอื่น

ด้านมาตรการด้านการคลังเกษตรกรเลือกข้อที่ว่ารัฐหาเงินทุน สำหรับโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียน ให้เพียงพอมากที่สุด สังเกตได้ว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ต้องการกู้ยืมเงินแต่ต้องการให้รัฐสนับสนุนด้านการเงินมากกว่า เพื่อดำเนินกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องในสวนของเรื่องค่าใช้จ่ายในการผลิตทุเรียนที่เกษตรกรสวนใหญ่ใช้เงินสะสมของตัวเองในการทำสวนทุเรียน

สำหรับมาตรการด้านการตลาดเกษตรกรมีความรู้ประสบการณ์ด้านทุเรียนเป็นอย่างดีสามารถผลิตทุเรียนนนท์เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในเรื่องคุณภาพทุเรียนจนมีชื่อเสียง ส่งผลต่อราคาทุเรียนด้วยทางหนึ่ง แต่ที่ต้องการมากเพื่อเป็นการจูงใจในการอนุรักษ์พื้นที่คือ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ โดยที่เกษตรกรมีทั้งทราบและไม่ทราบปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการทำสวนทุเรียนจากปัญหาด้านต่าง ๆ (ตารางที่ 5.12)

ตารางที่ 5.12 แสดงมาตรการจูงใจในการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมชนเมือง

ปัจจัย	ร้อยละ (%)
มาตรการด้านภาษี (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)	
ยกเว้นภาษีโรงเรือนและที่ดินที่เกี่ยวกับการเกษตร	71.7
ลดภาษีการนำเข้าเทคโนโลยีการเกษตรจากต่างประเทศ	22.2
ปรับปรุงภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาแก่เจ้าของที่ดิน	28.9
ปรับปรุงอัตราภาษีบำรุงท้องที่	27.8
ลดค่าธรรมเนียมการส่งออกสินค้าเกษตรกรรม	20.6
มาตรการด้านการคลัง (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)	
รัฐหาเงินทุนสำหรับการเกษตรให้เพียงพอ	83.9
ปรับหลักการกู้ยืมให้มีความยืดหยุ่น	40.6
มาตรการด้านการตลาด (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)	
เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่เกษตรกร	74.6
ควบคุมคุณภาพทุเรียน	56.4
ควบคุมราคาจำหน่ายผลผลิต	32.0

ที่มา : จากการตอบแบบสอบถาม เมษายน 2549

5.4 ความเข้าใจเกี่ยวกับผลกระทบการขยายตัวของสังคมเมืองและการลดลงของพื้นที่สีเขียว

การขยายตัวของชุมชนเมืองก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาดังที่ทราบ อาทิ ปัญหาน้ำท่วม ปัญหาแผ่นดินทรุด การจราจรติดขัด ภาวะมลพิษทางอากาศและเสียง ปัญหาน้ำเสีย ปัญหาขยะ รวมถึงปัญหาการบุกรุกพื้นที่สีเขียว และพื้นที่สวนทุเรียน เป็นต้น สถานการณ์ดังกล่าวนี้อาจเข้าสู่ภาวะวิกฤติ ซึ่งจะมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อมและการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

ดังนั้นความรู้ความเข้าใจของเกษตรกรในเรื่องพื้นที่สวนทุเรียนนนทบุรี ที่ถูกเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นเรื่องสำคัญในการอนุรักษ์ ซึ่งแสดงไว้ดังนี้

5.4.1 การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน

เกษตรกรมีความเข้าใจเรื่องการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ปลูกทุเรียนไปในรูปแบบต่างๆ กล่าวคือ เกษตรกรสวนทุเรียนส่วนใหญ่เห็นว่า มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่สวนทุเรียนกลายเป็นที่อยู่อาศัยและอาคารพาณิชย์มากเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาคือเปลี่ยนไปเป็นเส้นทางคมนาคมขนส่ง (ดูตารางที่ 5.13) ซึ่งตัวเลขร้อยละที่ปรากฏแสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงพื้นที่สวนเป็นที่อยู่อาศัยมีจำนวนมากกว่าเรื่องอื่นอย่างเห็นได้ชัด นั่นหมายความว่า พื้นที่รอบๆ สวนทุเรียนของเกษตรกรส่วนใหญ่ได้กลายเป็นที่อยู่อาศัยและอาคารพาณิชย์ รวมทั้งถนนที่เข้ามาแทนที่พื้นที่สวนทุเรียนด้วย

ปัญหาการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินมีสาเหตุอย่างหนึ่งมาจากการเกิดขึ้นของการขยายตัวสังคมเมือง เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้พื้นที่สีเขียวลดลง ผู้ปลูกทุเรียนจังหวัดนนทบุรีมีความคิดเห็นในปัจจัยที่ส่งผลให้พื้นที่สีเขียวลดลงดังที่จะกล่าวในหัวข้อต่อไปนี้

ตารางที่ 5.13 แสดงพื้นที่ปลูกทุเรียนนนทบุรีถูกเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ระดับ (% แฉว)	พื้นที่ปลูกทุเรียนนนทบุรีเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ ประโยชน์ที่ดิน							รวม	ค่าเฉลี่ยอันดับ [ี] (S.D.)
	อันดับ 1	อันดับ 2	อันดับ 3	อันดับ 4	อันดับ 5	อันดับ 6	ไม่ตอบ		
- ที่อยู่อาศัย / อาคารพาณิชย์	74.3	13.4	2.2	1.7	5.6	1.1	1.7	100.0	5.39 (1.338)
- เส้นทาง คมนาคม	14.5	42.5	21.8	7.3	8.4	0.6	5.0	100.0	4.26 (1.488)
- โรงพยาบาล / สถานศึกษา	4.5	5.6	7.8	21.8	44.7	0.6	15.1	100.0	2.41 (1.483)
- โรงงาน อุตสาหกรรม	3.4	20.1	31.3	23.5	10.6	1.1	10.1	100.0	3.39 (1.529)
- การบริการ เช่น ห้างสรรพสินค้า	-	12.8	26.3	30.7	14.5	0.6	15.1	100.0	2.91 (1.519)
- อื่น ๆ	1.1	0.6	-	0.6	-	3.4	94.4	100.0	0.15 (0.780)

ี = คิดค่าเฉลี่ยจากค่าคะแนนที่ให้อันดับที่ 1 = 6 คะแนน อันดับ 2 = 5 คะแนน ... อันดับ 6 = 1 คะแนน

ไม่เลือก = 0 คะแนน

ที่มา : จากการตอบแบบสอบถาม เมษายน 2549

5.4.2 ปัจจัยที่ทำให้พื้นที่สีเขียวลดลง

ปัจจัยที่ส่งผลให้พื้นที่สีเขียวลดลงนั้นเจ้าของสวนทุเรียนส่วนใหญ่เห็นว่าราคาที่ดินที่สูงขึ้นเป็นอันดับหนึ่ง สาเหตุที่ทำให้ราคาที่ดินสูงขึ้นนั้นเจ้าของสวนทุเรียนในพื้นที่ให้เหตุผลว่ามาจาก การที่นักธุรกิจหมู่บ้านจัดสรรกว้านซื้อที่ดิน และถนนตัดผ่านสวนทุเรียน เป็นต้น

รองลงมา เจ้าของสวนทุเรียนเห็นว่า ปัจจัยที่ส่งผลพื้นที่สีเขียวลดลง คือการเพิ่มขึ้นของหมู่บ้านจัดสรร และอันดับสามคือผลตอบแทนที่ได้รับไม่คุ้มค่าการลงทุนที่มีสาเหตุสืบเนื่องมาจาก ปัญหาที่เกี่ยวข้องเนื่องมาจากปัจจัยข้างต้นและปัญหาอื่น ๆ (ดูตารางที่ 5.14)

จะเห็นได้ว่าราคาที่ดินเป็นปัจจัยหนึ่งส่งผลให้พื้นที่การเกษตรในจังหวัดนนทบุรีลดลง เพราะเกษตรกรมีความต้องการขายที่ดินทำการเกษตรอันเนื่องมาจากสาเหตุของผลตอบแทนจากรายได้ของการขายที่ดินมีราคาสูงมากเมื่อเทียบกับการทำสวน และความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่เพาะปลูกลดลง เป็นต้น

ตารางที่ 5.14 แสดงปัจจัยสำคัญที่ทำให้พื้นที่สีเขียวลดลง

ระดับ (% แถว)	ปัจจัยสำคัญที่ทำให้พื้นที่สีเขียวลดลง											รวม	ค่าเฉลี่ย- อันดับ [ี] (S.D.)
	อันดับ 1	อันดับ 2	อันดับ 3	อันดับ 4	อันดับ 5	อันดับ 6	อันดับ 7	อันดับ 8	อันดับ 9	อันดับ 10	ไม่ตอบ		
ราคาที่ดิน สูงขึ้น	38.9	15.0	11.1	10.0	7.2	3.9	3.9	1.7	5.6	-	2.8	100.0	7.77 (2.692)
การเพิ่มขึ้น ของหมู่บ้าน จัดสรร	24.4	20.0	12.8	11.1	10.0	4.4	4.4	5.6	2.8	-	4.4	100.0	7.27 (2.745)
ผลตอบแทน ที่ได้รับไม่คุ้ม ค่าการลงทุน	10.6	13.9	11.1	13.3	9.4	10.6	11.7	9.4	5.0	-	5.0	100.0	6.07 (2.752)
ความอุดม สมบูรณ์ของ พื้นที่เพาะ ปลูกลดลง	6.7	11.1	14.4	10.6	15.0	9.4	9.4	8.9	5.6	0.6	8.3	100.0	5.69 (2.829)
รัฐเวนคืน พื้นที่	6.1	6.1	3.3	5.6	7.2	8.3	6.7	14.4	32.8	-	9.4	100.0	4.02 (2.854)
การเพิ่มขึ้น ของ ประชากร และแรงงาน	5.6	9.4	12.2	10.0	11.7	11.1	12.2	10.0	9.4	-	8.3	100.0	5.32 (2.814)
ขาดการวาง แผนการใช้ ที่ดิน อย่างมีประสิทธิภาพ	3.9	6.7	10.6	7.2	9.4	17.8	14.4	13.3	7.8	-	8.9	100.0	4.93 (2.647)
การกมนามคม ขนส่ง สะดวกขึ้น	3.3	11.1	15.6	17.8	12.8	10.0	12.2	6.7	3.9	-	6.7	100.0	5.86 (2.561)
การขยายตัว ของโรงงาน อุตสาหกรรม	0.6	3.9	3.9	8.9	8.3	14.4	13.3	18.3	18.3	-	10.0	100.0	4.01 (2.371)
อื่น ๆ	0.6	0.6	-	-	-	-	-	-	-	3.3	95.5	100.0	0.14 (1.013)

ี = คัดค่าเฉลี่ยจากค่าคะแนนที่ให้อันดับที่ 1 = 10 คะแนน อันดับ 2 = 9 คะแนน ... อันดับ 10 = 1 คะแนน

ไม่เลือก = 0 คะแนน

ที่มา : จากการตอบแบบสอบถาม เมษายน 2549

5.4.3 ผลกระทบจากการลดลงของพื้นที่สีเขียว

จากปัจจัยที่ทำให้พื้นที่สีเขียว พื้นที่เกษตรกรรม และพื้นที่สวนทุเรียนลดลง ส่งผลกระทบต่อคนในชุมชนด้านสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ด้านต่าง ๆ ดังนี้

ด้านเศรษฐกิจพบว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่า การลดลงของพื้นที่สีเขียวส่งผลให้รายได้จากการประกอบอาชีพลดลง (ดูตารางที่ 5.15) และมีการเปลี่ยนอาชีพจากเกษตรกรรม เปลี่ยนไปประกอบอาชีพทางด้านอื่นแทนอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับการทำเกษตรที่ได้รับผลผลิตไม่คุ้มค่าการลงทุน ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่เพาะปลูกลดลง

ตารางที่ 5.15 แสดงผลกระทบจากการลดลงของพื้นที่สีเขียวด้านเศรษฐกิจ

ปัจจัย	ร้อยละ (%)
รายได้	
ลดลง	51.7
เท่าเดิม	30.3
เพิ่มขึ้น	18.0
อาชีพ / การงาน	
เปลี่ยนอาชีพ	55.8
เหมือนเดิม	34.8
ทำสวนดีขึ้น	9.4
เปลี่ยนอาชีพส่งผลให้	
รายได้ลดลง	63.6
รายได้เพิ่มขึ้น	20.2
รายได้เท่าเดิม	16.2

ที่มา : จากการตอบแบบสอบถาม เมษายน 2549

เกษตรกรมีความคิดเห็นว่า การเปลี่ยนอาชีพนั้นจะทำให้รายได้ลดลงถึงร้อยละ 63.6 และคิดเห็นว่าเมื่อเปลี่ยนอาชีพแล้วนั้นจะมีรายได้เพิ่มขึ้นเพียง ร้อยละ 20.2 นั้นอาจแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เปลี่ยนอาชีพแล้วรายได้ลดลง

ด้านสภาพแวดล้อมนั้นพบว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่าผลกระทบจากการลดลงของพื้นที่สีเขียวมีผลต่อระดับมลพิษทางน้ำเป็นอันดับแรก อันดับสองคือมลพิษทางอากาศ อันดับสามคือมลพิษด้านมลพิษ (ดูตารางที่ 5.16)

จะเห็นได้ว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นที่เกษตรกรเลือกเป็นอันดับแรกคือ มลพิษทางน้ำซึ่งเป็นสิ่งที่จะส่งผลต่อการทำสวนทุเรียนมากที่สุดอย่างเห็นได้ชัดเจน เนื่องจากน้ำเสียมีส่วนสำคัญที่ทำให้

ต้นทุเรียนตาย สาเหตุของน้ำเสียส่วนใหญ่เกษตรกรตอบว่าเกิดจากหมู่บ้านจัดสรรมีจำนวนมากขึ้นและมีการปล่อยน้ำเสียที่ไม่ผ่านระบบบำบัดน้ำลงสู่คูคลองจนไม่สามารถนำน้ำมาใช้ได้

และทางด้านมลพิษทางอากาศก็มีความสำคัญเหมือนกัน จากตัวเลข ร้อยละ 38.3 ที่เกษตรกรได้เลือกเป็นอันดับสอง แสดงให้เห็นได้ว่าปัญหาดังกล่าว มีผลต่อการทำสวนทุเรียนด้วยเช่นกัน

ตารางที่ 5.16 แสดงผลกระทบจากการลดลงของพื้นที่สีเขียวด้านสภาพแวดล้อม

ระดับ (% แถว)	ด้านสภาพแวดล้อม								รวม	ค่าเฉลี่ยอันดับ ^a (S.D.)
	อันดับ 1	อันดับ 2	อันดับ 3	อันดับ 4	อันดับ 5	อันดับ 6	อันดับ 7	ไม่ตอบ		
มลพิษทางน้ำ	72.2	9.1	9.1	4.6	2.3	2.3	0.6	1.1	100.0	6.21 (1.584)
มลพิษทางอากาศ	9.1	38.3	11.4	12.6	16.0	8.6	-	9.1	100.0	4.67 (1.958)
มลพิษด้านมลพิษ	6.3	16.6	20.0	12.0	25.1	10.3	-	11.4	100.0	3.78 (2.003)
มลพิษทางเสียง	2.3	13.7	14.9	16.6	22.9	15.4	-	12.0	100.0	3.37 (1.931)
ขยะมูลฝอย	2.8	10.3	20.0	18.9	11.4	22.3	-	12.0	100.0	3.84 (1.881)
กลิ่นเหม็น	6.3	1.7	13.1	22.9	10.3	28.6	-	12.6	100.0	3.05 (1.771)
อื่นๆ	-	1.1	-	0.6	-	-	-	99.4	100.0	0.04 (0.531)

a = คัดค่าเฉลี่ยจากค่าคะแนนที่ให้อันดับที่ 1 = 7 คะแนน อันดับ 2 = 6 คะแนน ... อันดับ 7 = 1 คะแนน

ไม่เลือก = 0 คะแนน

ที่มา : จากการตอบแบบสอบถาม เมษายน 2549

ทางด้านสังคมเรื่องการอพยพย้ายถิ่นพบว่า เกษตรกรให้ความคิดเห็นว่ามีคนย้ายถิ่นเข้ามาในจังหวัดนนทบุรีมากขึ้นกว่าในอดีตและส่งผลกระทบต่อเรื่องคุณภาพชีวิต โดยครึ่งหนึ่งของเกษตรกรให้ความเห็นว่าคุณภาพชีวิตที่เป็นอยู่ในขณะนี้ไม่ได้เปลี่ยนแปลงอะไรไปเหมือนเดิม แต่มีถึง 1 ใน 3 ที่เห็นว่าคุณภาพชีวิตลดลง แต่เรื่องการจราจรส่วนใหญ่เห็นว่าดีขึ้น (ดูตารางที่ 5.17) ถึงแม้ว่าในความเป็นจริงสภาพการจราจรหนาแน่นขึ้น แต่เกษตรกรส่วนใหญ่ เห็นว่ามีเส้นทางถนนเพิ่มมาก

ขึ้น การเดินทางสะดวกขึ้น ขนส่งสินค้าเกษตรออกสู่ตลาดได้ง่ายขึ้นกว่าเมื่อก่อน และผู้ซื้อรวมทั้งนักท่องเที่ยวก็สามารถเดินทางมาได้สะดวกเช่นกัน

ตารางที่ 5.17 แสดงผลกระทบจากการลดลงของพื้นที่สีเขียวที่มีต่อคนในชุมชนด้านสังคม

ปัจจัย	ร้อยละ (%)
การอพยพย้ายถิ่น	
คนน้อยลง	4.4
คนเท่าเดิม	14.4
คนมากขึ้น	81.2
คุณภาพชีวิต	
ลดลง	35.4
เท่าเดิม	48.9
ดีขึ้น	15.7
การจราจร	
เลวลง	24.0
เหมือนเดิม	17.9
ดีขึ้น	58.1

ที่มา : จากการตอบแบบสอบถาม เมษายน 2549

5.4.4 ความพึงพอใจและแนวทางแก้ไขต่อการขยายตัวของสังคมเมืองในชุมชน

การขยายตัวของสังคมเมืองเข้าสู่ชุมชนเกษตรกรรมส่งผลให้เกษตรกรเกือบครึ่งหนึ่งไม่พึงพอใจ โดยเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างให้เหตุผลต่าง ๆ เช่น สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปจากเมื่อก่อน สังคมในปัจจุบันไม่ช่วยเหลือกัน เป็นต้น

สำหรับแนวทางภาครัฐในการดำเนินการแก้ไขการขยายตัวของสังคมเมืองนั้น เกษตรกรเห็นว่าควรส่งเสริมอาชีพทางการเกษตรกรรมมากที่สุด รองลงมาคือวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินให้สอดคล้องกับพื้นที่เกษตรกรรมที่สามารถปลูกทุเรียนและไม่ผลอื่น ๆ ได้ต่อไปโดยไม่มีปัญหาซึ่งความเห็นนี้มีความสอดคล้องตรงกับแนวทางภาคเกษตรกรในการดำเนินการแก้ไขที่เกษตรกรเห็นชอบคือ กลุ่มเกษตรกรเห็นว่าควรให้รัฐบาลให้การสนับสนุนโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทุเรียน รองลงมาคือมีพื้นที่ไว้สำหรับทำสวนทุเรียน (ดูตารางที่ 5.18)

ตารางที่ 5.18 แสดงความพึงพอใจและแนวทางแก้ไขต่อการขยายตัวของสังคมเมืองในชุมชน

ปัจจัย	ร้อยละ (%)
ความพึงพอใจต่อการขยายตัวของสังคมเมือง	
พึงพอใจ	21.9
ไม่พึงพอใจ	48.9
ไม่มีความคิดเห็น	29.2
แนวทางภาครัฐในการดำเนินการแก้ไข (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)	
ส่งเสริมอาชีพทางด้านการเกษตร	71.7
วางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน	42.2
รัฐบาลให้การสนับสนุน	29.6
ให้การศึกษา	10.2
อื่นๆ	12.0
แนวทางภาคเกษตรกรในการดำเนินการแก้ไข	
ขายที่ดินให้น้อยลง	27.6
มีพื้นที่ไว้ทำสวนทุเรียน	20.4
แก้ปัญหาเรื่องน้ำ	9.2
กระจายข่าวสารการเกษตร	2.0
อื่นๆ	1.0

ที่มา : จากการตอบแบบสอบถาม เมษายน 2549

5.5 การวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์

การมีส่วนร่วมของผู้ปลูกทุเรียนจังหวัดนนทบุรีเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะช่วยลดปัญหาการสูญเสียพื้นที่เกษตรและเพิ่มการพัฒนาการทำสวนทุเรียนได้เป็นอย่างดี เนื่องจากการมีส่วนร่วมของเกษตรกรเป็นแนวทางที่เกิดจากการยอมรับในผลที่เกิดขึ้นของเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบ ซึ่งการศึกษาจะวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษาโดยพิจารณาในเรื่องของลักษณะขั้นตอน และระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกร

5.5.1 ลักษณะการมีส่วนร่วมของผู้ปลูกทุเรียน

ในการศึกษาลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชน จากการสัมภาษณ์ประธานชมรมอนุรักษ์ทุเรียนนนท์ พบว่าเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนจังหวัดนนทบุรีจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ฝึกอบรมของชมรมในด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนาปรับปรุงสวนทุเรียน เพื่อเป็นที่ศึกษาดูงานและเป็นแหล่งท่องเที่ยวเกษตรของจังหวัดนนทบุรี

เมื่อตรวจสอบจากการตอบแบบสอบถาม พบว่าลักษณะของการเข้ามามีส่วนร่วมของเกษตรกรในพื้นที่ปลูกทุเรียนจังหวัดนนทบุรีนั้น เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ทางสังคมเป็นจำนวนถึงร้อยละ 92.3 และในแต่ละครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่ม เพียงหนึ่งกลุ่ม คิดเฉลี่ยแล้วครัวเรือนละ 1.57 กลุ่ม ในการเป็นสมาชิกกลุ่มที่สามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ นั้น เป็นสมาชิกของชมรมอนุรักษ์ทุเรียนจังหวัดนนทบุรีร้อยละ 91.0 รองลงมาเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรผสมผสาน

สำหรับสถานภาพในชมรมอนุรักษ์ทุเรียนจังหวัดนนทบุรีนั้น มีผู้ตอบ โดยเป็นผู้นำคณะกรรมการและสมาชิกรวมกัน ร้อยละ 92 และมีเพียงร้อยละ 8 ที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มใด ๆ

เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนได้ให้ความร่วมมือ ความสนใจในการเข้าฝึกอบรมมากเป็นจำนวนพอสมควร คิดเป็นจำนวนร้อยละ 70.5 มีจำนวนน้อยที่ไม่เคยเข้ารับการฝึกอบรม

เกษตรกรที่ร่วมเสนอหรือออกความคิดเห็นในการประชุมมีไม่ถึงครึ่งของจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด แต่กระนั้นเกษตรกรก็มีความสนใจติดตามข่าวสารกิจกรรมอนุรักษ์ทุเรียนมากถึงประมาณร้อยละ 80.0 อีกทั้งยังร่วมให้ข้อมูลเกี่ยวกับทุเรียนจังหวัดนนทบุรีเกินกว่าครึ่ง

สำหรับเรื่องของการเสียสละบริจาคเงินเพื่อกิจกรรมอนุรักษ์ทุเรียนพบว่ามีน้อยมาก อาจเป็นไปได้ว่าส่วนใหญ่การทำกิจกรรมเกี่ยวกับทุเรียนเรื่องต่าง ๆ นั้นจะได้รับงบประมาณสนับสนุนจากทางราชการ แต่สำหรับการร่วมมือทำกิจกรรมในลักษณะร่วมอุทิศแรงงานทำกิจกรรมของส่วนร่วม เกษตรกรให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี (ดูตารางที่ 5.19)

แม้เจ้าของสวนทุเรียนส่วนใหญ่อายุจะมากก็ยังคงพบว่าเกษตรกรทั้งชายและหญิงยังเข้าร่วมทำกิจกรรมอนุรักษ์ทุเรียนถึงร้อยละ 70.2 แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรจะมีอายุมากก็ตามแต่มีความตั้งใจในการอนุรักษ์ทุเรียนนนท์ไว้ และมีความสนใจเข้าร่วมประชุมและฝึกอบรม ร่วมสนับสนุนช่วยเหลือ ร่วมเป็นสมาชิกและกรรมการ

เป็นที่น่าสังเกตว่าสัดส่วนของการมีส่วนร่วมเป็นสมาชิกของเกษตรกรมีสูงซึ่งก็หมายถึงว่าเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนรู้ถึงบทบาทและหน้าที่ของตนเองเป็นอย่างดี ว่าอยู่ในสถานะใด ฉะนั้นก็จะเป็นการง่ายที่จะทำให้เกษตรกรได้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชมรมอนุรักษ์ทุเรียนนนท์ และนอกจากนี้สมาชิกก็ได้มีส่วนร่วมทำกิจกรรมการอนุรักษ์ทุเรียน ซึ่งสอดคล้องกับการที่ผู้นำชมรมได้กล่าวไว้ว่าเกษตรกรร่วมมือในการทำกิจกรรมเป็นอย่างดี ซึ่งอาจเป็นไปได้ที่ลักษณะนิสัยโดยรวมของเกษตรกรที่ขอช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

ตารางที่ 5.19 แสดงลักษณะของการมีส่วนร่วมของเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนจังหวัดนนทบุรี

ปัจจัย	ร้อยละ (%)
รวมเป็นสมาชิกกลุ่ม	
ไม่เป็น	7.7
เป็น	92.3
สมาชิกกลุ่ม (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)	
ชมรมอนุรักษ์ทุเรียนจังหวัดนนทบุรี	91.0
กลุ่มเกษตรกรผสมผสาน	28.7
กลุ่มออสมทรัพย์	13.8
กลุ่มคนรักน้ำ	6.0
กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์และสินค้าเกษตร	9.6
อื่นๆ	8.4
สถานภาพในชมรมอนุรักษ์ทุเรียนนนท์	
ไม่เป็นสมาชิก	7.8
เป็นสมาชิก	92
การเข้าร่วมฝึกอบรม	
ไม่เคย	29.5
เคย	70.5
ร่วมเสนอหรือออกความคิดเห็นในการประชุม	
ไม่เคย	60.2
เคย	39.8
สนใจติดตามข่าวสารกิจกรรมอนุรักษ์ทุเรียน	
ไม่สนใจ	20.4
สนใจ	79.6
ร่วมให้ข้อมูลเกี่ยวกับทุเรียนจังหวัดนนทบุรี	
ไม่เคย	40.3
เคย	59.7

ตารางที่ 5.19 (ต่อ)

ปัจจัย	ร้อยละ (%)
ร่วมบริจาคเงินเพื่อกิจกรรมอนุรักษ์ทุเรียน	
ไม่เคย	91.2
เคย	8.8
ร่วมมือทำกิจกรรมการอนุรักษ์ทุเรียน	
ไม่เคย	29.8
เคย	70.2
ร่วมอุทิศแรงงานในการทำกิจกรรมของส่วนร่วม	
ไม่เคย	47.5
เคย	52.5

ที่มา : จากการตอบแบบสอบถาม เมษายน 2549

5.5.2 ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของผู้ปลูกทุเรียน

ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของผู้ปลูกทุเรียน ได้ร่วมกิจกรรม เริ่มตั้งแต่ ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการจนถึง ร่วมประเมินผล ขั้นตอนต่างๆ นี้ทำให้เกษตรกรใกล้ชิดสนิทสนมคุ้นเคยกันมากขึ้นและการเอาใจใส่ต่อเกษตรกรของผู้นำกลุ่มและเจ้าหน้าที่ราชการที่เกี่ยวข้องทำให้เกษตรกรกล้าคิดกล้าทำและเสนอแนะแสดงความคิดเห็น ไม่มากก็น้อย

จากการให้ผู้ปลูกทุเรียนตอบแบบสอบถาม ผลปรากฏว่า มีความเข้มแข็งในการร่วมปฏิบัติร่วมชักชวนเกษตรกรเข้าร่วมโครงการและการร่วมมือในการให้ข้อมูลอนุรักษ์ทุเรียนมีจำนวนเกินกว่าครั้งที่ให้ความร่วมมือทำกิจกรรม แต่มีส่วนร่วมในด้านขั้นตอนของการเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นคัดค้านได้เป็นอย่างดีมีเหตุผล รวมทั้งร่วมเสนอความเห็นการดำเนินงานที่ควรปรับปรุงนั้น ยังมีน้อยอยู่ (ดูตารางที่ 5.20)

เมื่อนำมาจัดลำดับขั้นตอนการมีส่วนร่วมจะแบ่งได้ดังนี้ การมีส่วนร่วมการปฏิบัติการขั้นตอนนี้มากที่สุด รองลงมาเป็นการร่วมประเมินผลและสุดท้ายคือ การร่วมในการตัดสินใจ

ผู้ปลูกทุเรียนมีความสนใจติดตามข่าวสารและเคยเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ทุเรียนมากอย่างเห็นได้ชัด แต่ก็ไม่ได้ทั้งหมดเพราะมีบางส่วนที่ไม่ได้รับข่าวสาร และไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมสาเหตุจากเจ้าของสวนทุเรียนส่วนใหญ่อายุมากจึงไม่สะดวกในการเดินทาง

ตารางที่ 5.21 แสดงการรับรู้ข่าวสาร แหล่งข่าวสาร ความถี่ในการรับข่าวสาร

ปัจจัย	ร้อยละ (%)
การรับรู้ข่าวสารชมรมอนุรักษ์ทุเรียนฯ	
ไม่ได้รับ	14.6
ได้รับ	85.4
แหล่งข่าวสาร (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)	
หอกระจายข่าว	3.6
วิทยุ	6.0
โทรทัศน์	7.8
หนังสือพิมพ์	4.2
กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน	22.3
เจ้าหน้าที่ทางราชการ	36.1
ญาติพี่น้อง	20.5
ชมรมอนุรักษ์ทุเรียนฯ	59.6
อื่น ๆ	1.2
ความถี่ในการรับข่าวสาร	
ประจำบ่อย 3 ครั้ง / เดือน	12.3
บางครั้งไม่บ่อย 1-2 ครั้ง / เดือน	38.0
นานๆ ครั้ง หลายเดือน / ครั้ง	35.2
ไม่เคยได้รับ	14.5

ที่มา : จากการตอบแบบสอบถาม เมษายน 2549

5.5.3 ระดับการมีส่วนร่วม

สำหรับการศึกษาในเรื่องของระดับการมีส่วนร่วมในครั้งนี้ได้นำการศึกษาถึงลักษณะขั้นตอนและการรับรู้ข่าวสารของผู้ปลูกทุเรียน มาประกอบด้วยกับแนวความคิดแบบจำลองระดับขั้นการมีส่วนร่วมของ Sherry Arnstein (1969) และ Choguill (1996) ซึ่งจากการศึกษาในข้างต้นถึงลักษณะ ขั้นตอน และวิธีการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่ศึกษาและนำมาเปรียบเทียบกับแนวความคิดของ Sherry Arnstein จะพบว่า ผู้ปลูกทุเรียนได้เข้าร่วมกลุ่มกันเป็นชมรมอนุรักษ์ทุเรียนจังหวัดนนทบุรี และเข้ามามีส่วนร่วม แต่ส่วนใหญ่อยู่ในขั้นกลาง คือ ประชาชนจะมีส่วนร่วมในเรื่องของการให้ข้อมูลและคำปรึกษาแต่ประชาชนก็ยังไม่มีความตัดสินใจ

ใจและดำเนินการ (Tokenism) มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่มีสิทธิเข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการต่าง ๆ ที่อยู่ชั้นสูงสุด (Participation) แต่ก็ยังเป็นเพียงการให้ชุมชนตัดสินใจในบางส่วนจากโครงการหรือแผนของรัฐที่มีอยู่แล้ว กล่าวคือกลุ่มของผู้นำ และกรรมการที่เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการดำเนินงาน ตัวอย่างเช่น การดำเนินงานจัดตั้งสวนทุเรียนสาธิต เพื่อเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ด้านการอนุรักษ์ ฟื้นฟูและพัฒนาคุณภาพทุเรียนและเป็นตัวอย่างแก่เกษตรกรรายอื่นๆ แต่อย่างไรก็ตาม การที่รัฐจะมอบอำนาจการตัดสินใจแก่ผู้ปลูกทุเรียนทั้งหมดนั้นคงเป็นไปได้ยากเพราะรัฐเองไม่อาจตอบสนองความต้องการทั้งหมดของผู้ปลูกทุเรียนได้เนื่องจากเป็นที่ทราบกันอยู่ดีว่าการทำการเกษตรมีข้อจำกัดในด้านของสภาพภูมิอากาศ สภาพของพื้นที่ และเทคโนโลยีการผลิต ดังนั้นควรที่จะมีการรวมตัวกันและพึ่งตนเองหรือเสนอต่อรัฐว่าต้องการการสนับสนุนเรื่องอะไร

5.6 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีผลกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์พื้นที่เกษตร

การศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์พื้นที่ปลูกทุเรียน จำเป็นต้องมีการรวมตัวกันของเกษตรกรเพื่อร่วมมือกันแก้ไขปัญหา และหาทางพัฒนาปรับปรุงการปลูกให้ได้ผลตอบแทนที่แข่งขันกับทางเลือกอื่น ๆ แต่ขณะนี้พบว่าระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรโดยรวมยังอยู่ในระดับปานกลางเท่านั้น จำเป็นต้องส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้น และครอบคลุมกลุ่มเกษตรกรทั่วถึงขึ้น

การศึกษานี้จึงสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกร โดยจะทำการวิเคราะห์ 2 ส่วนคือ

1. ปัจจัยที่มีผลต่อลักษณะการมีส่วนร่วม อันประกอบด้วย ร่วมประชุม ร่วมฝึกอบรม/สัมมนา ร่วมสนับสนุนช่วยเหลือ ร่วมเป็นผู้นำ/กรรมการ/สมาชิก

ปัจจัยสำคัญคือ เพศ อาชีพรอง ระยะเวลาที่อาศัย สถานทางสังคม การเป็นสมาชิกกลุ่ม การได้รับการฝึกอบรม และการได้รับข่าวสาร

2. ปัจจัยที่มีผลต่อขั้นตอนการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย การเข้าร่วมตัดสินใจ การเข้าร่วมปฏิบัติการ การเข้าร่วมประเมินผล

ปัจจัยสำคัญคือ เพศ อาชีพหลัก รายได้ทำสวนทุเรียน สถานทางสังคม การเป็นสมาชิกกลุ่ม การได้รับการฝึกอบรม และการได้รับข่าวสาร

ผู้ศึกษาได้ใช้ค่าไคสแควร์ (Chi – Square) เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลปรากฏดังนี้

5.6.1 ปัจจัยที่มีผลต่อลักษณะการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่เกษตร

5.6.1.1 เพศของผู้ทำสวนทุเรียนนนท์

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเพศกับลักษณะการมีส่วนร่วมพบว่า เพศมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมด้านการร่วมออกแรงงานดังที่แสดงไว้ในตารางที่ 5.22 สำหรับด้านอื่นพบว่าเพศชายและหญิงไม่แตกต่างกัน โดยมีรายละเอียดดังนี้

สำหรับผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับลักษณะการมีส่วนร่วม กลุ่มเพศชายมีแนวโน้มในด้านอุทิศแรงงานในการทำกิจกรรมของชมรมอนุรักษ์ทุเรียนนนท์ทั้งนี้อาจเป็นลักษณะโดยธรรมชาติของเพศชายและเพศหญิงมีลักษณะแตกต่างกันทั้งโครงสร้างทางร่างกายและจิตใจ ลักษณะนี้ย่อมมีผลต่อบุคลิกภาพ ทักษะคิด แนวคิด ประกอบกับกลุ่มเกษตรกรตัวอย่างมีอายุมากเฉลี่ยที่ 57 ปี จึงทำให้เพศหญิงอยู่ในวัยไม่ได้ใช้แรงงานจึงมีแนวโน้มค่อนข้างน้อยในการร่วมออกแรงงานทำกิจกรรมต่าง ๆ และจากแบบสอบถามซึ่งส่วนหนึ่งได้มาจากเหตุผลที่ตอบว่ามาร่วมกิจกรรมไม่ไหว อายุมากแล้ว เป็นต้น

ตารางที่ 5.22 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับลักษณะการมีส่วนร่วม

ลักษณะการมีส่วนร่วม		เพศ		รวม (N = 181) ร้อยละ (n _i)	ผลการวิเคราะห์ทางสถิติ
		ชาย (N = 97) (ร้อยละ)	หญิง (N = 84) (ร้อยละ)		
ร่วม ประชุม/ ฝึกอบรม	แสดงความคิดเห็น	44.3	34.5	39.8	$\chi^2 = 1.807$ Sig = 0.179 Cramer's V = 0.100
	ความสนใจติดตามข่าวสาร	76.3	83.3	79.6	$\chi^2 = 1.374$ Sig = 0.241 Cramer's V = 0.087
ร่วม สนับสนุน ช่วยเหลือ	ให้ข้อมูลด้านทุเรียน	63.9	54.8	59.7	$\chi^2 = 1.568$ Sig = 0.210 Cramer's V = 0.093
	ร่วมออกค่าใช้จ่าย	11.3	6.0	8.8	$\chi^2 = 1.622$ Sig = 0.203 Cramer's V = 0.095
ร่วมเป็น สมาชิก/ กรรมการ	ร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ทุเรียน	73.2	66.7	70.2	$\chi^2 = 0.917$ Sig = 0.338 Cramer's V = 0.071
	ร่วมออกแรงงานของสวนรวม	59.8	44.0	52.5	$\chi^2 = 4.476$ Sig = 0.034 Cramer's V = 0.157

5.6.1.2 ระยะเวลาที่อยู่อาศัยของผู้ทำสวนทุเรียนนนท์

ด้านการแสดงความคิดเห็น ร่วมออกค่าใช้จ่าย ร่วมออกแรงงานของส่วนรวมนั้น พบว่าระยะเวลาที่อยู่อาศัยในพื้นที่สวนทุเรียนนนท์ไม่ได้มีส่วนมากนักต่อเรื่องดังกล่าวเมื่อสังเกตจากร้อยละรวมทั้งหมด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะทางราชการที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินการ และออกค่าใช้จ่ายให้

ระยะเวลาที่อยู่อาศัยมีความสัมพันธ์เฉพาะกับลักษณะการมีส่วนร่วมในเรื่องการร่วมสนับสนุนช่วยเหลือด้านการให้ข้อมูลทุเรียน (ดูตารางที่ 5.23) พบว่า ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของกลุ่มเกษตรกรช่วง 40 ปี นั้นมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลด้านทุเรียนน้อยที่สุด เพิ่มขึ้นมาคือผู้ที่อยู่อาศัย 41 - 60 ปี และมากที่สุดคือผู้ที่มีระยะเวลาอยู่อาศัย ตั้งแต่ 61 ปีขึ้นไป ที่มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลด้านทุเรียนมากที่สุด อาจเนื่องจากเกษตรกรในช่วงอายุนี้มีความยาวนานในการอาศัยอยู่ในชุมชน จึงมีประสบการณ์รับทราบถึงข้อมูลด้านสภาพแวดล้อมพื้นที่ปลูกทุเรียนเป็นอย่างดี แต่เมื่อรวมจำนวนผู้ที่เคยให้ข้อมูลด้านทุเรียนทั้งหมดปรากฏว่ามีผู้ที่ให้ข้อมูลเพียงร้อยละ 59.7 เท่านั้น เพราะฉะนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการจัดเก็บข้อมูลจากเกษตรกรให้ครอบคลุมมากขึ้น และกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลภายในกลุ่มเกษตรกรกันเองเพิ่มมากขึ้น

ตารางที่ 5.23 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างระยะเวลาที่อยู่อาศัยกับลักษณะการมีส่วนร่วม

ลักษณะการมีส่วนร่วม		ระยะเวลาที่อยู่อาศัย			รวม (N=181) ร้อยละ (n)	ผลการวิเคราะห์ ทางสถิติ
		< 40 (N=23) (ร้อยละ)	41 - 60 (N=92) (ร้อยละ)	61 + (N=66) (ร้อยละ)		
ร่วมประชุม/ ฝึกอบรม	แสดง ความคิดเห็น	43.5	38.0	40.9	39.8 (72)	$\chi^2 = 0.282$ Sig = 0.868 Cramer's V = 0.039
	ความสนใจคิด ตามข่าวสาร	87.0	75.0	83.3	79.6 (144)	$\chi^2 = 2.528^a$ Sig = 0.283 Cramer's V = 0.118
ร่วมสนับสนุน ช่วยเหลือ	ให้ข้อมูลด้าน ทุเรียน	34.8	59.8	68.2	59.7 (108)	$\chi^2 = 7.907$ Sig = 0.019 Cramer's V = 0.209
	ร่วมออกค่าใช้จ่าย	4.3	6.5	13.6	8.8 (16)	$\chi^2 = 3.074^a$ Sig = 0.215 Cramer's V = 0.130
ร่วมเป็น สมาชิก/ กรรมการ	ร่วมกิจกรรม อนุรักษ์ทุเรียน	69.6	72.8	66.7	70.2 (127)	$\chi^2 = 0.701$ Sig = 0.704 Cramer's V = 0.062
	ร่วมออกแรงงาน ของส่วนรวม	39.1	54.3	54.5	52.5 (95)	$\chi^2 = 1.885$ Sig = 0.390 Cramer's V = 0.102

a. 16.7 % ของ cell ที่มีค่า E < 5

5.6.1.3 อาชีพรองของผู้ทำสวนทุเรียนนนท์

ผู้ที่ทำอาชีพรองด้วยการทำสวนและทำอาชีพอื่นมีความสนใจติดตามข่าวสารและร่วมทำกิจกรรมอนุรักษ์ทุเรียนมีมากกว่าเรื่องอื่น ๆ นับว่าเป็นสิ่งดีในการทำโครงการอนุรักษ์ทุเรียน ส่วนการให้ข้อมูลด้านทุเรียน และร่วมออกแรงงาน จะอยู่ในระดับกลาง ๆ เมื่อรวมกันแล้ว แต่สำหรับการแสดงความคิดเห็นนั้นปรากฏว่าน้อยมากนั้นไม่ว่าจะมาจากสาเหตุใด ก็ควรที่จะหาวิธีการหรือช่องทางให้แสดงความคิดเห็นให้มากขึ้น

สำหรับอาชีพรองมีความสัมพันธ์กับลักษณะการมีส่วนร่วมในเรื่องร่วมสนับสนุนช่วยเหลือด้านร่วมออกค่าใช้จ่าย (ดูตารางที่ 24) กล่าวคือหนึ่งในสี่ของผู้ที่ประกอบอาชีพอื่น มีการร่วมออกค่าใช้จ่ายในขณะที่ผู้ทำสวนเป็นอาชีพรอง มีการร่วมออกค่าใช้จ่ายน้อยมาก แสดงว่าผู้ที่ประกอบอาชีพอื่น ๆ เป็นอาชีพรองซึ่งมีรายได้เฉลี่ยสูงกว่ามีแนวโน้มในการร่วมสนับสนุนช่วยเหลือออกค่าใช้จ่าย อย่างไรก็ตามยังมีจำนวนน้อยอยู่เมื่อรวมทั้งหมด ทั้งนี้เพราะมีส่วนราชการสนับสนุนเรื่องงบประมาณ

ตารางที่ 5.24 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพรองกับลักษณะการมีส่วนร่วม

ลักษณะการมีส่วนร่วม		อาชีพรอง		รวม (N = 181) ร้อยละ (n _p)	ผลการวิเคราะห์ทางสถิติ
		ทำสวน (N = 135) (ร้อยละ)	อาชีพอื่น (N = 46) (ร้อยละ)		
ร่วมประชุม/ ฝึกอบรม	แสดงความคิดเห็น	40.0	39.1	39.8 (72)	$\chi^2 = 0.030$ Sig = 0.917 Cramer's V = 0.008
	ความสนใจติดตาม ข่าวสาร	80.0	78.3	79.6 (144)	$\chi^2 = 0.166$ Sig = 0.801 Cramer's V = 0.019
ร่วม สนับสนุน ช่วยเหลือ	ให้ข้อมูลด้านทุเรียน	56.3	69.6	59.7 (108)	$\chi^2 = 1.646$ Sig = 0.113 Cramer's V = 0.118
	ร่วมออกค่าใช้จ่าย	3.7	23.9	8.8 (16)	$\chi^2 = 20.421^a$ Sig = 0.000 Cramer's V = 0.310
ร่วมเป็น สมาชิก/ กรรมการ	ร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ ทุเรียน	69.6	71.7	70.2 (127)	$\chi^2 = 0.019$ Sig = 0.787 Cramer's V = 0.020
	ร่วมออกแรงงาน ของส่วนรวม	52.6	52.2	52.5 (95)	$\chi^2 = 0.009$ Sig = 0.961 Cramer's V = 0.004

a. 25.0% ของ cell ที่มีค่า E < 5

5.6.1.4 การเป็นสมาชิกกลุ่มของผู้ทำสวนทุเรียนนนท์

สมาชิกกลุ่ม ในที่นี้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเจ้าของสวนทุเรียนที่ไม่ได้เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มใด ๆ เลย และกลุ่มเจ้าของสวนทุเรียนที่ร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม เมื่อทำการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นสมาชิกกลุ่มกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่เกษตร พบว่าการเป็นสมาชิกกลุ่มมีความสัมพันธ์กับลักษณะการมีส่วนร่วม

ผลต่อลักษณะการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นนี้พบว่า (ดูตารางที่ 5.25) มีเพียงสองด้านเท่านั้นที่ไม่แตกต่างกัน คือด้านร่วมออกค่าใช้จ่ายที่อยู่ในเรื่องร่วมสนับสนุนช่วยเหลือและร่วมออกแรงงาน เพราะฉะนั้นจึงแสดงให้เห็นได้ว่าการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มมีผลอย่างยิ่งต่อลักษณะการมีส่วนร่วมในการประกอบกิจกรรมด้านต่างๆ ดังนั้นจึงควรเป็นอย่างยิ่งที่ต้องให้เจ้าของสวนทุเรียนได้เข้าร่วมเป็นสมาชิก

ส่วนผลที่ไม่แตกต่างกันคือด้านที่อยู่ในเรื่องร่วมออกค่าใช้จ่าย เป็นเพราะว่ายังไม่มี การเรียกเก็บค่าใช้จ่ายใด ๆ และเรื่องร่วมออกแรงงานนั้น ส่วนใหญ่เกษตรกรมีอายุมาก ดังนั้นจึงเป็นการดีที่ต้องให้ผู้สืบทอดการทำทุเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องนี้

เป็นที่สังเกตว่าเจ้าของสวนที่เป็นสมาชิกเคยสนใจติดตามข่าวสารและแสดงความคิดเห็น ย่อมมีโอกาสเป็นคณะกรรมการมากกว่าผู้ที่ไม่เคยเป็นสมาชิกกลุ่มใด ๆ เลย อีกทั้งเจ้าของสวนทุเรียนที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมมีแนวโน้มเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะจะมีโอกาสสูงกว่าผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม

ตารางที่ 5.25 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นสมาชิกกลุ่มกับลักษณะการมีส่วนร่วม

ลักษณะการมีส่วนร่วม		การเป็นสมาชิกกลุ่ม		รวม (N = 181) ร้อยละ (n _p)	ผลการวิเคราะห์ทางสถิติ
		ไม่เป็น (N = 14) (ร้อยละ)	เป็น (N = 167) (ร้อยละ)		
ร่วมประชุม/ ฝึกอบรม	แสดงความคิดเห็น	7.1	42.5	39.8(72)	$\chi^2 = 6.747^a$ Sig = 0.009 Cramer's V = 0.193
	ความสนใจติดตาม ข่าวสาร	42.9	82.6	79.6(144)	$\chi^2 = 12.567$ Sig = 0.000 Cramer's V = 0.263
ร่วม สนับสนุน ช่วยเหลือ	ให้ข้อมูลด้านทุเรียน	28.6	62.3	59.7(108)	$\chi^2 = 6.097^a$ Sig = 0.014 Cramer's V = 0.184
	ร่วมออกค่าใช้จ่าย	7.1	9.0	8.8(16)	$\chi^2 = 0.054^b$ Sig = 0.816 Cramer's V = 0.017
ร่วมเป็น สมาชิก/ กรรมการ	ร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ ทุเรียน	21.4	74.3	70.2(127)	$\chi^2 = 17.218^b$ Sig = 0.000 Cramer's V = 0.308
	ร่วมออกแรงงานของ ส่วนรวม	28.6	54.5	52.5(95)	$\chi^2 = 3.480^a$ Sig = 0.062 Cramer's V = 0.139

a. 0.0 % ของ cell ที่มีค่า E < 5

b. 25.0 % ของ cell ที่มีค่า E < 5

5.6.1.5 สถานภาพทางสังคมของผู้ทำสวนทุเรียนนนท์

สถานภาพทางสังคมมีความสัมพันธ์กับลักษณะการมีส่วนร่วมกล่าวคือกลุ่มเกษตรกรที่เป็นสมาชิก กรรมการ จะมีแนวโน้มสัมพันธ์กับทุกๆ ด้าน (ดูตารางที่ 5.26) โดยเฉพาะผู้ที่มิสถานภาพทางสังคมที่เป็น กรรมการและผู้นำต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในทุกๆ ด้าน และพบว่าที่มากที่สุดคือ ความสนใจติดตามข่าวสาร รองลงมาคือร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ทุเรียนซึ่งเป็นไปได้ว่าผู้ที่ เป็นกรรมการและผู้นำมีโอกาสในการทำกิจกรรมมากกว่าผู้ที่ เป็นสมาชิก และไม่ได้เป็นสมาชิก แต่อย่างไรนั้นก็ตามยังพบว่าผู้ที่ เป็นสมาชิก ยังคงเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิก เป็นเพราะมีความต้องการทำกิจกรรมนั่นเอง

ข้อสังเกตจากการศึกษาตารางแสดงความสัมพันธ์ พบว่าลักษณะของการมีส่วนร่วมในการออกค่าใช้จ่าย ในกลุ่มเกษตรกรที่มีสถานภาพทางสังคมที่เป็นกรรมการและผู้นำจะสูง เป็นไปได้ว่ากรรมการและผู้นำมีสถานภาพทางสังคมที่ดีกว่า ต้องการออกค่าใช้จ่ายในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้ที่มิสถานภาพทางสังคมอื่นๆ

และข้อสังเกตอีกอย่างหนึ่งคือผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิก มีความสนใจติดตามข่าวสารมากกว่าลักษณะอื่น ๆ แสดงว่าอย่างน้อยก็ยังคงต้องการที่จะมีส่วนในการอนุรักษ์ทุเรียนนนท์ จึงควรมีการส่งเสริมให้มีส่วนร่วมด้านต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้นไป

ตารางที่ 5.26 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพทางสังคมกับลักษณะการมีส่วนร่วม

ลักษณะการมีส่วนร่วม		สถานภาพทางสังคม			รวม (N = 180) ร้อยละ (n _i)	ผลการวิเคราะห์ทางสถิติ
		ไม่เป็น (N = 14) (ร้อยละ)	สมาชิก (N = 133) (ร้อยละ)	กรรมการ และผู้นำ (N = 33) (ร้อยละ)		
ร่วม ประชุม/ ฝึกอบรม	แสดงความ ความคิดเห็น	7.1	36.1	69.7	40.0(72)	$\chi^2 = 19.271^a$ Sig = 0.000 Cramer's V = 0.327
	ความสนใจ ติดตามข่าวสาร	42.9	81.2	90.9	80.0(144)	$\chi^2 = 14.646^b$ Sig = 0.001 Cramer's V = 0.285
ร่วม สนับสนุน ช่วยเหลือ	ให้ข้อมูลด้าน ทุเรียน	28.6	61.7	66.7	60.0(108)	$\chi^2 = 6.525^a$ Sig = 0.038 Cramer's V = 0.190
	ร่วมออก ค่าใช้จ่าย	7.1	5.3	24.2	8.9(16)	$\chi^2 = 11.817^c$ Sig = 0.003 Cramer's V = 0.256
ร่วมเป็น สมาชิก/ กรรมการ	ร่วมกิจกรรม อนุรักษ์ทุเรียน	21.4	70.7	87.9	70.0(126)	$\chi^2 = 20.780^b$ Sig = 0.000 Cramer's V = 0.340
	ร่วมออกแรง ของส่วนรวม	28.6	48.1	81.8	52.8(95)	$\chi^2 = 15.616^a$ Sig = 0.000 Cramer's V = 0.295

a. 0.0 % ของ cell ที่มีค่า E < 5 b. 16.7 % ของ cell ที่มีค่า E < 5 c. 33.3 % ของ cell ที่มีค่า E < 5

5.6.1.6 การได้รับการฝึกอบรมของผู้ทำสวนทุเรียนนนท์

การได้รับการฝึกอบรมแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเจ้าของสวนทุเรียนที่ไม่เคยได้รับการฝึกอบรมของทางราชการหรือชมรมที่จัดขึ้นเลย และกลุ่มเจ้าของสวนทุเรียนที่เคยได้รับการฝึกอบรมที่หน่วยงานทางราชการหรือชมรมจัดขึ้น

เมื่อทำการทดสอบความสัมพันธ์ดังกล่าว พบว่าการฝึกอบรมมีความสัมพันธ์กับลักษณะการมีส่วนร่วม ดังนี้

การได้รับการฝึกอบรมมีความสัมพันธ์กับลักษณะการมีส่วนร่วม (ดูตารางที่ 5.27) พบว่าผู้ที่เคยได้รับการฝึกอบรมมีความสนใจติดตามข่าวสารมากที่สุด นับว่าเป็นจุดเด่นที่เดียว รองลงมาคือผู้ที่เคยได้รับการฝึกอบรมมีความสนใจเข้าร่วมทำกิจกรรมอนุรักษ์ทุเรียน โดยมากกว่าผู้ที่ไม่

เคยได้รับการฝึกอบรม ทั้งนี้ผู้ที่ได้รับการฝึกอบรมย่อมมีโอกาสที่จะมีความสนใจติดตามข่าวสาร และให้ข้อมูลทุเรียนด้วย แต่สำหรับการแสดงความคิดเห็นนั้นค่อนข้างน้อยอยู่มากเมื่อพิจารณาโดยรวมแม้ว่าจะแตกต่างกัน ซึ่งพบว่าเจ้าของสวนทุเรียนที่เข้ารับการฝึกอบรมได้แสดงความคิดเห็นมาก แต่ผู้ที่ไม่เคยเข้ารับการฝึกอบรม ก็ไม่เคยร่วมออกแสดงความคิดเห็น

จะเห็นได้ว่าเจ้าของสวนทุเรียนที่เคยได้รับการฝึกอบรมมีส่วนร่วมทำกิจกรรมเสียเป็นส่วนใหญ่ เพราะฉะนั้นจึงควรให้มีการเข้ารับการฝึกอบรมต่าง ๆ ให้ทั่วถึงไม่ว่าจะเป็นสมาชิกหรือไม่เป็นสมาชิกก็ตาม เพราะผลที่ได้มาคือการเพิ่มขึ้นของผู้ที่มีส่วนร่วม

ส่วนที่ไม่แตกต่างกันของผู้ที่เคยและไม่เคยได้รับการฝึกอบรมคือเรื่อง ร่วมออกค่าใช้จ่าย และร่วมออกแรงของสวนรวมกัน ซึ่งให้เห็นว่าผู้ที่เคยเข้ารับการฝึกอบรมไม่ส่งผลต่อเรื่องดังกล่าว ซึ่งผู้ที่ไม่เคยได้รับการฝึกอบรมก็ต้องการมีส่วนร่วมได้เช่นกัน แต่ทั้งคู่ก็ยังมีจำนวนน้อยอยู่ จึงควรมีการส่งเสริมให้เข้าร่วมมากขึ้น

ตารางที่ 5.27 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการได้รับการฝึกอบรมกับลักษณะการมีส่วนร่วม

ลักษณะการมีส่วนร่วม		การได้รับการฝึกอบรม		รวม (N = 176) ร้อยละ (n _i)	ผลการวิเคราะห์ทางสถิติ
		ไม่เคยฝึกอบรม (N = 52) (ร้อยละ)	เคยฝึกอบรม (N = 124) (ร้อยละ)		
ร่วมประชุม/ ฝึกอบรม	แสดงความคิดเห็น	26.9	46.0	40.3(71)	$\chi^2 = 5.521$ Sig = 0.019 Cramer's V = 0.177
	ความสนใจติดตามข่าวสาร	63.5	87.1	80.1(141)	$\chi^2 = 12.846$ Sig = 0.000 Cramer's V = 0.270
ร่วม สนับสนุน ช่วยเหลือ	ให้ข้อมูลด้าน ทุเรียน	48.1	64.5	59.7(105)	$\chi^2 = 4.114$ Sig = 0.043 Cramer's V = 0.153
	ร่วมออก ค่าใช้จ่าย	7.7	9.7	9.1(16)	$\chi^2 = 0.175^a$ Sig = 0.676 Cramer's V = 0.032
ร่วมเป็น สมาชิก/ กรรมการ	ร่วมกิจกรรม อนุรักษ์ทุเรียน	48.1	79.8	70.5(124)	$\chi^2 = 17.755$ Sig = 0.000 Cramer's V = 0.318
	ร่วมออกแรง ของสวนรวม	48.1	55.6	53.4(94)	$\chi^2 = 0.843$ Sig = 0.358 Cramer's V = 0.069

a. 25.0 % ของ cell ที่มีค่า E < 5

5.6.1.7 การได้รับข่าวสารของผู้ทำสวนทุเรียนนนท์

การได้รับข่าวสารมีความสัมพันธ์กับทุก ๆ ด้านยกเว้นร่วมออกค่าใช้จ่ายเพียงด้านเดียวที่ไม่มีแนวโน้มเลย อย่างที่เคยกล่าวมาแล้วว่ามีหน่วยงานราชการคอยให้การสนับสนุนช่วยเหลือเรื่องงบประมาณในการทำกิจกรรมต่าง ๆ สำหรับความสัมพันธ์ของตัวแปร พบว่ามีความสัมพันธ์เป็นอันดับสูงสุดคือความสนใจติดตามข่าวสาร

เป็นที่สังเกตว่าเจ้าของสวนทุเรียนที่ได้รับข่าวสารมีความสัมพันธ์กับเรื่องความสนใจติดตามข่าวสารมากที่สุด ลักษณะดังกล่าวส่งผลให้เกษตรกรเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ทุเรียนตามมา พร้อมทั้งให้ข้อมูลด้านทุเรียนและร่วมออกแรงทำกิจกรรม สุดท้ายยังคงแสดงความคิดเห็นอีกด้วย ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดว่า เจ้าของสวนทุเรียนที่ไม่ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทุเรียนนนท์นั้น เข้าร่วมค่อนข้างน้อย (ตารางที่ 5.28)

เห็นได้ว่าการได้รับข้อมูลสารอนุรักษ์ทุเรียนนนท์มีส่วนช่วยให้เจ้าของสวนทุเรียนได้เข้ามามีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น เป็นเหมือนกับการชักชวน สร้างความใกล้ชิดระหว่างหน่วยงานรัฐกับเจ้าของสวนทุเรียน และยังสร้างความเชื่อมั่นให้เจ้าของสวนเข้ามาทำกิจกรรมอีกด้วย

ตารางที่ 5.28 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการได้รับข่าวสารกับลักษณะการมีส่วนร่วม

ลักษณะการมีส่วนร่วม		การได้รับข่าวสาร		รวม (N = 178) ร้อยละ (n)	ผลการวิเคราะห์ทางสถิติ
		ไม่ได้รับ (N = 26) (ร้อยละ)	ได้รับ (N = 152) (ร้อยละ)		
ร่วมประชุม/ ฝึกอบรม	แสดงความคิดเห็น	11.5	45.4	40.4(72)	$\chi^2 = 10.565^a$ Sig = 0.001 Cramer's V = 0.244
	ความสนใจติดตาม ข่าวสาร	42.3	85.5	79.2(141)	$\chi^2 = 25.186$ Sig = 0.000 Cramer's V = 0.376
ร่วม สนับสนุน ช่วยเหลือ	ให้ข้อมูลด้านทุเรียน	38.5	64.5	60.7(108)	$\chi^2 = 6.296$ Sig = 0.012 Cramer's V = 0.188
	ร่วมออกค่าใช้จ่าย	7.7	9.2	9.0(16)	$\chi^2 = 0.063^b$ Sig = 0.803 Cramer's V = 0.019
ร่วมเป็น สมาชิก/ กรรมการ	ร่วมกิจกรรม อนุรักษ์ทุเรียน	42.3	76.3	71.3(127)	$\chi^2 = 12.561$ Sig = 0.000 Cramer's V = 0.266
	ร่วมออกแรงงาน ของสวนรวม	30.8	55.9	52.2(93)	$\chi^2 = 5.630$ Sig = 0.018 Cramer's V = 0.178

a. 0.0 % ของ cell ที่มีค่า $E < 5$

b. 25.0 % ของ cell ที่มีค่า $E < 5$

5.6.2 ปัจจัยที่มีผลต่อขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่เกษตร

5.6.2.1 เพศของผู้ทำสวนทุเรียนนนท์

เพศมีความสัมพันธ์กับขั้นตอนการมีส่วนร่วมด้านการชักชวนเกษตรกรรายอื่นๆ เข้าร่วมโครงการแสดงไว้ในตารางที่ 5.29 พบว่าทั้งเพศชายและเพศหญิงไม่แตกต่างกันยกเว้นเรื่องการชักชวนเกษตรกรรายอื่นๆ ให้เข้าร่วมโครงการที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่

สำหรับการให้ข้อมูลการอนุรักษ์ทุเรียนนนท์ทั้งเพศชายและหญิงค่อนข้างให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ซึ่งเป็นสิ่งดีต่อการนำข้อมูลจากผู้มีประสบการณ์ตรงมาใช้ในการอนุรักษ์ทุเรียน

แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าเคยแสดงความคิดเห็นคัดค้านได้แย่ง และเคยเสนอขั้นตอนที่ควรปรับปรุงทั้งเพศชายและเพศหญิงเมื่อรวมกันแล้วในสัดส่วนค่อนข้างต่ำ ทำให้การนำข้อมูลความรู้ที่มีอยู่มาแนะนำเสนอต่อทางราชการหรือชมรมอนุรักษ์ทุเรียนนนท์ค่อนข้างลำบาก

สำหรับเรื่องเพศนั้นมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับการเข้าร่วมปฏิบัติการทางด้านการชักชวนเกษตรกรรายอื่นๆ ให้เข้าร่วมโครงการที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่นั้น กล่าวคือเพศชายชักชวนเกษตรกรรายอื่นๆ มากกว่าเพศหญิงทั้งนี้อาจเป็นเพราะลักษณะทางสังคมที่เพศชายจะมีการสมาคมอกบ้านมากกว่าเพศหญิง แต่ในการให้ข้อมูลในการอนุรักษ์ทุเรียนนนท์ทั้งเพศชายและเพศหญิงมีส่วนร่วมสูงด้วยกันทั้งคู่ (ประมาณร้อยละ 75) ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ได้กว้างขวางมากขึ้น เป็นสิ่งที่ควรสนับสนุนต่อไป

ตารางที่ 5.29 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับขั้นตอนการมีส่วนร่วม

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม		เพศ		รวม (N = 181) ร้อยละ (n _i)	ผลการวิเคราะห์ ทางสถิติ
		ชาย (N = 97) (ร้อยละ)	หญิง (N = 84) (ร้อยละ)		
การเข้าร่วม ตัดสินใจ	แสดงความคิดเห็น(คัดค้าน/ได้แย่ง)	39.2	28.6	34.3(62)	$\chi^2 = 2.248$ Sig = 0.134 Cramer's V = 0.111
การเข้าร่วม ปฏิบัติการ	ชักชวนเกษตรกรเข้าร่วม โครงการ	63.9	48.8	56.9(103)	$\chi^2 = 4.190$ Sig = 0.041 Cramer's V = 0.152
	ให้ข้อมูลการอนุรักษ์ทุเรียน	76.3	73.8	75.1(136)	$\chi^2 = 0.148$ Sig = 0.700 Cramer's V = 0.029
การเข้าร่วม ประเมินผล	เสนอขั้นตอนที่ควรปรับปรุง	48.5	34.5	42.0(76)	$\chi^2 = 3.586$ Sig = 0.058 Cramer's V = 0.141

5.6.2.2 อาชีพหลักของผู้ทำสวนทุเรียนนนท์

ผู้ทำอาชีพหลักด้วยการประกอบอาชีพอื่นแต่มีอาชีพรองด้วยการทำสวนนนท์พบว่าเป็นกลุ่มที่เคยเข้าร่วมในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในทุกด้านมากกว่าผู้ทำสวนเป็นอาชีพหลัก แสดงให้เห็นว่าถึงแม้จะประกอบอาชีพอื่นเป็นอาชีพหลัก แต่ยังคงต้องการทำสวนอยู่ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม จึงเป็นสิ่งดีต่อการทำกิจกรรมของการอนุรักษ์ทุเรียนเพราะมีอาชีพที่หลากหลายส่งผลให้ได้ประโยชน์อย่างยิ่งในหลาย ด้าน แต่อย่างไรก็ตามก็ควรส่งเสริมให้ผู้ทำสวนเป็นอาชีพหลักได้เข้ามามีส่วนกับขั้นตอนต่าง ๆ ให้มากกว่านี้

อย่างไรก็ตามความแตกต่างนี้มีนัยสำคัญเฉพาะด้านแสดงความคิดเห็นคัดค้านได้แย่งอย่างมีเหตุผลในกรณีที่มีการรวมชนอนุรักษ์ทุเรียนนนท์ดำเนินการที่ไม่สอดคล้องกับปัญหาความต้องการของกลุ่มเกษตรกร และเสนอขั้นตอนที่ควรปรับปรุง กล่าวคือกลุ่มที่มีอาชีพอื่นเป็นอาชีพหลักแสดงความคิดเห็นมากกว่ากลุ่มเกษตรกร เป็นไปได้กลุ่มนี้มีความรู้ ความสามารถกว้างขวางกว่า ซึ่งคงเห็นประโยชน์ของการแสดงความคิดเห็นคัดค้านได้แย่ง และเป็นเพราะการดำเนินงานของชมรมอนุรักษ์ทุเรียนนนท์ส่งผลโดยตรงต่อกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกร มีผลประโยชน์ไม่ทางใดก็ทางหนึ่งที่ได้รับ เช่น การแจกจ่ายพันธุ์ทุเรียนจากทาง ราชการ การฝึกอบรมต่างๆ จึงทำให้ต้องเสนอความคิดเห็นต่าง ๆ เพื่อรักษาผลประโยชน์ แต่เกษตรกรยังคงเข้าร่วมตัดสินใจน้อยอยู่มาก ตรงจุดนี้จึงควรที่จะต้องสนับสนุนให้มากขึ้น (ดูตารางที่ 5.30)

ตารางที่ 5.30 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพหลักกับขั้นตอนการมีส่วนร่วม

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม		อาชีพหลัก		รวม (N = 181) ร้อยละ (n _i)	ผลการวิเคราะห์ ทางสถิติ
		ทำสวน (N = 125) (ร้อยละ)	อาชีพอื่น (N = 56) (ร้อยละ)		
การเข้าร่วมตัดสินใจ	แสดงความคิดเห็น (คัดค้าน/โต้แย้ง)	28.8	46.4	34.3(62)	$\chi^2 = 4.232$ Sig = 0.021 Cramer's V = 0.172
การเข้าร่วม ปฏิบัติการ	ชักชวนเกษตรกรเข้าร่วม โครงการ	56.0	58.9	56.9(103)	$\chi^2 = 0.270$ Sig = 0.713 Cramer's V = 0.027
	ให้ข้อมูลการอนุรักษ์ทุเรียน	73.6	78.6	75.1(136)	$\chi^2 = 0.874$ Sig = 0.474 Cramer's V = 0.053
การเข้าร่วม ประเมินผล	เสนอขั้นตอนที่ควรปรับปรุง	36.8	53.6	42.0(76)	$\chi^2 = 2.842$ Sig = 0.035 Cramer's V = 0.157

5.6.2.3 รายได้จากการทำสวนทุเรียน

การเข้าร่วมปฏิบัติการด้านการให้ข้อมูลการอนุรักษ์ทุเรียนนั้น พบว่ามีผู้ให้ความร่วมมือเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะผู้มีรายได้สูงกว่า 50,001 บาทต่อปีให้ความร่วมมือทั้งหมด แต่สำหรับ เรื่องชักชวนเกษตรกรเข้าร่วมโครงการและการแสดงความคิดเห็นคัดค้านได้แย้ง พบว่ามีจำนวนน้อย

สำหรับรายได้จากการทำสวนทุเรียนพบว่ามีความสัมพันธ์เฉพาะกับขั้นตอนการมีส่วนร่วมด้านเสนอขั้นตอนที่ควรปรับปรุง (ดูตารางที่ 5.31) ผู้มีรายได้สูงกว่า 50,001 บาทต่อปี มีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ในสัดส่วนที่สูง (สูงกว่า 70% ขึ้นไป) แตกต่างจากกลุ่มที่มีรายได้น้อยกว่าอยู่มาก โดยเฉพาะในขั้นตอนเสนอขั้นตอนที่ควรปรับปรุง อาจเป็นเพราะกลุ่มที่มีรายได้สูงกว่าเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จในการทำสวนทุเรียนสูงกว่า มีความมั่นใจและกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรมากกว่ากลุ่มที่มีรายได้น้อยกว่า

เพราะฉะนั้นการส่งเสริมให้เกษตรกร สามารถทำการปลูกทุเรียนให้ได้ผลดี ก็จะเป็นวิธีหนึ่งที่จะนำไปให้มีการมีส่วนร่วมเพิ่มมากขึ้น

ตารางที่ 5.31 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างรายได้จากการทำสวนทุเรียนกับขั้นตอนการมีส่วนร่วม

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม		รายได้จากการทำสวนทุเรียน		รวม (N = 59) ร้อยละ (n _i)	ผลการวิเคราะห์ทางสถิติ
		รายได้ต่ำกว่า 50,000/ปี (N=48) (ร้อยละ)	รายได้สูงกว่า 50,001/ปี (N = 11) (ร้อยละ)		
การเข้าร่วม ตัดสินใจ	แสดงความคิดเห็น (คัดค้าน/โต้แย้ง)	41.7	72.7	47.5(28)	$\chi^2 = 3.462^a$ Sig = 0.063 Cramer's V = 0.242
การเข้าร่วม ปฏิบัติการ	ชักชวนเกษตรกร เข้าร่วม โครงการ	56.3	72.7	59.3(35)	$\chi^2 = 1.007^b$ Sig = 0.316 Cramer's V = 0.131
	ให้ข้อมูลการ อนุรักษ์ทุเรียน	85.4	100.0	88.1(52)	$\chi^2 = 1.820^b$ Sig = 0.177 Cramer's V = 0.176
การเข้าร่วม ประเมินผล	เสนอขั้นตอนที่ ควรปรับปรุง	39.6	81.8	47.5(28)	$\chi^2 = 6.402^a$ Sig = 0.011 Cramer's V = 0.329

a. 0.0 % ของ cell ที่มีค่า $E < 5$

b. 25.0 % ของ cell ที่มีค่า $E < 5$

5.6.2.4 การเป็นสมาชิกกลุ่มของผู้ทำสวนทุเรียนนนท์

พบว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มมีความสัมพันธ์ในขั้นตอนชักชวนเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ การให้ข้อมูลการอนุรักษ์ทุเรียน และเสนอขั้นตอนที่ควรปรับปรุง (ดูตารางที่ 5.32)

ข้อสังเกตที่เกิดขึ้นจากตารางแสดงความสัมพันธ์ พบว่ากลุ่มเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มนั้นปรากฏว่าลักษณะการมีส่วนร่วมในการชักชวนเกษตรกรเข้าร่วมโครงการพร้อมทั้งมีแนวโน้มในการให้ข้อมูลการอนุรักษ์ทุเรียนและเสนอขั้นตอนที่ควรปรับปรุง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและมากพอที่จะเสนอต่อเจ้าหน้าที่ราชการเพื่อปรับปรุงกิจกรรมของกลุ่มอนุรักษ์ทุเรียนนนท์

แต่เมื่อพิจารณาโดยรวมทั้งไม่เป็นและเป็นสมาชิกแล้วพบว่า การแสดงความคิดเห็นคัดค้าน โต้แย้ง และเสนอขั้นตอนที่ควรปรับปรุง ยังมีจำนวนน้อยอยู่มากและไม่ได้แตกต่างกันสำหรับผู้ที่เป็นสมาชิกกับไม่ได้เป็นสมาชิกแต่อย่างใด จึงควรส่งเสริม หรือเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นมากกว่านี้ โดยเฉพาะผู้ที่ เป็นสมาชิกต้องแสดงความคิดเห็นให้มากกว่าที่เป็นอยู่

ตารางที่ 5.32 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นสมาชิกกลุ่มกับขั้นตอนการมีส่วนร่วม

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม		การเป็นสมาชิกกลุ่ม		รวม (N = 181) ร้อยละ (n _i)	ผลการวิเคราะห์ทางสถิติ
		ไม่เป็น (N=14) (ร้อยละ)	เป็น (N=167) (ร้อยละ)		
การเข้าร่วม ตัดสินใจ	แสดงความคิดเห็น (คัดค้าน/โต้แย้ง)	14.3	35.9	34.3 (62)	$\chi^2 = 2.687^a$ Sig = 0.101 Cramer's V = 0.122
การเข้าร่วม ปฏิบัติการ	ชักชวนเกษตรกรเข้าร่วม โครงการ	7.1	61.1	56.9 (103)	$\chi^2 = 15.323^b$ Sig = 0.000 Cramer's V = 0.291
	ให้ข้อมูลการอนุรักษ์ ทุเรียน	28.6	79.0	75.1 (136)	$\chi^2 = 17.614^a$ Sig = 0.000 Cramer's V = 0.312
การเข้าร่วม ประเมินผล	เสนอขั้นตอนที่ควร ปรับปรุง	7.1	44.9	42.0 (76)	$\chi^2 = 7.564^b$ Sig = 0.006 Cramer's V = 0.204

a. 25.0 % ของ cell ที่มีค่า $E < 5$

b. 0.0 % ของ cell ที่มีค่า $E < 5$

5.6.2.5 สถานภาพทางสังคมของผู้ทำสวนทุเรียนนนท์

สถานภาพทางสังคมมีแนวโน้มว่ากลุ่มเกษตรกรที่เป็นกรรมการและผู้นำกลุ่มมีความสัมพันธ์มากในด้านให้ข้อมูลการอนุรักษ์ทุเรียน ชักชวนเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ สุดท้ายคือเสนอขั้นตอนที่ควรปรับปรุง ซึ่งพบว่าทั้ง 3 ขั้นตอนมีลำดับต่อกัน กล่าวคือ ผู้ที่มีส่วนร่วมในขั้นตอนการตัดสินใจ ย่อมต้องเคยมีส่วนร่วมประเมินผลและเข้าร่วมปฏิบัติการมาก่อน และผู้ที่เคยร่วมในการประเมินย่อมเคยเข้าร่วมปฏิบัติการมาด้วยเช่นกัน (ดูตารางที่ 5.33)

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ตามตารางพบว่าขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมปฏิบัติการนั้นจะพบมากกับเกษตรกรที่มีสถานภาพทางสังคมที่เป็นกรรมการและผู้นำ ทางด้านขั้นตอนการร่วมตัดสินใจนั้นไม่ได้แตกต่างกัน แต่จะพบในกลุ่มของกรรมการและผู้นำ ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีจำนวนน้อย แต่ก็เป็นผู้ที่มีบทบาทมากที่สุดเพราะฉะนั้นขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นคัดค้าน ได้แย้งจึงมีสูง

ตารางที่ 5.33 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพทางสังคมกับขั้นตอนการมีส่วนร่วม

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม		สถานภาพทางสังคม			รวม (N = 180) ร้อยละ (n _i)	ผลการวิเคราะห์ทางสถิติ
		ไม่เป็น (N=14) (ร้อยละ)	สมาชิก (N=133) (ร้อยละ)	กรรมการ และผู้นำ (N = 33) (ร้อยละ)		
การเข้าร่วม ตัดสินใจ	แสดงความคิดเห็น (คัดค้าน/โต้แย้ง)	14.3	32.3	48.5	33.9(61)	$\chi^2 = 5.683^a$ Sig = 0.058 Cramer's V = 0.178
การเข้าร่วม ปฏิบัติการ	ชักชวนเกษตรกร เข้าร่วม โครงการ	7.1	56.4	81.8	57.2(103)	$\chi^2 = 22.537^b$ Sig = 0.000 Cramer's V = 0.354
	ให้ข้อมูล การอนุรักษ์ทุเรียน	28.6	78.2	81.8	75.0(135)	$\chi^2 = 17.638^a$ Sig = 0.000 Cramer's V = 0.313
การเข้าร่วม ประเมินผล	เสนอขั้นตอนที่ ควรปรับปรุง	7.1	40.6	63.6	42.2(76)	$\chi^2 = 13.408^b$ Sig = 0.001 Cramer's V = 0.273

a. 16.7 % ของ cell ที่มีค่า $E < 5$

b. 0.0 % ของ cell ที่มีค่า $E < 5$

5.6.2.6 การได้รับการฝึกอบรมของผู้ทำสวนทุเรียนนนท์

เมื่อทำการทดสอบความสัมพันธ์พบว่า การได้รับการฝึกอบรมมีความสัมพันธ์กับเรื่องให้ข้อมูลการอนุรักษ์ทุเรียน (ดูตารางที่ 5.34) มากที่สุด มากกว่าผู้ที่ไม่เคยได้รับการฝึกอบรมที่หน่วยงานทางราชการหรือองค์กรเอกชนจัดขึ้น ทั้งนี้เพราะหากผู้ที่เคยได้รับการฝึกอบรมย่อมจะมีโอกาสที่จะได้รับความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการปลูกและอนุรักษ์ทุเรียนมากขึ้น เมื่อมีการจัดประชุมวางแผนแสดงความคิดเห็น ผู้ที่เคยผ่านการฝึกอบรมมาแล้วจะมีความสนใจในเรื่องราวต่างๆ เป็นพิเศษ อีกทั้งยังมีโอกาสได้ให้ข้อมูลการอนุรักษ์ทุเรียน เสนอขึ้นตอนที่ควรปรับปรุง ในช่วงเวลาที่มีการฝึกอบรมและจากการสอบถามพบว่าผู้ที่ได้รับการฝึกอบรมนั้นส่วนใหญ่แล้วยังเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ อีกด้วย

และยังพบว่าอีกว่าผู้ที่ฝึกอบรมแล้ว มีแนวโน้มว่าแสดงความคิดเห็นเพิ่มขึ้นถึงแม้ว่าจะไม่มีนัยสำคัญก็ตาม เพราะฉะนั้นจึงควรสนับสนุนให้เจ้าของสวนทุเรียนได้เข้ารับการฝึกอบรมให้เพิ่มมากขึ้น

ตารางที่ 5.34 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการได้รับการฝึกอบรมกับขั้นตอนการมีส่วนร่วม

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม		การได้รับการฝึกอบรม		รวม (N = 176) ร้อยละ (n _j)	ผลการวิเคราะห์ทางสถิติ
		ไม่เคย ฝึกอบรม (N = 52) (ร้อยละ)	เคย ฝึกอบรม (N = 124) (ร้อยละ)		
การเข้าร่วมตัดสินใจ	แสดงความคิดเห็น (คัดค้าน/โต้แย้ง)	28.8	37.1	34.7(61)	$\chi^2 = 1.101$ Sig = 0.294 Cramer's V = 0.079
การเข้าร่วมปฏิบัติการ	ชักชวนเกษตรกร เข้าร่วมโครงการ	44.2	60.5	55.7(98)	$\chi^2 = 3.922$ Sig = 0.048 Cramer's V = 0.149
	ให้ข้อมูลการ อนุรักษ์ทุเรียน	61.5	79.8	74.4(131)	$\chi^2 = 6.447$ Sig = 0.011 Cramer's V = 0.191
การเข้าร่วมประเมินผล	เสนอขึ้นตอนที่ ควรปรับปรุง	25.0	50.0	42.6(75)	$\chi^2 = 9.363$ Sig = 0.002 Cramer's V = 0.231

5.6.2.7 การได้รับการฝึกอบรมของผู้ทำสวนทุเรียนนนท์

จากตาราง 5.37 พบว่าการรับรู้ข่าวสารนั้นมีความสัมพันธ์กับขั้นตอนการมีส่วนร่วม เป็นลำดับดังนี้ ผู้ที่เคยได้รับข่าวสารนั้นมีแนวโน้มการเข้าร่วมปฏิบัติการ และการเข้าร่วมประเมินผล โดยเมื่อทำการพิจารณาที่การเข้าร่วมในขั้นตอนการเข้าร่วมตัดสินใจ ก็พบมากในกลุ่มของผู้ที่การได้รับข่าวสาร (ดูตารางที่ 5.35)

สรุปได้ว่าการรับรู้ข่าวสารของเกษตรกรในการทำสวนทุเรียนนนท์ ผู้ที่เข้าร่วมในขั้นตอนการตัดสินใจนั้นเป็นผู้ที่ได้รับข่าวสารมาก ส่วนในขั้นตอนการเข้าร่วมปฏิบัติการจะพบในกลุ่มผู้ที่ได้รับข่าวสารเช่นกันสำหรับการเข้าร่วมประเมินผลก็พบว่ามีลักษณะเช่นเดียวกันคือผู้ที่ได้รับข่าวสารมีแนวโน้มมากกว่าผู้ที่ไม่ได้รับข่าวสาร

เป็นที่สังเกตว่าลักษณะดังกล่าวทำให้ทราบว่า การได้รับข่าวสารอย่างเพียงพอจะ ช่วยกำหนดบทบาทและการเข้าร่วมในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจได้เป็นอย่างดี รวมถึงขั้นตอนอื่น ๆ ด้วย แต่สำหรับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนนนท์ เป็นที่สังเกตว่ากลุ่มเกษตรกรที่ไม่เคยได้รับข่าวสารมาก่อน แต่ก็ยังสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการมีส่วนร่วมได้เช่นกัน แม้จะไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารเลย

ตารางที่ 5.35 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการได้รับข่าวสารกับขั้นตอนการมีส่วนร่วม

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม		การได้รับข่าวสาร		รวม (N = 178) ร้อยละ (n _i)	ผลการวิเคราะห์ทางสถิติ
		ไม่ได้รับ (N = 26) (ร้อยละ)	ได้รับ (N = 152) (ร้อยละ)		
การเข้าร่วม ตัดสินใจ	แสดงความคิดเห็น (คัดค้าน/โต้แย้ง)	15.4	36.8	33.7(60)	$\chi^2 = 4.575^a$ Sig = 0.032 Cramer's V = 0.160
การเข้าร่วม ปฏิบัติการ	ชักชวนเกษตรกรเข้าร่วม โครงการ	26.9	63.2	57.9(103)	$\chi^2 = 11.956$ Sig = 0.001 Cramer's V = 0.259
	ให้ข้อมูลการอนุรักษ์ ทุเรียน	46.2	80.3	75.3(134)	$\chi^2 = 13.881$ Sig = 0.000 Cramer's V = 0.279
การเข้าร่วม ประเมินผล	เสนอขั้นตอนที่ ควรปรับปรุง	23.1	46.1	42.7(76)	$\chi^2 = 4.790$ Sig = 0.029 Cramer's V = 0.164

a. 0.0 % ของ cell ที่มีค่า E < 5

5.7 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ข้อคิดเห็นอื่น ๆ ที่เกษตรกรต้องการสื่อสารให้กับผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ที่สามารถช่วยเหลือผู้ปลูกทุเรียนได้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

สาเหตุหลักที่ผู้ปลูกทุเรียนยังคงทำสวนทุเรียนอยู่จนถึงปัจจุบันนั้นสาเหตุอันดับต้นๆตอบว่าเป็นมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษและมีที่ดินเป็นของตัวเอง อันดับต่อมาคือต้องการอนุรักษ์ทุเรียนนนท์ไว้ให้คนรุ่นหลัง และตอบว่าเป็นอาชีพดั้งเดิม

สาเหตุรองลงมาผู้ปลูกทุเรียนตอบว่าต้องการอนุรักษ์ทุเรียนนนท์ อันดับต่อมาตอบว่ารายได้ดี (ดูตารางที่ 5.36)

ตารางที่ 5.36 แสดงข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ปัจจัย	ร้อยละ (%)
สาเหตุหลักที่ยังคงทำสวนทุเรียน	
มรดกและมีที่ดินเป็นของตัวเอง	42.2
อนุรักษ์ทุเรียนนนท์	34.8
อาชีพดั้งเดิม	10.4
รายได้ดี	5.9
งานอดิเรก	1.5
ไม่ต้องการขายที่ดิน	0.7
รับประทานเอง	0.7
อื่น ๆ	3.7
สาเหตุรองที่ยังคงทำสวนทุเรียน	
อนุรักษ์ทุเรียนนนท์	40.5
รายได้ดี	16.7
มรดกและมีที่ดินเป็นของตัวเอง	11.9
งานอดิเรก	10.7
อาชีพดั้งเดิม	8.3
รับประทานเอง	6.0
ไม่ต้องการขายที่ดิน	1.2
อื่น ๆ	4.8

ตารางที่ 5.36 (ต่อ)

ปัจจัย	ร้อยละ (%)
อนาคตยังคงปลูกทุเรียนที่จังหวัดนนทบุรี	
ปลูก	92.5
ไม่แน่ใจ	5.3
ไม่ปลูก	2.3
ผู้ที่จะสืบทอด	
ลูก	74.2
หลาน	13.3
ญาติพี่น้อง	6.3
สามี	3.9
ภรรยา	0.8
หน่วยงานราชการ	1.6

ที่มา : จากการตอบแบบสอบถาม เมษายน 2549

อนาคตยังคงปลูกทุเรียนที่จังหวัดนนทบุรี ต้องการมีผู้สืบทอดสวนทุเรียนนนท์ ต้องการให้ลูกเป็นผู้สืบทอด

เป็นที่สังเกตได้ว่าเกษตรกรมีความมุ่งมั่นในการที่จะปลูกทุเรียนต่อไปรวมทั้งต้องการอนุรักษ์สวนทุเรียนเป็นอย่างมากไม่ว่าจะเป็นสาเหตุใดก็ตาม ทั้งนี้ก็เป็นเพราะว่าผู้ปลูกทุเรียนเห็นคุณค่าของสวนทุเรียนที่มีต่อครอบครัวและสังคม

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษา

การอนุรักษ์พื้นที่สวนทุเรียนจังหวัดนนทบุรี ด้วยการมีส่วนร่วมของเจ้าของสวนทุเรียนที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินนั้น เพื่อรักษาและใช้ประโยชน์พื้นที่สวนในภาวะการณ์ปัจจุบันให้ได้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้มาซึ่งผลสรุปของการวิจัยที่ถูกต้องและสมบูรณ์มากที่สุด ซึ่งผลการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้

6.1 สรุปผลการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาด้านสภาพแวดล้อมกายภาพ ด้านสังคมและเศรษฐกิจของพื้นที่ รวมทั้งปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม โดยพิจารณาถึงลักษณะส่วนบุคคล และวิธีการเข้ามามีส่วนร่วมของเกษตรกร ทั้งนี้เพื่อวิเคราะห์ถึงข้อจำกัดของการเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในด้านลักษณะและด้านขั้นตอนการมีส่วนร่วม และผลการวิเคราะห์นี้จะถูกนำไปเป็นข้อพิจารณาในการจัดทำข้อเสนอแนะแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนในการอนุรักษ์พื้นที่สวนทุเรียนจังหวัดนนทบุรี ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

6.1.1 สภาพแวดล้อมปัจจุบัน ปัญหา/อุปสรรค ทิศทางและแนวทางในการป้องกันแก้ไข ผลกระทบด้านต่าง ๆ

6.1.1.1 สภาพทางเศรษฐกิจ

ในอดีตส่วนใหญ่ประชาชนจะประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งมีการทำนา และสวนผลไม้เป็นหลัก แต่ปัจจุบันอาชีพส่วนใหญ่ของคนในชุมชนนั้นเปลี่ยนแปลงไปเป็นอาชีพทั่วไป เช่น ค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว รับจ้างทั่วไป ทำงานบริษัท รับราชการ และงานในภาครัฐวิสาหกิจ เป็นต้น ซึ่งสาเหตุต่าง ๆ ที่ทำให้ต้องเลิกอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ พอสรุปได้ดังนี้คือ

1. ราคาที่ดินสูงขึ้นทำให้เกษตรกรจำนวนมากตัดสินใจขายที่ดินที่ใช้เป็นที่เพาะปลูกให้แก่ผู้ที่มีใช้เกษตรกร

2. ผู้ซื้อที่ดินได้กว้านซื้อที่ดินไว้เพื่อประโยชน์ต่าง ๆ เช่น เก็งกำไรที่ดิน บ้านจัดสรร เป็นต้น

3. ปัญหาจากสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงไป และปัญหาน้ำท่วม ที่ส่งผลกระทบต่อทางด้านความอุดมสมบูรณ์ของดิน ส่งผลให้ผลผลิตที่ได้ไม่คุ้มค่ากับการลงทุน ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่เลิกทำการเกษตรเป็นจำนวนมาก

4. ปัญหาการขาดแรงงาน ประกอบกับค่าแรงในปัจจุบันสูงขึ้น แรงงานส่วนใหญ่หันไปทำงานในภาคอุตสาหกรรม และบริษัทต่าง ๆ มากขึ้น

5. การที่คนรุ่นใหม่ในปัจจุบัน มีระดับการศึกษาที่สูงขึ้น จึงเปลี่ยนอาชีพไปหางานทำทางด้านอื่น ๆ ตามสาขาที่เรียนมามากขึ้น จึงทำให้คนรุ่นเก่าที่ประกอบอาชีพหลักคือ การทำเกษตร มาก่อนไม่มีผู้สืบทอด และในที่สุดก็เลิกอาชีพเกษตร และแบ่งที่ดินให้ลูกหลานรุ่นต่อ ๆ มาซึ่งพื้นที่เหล่านี้ถูกปล่อยทิ้งตามธรรมชาติหรือปล่อยให้รกร้างว่างเปล่า รอให้นายทุนกว้านซื้อเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ด้านอื่น ๆ ดังนั้นจึงมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ที่ดินไป ดังที่เห็นได้จากสภาพพื้นที่ในปัจจุบัน

6.1.1.2 สภาพทางสังคม

1. ด้านการศึกษาเกษตรกรในอดีตส่วนใหญ่ไม่เน้นความสำคัญทางด้านการศึกษามากนัก ประกอบกับการศึกษาภาคบังคับในอดีตเพียงแค่ชั้นประถมศึกษา 4 เท่านั้น ทำให้ระดับการศึกษาของเกษตรกรส่วนใหญ่อยู่ที่ระดับประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาตอนต้นและจะส่งลูกหลานเรียนให้พออ่านออกเขียนได้ เนื่องจากในอดีตความเจริญต่าง ๆ ยังไม่ขยายตัวเข้าสู่รกรานพื้นที่มากนัก คนสวนใหญ่จึงประกอบอาชีพทำสวน ทำให้ครอบครัวมีความต้องการแรงงานในการประกอบอาชีพ จึงต้องการให้ลูกหลานมาช่วยแบ่งเบาภาระ และช่วยกันประกอบหาเลี้ยงชีพมากกว่าการส่งลูกเรียนสูง ๆ ทำให้ความสำคัญทางด้านการศึกษาลดน้อยลงแต่ในปัจจุบันสถานศึกษาได้เพิ่มจำนวนมากขึ้น ทำให้มีโอกาสที่เลือกสถานศึกษาได้มากขึ้นแต่อัตราการแข่งขันก็เพิ่มขึ้นด้วยเนื่องจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร การศึกษาจึงเข้ามามีบทบาทในการดำเนินชีวิต ตลอดจนในการทำงานจะพบว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาที่ดีกว่าถือได้ว่ามีโอกาสที่ดีกว่าในการเลือกอาชีพการงาน ในปัจจุบันคนรุ่นหลังหรือลูกหลานภายในครอบครัวมีการศึกษาขั้นต่ำในระดับมหาวิทยาลัยหรือในระดับสูงขึ้นไป ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่เสริมให้ปัจจุบันอาชีพเกษตรลดลงเป็นส่วนใหญ่

2. การคมนาคม ในอดีตส่วนใหญ่จะใช้การเดินทางมากกว่ารถยนต์ในการติดต่อระหว่างพื้นที่ใกล้เคียงเนื่องจากส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สวนพื้นที่นา และมีการใช้เรือเดินทางติดต่ออีกด้วยแต่ในปัจจุบันได้มีการพัฒนาและขยายเส้นทางต่าง ๆ มากมายทำให้การเดินทางที่สะดวกสบายรวดเร็วขึ้นแต่ก่อให้เกิดปัญหาตามมาคือจราจรติดขัดเป็นปัญหาใหญ่

เพื่อให้การเดินทางสะดวกสบายยิ่งขึ้น และสามารถรองรับจำนวนประชากรในเขตเมือง ที่มีการคมนาคมติดต่อกับพื้นที่อื่น ๆ ปัจจัยทางการคมนาคมนี้ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของเมืองนั้นเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่เกษตรไปให้มีสภาพใกล้เคียงกับสังคมเมืองได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น

6.1.1.3 ผลกระทบอันเนื่องมาจากการขยายตัวของสังคมเมือง

1. ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ค่าครองชีพที่สูงขึ้น รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย การที่มีประชากรอพยพเข้ามา มากขึ้นก่อให้เกิดภาวะต่งงานสูงขึ้นหรือหางานทำยากขึ้นและการประกอบอาชีพทำการเกษตรซึ่งเป็นอาชีพเก่าแก่ของจังหวัดนนทบุรีได้เลิกอาชีพดังกล่าวไปโดยเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอย่างอื่นแทนเช่น ทำงานบริษัท ค้าขาย รับราชการ เป็นต้น

2. ปัญหาทางด้านสังคม ปัญหาที่เกิดขึ้นที่เห็นได้ชัดคือ ปัญหาการอพยพย้ายถิ่นเข้ามาส่วนใหญ่มากขึ้น ๆ กับการเกิดขึ้นของหมู่บ้านจัดสรร และอาคารพาณิชย์ต่าง ๆ ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ชัดอีกประการหนึ่งก็คือ ด้านคุณภาพชีวิต ซึ่งค่อนข้างเป็นปัญหาในปัจจุบันทั้งทางร่างกายที่เกี่ยวกับโรคต่าง ๆ ที่ส่งผลมาจากปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อม และจิตใจที่เกิดความเครียดต่าง ๆ จากการดำเนินชีวิตในสภาพเมืองปัจจุบัน และปัญหาทางด้านอาชญากรรม ยาเสพติด และการลักขโมยต่าง ๆ ซึ่งมีจำนวนการเกิดที่บ่อยครั้งขึ้นในปัจจุบัน

3. ปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อม เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับความเจริญของเมือง ซึ่งในอดีตปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ไม่เป็นปัญหาที่สำคัญ แต่ปัจจุบันเป็นปัญหาที่ต้องเร่งดำเนินการแก้ไข ได้แก่ปัญหาทางด้านมลพิษต่าง ๆ เช่น

- มลพิษทางน้ำ ปัจจุบันน้ำในคลองต่าง ๆ ซึ่งนอกจากจะไม่สามารถใช้ประโยชน์ในการอุปโภค บริโภคได้แล้ว ยังส่งผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ที่อยู่ในน้ำไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้สาเหตุหลักเกิดจาก การปล่อยน้ำเสียจากบ้านพักอาศัย หมู่บ้านจัดสรร และโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ โดยขาดการบำบัดก่อนที่จะลงสู่แม่น้ำลำคลอง ตัวอย่างพื้นที่ที่เห็นได้ชัดเจนคือ ทางด้านฝั่งตะวันออกของพื้นที่อำเภอเมืองนนทบุรี

- มลพิษทางเสียง ที่เกิดขึ้นจากการจราจรที่หนาแน่นขึ้น ปริมาณการใช้รถยนต์มากขึ้นทุกปี อีกทั้งยังมีเรือที่มีเครื่องยนต์เสียงดังไม่ว่าจะมาจากเรือโดยสารหรือเรือส่วนตัวที่ส่งผลด้านเสียงรบกวน ที่อาจเป็นอันตรายต่อการทำงานทางด้านกรับฟังของหูเป็นอย่างมาก ทั้งยังก่อให้เกิดความเครียดโดยไม่รู้ตัวอีกด้วย

- มลพิษทางอากาศ ซึ่งเป็นผลจาก ควันท่อไอเสียรถยนต์จำนวนมากจากการจราจรที่สามารถก่อให้เกิดผลข้างเคียงต่อสุขภาพ และยังเกิดจาก โรงงานอุตสาหกรรมที่ปล่อยควันพิษต่าง ๆ รวมทั้งฝุ่นละอองต่าง ๆ สาเหตุที่เห็นชัดคือเกิดจากการก่อสร้างต่าง ๆ ซึ่งผู้ที่อยู่บริเวณใกล้เคียงได้รับผลกระทบอย่างมาก

- มลพิษทางด้านกลิ่นต่าง ๆ จากปัญหาน้ำเน่า ขยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูลต่าง ๆ ที่มีการกำจัดที่ไม่ถูกต้องลักษณะ

- มลพิษทางด้านมลพิษน้ำ อาทิเช่น ชุมชนแออัดต่าง ๆ โดยเฉพาะชุมชนแออัดริมแม่น้ำ และยังส่งผลให้เกิดปัญหาขยะ น้ำเน่าเสีย เป็นต้น

4. ปัญหาทางด้านการคมนาคม ถนนหลวงสายหลักสายต่าง ๆ เช่นถนนงามวงศ์วาน ถนนรัตนาธิเบศร์ และถนนติวานนท์ จะประสบปัญหาทางด้านการจราจรมากโดยจะพบว่าในช่วงเช้าและเย็นจะมีการจราจรค่อนข้างติดขัดและหนาแน่นตลอดสาย

6.1.2 ลักษณะการมีส่วนร่วม

การเป็นสมาชิกชมรมของเจ้าของสวนทุเรียนมีค่อนข้างสูง เนื่องจากประชาชนรู้บทบาทหน้าที่ของตนเป็นอย่างดี และเป็นลักษณะพื้นฐานของการมีส่วนร่วมที่ประชาชนต้องมีในขั้นนี้ ก่อนที่จะเข้าร่วมในลักษณะต่อไป ส่วนการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ฝึกอบรมของชมรมในด้านต่าง ๆ อยู่ในระดับสูงกว่าลักษณะอื่น สำหรับการมีส่วนร่วมกันออกค่าใช้จ่ายมีค่อนข้างต่ำ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะทางราชการคอยสนับสนุนช่วยเหลือแต่อย่างไรก็ตามเจ้าของสวนทุเรียนเองต้องรวมมือกันเป็นเป็นครั้งแรกเพื่อช่วยเหลือกันเอง เช่น จัดตั้งสหกรณ์สวนทุเรียน กองทุนสวนทุเรียน เป็นต้น

6.1.3 ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน

ระดับขั้นของการมีส่วนร่วมนั้นจะเกิดขึ้นจากการสร้างโอกาสให้แก่ประชาชน โดยภาครัฐจากการศึกษาการมีส่วนร่วมของเจ้าของสวนทุเรียน พบว่าการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่จังหวัดนนทบุรียังถูกควบคุมโดยรัฐทั้งหมด โดยโครงการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะเป็นผู้ดำเนินการทุกขั้นตอนแล้วให้ประชาชนปฏิบัติ และการได้รับข่าวสารข้อมูลจากภาครัฐฝ่ายเดียว สิ่งเหล่านี้เกิดจากรัฐยังไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนตัดสินใจเอง

6.1.4 ปัจจัยการเกิดศักยภาพการมีส่วนร่วม

ศักยภาพการมีส่วนร่วมได้มาจากการตอบแบบสอบถาม โดยผลที่ได้เกิดจากประชาชนที่ให้คำตอบในแต่ละคนแล้วนำมาวิเคราะห์ทางสถิติ จากการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมโดยพิจารณาจากลักษณะส่วนบุคคลและวิธีการเข้ามามีส่วนร่วม ตามแนวคิดและทฤษฎีจะสามารถบ่งบอกได้ถึงข้อจำกัดของการเข้ามามีส่วนร่วมของเจ้าของสวนทุเรียนได้เป็นอย่างดี และจากการศึกษาตามแนวคิดดังกล่าวได้ผลการสรุปดังนี้

ตารางที่ 6.1 แสดงผลสรุปปัจจัยการเกิดศักยภาพการมีส่วนร่วม

ลักษณะบุคคล		ลักษณะการมีส่วนร่วม			ขั้นตอนการมีส่วนร่วม		
		ร่วมประชุม/ฝึกอบรม	ร่วมสนับสนุนช่วยเหลือ	ร่วมเป็นสมาชิก/กรรมการ	การเข้าร่วมตัดสินใจ	การเข้าร่วมปฏิบัติการ	การเข้าร่วมประเมินผล
เพศ	ชาย			√		√	
	หญิง						
อายุ		ไม่มีผล			ไม่มีผล		
ศาสนา		ไม่มีผล			ไม่มีผล		
การศึกษา		ไม่มีผล			ไม่มีผล		
อาชีพหลัก	ทำสวน						
	อาชีพอื่น				√		
อาชีพรอง	ทำสวน						
	อาชีพอื่น		√				
รายได้ทำสวนทุเรียน	ต่ำกว่า 50,000/ปี						
	สูงกว่า 50,001/ปี						√
เวลาที่อาศัยอยู่	< 40 ปี						
	41 – 60 ปี						
	61 + ปี		√				
กรรมสิทธิ์ที่ดิน		ไม่มีผล			ไม่มีผล		

ตารางที่ (ต่อ)

ลักษณะบุคคล		ลักษณะการมีส่วนร่วม			ขั้นตอนการมีส่วนร่วม		
		ร่วมประชุม /ฝึกอบรม	ร่วม สนับสนุน ช่วยเหลือ	ร่วมเป็น สมาชิก/ กรรมการ	การเข้าร่วม ตัดสินใจ	การเข้าร่วม ปฏิบัติการ	การเข้าร่วม ประเมินผล
สถานะทาง สังคม	ไม่เป็น						
	สมาชิก						
	กรรมการ และผู้นำ	✓	✓	✓		✓	✓
การเป็นสมาชิก กลุ่ม	ไม่เป็น						
	เป็น	✓	✓	✓		✓	✓
การได้รับการ ฝึกอบรม	ไม่เคย						
	เคย	✓	✓	✓		✓	✓
การได้รับ ข่าวสาร	ไม่ได้รับ						
	ได้รับ	✓	✓	✓	✓	✓	✓

สำหรับอุปสรรคในการเข้าร่วมกิจกรรมของประชาชนมีสาเหตุมาจากข้อจำกัดด้านอายุ เวลา เศรษฐกิจ การชี้แนะจากทางราชการ ฉะนั้นการนำวิธีการของการมีส่วนร่วมมาใช้ในโครงการ หรือแผนต่าง ๆ จะนำมาซึ่งการยอมรับจากทุกฝ่าย ทั้งในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยโครงการนั้นจะต้องได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืน ด้วยประชาชนในพื้นที่นั้น

6.2 ข้อเสนอแนะ

6.2.1 ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของเจ้าของสวนทุเรียน

แนวความคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับและเป็นแนวทางปฏิบัติในงานพัฒนา กระบวนการของการมีส่วนร่วมนั้นจะประสบความสำเร็จไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การริเริ่มโดยภาครัฐ แต่ความสำเร็จอยู่ที่ประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างเป็นอิสระ เน้นการทำงานเป็นกลุ่ม และมีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจน

1. สนับสนุนให้เกิดการปฏิบัติในการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง และดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยการนำของผู้นำชุมชนนั้น ๆ และมีการหมุนเวียนสับเปลี่ยนกันไป และควรให้มีการเข้าร่วมอย่างทั่วถึงทั้งผู้ที่อยู่ในทะเบียนเกษตรกร และผู้ที่ไม่ได้ลงทะเบียน

2. การเข้าร่วมตัดสินใจกับภาครัฐ โดยตัวแทนภาคประชาชนหรือผู้แทนมีอำนาจตัดสินใจ ในโครงการต่าง ๆ

3. เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่อง ให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย และชุมชน เพื่อให้ประชาชนเกิดความเข้าใจที่ดีและถูกต้อง

4. ส่งเสริมให้ชุมชนรอบ ๆ สวนทุเรียนช่วยกันดูแลสภาพแวดล้อม เพื่อเป็นภาพลักษณ์ที่ดีแก่ชุมชน

6.2.2 ข้อเสนอแนะการอนุรักษ์พื้นที่ปลูกทุเรียน

ผลกระทบที่มีต่อการทำสวนทุเรียน จังหวัดนนทบุรีอันเนื่องมาจากการขยายตัวของสังคมเมืองนั้นมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ระดับจังหวัด นนทบุรีเป็นพื้นที่รองรับความเจริญเติบโตของกรุงเทพมหานคร อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ มีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการคมนาคม ดังนั้น แนวทางและทิศทางการพัฒนาในด้านต่าง ๆ จะต้องคำนึงถึงสิ่งเหล่านี้

- การควบคุมการพัฒนา อาทิ การพัฒนาด้านอุตสาหกรรม ด้านที่อยู่อาศัย ด้านการท่องเที่ยวและการบริการ เป็นต้น จึงต้องมีการควบคุมดูแลจากภาครัฐ ที่จะต้องเป็นไปอย่างถูกต้องและเหมาะสม เพื่อเป็นการป้องกันมิให้เกิดผลกระทบต่อสภาวะแวดล้อมด้านต่าง ๆ รัฐบาลจึงควรมีแนวทางการพัฒนาเมืองที่ชัดเจน โดยเฉพาะเมื่อมีโครงการพัฒนาพื้นที่ขนาดใหญ่ หรือโครงการขยายระบบคมนาคมขนส่ง ก็ควรทำความเข้าใจกับการวางแผนและผังกายภาพในระดับท้องถิ่น

- เพิ่มประสิทธิภาพหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้มีการประสานความร่วมมือในการวางนโยบาย วางแผนการพัฒนา อันเป็นการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งนี้ควรมีปัจจัยแรงดันที่นำมาใช้คือ กฎหมาย พระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่จะควบคุมดูแลให้เป็นไปตามผังเมือง

- ปรับปรุงการเพาะปลูกให้มีประสิทธิภาพสูงกว่าเดิม เพื่อเป็นช่องทางเพิ่มรายได้ ในขณะที่เดียวกันก็เสนอให้ใช้มาตรการลดภาษีบำรุงท้องที่ให้แก่เจ้าของที่ดินที่ให้เกษตรกรรายอื่นเช่า พร้อมกับสนับสนุนให้เกิดการเช่าระยะยาว เนื่องจากเจ้าของที่ดินมีแนวโน้มที่จะยกเลิกสัญญาเช่าได้ หากต้องการนำที่ดินไปพัฒนาเป็นพื้นที่เมือง

- รัฐบาลเข้ามามีส่วนร่วมช่วยในการส่งเสริมการปลูกพืชแบบผสมผสาน เพื่อลดความเสี่ยงในกิจกรรมเกษตร ซึ่งจะช่วยเพิ่มปริมาณผลผลิตและรายได้แก่เกษตรกรด้วย ที่สำคัญคือควรให้ความเข้าใจแก่เกษตรกรในการพัฒนาการเกษตร ด้วยการสร้างทัศนคติที่ดีต่ออาชีพและการรักษาที่ดิน

2. ระดับพื้นที่ สวนทุเรียนเป็นส่วนหนึ่งในการป้องกัน แก้ไขสภาวะมลพิษทางสิ่งแวดล้อมในระดับหนึ่ง แต่จากการศึกษาครั้งนี้จึงทำให้ทราบว่า อดีตพื้นที่จังหวัดนนทบุรีส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่สีเขียวมาก เช่น พื้นที่นา สวนผลไม้ที่ปลูกบริเวณรอบ ๆ ที่อยู่อาศัย และอื่น ๆ แต่

ในปัจจุบันพื้นที่ดังกล่าวถูกคุกคามด้วยสังคมเมือง จนทำให้พื้นที่สวนทุเรียนลดลงไปทุกขณะ ดังนั้นการอนุรักษ์พื้นที่สวนทุเรียนจังหวัดนนทบุรี ควรใช้มาตรการดังนี้

- ให้ความรู้การพัฒนาการเกษตร
- ใช้พื้นที่ให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นเพื่อทำกิจกรรมอื่นเพิ่มรายได้ เช่น การท่องเที่ยว
- มาตรการลดภาษีบำรุงท้องที่ให้กับเจ้าของที่ดิน
- มีระบบบำบัดน้ำเสียที่ได้มาตรฐาน
- จำกัดการพัฒนาถนนหรือปรับปรุงเท่าที่จำเป็น
- มาตรการป้องกันภาวะมลพิษต่าง ๆ เช่น น้ำ อากาศ ดิน เป็นต้น ที่ส่งผลกระทบต่อสวนทุเรียน โดยการตรวจวัด วิเคราะห์คุณภาพสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง
- จัดทำแผนการอนุรักษ์สวนทุเรียน พื้นที่สีเขียวในเมือง ให้ได้ใช้ประโยชน์สูงสุด และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้แก่เจ้าของและทายาทสวนทุเรียน ให้ตระหนักถึงความสำคัญ ประโยชน์ คุณค่าของพื้นที่

6.2.3 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป

ผลการศึกษางานวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาในเรื่องของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเชิงอนุรักษ์พื้นที่เกษตรชุมชนเมืองจะเห็นได้ว่า การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนนั้นจะต้องคำนึงถึง ลักษณะทางสังคม ระบบเศรษฐกิจ ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ ตลอดจนการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนส่วนอื่น ๆ นอกเหนือจากเจ้าของสวนทุเรียน และที่สำคัญคือผู้สืบทอดทำสวนทุเรียนหรือทายาทผู้สืบทอดการทำสวนทุเรียนนั่นเอง ดังนั้นประเด็นที่น่าสนใจทำการศึกษาครั้งต่อไป มีดังนี้

1. การศึกษาคั้งนี้มุ่งเน้นประเด็นเฉพาะบทบาทของเจ้าของสวนทุเรียนที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรเท่านั้น ดังนั้นในการศึกษาคั้งต่อไปควรทำการศึกษาถึงบทบาทขององค์กรส่วนท้องถิ่น บทบาทของเจ้าหน้าที่รัฐหรือเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และที่สำคัญคือกลุ่มผู้สืบทอดการทำสวนทุเรียน เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถในการอนุรักษ์พื้นที่สวนทุเรียนต่อไป
2. จากการที่พบว่าพื้นที่สวนทุเรียนในปัจจุบันมีอาณาเขตติดต่อกับ ชุมชนบ้านพักอาศัย หมู่บ้านจัดสรรขนาดต่าง ๆ โรงงานต่าง ย่านการค้า เป็นต้น จึงควรทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของกลุ่มเหล่านี้ด้วย
3. ศึกษาด้านกายภาพของพื้นที่สวนทุเรียน และสภาพแวดล้อมโดยรวมทั้งหมด เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาจัดทำแผนการใช้ที่ดินได้อย่างคุ้มค่าให้มีประโยชน์สูงสุด

บรรณานุกรม

- กรกช บุญรุ่ง.2540. แนวทางการพัฒนาพื้นที่ปล่อยว่างบริเวณชานเมืองกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย. 2544. แผนที่สารสนเทศ จังหวัดนนทบุรี.
- เกษม สนิทวงศ์.2528. การอนุรักษ์ธรรมชาติในประเทศไทยในแง่การพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ: การอนุรักษ์และการพัฒนาประเทศไทย, กรุงเทพมหานคร สยามสมาคมแผนกธรรมาวิทยา
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง.2537. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภารพิมพ์
- จันทน์ เลิศจินดาทรัพย์.2535. การศึกษารูปแบบชุมชนและการใช้ที่ดินบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำแม่กลองตอนล่าง กรณีศึกษา เมืองสมุทรสงคราม อัมพวา บางคนที และดำเนินสะดวก วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์. ภาควิชาผังเมือง บัณฑิตวิทยาลัย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
- ฉัตรชัย พงศ์ประยูร, ภูมิศาสตร์เมือง, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2527.
- ดวงจันทร์ อาภาวัชรุต เจริญเมือง และคณะ. 2541. เมืองและการผังเมืองในประเทศไทย กรณีศึกษาเมืองเชียงใหม่, เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง.
- ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล, กระบวนการเป็นเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศไทยกำลังพัฒนา, กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. 2527. แนวทางวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาป่าชุมชน หน้า 25-27. ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภารพิมพ์.
- ภูริศา ยศหมึก. 2545. การศึกษาแนวทางการพัฒนาเมืองโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนโครงการเมืองนำอยู่ กรณีศึกษา เทศบาลนครสงขลา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- เมธินทร์ อังคทะวานิช. 2544. ความเหมาะสมในการกำหนดพื้นที่อนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรมด้านทิศตะวันออกในผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์. ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. 2526. หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนไทยอนุเคราะห์ไทย.
- ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์. 2521. คู่มือสอบสำหรับเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนทุกระดับ. กรุงเทพฯ : ประจักษ์การพิมพ์.

- สวภัทร ปุยพันธ์. 2543. การมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาของประชาชนในกทม. ศึกษาเฉพาะกรณีศึกษา
 สถานีวิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกัน. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาพัฒนาชุมชน คณะสังคม
 ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สากัล สถิตวิทยานันท์. 2532. ภูมิศาสตร์ชนบท. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- อนันต์ เกตุวงศ์. 2536. แนวความคิดพัฒนา การเปลี่ยนแปลง ผลกระทบ, กรุงเทพฯ : คณะสังคม
 วิทยาและมานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อภิชัย พันธเสน. 2539. การดูแลรักษาป่าและการเพิ่มพื้นที่สีเขียวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน.
- Chapin, Steward and Edward Kaiser. 1972. **Urban Landuse Planning**. Chicago : University of
 Ellinois Press
- Choguill. 1996. **Ladder of Community Participation for Underdevelopment Countries :**
 Habitat int. Vol.20 No.3, P.431-444.
- Coguill, Guaraldo and Barisa B. 1966. **A Ladder of Community Participation for
 Underdeveloped Countries**. N.p.
- Kammeier, H.Detlef, **A Reviw of the Development and Land Use Problems**, Bangkok,
 Human Settltment Division, Asian Institute of Technology, 1984
- Kurtz, R.A. and Eicher, J.B., **Fringe and Suburbs : A Confusion of Concepts**, in Social
 Force, 1958
- McGee, T.G. **The Emergence of the Desakota Regions in Asia : Expanding a
 Hypothesis**, Institute of Asis Research, University of British Columbia, 1989
- Sherry Arnstein. "A **Ladder of Citizen Participation**." Journal of American Institute of
 Planner, Vol.35 (1969)
- Suwattana Thadaniti, **Methodology of the Implementation of Urban Planning in Thailand**,
 Chulalongkron University, 1996
- Uphoff, Norman. 1986. **Local Institutional Development : An Analysis Source – Book with
 Case**. West Hartford, Connecticut : Kumarin Press.
- Wehrwein, G.S. **The Rural-Urban Fring**, Economic Geography, XVIII, 1942

ภาคผนวก

แบบสอบถาม : การศึกษามีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเชิงอนุรักษ์พื้นที่เกษตรชุมชน
เมืองเพื่อความยั่งยืน กรณีศึกษา : พื้นที่ปลูกทุเรียน จังหวัดนนทบุรี

แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทการวางแผนภาคและเมือง
สาขาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

- คำชี้แจง 1. แบบสอบถามชุดนี้มีทั้งหมด 5 ส่วน โปรดทำให้ครบทุกส่วน
2. โปรดทำเครื่องหมาย / ลงใน ที่ตรงกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุด
3. ให้หมายเลขลำดับความสำคัญจากมากไปน้อยลงใน ตามความเป็นจริง

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

1. เพศ..... 2. อายุ..... 3. ศาสนา.....
4. ระดับการศึกษาสูงสุด

☐ ไม่ได้เรียน	☐ ประถมศึกษา
☐ มัธยมศึกษาตอนต้น	☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช. / ปกศ.ต้น
☐ อนุปริญญา / ปวศ. / ปกศ.สูง / ปวท.	☐ ปริญญาตรี
☐ สูงกว่าปริญญาตรี	☐ อื่น ๆ (ระบุ).....
5. สถานภาพสมรส

☐ โสด	☐ สมรสและอยู่ร่วมกัน
☐ สมรสแล้วแยกกันอยู่	☐ หย่าร้าง / ม่าย
6. จำนวนสมาชิกในครอบครัว.....คน
ลักษณะครอบครัวของท่านเป็นครอบครัวแบบใด

☐ ครอบครัวเดี่ยว	☐ ครอบครัวใหญ่
--------------------------------------	------------------------------------
7. ท่านเริ่มมาตั้งถิ่นฐานที่นี่ตั้งแต่ปี พ.ศ.รวมระยะเวลาประมาณ.....ปี
8. ภูมิลำเนาเดิมของท่านอยู่ที่อำเภอ.....จังหวัด.....
9. สาเหตุของการย้ายมาอยู่ในจังหวัดนนทบุรี (ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)

☐ เพื่อประกอบอาชีพใหม่	☐ ย้ายตามครอบครัว / แต่งงาน
☐ เพื่อเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย	☐ ความเจริญของจังหวัดนนทบุรี
☐ การคมนาคมที่สะดวกสบาย	
☐ อื่น ๆ (ระบุ).....	
10. ท่านต้องการย้ายไปอยู่ที่อื่นหรือไม่

☐ ไม่ต้องการย้าย เนื่องจาก.....
☐ ไม่แน่ใจ เนื่องจาก.....
☐ ย้ายแน่นอน เนื่องจาก.....
11. อาชีพหลัก (อาชีพที่ใช้เวลาในการประกอบอาชีพมากกว่า 50 %)

☐ ทำสวนทุเรียน	☐ ค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว	☐ รับราชการ / พนักงานรัฐวิสาหกิจ
☐ พนักงานบริษัท	☐ ทำสวนอื่น ๆ	☐ ไม่ได้ทำงาน
☐ อื่น ๆ (ระบุ).....		

12. อาชีพรอง (อาชีพที่ใช้เวลาในการประกอบอาชีพน้อยกว่าอาชีพหลัก)
- ทำสวนทุเรียน ค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว รับราชการ / พนักงานรัฐวิสาหกิจ
 - พนักงานบริษัท ทำสวนอื่น ๆ ไม่ได้ทำงาน
 - อื่น ๆ (ระบุ).....

13. รายได้เฉลี่ย
- รายได้ทำสวนทุเรียนเฉลี่ยประมาณ.....บาท/ปี
- รายได้ทำสวนประเภทอื่นเฉลี่ยประมาณ.....บาท/ปี
- รายได้จากแหล่งอื่น ๆ เฉลี่ยประมาณ.....บาท/ปี

14. ปัจจุบันค่าใช้จ่ายในการผลิต “ทำสวนทุเรียน” ส่วนใหญ่ท่านได้มาจาก
- เงินสะสมของตนเอง
 - กู้ยืม จากที่ใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 - ธกส. สหกรณ์ ธนาคารพาณิชย์
 - พ่อค้า ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน
 - อื่น ๆ (ระบุ).....

15. ผลผลิตที่ได้จากการทำสวนทุเรียนของท่านในปัจจุบัน ส่วนมากท่านจำหน่ายอย่างไร
- นำไปขายด้วยตัวเอง พ่อค้ามารับซื้อที่สวน
 - นำไปส่งให้พ่อค้า อื่น ๆ (ระบุ).....

16. ลักษณะการถือครองที่ดิน “สวนทุเรียน”

แปลงที่	เนื้อที่ถือครอง			ลักษณะถือครอง	กรรมสิทธิ์ในที่ดิน
	ไร่	งาน	ตรว.		
ตัวอย่าง 1.	9	3	50	เป็นของตนเอง	โฉนด

17. ท่านเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมหรือไม่
- ไม่เป็น
 - เป็น ท่านเป็นสมาชิกกลุ่มใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 - ชมรมอนุรักษ์ทุเรียนจังหวัดนนทบุรี กลุ่มเกษตรผสมผสาน
 - กลุ่มออสมทรัพย์ กลุ่มคนรักน้ำ
 - กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์และสินค้าเกษตร
 - อื่น ๆ (ระบุ).....

18. สถานภาพทางสังคมของท่านที่เป็นสมาชิกชมรม
- สมาชิก คณะกรรมการ ผู้นำ

19. ท่านได้รับข่าวสารเกี่ยวกับความรู้และกิจกรรมชมรมอนุรักษ์ทุเรียนจังหวัดนนทบุรี บ้างหรือไม่
- ได้รับ ไม่ได้รับ (ถ้าไม่ได้รับข้ามไปข้อที่ 22)

20. ท่านได้รับข่าวสารในข้อ 19. จากแหล่งใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- หอกระจายข่าว วิทยุ โทรทัศน์
- หนังสือพิมพ์ กำนัน / ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่ทางราชการ
- ญาติ / เพื่อนบ้าน ชมรมอนุรักษ์ทุเรียนจังหวัดนนทบุรี
- อื่น ๆ (ระบุ).....
21. ท่านได้รับข่าวสารในข้อ 20. บ่อยเพียงใด
- เป็นประจำ (3 ครั้ง / เดือน) เป็นบางครั้ง (1-2 ครั้ง / เดือน)
- นาน ๆ ครั้ง (หลายเดือน / ครั้ง) ไม่เคยได้รับเลย
22. ท่านเคยเข้าร่วมรับการฝึกอบรม, ศึกษาดูงานต่าง ๆ ที่ทางราชการหรือหน่วยงานต่าง ๆ จัดขึ้นหรือไม่
- ไม่เคย เคย (ระบุโครงการหรือหลักสูตร).....

ส่วนที่ 2 ข้อมูลทางด้านกายภาพของพื้นที่และลักษณะการทำสวนทุเรียน

1. ปัจจุบันท่านและสมาชิกในครัวเรือนอาศัยน้ำกิน, น้ำใช้จากแหล่งใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- น้ำฝน บ่อน้ำตื้น น้ำบาดาล
- น้ำประปา น้ำจากแม่น้ำลำคลอง อื่น ๆ (ระบุ).....
2. ปัจจุบันท่านใช้น้ำในการทำสวนทุเรียน จากแหล่งใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- น้ำฝน บ่อน้ำตื้น น้ำบาดาล
- น้ำประปา น้ำจากแม่น้ำลำคลอง อื่น ๆ (ระบุ).....
3. ท่านมีปัญหาใดบ้างในพื้นที่สวนทุเรียน
-
-
4. ท่านต้องการปรับปรุงสภาพแวดล้อมสวนทุเรียนอย่างไรบ้าง
-
5. ท่านมีจำนวนผลผลิตทุเรียน (ประมาณ).....กิโลกรัม / ไร่ / ปี
6. พื้นที่สวนทุเรียนของท่านมีความอุดมสมบูรณ์ของดินเป็นอย่างไรบ้าง
- ดี ปานกลาง เลว
- เหตุผล.....
7. พื้นที่สวนทุเรียนของท่านมีความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำอย่างไรบ้าง
- ดี ปานกลาง เลว
- เหตุผล.....
8. พื้นที่ปลูกทุเรียนปัจจุบันปลูกพืชอย่างอื่นเพื่อเสริมรายได้หรือไม่
- ไม่ปลูก ปลูก ได้แก่.....
9. ในการทำสวนทุเรียนท่านใช้แรงงานจำนวน.....คน/ไร่
10. แรงงานที่ท่านใช้ทำสวนทุเรียนมาจาก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- สามี, ภรรยา ลูก, หลาน ญาติ, พี่น้อง
- ลูกจ้างประจำ ลูกจ้างรายวัน อื่น ๆ ระบุ.....

ส่วนที่ 3 ข้อมูลทางด้านการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรม

1. ท่านคิดว่าข้อใดต่อไปนี้ จะทำให้ท่านสามารถอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมชนานเมืองโดยการสร้างแรงด้านให้แก่พื้นที่เกษตรกรรม

คำชี้แจง ใส่หมายเลขลำดับความสำคัญจากมากไปน้อยลงใน ตามความเป็นจริง

- เปลี่ยนการเพาะปลูกพืชอย่างอื่นแทนเพื่อให้มีรายได้สูงขึ้น
- ปรับปรุงการเพาะปลูกให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น
- ลดภาษีบำรุงท้องที่ให้กับเจ้าของที่ดิน
- สนับสนุนการลงทุน
- ส่งเสริมการตลาด
- ให้ความรู้การพัฒนาการเกษตร

2. ท่านคิดว่าข้อใดต่อไปนี้ จะทำให้ท่านสามารถอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมชนานเมืองโดยการสกัดกั้นแรงรุกของพื้นที่เมือง เช่น หมู่บ้านจัดสรร อาคารพาณิชย์ เป็นต้น

คำชี้แจง ใส่หมายเลขลำดับความสำคัญจากมากไปน้อยลงใน ตามความเป็นจริง

- จำกัดการพัฒนาถนนหรือปรับปรุงเท่าที่จำเป็นเพื่อจำกัดการขยายตัวของเมือง
- เพิ่มพื้นที่โล่งว่างมากขึ้นเมื่อสร้างบ้านจัดสรรหรืออาคารต่าง ๆ
- ให้มีระบบบำบัดน้ำเสียที่ได้มาตรฐาน

3. แรงจูงใจในการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมชนานเมืองโดยกำหนดมาตรการปฏิบัติด้านต่าง ๆ

คำชี้แจง ทำเครื่องหมาย / ลงใน ที่ตรงกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

- 3.1 มาตรการด้านภาษี ข้อใดที่ท่านคิดว่าสามารถเป็นแรงจูงใจ อนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมชนานเมือง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ยกเว้นภาษีโรงเรือนและที่ดินที่เกี่ยวกับการเกษตร
- ลดภาษีการนำเข้าเทคโนโลยีการเกษตรจากต่างประเทศ
- ลดค่าธรรมเนียมการส่งออกสินค้าเกษตรกรรม
- ปรับปรุงอัตราภาษีบำรุงท้องที่
- ปรับปรุงภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาแก่เจ้าของที่ดิน

- 3.2 มาตรการด้านการคลัง ข้อใดที่ท่านคิดว่าสามารถเป็นแรงจูงใจ อนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมชนานเมือง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- รัฐบาลเงินลงทุนสำหรับการเกษตรให้เพียงพอ
- ปรับหลักการกู้ยืมให้มีความยืดหยุ่น

- 3.3 มาตรการด้านการตลาด ข้อใดที่ท่านคิดว่าสามารถเป็นแรงจูงใจ อนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมชนานเมือง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ควบคุมคุณภาพทุเรียน
- ควบคุมราคาจำหน่ายผลผลิต
- เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่เกษตรกร

ส่วนที่ 4 ความรู้ความเข้าใจ ที่เกิดผลกระทบด้านการขยายตัวของสังคมเมืองและการลดลงของพื้นที่สีเขียว

คำชี้แจง ใ้หมายเลขลำดับความสำคัญจากมากไปน้อยลงใน ตามความเป็นจริง

1. ในปัจจุบันพื้นที่สีเขียว พื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่ปลูกทุเรียนนนทบุรี ได้ถูกเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินไปในรูปแบบใด

- หมู่บ้านจัดสรรเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย / อาคารพาณิชย์
- ด้านการบริการ เช่น โรงแรม ห้างสรรพสินค้า อาคารสำนักงานต่าง ๆ
- โรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ
- โรงพยาบาล / สถานศึกษา
- เส้นทางคมนาคมต่าง ๆ
- อื่น ๆ (ระบุ).....

2. ท่านคิดว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ พื้นที่สีเขียว พื้นที่สวนทุเรียน และพื้นที่เกษตรกรรม ลดอย่างมากในปัจจุบัน เนื่องจากสาเหตุใด (โดยใ้หมายเลขลำดับความสำคัญจากมากไปน้อย)

- ราคาที่ดินสูงขึ้น
- การเพิ่มขึ้นของประชากรและแรงงานใน จ.นนทบุรี
- การคมนาคมขนส่งที่สะดวกสบายขึ้น
- การขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรม
- ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่เพาะปลูกลดลง
- ด้านผลตอบแทนที่ได้รับไม่คุ้มค่ากับการลงทุน
- ขาดการวางแผนการใช้ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ
- การเพิ่มขึ้นของหมู่บ้านจัดสรร เพื่อการอยู่อาศัย
- เกิดจากรัฐเวนคืนพื้นที่ เพื่อการพัฒนาตามโครงการต่าง ๆ
- อื่น ๆ (ระบุ).....

3. การลดลงของพื้นที่สีเขียว พื้นที่สวนเกษตรกรรม และพื้นที่สวนทุเรียน ในชุมชนของท่าน ส่งผลกระทบต่อคนในชุมชนของท่านด้านสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม อย่างไรบ้าง

คำชี้แจง ทำเครื่องหมาย / ลงใน ที่ตรงกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่

- อาชีพ / การงาน

- ทำสวนดีขึ้น เหมือนเดิม เปลี่ยนอาชีพ

เหตุผล.....

- รายได้

- เพิ่มขึ้น เท่าเดิม ลดลง

เหตุผล.....

- อื่น ๆ (ระบุ).....

ด้านสภาพแวดล้อม ที่เกิดขึ้นมีลักษณะอย่างไร และปัญหาใดเป็นปัญหาเร่งด่วน ที่ควรได้รับการ แก้ไข

ค่าชี้แจง ใส่หมายเลขลำดับความสำคัญจากมากไปน้อยลงใน ตามความเป็นจริง

สภาพปัญหา	ส่งผลกระทบต่ออย่างไร
☐ มลพิษทางน้ำ - น้ำเสียจากบ้านเรือน และ โรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ - สาเหตุอื่น ๆ (ระบุ).....
☐ มลพิษทางเสียง - เสียงรบกวนจากการจราจร และ โรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ - สาเหตุอื่น ๆ (ระบุ).....
☐ มลพิษทางอากาศ ฝุ่นละออง และควันพิษ - อากาศเป็นพิษเนื่องมาจาก โรงงานอุตสาหกรรม และ ปริมาณรถยนต์ที่เพิ่มขึ้น - ปัญหาฝุ่นละออง จากการจราจร โรงงานอุตสาหกรรม และ การก่อสร้าง ต่าง ๆ - สาเหตุอื่น ๆ (ระบุ).....
☐ ขยะมูลฝอย และสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ - ไม่มีแหล่งรองรับในการเก็บขยะมูลฝอย - สาเหตุอื่น ๆ (ระบุ).....
☐ มลพิษทางด้านมลทัศน (สุนทรียภาพ/ทัศนียภาพ หรือความงาม) - การเกิดชุมชนแออัด (ที่อยู่อาศัยหนาแน่น) - การขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรม - การเกิดกองขยะต่าง ๆ ตามท้องถนน - สาเหตุอื่น ๆ (ระบุ).....
☐ กลิ่นเหม็น - เนื่องจากขยะมูลฝอย และสิ่งปฏิกูล, โรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ , ควันรถยนต์จากการจราจร - สาเหตุอื่น ๆ (ระบุ).....
☐ อื่นๆ (ระบุ).....

ด้านสังคม ได้แก่

- การอพยพ ย้ายถิ่น

- คนน้อยลง คนเท่าเดิม คนมากขึ้น

เหตุผล.....

- ด้านคุณภาพชีวิต

- ดีขึ้น เหมือนเดิม ลดลง

เหตุผล.....

- ด้านการจราจร

- ดีขึ้น เหมือนเดิม แย่ลง

เหตุผล.....

อื่น ๆ (ระบุ).....

4. ท่านมีความพึงพอใจหรือไม่ ต่อการขยายตัวของสังคมเมืองในชุมชนของท่าน (ซึ่งทำให้เกิดการก่อสร้างทางคมนาคมที่สะดวกสบาย การเพิ่มขึ้นของหมู่บ้านจัดสรร เพื่อการอยู่อาศัย และการเพิ่มขึ้นของโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้คนส่วนใหญ่ละทิ้งอาชีพทางด้านเกษตร ซึ่งเป็นอาชีพหลักในอดีตของคนจังหวัดนนทบุรี)

- พึงพอใจ

เนื่องจาก.....

- ไม่พึงพอใจ

เนื่องจาก.....

- ไม่มีความคิดเห็น

5. ในความคิดเห็นของท่าน ท่านคิดว่า ทางภาครัฐบาล ควรมีแนวทางการดำเนินการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ อย่างไร เพื่อเป็นการรักษาพื้นที่สีเขียว พื้นที่สวนทุเรียน และพื้นที่เกษตรกรรม ให้กลับมามีบทบาทดังเช่นในอดีต

- ควรมีการวางแผน และกำหนดขอบเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน อย่างถูกต้อง เหมาะสม และเป็นความจริง

- ส่งเสริมการประกอบอาชีพทางด้านเกษตร ในรูปแบบต่าง ๆ ที่ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น และผลกำไรสูงขึ้นคุ้มค่ากับการลงทุนในด้านการทำสวนทุเรียนหรือพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สวนทุเรียน

- อื่น ๆ โปรดระบุ.....

.....

6. ในความคิดเห็นของท่าน ท่านคิดว่าในชุมชนของท่านควรมีส่วนช่วยในการรักษา หรืออนุรักษ์พื้นที่สวนทุเรียนหรือพื้นที่สีเขียว และพื้นที่เกษตรกรรมในชุมชนของท่าน ได้โดยวิธีใดบ้าง

.....

.....

.....

ส่วนที่ 5 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนทบุรี

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่องที่ตรงกับข้อเท็จจริงของท่านมากที่สุด

ลักษณะการมีส่วนร่วม	
1. ท่านเคยเข้าร่วมประชุมวางแผนการดำเนินงานอนุรักษ์ทุเรียนนนทบุรีหรือไม่ เนื่องจาก.....	☐ ใช่/เคย ☐ ไม่ใช่/ไม่เคย
2. ท่านเคยเข้าร่วมเสนอหรือออกความคิดเห็นต่าง ๆ ในการประชุมหรือไม่ เนื่องจาก.....	☐ ใช่/เคย ☐ ไม่ใช่/ไม่เคย
3. ท่านเคยร่วมให้ข้อมูลด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับทุเรียนจังหวัดนนทบุรีหรือไม่ เนื่องจาก.....	☐ ใช่/เคย ☐ ไม่ใช่/ไม่เคย
4. กรณีที่กรรมการชมรมอนุรักษ์ทุเรียนดำเนินการที่ไม่สอดคล้องกับปัญหาความต้องการของท่าน ท่านแสดงความคิดเห็นคัดค้าน ได้เป็นอย่างดีมีเหตุผล เนื่องจาก.....	☐ ใช่/เคย ☐ ไม่ใช่/ไม่เคย
5. ท่านเคยชักชวนเกษตรกรคนอื่น ๆ เข้าร่วม โครงการต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทุเรียนจังหวัดนนทบุรีหรือไม่ เนื่องจาก.....	☐ ใช่/เคย ☐ ไม่ใช่/ไม่เคย
6. ท่านได้ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทุเรียนจังหวัดนนทบุรีหรือไม่ เนื่องจาก.....	☐ ใช่/เคย ☐ ไม่ใช่/ไม่เคย
7. ท่านให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทุเรียนจังหวัดนนทบุรีหรือไม่ เนื่องจาก.....	☐ ใช่/เคย ☐ ไม่ใช่/ไม่เคย
8. ท่านได้ร่วมเสนอความคิดเห็นต่อเจ้าหน้าที่ต่างๆว่า ขั้นตอนการดำเนินงานขั้นตอนใดที่ควรปรับปรุง เนื่องจาก.....	☐ ใช่/เคย ☐ ไม่ใช่/ไม่เคย
9. ท่านให้ความสนใจติดตามข่าวสารต่างๆของกิจกรรมอนุรักษ์ทุเรียน เนื่องจาก.....	☐ ใช่/เคย ☐ ไม่ใช่/ไม่เคย
10. ท่านร่วมบริจาคเงินเพื่อกิจกรรมอนุรักษ์ทุเรียน หรือไม่ เนื่องจาก.....	☐ ใช่/เคย ☐ ไม่ใช่/ไม่เคย
11. ท่านร่วมบริจาคสิ่งของเพื่อกิจกรรมอนุรักษ์ทุเรียน หรือไม่ เนื่องจาก.....	☐ ใช่/เคย ☐ ไม่ใช่/ไม่เคย
12. ท่านอุทิศแรงงานในการทำกิจกรรมของส่วนร่วม เนื่องจาก.....	☐ ใช่/เคย ☐ ไม่ใช่/ไม่เคย

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

1. สาเหตุหลักและรองอันใดที่ท่านยังคงทำสวนทุเรียนจนถึงทุกวันนี้

.....

.....

.....

.....

2. ในอนาคตท่านยังคงดำเนินกิจกรรมการปลูกทุเรียนที่จังหวัดนนทบุรีต่อไปอีกหรือไม่ เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

.....

2. ในการทำสวนทุเรียนนนทบุรีท่านคิดที่จะให้มีผู้สืบทอดต่อไปหรือไม่

- สืบทอด ไม่สืบทอด
 เป็นใคร สามี ภรรยา ลูก หลาน
 ญาติ,พี่น้อง หน่วยราชการ,เอกชน อื่น ๆ ระบุ.....
 เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

.....

4. อื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ที่ท่านให้ความกรุณาในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้

ประวัติผู้เขียน

นายสันติพงษ์ สมาริ เกิดเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2518 จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีวิทยาศาสตร์ (สาขาเทคโนโลยีภูมิทัศน์) จากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ปีการศึกษา 2542 และเข้าศึกษาในระดับปริญญาโทคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ในปี พ.ศ. 2550